

STENOGRAFSKE BELEŠKE
NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 8

BEOGRAD 1939 GODINE

KNJIGA I

XIII REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 11 MARTA 1939 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

PRETSEDNIK

MILAN SIMONOVIĆ

i

POTPRETSEDNICI:

ALOJZIJ MIHELČIČ, Dr. DRAGAN DAMIĆ I NURIJA POZDERAC

SEKRETAR

MILAN LJ. BADŽAK

Prisutni g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar unutrašnjih poslova **Dragiša J. Cvetković**, Ministar prosvete **Stevan Ćirić**, Ministar bez portfelja **Vojko P. Čvrkić**, Ministar trgovine i industrije **Jevrem Tomić**, Ministar pošta, telegrafa i telefona **Jovan Altiparmaković**, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **Miloje Rajaković**, Ministar bez portfelja **dr. Branko Miljuš**, Ministar fizičkog vaspitanja naroda **Đuro Čejović**.

POČETAK U 10,15 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XII redovnog sastanka;

2 — Komemorativni govor Pretsednika Narodne skupštine Milana Simonovića povodom smrti Đure Španovića, narodnog poslanika za Srez samoborski;

3 — Saopštenje, da Ministar finansija podnosi Narodnoj skupštini izmene i dopune u predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1939/40 godinu. — Odeljenje državnog računovodstva, broj 22.751/II od 10 marta 1939 godine. — (Vidi predlog u prilogu XIV redovnog sastanka, strana 870).

Govornici: Pretsednik Narodne skupštine Milan Simonović, sekretar Milan Badžak.

Dnevni red: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaj Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1939/40 godinu:

1 — Pretres i usvajanje budžeta rashoda — XVII razdeo — Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda.

Govornici: Ministar fizičkog vaspitanja naroda Đuro Čejović (dva puta) dr. Albin Šmajd, Dušan Bogunović, Jovan R. Radulović, Dimitrije Mladenović, Pretsednik Narodne skupštine Milan Simonović (šest puta), Potpretsednik Narodne skupštine Alojzije Mihelčić, izevstilać Aćim Popović.

2 — Pretres i usvajanje budžeta rashoda — XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja.

— Saopštenje izveštaja Finansijskog odbora — X broj 304 od 11 marta 1939 godine — o izmenama i dopunama u računskom delu budžeta državnih rashoda i prihoda i u predlogu Finansijskog zakona za 1939/40 godinu. — (Vidi izveštaj na strani ...).

Govornici: Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Miloje Rajaković (dva puta), dr. Mladen Milošević, Tripko Žugić, Branko Avramović, Aleksa Jovanović, dr. Slobodan Purić, dr. Jovan Mijušković, Rudolf Smersu, dr. Vladimir Kostić, Novica Popović, Hamdija Šahinpašić, Božidar Nedić, Dragutin Domainko, dr. Franc Klar, dr. Maksim Sevšek, Stojan Krstić, Aleksandar Milić, Dimitrije Mladenović, Svetozar Tasić, Zarija Joksimović, dr. Đorđe Marković, Miro Protić, Pretsednik Narodne skupštine Milan Simonović (tri

puta), Potpretsednik Narodne skupštine Alojzij Mihelčič (pet puta), Potpretsednik Narodne skupštine Nurija Pozderac, izveštilac Aćim Popović.

Pretsednik Milan Simonović: Otvaram XIII redovni sastanak Narodne skupštine. Molim sekretara g. Badžaka da izvoli pročitati zapisnik XII redovnog sastanka.

Sekretar Milan Badžak: čita zapisnik XII redovnog sastanka.

Pretsednik Milan Simonović: Ima li ko od gospode narodnih poslanika da učini kakvu primedbu na pročitani zapisnik? (Nema!). Primedaba nema. Objavljujem, da je pročitani zapisnik primljen.

Gospodo narodni poslanici, imam da vam saopštim jednu tužnu vest. Juče ujutru preminuo je u Zagrebu naš poslanički drug, narodni poslanik za Srez samoborski Đura Španović.

U privrednom i političkom životu svoga kraja pokojni Španović uzimao je vrlo živo učešće i zauzimao vidna mesta.

Većnik Poljoprivredne komore, senator, pokojni Španović izabran je poslednjih poslaničkih izbora i za narodnog poslanika za Srez samoborski.

Njegova relativno dosta rana smrt predstavlja osetan gubitak ne samo za kraj u kome je neposredno delao, već i za sve nas, pa i za Narodnu skupštinu. Slava mu! (Svi narodni poslanici ustaju sa svojih mesta i odaju poštu umrlom Španoviću uzvikom: Slava mu!).

Gospodo, izvolite čuti jedan predlog g. Ministra finansija.

Sekretar Milan Badžak (saopštava): Gospodin Ministar finansija dostavlja Narodnoj skupštini na rešenje izmene i dopune u predlogu budžeta državnih rashoda sa predlogom Finansiskog zakona za 1939/40 godinu. — Odeljenje državnog računovodstva, broj 22.751/II od 10 marta 1939 godine. — (Vidi predlog u prilogu XIV redovnog sastanka, strana 870).

Pretsednik Milan Simonović: Ove izmene i dopune biće upućene Finansiskom odboru.

Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom je redu: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansiskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansiskog zakona za budžetsku 1939/40 godinu, i to:

1 — Pretres budžeta rashoda — XVII razdeo — Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda.

Ima reč Ministar fizičkog vaspitanja naroda g. Đuro Čejović. (Pljeskanje).

Gospodo narodni poslanici,

Predlog budžeta Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda za 1939/40 godinu, koji se podnosi vama na odobrenje, jeste minimalni izražaj telesnih, moralnih, nacionalnih i zdravstvenih zadataka koje ovo Ministarstvo treba da sprovodi. Ono ima pred sobom velike i vrlo važne opšte narodne zadatke, kojima je teško udovoljiti budžetom od 20,139.657 dinara.

U svim naprednim zemljama smatra se da je neophodno potrebno posvetiti punu pažnju omladini kojoj treba omogućiti što bolji telesni i zdravstveni razvitak u cilju stvaranja generacije sposobne za životnu borbu i odbranu zemlje. Omladini, budućnosti

naroda, posvećuju sve države najveću brigu, ne žaleći pri tome odgovarajućih materijalnih žrtava. I kod nas se već dosta davno osetila potreba da se opšti vaspitni sistem omladine nadopuni telesnim vaspitanjem, pa se tako još davno pre Ujedinjenja počelo sa osnivanjem pojedinih opštih i posebnih nacionalnih telesno vaspitnih gimnastičkih i sportskih udruženja.

Blaženopočivši Viteški Kralj Aleksandar I Ujedinitelj bio je prvi koji je izričito naglasio potrebu da telesno vaspitanje bude deo opšteg državnog vaspitanja. U tome cilju osnovano je Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda, koje ima da vodi računa o zdravlju i jačanju mladih generacija. Prvenstveno koordinirajući zdravu privatnu inicijativu na tome polju, a potom i dajući joj moralne i materijalne potpore, dajući joj mogućnost stručnog usavršavanja i unapređenja osnivanjem škole telesnog vaspitanja i, konačno, izravnim interesovanjem za telesno vaspitanje i nacionalni smer novih generacija jugoslovenske omladine kojoj treba omogućiti sportsku delatnost da bi se stekle moralne, etičke i higijenske vrednosti koje skupno uslovljavaju pojam one osveštane klasične izreke: »zdrav duh u zdravu telu« — to je cilj Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, a ne zadatak da organizuje utakmice i stvara sportske rekorde, ma da i ovu delatnost treba da pomaže i unapređuje. Zdrava, jaka, izdržljiva i u viteškom duhu vaspitana omladina, to je najviši zadatak područnog mi Ministarstva.

Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda kao deo Vrhovne državne uprave ima brigu o organizaciji i napretku opšteg telesnog vaspitanja u zemlji.

Ovaj se zadatak može postići dvojakim putem:

1) Radom samoga Ministarstva na izvodenju telesnog vaspitanja, i
2) pomaganjem, jačanjem i razvijanjem sokolskih, sportskih, planinarskih, skautskih, vatrogasnih i drugih udruženja.

Ministarstvo je pozvano da unapređuje organizaciju privatne inicijative u kojoj je začlanjeno oko pola miliona spetske jugoslovenske omladine onim pravcem koji je najkorisniji i po državne vaspitne ciljeve.

Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda u toku 1937 i 1938 godine sa velikim naporima i bez dovoljno finansiskih sredstava činilo je veoma mnogo na izvršenju Zakona o obaveznom telesnom vaspitanju za vanškolsku omladinu.

Cilj Zakona o obaveznom telesnom vaspitanju je telesno, moralno i nacionalno vaspitanje omladine. U tome cilju izvodi se:

a) za školsku omladinu nastava u osnovnim, produžnim, srednjim i njima ravnim školama do završetka njihovog;

b) za vanškolsku omladinu od završetka osnovne (produžne) škole do navršetka 20 godine.

U pogledu izvršenja Zakona o obaveznom telesnom vaspitanju mora se, nažalost, konstatovati, da ga Ministarstvo prosvete u školama pod njegovim delokrugom još ne izvršuje. Razlog je tome i suviše razvijen program naših škola, koji ne dozvoljava ubacivanje još dva časa nedeljno za izvodenje obavezne nastave telesnog vaspitanja. Ali ću svu svoju brigu posvetiti da sa g. Ministrom prosvete ovo pitanje pokrenem, kako bi se od početka školske god. 1939/40 započelo i sa ovim radom.

Jer danas skoro u svim evropskim zemljama časovi telesnog vaspitanja su svuda uvedeni po 2, 3,

4 pa i više nedeljno, a u Nemačkoj pored svakodnevnog časa telesnog vaspitanja, ceo dan, subota, posvećuje se telesnom vaspitanju u prirodi. I kad su ostale države mogle to da uvedu u svoj nastavni plan i program, ja ću se truditi svim silama da ubedim Ministarstvo prosvete da se i nastavni plan i program u srednjim i njima ravnim školama preuredi tako, da se dva sata u svima razredima posveti obaveznom telesnom vaspitanju, pored ekskurzija, u koje će uz već postojeći program da se ubaci i ono što je potrebno u vezi sa obaveznim telesnim vaspitanjem.

U pogledu organizovanja i izvršenja Zakona o obaveznom telesnom vaspitanju u zemlji za vanškolsku omladinu može se reći da se administrativne radnje dobro izvode i da rad i pored svih, katkada velikih teškoća, napreduje i rezultati su dobri.

Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda postavilo je još 1937 godine banovinske referente, preko kojih je organizacija izvršena. Za sreske referente Ministarstvo nije imalo kredita u toku ove godine, ali su oni bili privremeno postavljeni od g. g. banova. U toku budžetske 1939/40 godine oni će biti postavljeni od strane Ministarstva, gde će na taj način moći učvrstiti dosadnji rad i razvijati ga i dalje.

U pogledu osposobljavanja nastavničkog kadra, posle 500 slušalaca koji su u toku 1937 godine prošli kroz tečajeve u Beogradu, bio je rad obustavljen, jer je na osnovu ovlašćenja iz Finansiskog zakona za ovu godinu u toku 1938 godine osnovan Jednogodišnji tečaj za spremanje nastavnika telesnog vaspitanja po školama. Međutim, i pored jednogodišnjeg tečaja od 1 aprila 1939 godine nastaviće se i dalje tečajevi za spremanje nastavnika u prazničnim tečajevima kako bi se sve ovo, što je za dve godine toliko snažno krenulo napred, nastavilo i povelu putem koji imperativno traže najviši interesi Otadžbine i nacije.

Jer obavezno telesno vaspitanje omladine koliko je važno sa gledišta narodne odbrane isto toliko je važno za kulturno, socijalno i higijensko podizanje naše omladine i naroda.

Prema izveštajima, kojima raspolaže Ministarstvo fizičkog vaspitanja, krajem 1938 godine vežbalo je u prazničnim tečajevima 634.284 obveznika prema 245.000 koliko je vežbalo u decembru 1937 godine.

Sva ova vanškolska omladina radi u 4.250 organizovanih prazničnih tečajeva prema 2.138 koji su postojali decembra 1937 godine.

Nastavu u ovim tečajevima izvode 7.006 nastavnika (u najvećem broju su to učitelji narodnih osnovnih škola) prema 2.208 u 1937 godini.

Kao što se vidi, napredak na izvršenju Zakona o obaveznom telesnom vaspitanju u 1938 godini povećan je preko 100% u svima pravcima.

Naše selo, koje još ima toliko potreba neudovljenih, dobiće svoj praznični tečaj koji će mu služiti kao kulturno žarište, u kome će se njegova omladina podizati i vaspitavati telesno zdrava, moralno jaka i nacionalno svesna.

U današnjim teškim vremenima i nepredviđenim događajima koji mogu svaki čas nastupiti, ovaj najveći postulat državni, podizanje omladine, mora se izvršiti što pre na korist njenu, a za dobro Kralja, Otadžbine i nacije.

Ukratko želim da vas, gospodo narodni poslanici, upoznam sa organizacijama privatne inicijative

koje potpadaju pod Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda.

Najjača organizacija je, kako dobro znate, Savez sokola Kraljevine Jugoslavije. Ovaj je Savez cenjen kako radi svojih nacionalnih zadataka izvršenih u prošlosti tako i radi njegove sadašnje telesno - vaspitne nacionalne i moralne delatnosti. U Savezu sokola začlanjeno je 218.483 pripadnika i 2.204 sokolskih jedinica. Uz pomoć države, banovina i opština sokolstvo je podiglo 320 društvenih domova i 1581 vežbalište. Zadatak sokolstva nije samo telesno vaspitanje njegovih članova, već i moralno i nacionalno odgajanje generacija, kao i prosvetavanje i privredno pomaganje, naročito na selu. U tome cilju radi se po sokolskim četama na podizanju higijenskih prilika putem mnogobrojnih tečajeva, predavanja, izložbi i prikazivanja filmova te na isti način i na unapređivanju poljoprivrede. Sokolstvo kao opšte narodna nepolitička organizacija ima da uvek razvija blagorodnu i korisnu delatnost. U izvršenju takvoga posla i u takvom plemenitom radu pomaže ga i ovo Ministarstvo.

Važan faktor privatne inicijative koji je najraznovrsniji i najživiji jeste ono što se zove sportom, a što je kod nas dobro organizovano u 27 sportskih saveza. Sport se u celom svetu danas priznaje i pomaže kao vrlo efikasno sredstvo za vaspitanje širokih masa i kao sredstvo da se najširi slojevi privuku svestranom i korisnom radu telesnog vaspitanja. Biološka potreba čoveka je da čeliči svoje mišiće, da osvežava svoja pluća i da se uopšte usavršava u fizičkom pogledu, jer je to zahtev prirode same. Nije od bitne važnosti za koje se grane sporta omladina oduševljava, da li za nogomet ili smučanje, veslanje ili plivanje; glavno je da omladina pohada igralište, vežbališta, plivačke bazene, da bi nadoknadila štetu učinjenu jednostranim radom u kancelarijama, radionicama i drugim nehigijenskim prostorijama. U sportu su sve grane potrebne i korisne, kad se stručno i viteški na njima radi. Da bi se ta stručnost što bolje sprovela, potrebno je da i država pomogne privatnu inicijativu i da se preko nadležnih organizacija nastoji da se glavno načelo sportskog rada: dobrovoljna, ali stroga disciplina u svakom pravcu poštuje, jer se pomagati može samo onaj sport koji oplemenjuje, stvara karaktere i državi odane sinove.

Ceneći rad privatne inicijative, država je pomagala unapređenje sviju sportskih saveza. Blagodareći razumevanju Kraljevske Vlade ukinute su prošle godine sve takse na sportske priredbe što će omogućiti finansijsku sanaciju sportskih udruženja. Naročito lep napredak pokazali su Jugoslovenski nogometni savez, Jugoslovenski zimsko-sportski savez i Streljački savez K. J. Vlastitim sredstvima podigao je naš nogometni savez, odnosno njegovi klubovi, u raznim krajevima naše zemlje 376 vežbališta na kojima vežba 35 hiljada pripadnika toga sporta. Streljački sport je odavno omiljen u istočnim delovima naše zemlje i, organizovan u Streljačkom savezu K. J., proširio se u sve krajeve naše Otadžbine, tako i da po selima imamo streljačke družine. Dok je streljaštvo dolazilo sa juga naše Otadžbine prema severu a s njime i duh viteštva i ljubav za puškom i rodnom grudom, dotle je smučarstvo obrnutim pravcem od Triglava do Šarplanine pridobijalo hiljade i hiljade novih pristalica. Po našim Alpima izgrađeni su turistički putevi i alpinističke staze, a za planinare i smučare ima 150 planinarskih domova i skloništa. Naš zimski sport je

veoma zaslužan za unapređenje turizma, a naši takmičari nogometaši, smučari i strelci časno su zastupali boje naše Otadžbine na raznim internacionalnim susretima, što je od neprocenjive propagandne vrednosti. Želim samo da vas potsetim na našu nogometnu pobjedu nad reprezentacijom Pariza, na uspešno učestvovanje smučarske reprezentacije za svetsko prvenstvo u Zakopanima i na Planici, koja svake godine potseti ceo sportski svet na činjenicu da su Jugoslaveni izgradili smučarsku skakaonicu koja omogućava postizavanje svetskih sportskih rezultata.

Naši teniseri redovni su gosti na svim internacionalnim utakmicama, a prošle godine su uspeli i došli u finale evropske zone. Naši teniseri Punčec i Palada, osvajali su redom prvenstva i pehare u Braziliji, Argentini, Čileu i Boliviji, gde su obradovali ovini svojim uspesima kako nas tako i naše iseljenike, koji su se i ovom prilikom mogli ponositi što pripadaju našoj naciji. Jasno je da su ti uspesi znatne priloge donosili našoj državnoj propagandi.

Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda pomoglo je prošle godine Jugoslovenski plivački savez subvencijom od 100.000.— dinara, a naši su se plivači odužili državi odličnim reprezentovanjem na svetskom plivačkom prvenstvu u Londonu, raznim internacionalnim pobjedama, a pre svega propagandom plivačkog sporta među našom omladinom.

Jugoslovenski sportisti, pre 15—20 godina sasvim nepoznati, danas su rado viđeni gosti u svim centrima Evrope.

Sem čisto sportskih organizacija potpadaju pod Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda i druge omladinske organizacije: Savez planinara K. J., Savez skauta K. J. i Zveza fantovskih oteka. Ceneći telesno-vaspitni i kulturni rad ovih organizacija Ministarstvo je u granicama mogućnosti podupiralo i planinare i skaute i fantove, od koji suposlednji podigli vlastitim sredstvima za sada najlepši stadion.

Ovo Ministarstvo staralo se da spremi za pojedine sportske grane sposobne učitelje i propagatore, radi toga priređivani su tečajevi za laku-atletiku, plivanje, sportske igre, alpinistiku i smučanje. Moralnu pomoć pružilo je Ministarstvo svima ovim organizacijama privatne inicijative, a u pogledu materijalne pomoći radi nedovoljnih sredstava predviđenih u budžetu moglo je izaći u susret samo u naročitim prilikama. U Ministarstvu ima nažalost ogroman broj nerešenih molbi za dodeljivanje pomoći za gradnju sokolskih, vatrogasnih, smučarskih i fantovskih domova, na ime uređenja vežbališta, plivališta, za održavanje stručnih trenera, izdavanja stručne literature i tome slično. Pored najbolje volje i najracionalnije podele, mnoga su zaslužna društva ostala bez državne pomoći, jer su bila budžetom predviđena sredstva u srazmeri sa potrebama privatne sportske inicijative preskromna.

Svoje propagandne zadatke izvršilo je Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda putem svojih nacionalnih časova za radio Beograd, Zagreb i Ljubljana, putem štampe, putem pomaganja stručne literature, dodeljivanja pehara i plaketa koji su bili poslani takođe i našim iseljeničkim sportskim udruženjima.

Vatrogastvo, koje je nastalo još pre pola veka u Dravskoj, Savskoj i u jednom delu Dunavske banovine, nastavlja svoj humani i socijalni rad u punom opsegu a preduzimaju se mere i po drugim krajevima naše zemlje da se organizacija dobrovoljnog vatrogastva što više proširi i posluži korisno Otadžbini i

narodu. U poslednje vreme postignut je u Vatrogasnom savezu K. J. potpun sporazum te su opravdane nade da će se vatrogasni pokret u našoj zemlji prisnom saradnjom između područnog mi Ministarstva i nadležnog saveza još više unaprediti.

Finansiskim zakonom za 1938/39 godinu bio je Ministar fizičkog vaspitanja naroda ovlašćen da pristupi osnivanju škole za obrazovanje nastavnika gimnastike i sporta. 15 septembra 1938 godine osnovan je u Beogradu prvi jednogodišnji tečaj, koji će za potrebe srednjih i njima ravnih škola, kao i za potrebe organizacija privatne inicijative, obrazovati potrebne stručnjake vaspitane u nacionalnom duhu, a školovane po najnaprednijim metodama. Time je rešeno jedno vrlo aktuelno pitanje, jer bez dobrih domaćih nastavnika ne možemo ni zamisliti pravilan razvitak gimnastike i sporta. Na jednogodišnji tečaj u Beogradu primljeno je 50 vrednih slušalaca, a nastava je u rukama bivših stipendista ovoga Ministarstva koji su svršili visoke škole za fizičko vaspitanje u inostranstvu. Osnivanjem jednogodišnjeg tečaja, razume se, pitanje obrazovanja stručnog osoblja još nije definitivno rešeno. Već u narednoj godini, biće, na osnovu ovlašćenja Finansiskog zakona za 1938/39 god. otvorena, po ugledu na strane zemlje, Viša škola za fizičko vaspitanje. U ovom predlogu budžeta predviđeni su izdaci za ovu školu.

Ovogodišnji budžet iznosi je Din. 18,864.695.— dok predlog budžeta za 1939/40 god., nakon svih redukcija, iznosi svega Din. 20,139.657.—

Prema tome ovaj predlog pokazuje povećanje od samih Din. 1,274.962.—

To povećanje se odnosi:

na lične rashode Din. 6.940.—
na materijalne Din. 1,268.022.—

Ima li se u vidu, da je u ovom predlogu predviđeno osnivanje Više škole za obrazovanje nastavnika fizičkog vaspitanja, čiji budžet iznosi Din. 1,170.208.— razabraće se, da je ovaj predlog veći od današnjeg budžeta za samih 104.754.— dinara.

Po sebi se razume da se sa ovakvim budžetom ne mogu izvršavati krupni zadaci, koji su postavljeni ovoj grani Vrhovne državne uprave, a niti nastavljati i unapređivati, pa čak ni u najsićnijim etapama, započete akcije.

Budžet jednog resora od samih 20 miliona, od čega punih 40% ide na redovne pomoći, na osnovu Zakona, samo na dve naše velike narodne institucije (sokolstvo i vatrogastvo) a ostalih 60% na celokupno održavanje (lično i materijalno) samoga resora, zatim na organizaciju obaveznog telesnog vaspitanja, na pomoći svim ostalim sportovima i na osnivanje i održavanje Više škole za nastavnike fizičkog vaspitanja, tako je malen, da će se bezuslovno u toku ove budžetske godine morati povesti ozbiljno računa o pojačanju materijalne strane resora, kako bi i ideološki i stvarni rezultati zadovoljili potrebe i zahteve, koji se od njega očekuju.

Prema svemu dosada izloženom, budžet Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda je isuviše malen prema zadacima koje ima da izvršuje, pa zato molim Narodnu skupštinu da ga primi sa uverenjem da će efekat ovog budžeta područnog mi Ministarstva mnogo veći biti nego što se brojkama dinara kazuje. (Odobrava- nje i pljeskanje u centru i na desnici).

Pretsednik Milan Simonović: Ima reč narodni poslanik g. dr. Albin Šmajd.

Dr. Albin Šmajd: Gospodo narodni poslanici, pokušaću da ukratko kažem nekoliko reči o telesnom vaspitanju naroda. Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda smatra se kao Ministarstvo nižega reda i manje važnosti. Faktički to je Ministarstvo među najvažnijima: Podređena mu je sva omladina u pogledu telesnoga vaspitanja a i veći deo moralnoga i nacionalnoga uzgoja. Pa i pored toga njemu se poklanja mala pažnja. Potrebno bi bilo tome Ministarstvu posvetiti mnogo veću pažnju. Baš iz toga razloga Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda vrlo je važno i njegov rad ima ogroman uticaj na svu omladinu, a preko nje i na čitavu državu. Od osobite je važnosti da se upoznamo sa raznim organizacijama koje su podčinjene tome Ministarstvu i sa njihovim radom. Tek tad ćemo moći pravilno oceniti rad i u vezi sa tim i odgovornost Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda ako poznamo rad i stremljenja pojedinih organizacija koje potpadaju pod kompetenciju Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda.

Neću govoriti o neistinitim činjenicama. Izneću i podvući ću samo ono, što je čir na državnom telu, i što šteti harmoničnom sožitiju među narodima Jugoslavije i što kvari mir među pojedinim delovima naše države i državne vlasti.

Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda do sada nije pokazalo one delatnosti koje su se očekivale od toga Ministarstva, i koje bi bile potrebne da bi to Ministarstvo opravdalo svoj opstanak. Znam da tome stanju nije kriv sadanji gospodin Ministar, i da u glavnom i na ostalim njegovim prethodnicima ne leži krivica. Kriv je svemu tome sistem, koji favorizuje nekoje po zakonu privilegovane organizacije a poništava sve što je bilo osnovano na načelu privatne inicijative. Krivo je tome i što u tome Ministarstvu ni jedan gospodin Ministar ne ostane duže vreme za koje bi mogao faktično izvesti ono što je prva i glavna osnova koja je godine 1932 dovela do osnivanja Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, a to je: da je Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda najviša nadzorna vlast nad svima organizacijama i ustanovama kojima je cilj fizičko vaspitanje naroda (čl. 1 Uredbe o uređenju Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda K. br. 270 od 19 marta 1932 godine).

Posle nekoliko dana biće sedam godina od osnivanja Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda a u tom vremenu imali smo 11 ministara koji su rukovodili fizičkim i moralnim odgojem naše omladine. Što znači tako brzo smenjivanje odgovornih činilaca na polju fizičkog i moralnog odgoja omladine, znaju najbolje oni koji su radili ili koji rade u raznim omladinskim organizacijama. Pola godine rada ne znači ništa. I zato u tome Ministarstvu nismo mogli postići ono što bi mogli i morali: t. j. telesnu zdravu i moralno jaku omladinu sa osećajem da ta omladina radi za svoju nacionalnu državu i svog Kralja, a osobito kad se radi o onim organizacijama koje uživaju svu pomoć države i koje su — drugim rečima — na neopravdan način favorizovane na štetu ostalih organizacija i na štetu same države.

Gospodo poslanici! Nama Slovencima kaže se u većini slučajeva da smo protivnacionalni, da ne osećamo nacionalno, pošto nismo organizovani u Sokolu Kraljevine Jugoslavije i da zbog toga rušimo nacionalne osećaje Jugoslovenstva.

Gospodo, to je jedna podvala, koja se nama čini. A ko gleda u istoriju i ko gleda rad naših prosvetnih organizacija, i naših slovenskih organizacija za fizičko vaspitanje naroda on zna da slovenski kato-

lički čovek nikad nije bio anacionalan, nikada nije bio protivnacionalan, da je slovenski katolički čovek bio onaj koji je stvarao i pomogao da se stvori ova država. (Pljeskanje.)

Pre mog izlaganja o raznim organizacijama potčinjenim Ministarstvu fizičkog vaspitanja, hoću, u vezi toga, da podvučem rad Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda od njegovog osnivanja 1932 godine do danas. Istina je da je Ministarstvo u tom vremenu održalo svega 17 stručnih tečajeva za instruktore obaveznog telesnog vaspitanja, lake atletike, plivanja, smučanja, alpinistike i sportskih igara. Za te tečajeve bilo bi shodnije i u materijalnom pogledu korisnije da su se isti održavali u sedištima banovina, kako je to ranije bilo, kada je ovo Ministarstvo počeo da rukovodi g. dr. Miletić. Ja molim zbog toga gospodina Ministra da na ovo obrati osobitu pažnju i reorganizuje tečajeve u tom pravcu.

Sem toga Ministarstvo je pomoglo osnivanje raznih privatnih sportskih škola i tečajeva. Tečajevi fizičkog vaspitanja naroda dali su u poslednje tri godine 935 stručnih nastavnika.

15 septembra 1938 godine osnovana je u Beogradu Viša škola za obrazovanje nastavnika telesnog vaspitanja. Ta škola ima zadaću da obrazuje što više stručnjaka za izvršenje obaveznog telesnog vaspitanja naroda. To je vrlo lepa i korisna zadaća, koju svi mi podupiremo ako bi se izvršila ona onako, kao što je to potrebno.

Ta viša škola, državna ustanova, radi tako da se u njoj vrše stvari, koje ni u kom slučaju ne odgovaraju zadaći te škole i koje su u opreci sa pravim odgojom omladine. Moralno i nacionalno vaspitanje na toj školi predaje profesor Stanojević, savezni prosvetar Sokola Kraljevine Jugoslavije. On to može i da vrši, ako tu zadaću vrši u opštem državnom interesu i u interesu sviju nas. Ako pak on smatra da je Viša škola za obrazovanje nastavnika telesnog vaspitanja škola za odgoj privilegovane organizacije Sokola Kraljevine Jugoslavije, onda mora da se tome protivi svaki prijatelj ove države, osobito svaki prijatelj naše omladine. (Graja i protesti).

Danas je, gospodo, lako govoriti o nacionalnom radu i nacionalnom osećanju ali je to bilo teško u doba kad slovenački narod uopšte nije imao pravo da govori svojim jezikom, da peva slovenačke pesme i da se organizuje u nacionalne organizacije koje su vodili katolički sveštenici. U to teško vreme slovenački narod imao je samo svoje sveštenike koji su ga svuda i u svako doba branili, štitali i prosvetivali. Evo da čujete šta je tada pisao g. Gangl... (Bučni protesti u dvorani).

Pretsednik Milan Simonović: Ja molim g. poslanika da ima na umu da naš Poslovnik zabranjuje svako vredanje i ja ga molim da te stvari ne ponavlja.

Dr. Albin Šmajd (nastavlja): Evo da čujete šta je tada pisao g. Gangl... (Pavle Jovović: Čutite! — Ponovni burni protesti u dvorani).

Pretsednik Milan Simonović: Dozvolite, gospodo, predsedniku da dode do reči. Ja vas molim da se ne uzrujavate i da izvolite zauzeti svoja mesta. Onog momenta kad sam čuo da je g. poslanik sa govornice upotrebio nekoliko uvredljivih izraza na adresu g. Gangla, ja sam ga upozorio i to je samo moje pravo da g. poslanika opominjem. (Pavle Jovović nešto dobacuje). Gospodine Jovoviću, ja sam ovde da održavam red a Vas molim da ne kvarite taj red. Molim

g. poslanika da se drži Zakona o poslovnom redu i da ne upotrebljava nikakve uvredljive izraze.

Dr. Albin Šmajd (nastavlja): Gospodo, ja sam kazao da ću se u svome govoru osvrnuti na prilike koje se održavaju u sokolu u Dravskoj banovini a koje treba da se poprave. S toga, gospodo narodni poslanici, ne treba se uzrujavati, a još manje bi bilo potrebno da se i ja uzrujavam. Ja neću ništa, gospodo, da kažem protivno zakonu o Sokolu Kraljevine Jugoslavije, niti hoću da kažem protiv Sokola nešto kao takvog, ali kad je nešto nezdravo u telu to treba popraviti i po mome mišljenju o tome treba govoriti u ovome Domu.

Obim rada Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda nije malen. U tome Ministarstvu organizovano je ukupno 27 raznih saveza, među kojima ima i takvih koji su ponikli iz naroda i koji se baziraju na samom zakonu.

Polazeći od ustavnog propisa da svi državljani uživaju jednaku zaštitu vlasti, držim da u našoj državi ne bi imalo mesta takvim organizacijama koje ne potiču iz naroda i koje nemaju nikakve veze sa osećajem u narodu.

Gospodo, ja sam podelio u svome referatu i u svome govoru organizacije u tri reda. U prvom redu su takve organizacije koje su privilegovane i koje su osnovane na zakonu.

U drugom redu su one organizacije koje su osnovane privatnom inicijativom; a u treći red stavio sam one organizacije koje su osnovane delom na zakonu a delom privatnom inicijativom.

Gospodo, vama se čini da sam napravio krupnu grešku kad sam izneo nekoje stvari protiv sokola u Dravskoj banovini ali, gospodo, ako bi vi znali da i oni pravi sokoli u Sloveniji koji su godinama i godinama radili na telesnom vaspitanju u narodu Sokolskih organizacija. (**Pavle Jovović**: Ostavite Vi Sokole na miru i mi Vam ne dozvoljavamo da o tome govorite).

Predsednik Milan Simonović: Gospodin je počeo da govori sasvim objektivno i hladno, i on je promenio ton svoga govora, jer je moju napomenu primio na znanje. Vi se uzalud uzrujavate i ja Vas molim da ne upadate u reč svome drugu.

Dr. Albin Šmajd (nastavlja): Gospodo, ja sam kazao da je vrlo mnogo pravih Sokola u Sloveniji koji su radili... (Graja). Pustite me na miru da govorim i onda možete da kritikujete, jer ako čujete samo jednu reč i uzrujavate se onda ne možete znati šta ću ja da kažem.

I mnogi od sokola iz Dravske banovine, kako pišu novine »Tabor«, u septembru mesecu prošle godine istupili su iz sokolske organizacije zbog toga što se u tu organizaciju uvukla politika »Kramerovština«, i što je ta organizacija u Dravskoj banovini bila protiv verskog raspoloženja. Ja imam ovde jednu svedodžbu Predsedništva biskupske konferencije u Zagrebu od 6 svibnja 1938 godine u kojoj se katolički episkopi obraćaju Ministru fizičkog vaspitanja naroda i mole ga da obrati pažnju na rad sokola u Dravskoj banovini, gde sve nije u redu, naročito da obrati pažnju na rad sokolskih župa Ljubljana-Maribor i Novo Mesto, jer je organ tih župa »Sokol« u dva maha doneo članke koji nisu ni u kakvoj vezi sa sokolskom idejom ni sa državnim poretkom. U jednome od tih članaka, pod naslovom »Moralna moć sokolstva«, sasvim se poriče svaka moralna snaga

katoličke crkve i hrišćanske veroispovesti. Zatim u drugome članku, pod naslovom »Naša narodna po-vest« tvrdilo se da je katolička crkva donela jugoslovenima veća ili manja zla. U onom prvom članku, »Moralna moć sokolstva« kaže se da nijedna crkva nije u mogućnosti da može odgajiti narod u moralnom pogledu kao što to može sokolstvo. Pa kad se tako što gospodo piše u ovom časopisu, onda je Biskupska konferencija svakako imala razloga kad se obratila Ministarstvu sa pomenutom intervencijom, i tražila od njega da ono takav rad sokola u Dravskoj banovini spreči.

Gospodo, u početku je voćstvo organizacije Sokola Kraljevine Jugoslavije pokazalo dobru volju da stvori jednu dobru atmosferu koja bi omogućila i nesokolima da stupe u tu organizaciju. U „Putevima i ciljevima SKJ“ voćstvo Sokola Kraljevine Jugoslavije bilo je u početku objavilo, voćstvo je označilo sokolstvo kao jednu nepolitičku organizaciju. U rezoluciji br. 19 se izjavljuje: SKJ je opšta nacionalna i nepolitička organizacija. Savez Sokola Kraljevine Jugoslavije, sokolske župe, sokolska društva i čete ili pojedinci, izričito kao sokoli, ili zastupajući sokolske organizacije, ne mogu saradivati kod političkih manifestacija ni davati političke izjave.

Tako stoji u onim „Ciljevima i putevima Sokolstva“. Tako proizilazi iz zakona a tako proizilazi i iz statuta. Ali kada smo 1938 godine u Dravskoj banovini hteli da proslavimo rodendan Njegovog Veličanstva Kralja 6 septembra i dan Ujedinjenja 1 decembra i kada su državne i samoupravne vlasti pozvale narod da što svečanije proslavi te praznike tada se od strane sokolstva u Dravskoj banovini radilo protivu te proslave. (Protesti i povici: To nije tačno!) U Ljubljani o proslavi jednog velikog dana čuli su se uzvici protivu toga, tako da je morala intervenisati policija, a tako je bilo i u Tržiču i Logatcu. (Graja).

Ja, gospodo, ne iznosim ovo da bih koga uvredio. Ja hoću da dam pravu sugestiju gospodinu Ministru i da ga zamolim da se te greške isprave i da opet ide unapred kako i treba da ide. (Čuje se: Udite i vi u sokolstvu pa će biti dobro). Niko, gospodo, nije uzeo patent na jednu organizaciju, niko nema patent na patriotizam ni ja ni vi, i svi mi koji sedimo u ovome Domu radimo za svoju Otadžbinu i za svoga Kralja. I kad ovo iznosim činim sada u toj nameri da se ono što nije dobro popravi. Mi imamo jedan moral da pred javnošću iznosimo ono što ne valja da bi se te greške ispravile.

Dalje, gospodo, mi imamo i takvih organizacija koje nisu tako privilegovane i koje su osnovane privatnom inicijativom a to su razne sportske organizacije Savez planinara itd. A u taj red spada i Savez fantovskih otseka i dekličkih kruškova sa sedištem u Ljubljani. Po pravilima ove organizacije ona ima da se brine za telesno i moralno vaspitanje omladine i za produbljenje socijalnog, nacionalnog i državnog života i unapređenje svojih članova. Ova organizacija u godini 1937/38 imala je svojih 665 društava sa ništa manje nego 25.000 članova. Svi ovi otseci i kruškovi kao samostalna društva podigli su svoje domove, vežbališta itd. U tim domovima savesno se radi na moralnom vaspitanju slovenske omladine a radi se i na fizičkom vaspitanju. Treba da vam naglasim, gospodo, da budete uvereni da naša kultura u Sloveniji nije kultura džepa već da je naša kultura organski povezana sa narodom i da ona bazira na narodu iz koga je proistekla.

Ima i treća organizacija a to je vatrogastvo.

Vatrogastvo je organizacija koja ima za cilj da zaštiti imovinu i živote građana a osem stručne naobrazbe stara se za nacionalno-prosvetno i kulturno vaspitanje svojih članova. Gospodo samim tim došlo je vatrogastvo u nov položaj. U našem moralnom i nacionalnom vaspitanju omladine zapravo je jedan genijalan značaj. Zbog toga treba da se vatrogastvu posveti sva pažnja. Ali mi znamo za jedan crni dan u našem vatrogastvu, a to je 15 avgusta 1937 g., kad se u Zagrebu skoro polovina članstva vatrogastva organizacije Kraljevine Jugoslavije odvojila iz vrsta vatrogastva i do pre nekoliko vremena bila izvan organizacije Jugoslovenskog vatrogastva. Ja bih želio da se nikad više u istoriji vatrogastva ne vrati ono vreme kad nismo imali u svojim redovima i hrvatsko vatrogastvo. Zbog toga moramo da i u ovome Domu pozdravimo ono što se pre kratkog vremena desilo, da se hrvatsko vatrogastvo vratilo u vatrogasni Savez, da je priznalo zakon, i ja molim gospodina Ministra fizičkog vaspitanja da upotrebi svu svoju snagu i izmeni Zakon o organizaciji vatrogastva kako što je rešeno na sednici uprave vatrogaskog Saveza. Ja molim gospodina Ministra, a to je u njegovoj moći, da se zakon izmeni. Ako bi se zakon izmenio onako kako traže braća Hrvati, to ne bi bilo štetno po interese države i interese vatrogastva i zato molim da izade u susret tim zahtevima.

Šta toga ima Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda još jedan drugi zadatak koji mu je dat zakonom o obaveznom odgajanju omladine. Naša država treba da ima nacionalno jaku i telesno otpornu omladinu. Ta omladina treba da je u svakom momentu spremna da služi narodu i državi, i da je u svako doba na svojem mestu. Zato imamo tečajeve za fizičko vaspitanje omladine. U zakonu se kaže da se ti tečajevi održavaju praznikom.

Ja bih zamolio gospodina Ministra da izmeni ovaj izraz „praznični tečajevi“, i da se to zove „obavezni uzgojni tečajevi“, koji bi se mogli držati i drugoga dana u nedelji a ne samo nedeljom.

Pa ne samo to, gospodo, ja bih smatrao kao vrlo potrebno da podvučem sa ovoga mesta još i ovo, na ime, da bi bilo potrebno da i troškovi oko održavanja ovih tečajeva za uzgoj narodne omladine padnu na teret države, a ne na teret banovine i opštine.

Pretsednik Milan Simonović: Gospodine poslanice, ja Vas upozoravam na to da je vaše vreme isteklo.

Dr. Albin Šmajd (nastavlja): Molim, samo još nekoliko reči o reorganizaciji Ministarstva.

Kao što sam u početku svoga govora naglasio ovo Ministarstvo za fizičko vaspitavanje naroda dolazi među najvažnija Ministarstva pošto treba da se brine za moralni i fizički odgoj naroda. Zato smatram da je potrebno da se ono organizuje u tome smislu da se подели na dva odeljenja i to na Opšte odeljenje i Odeljenje za telesno vaspitavanje. Pošto je potrebno da na čelu ovog opšteg odeljenja bude čovek koji je stručno obrazovan, i koji može i mora da se brine o celokupnom radu toga Ministarstva i svih službenika koji u tome Ministarstvu rade, ja verujem da će gospodin Ministar ovou moju napomenu i primedbu, koja je dobronamerna kao i sve ostale napomene, koje su takode bile dobronamerne iznesene, prihvatiti i da će učiniti sve ono što je u njegovoj moći i što može učiniti. Pošto imam poverenja

u njega izjavljujem da ću glasati za proračun. (Pljeskanje u centru).

Pretsednik Milan Simonović: Ima reč narodni poslanik g. Dušan Bogunović.

Душан Богуновић: Господо народни посланици, ја сам у начелној дебати кад је било речи о споразуму казао дословце ово: у моменту кад је основна наша линија питање споразума, требало би сва друга питања, која би превише заострила односе између појединих делова нашега народа, прикажемо и да настојимо да их прикажемо тако да би се могло прићи решењу питања споразума. Неоспорно је да у питању споразума долази, да је у уској вези и соколство питање, питање унутрашњег назора на свет, који ми као соколски радници имамо. Исто онако као што постоји унутрашњи назор на свет, који имају извесна господа, из ових клупа, супротно од соколства. Зато ћу ја настојати као човек који се бави физичким васпитањем, научно да дам право обележје том физичком васпитању и да се дотакнем соколства.

Физичко васпитање или боље речено по мом гледишту телесно вежбање постало је једно актуелно питање у послератно доба код свих народа и држава. Тим се питањем не бави само и једино пријатељи телесног вежбања. Њиме се баве и сами државници стварајући извесне законе о телесном вежбању народа, а њиме се баве и научници постављајући телесно вежбање на једну знанствену основу, као што се њиме баве и многи други радници из јавнога живота.

Код нас пак, господо народни посланици, ово питање у уској је вези са радом првенствено соколских радника, после тога спортских и на крају извесних организација које индиректно имају везе са политичким назорима на живот народа. Наши соколски радници од првих дана ослобођења доказивали су да је Светски рат уништио здравља нашег човека, да му је смањило отпорност организма и да је скоро цео наш народ болестан, било да се та болест види или да се не види, и да се таквом генерацијом која је изишла из рата није могуће одржати слободу и уједињење народа. Ти соколски радници доказивали су да је потребно да се држава бави физичким васпитањем оmlадине, како би створила здраву, снажну организовану и дисциплиновану оmlадину, која ће бити способна за све оно што нас чека у животу државе и народа. Затим су соколски радници изнели једну нову и лепу мисао, која, господо народни посланици, ма колико била супротно данашњем политичком схватању, она ће остати трајна а то је, да у ослобођеној и уједињеној отаџбини не може да буде српских, хрватских и словеначких сокола, него може бити јединствених сокола. (Плескање). Ти пак, јединствени соколи не негирају Хрватство, Српство и Словенство. Они кажу овако: отстранимо у себи оно што нас дели а дајмо Југословенству оно што нас спаја. И Хрватство, Српство и Словенство узима све оно што нас чини већим, све оно што је најлепше у Хрватству, све оно што је најлепше у Српству, све оно што је најлепше у Словенству а то је наше Југословенство. (Плескање). Господо народни посланици, многи од вас овде има соколски назор на свет и ја вас питам: зар има лепше идеје него спајати лепе врлине у себи за добро и идеале државе? И кад смо оснивали је-

динствено соколство, а ја сам био један од оснивача и тајник првог Соколског сабора у Новом Саду, ми смо јосим ове мисли изнели и другу мисао. Ослобођена отаџбина, уједињена Југославија не сме да живи оним животом којим смо живели у доба оне, које је заувек нестало, тј. аустроугарске монархије и ми смо настојали решити питање односа према вери. Ја сам, господо, студирао соколство у Прагу, простудирао сам дубоко Тиршову идеологију, прочитао сам све посланице бискупске, био сам један од оних соколских радника, који је са врло поштованим бискупом Сребренићем дебатовао сатима о односу вере према соколству. Ја могу да кажем да соколство сматра веру најинтимнијим осећајем људске душе, којим се човек спаја са Богом. (Пљескање). Господо народни посланици, тај најинтимнији осећај људске душе, где се човек спаја са Богом, не сме да се унаша у те наше свакодневне политичке борбе. Верско уверење у соколству се поштује. Нека се нађе и један соко, или ко други, да би могао да докаже да се у соколству пита је ли ко католик, је ли ко муслиман или православца. Ми имамо однос према вери из једног осећаја нашег народа који каже: „Брат је мио које вере био”. (Пљескање). Нама не треба никаквих других идеологија, него оно што је написано у Горском Вијенцу, што каже наш народ у пословицама, а то је оно што соколство поштује: „Брат је мио које вере био.” И ко тврди било научно, пропагаторски или иначе, да је соколство против вере, злонамерно говори против те установе, која је позитивна за народ и државу. (Пљескање).

Господо, и кад ми од стране сокола наглашавамо идеју Југословенства, тада могу да вам кажем: није то нешто, што је нама коначни циљ. Ми хоћемо само преко Југословенства да идемо једној великој словенској идеји, да би од велике словенске идеје ишли идеји људској — човечанској. Према томе за соколство, мислио неко о соколству овако или онако, био васпитан у духу соколском или против, ако имало има осећаја објективности, мора да дође до закључка, да је соколство позитиван фактор нашег народа и опште државне политике.

Господо, ја се нерадо бавим у животу личностима, али нека ми не замери врло поштовани господин из братске Дравске бановине, који је споменуо г. Гангла. Господо народни посланици, сваки човек има у своме животу своју вредност. И господин др. Корошец, и г. Крек и колико тих великана словеначких имају своју одређену вредност, којој се ми клањамо и коју поштујемо. И господин Гангл света је личност у животу словеначког и југословенског народа. (Пљескање и узвици: Живео Гангл!). Ја мислим, господо, да сваки онај Словенац може бити поносан, што Гангла или Корошца имамо у овој држави, и главно је, да је то словеначка позитивна вредност. И господин Гангл је позитивна вредност. Ја га пратим у учитељском животу, и ја га пратим и у соколу. За мене се не може казати, да сам стао на становиште Закона о соколству Краљевине Југославије, (као што знате, ја сам гласао против) али кад се говори о Ганглу, мора се признати оно што јесте, да је позитивна вредност словеначка и југословенска. То је што се тиче самог соколства.

Господа и наши одлични пријатељи из Дравске бановине имају и своју организацију — фантове. И верујте, господо народни посланици, кад бих у овоме моменту говорио као соко, ја бих морао да устанем против фантова, али ја нећу, него кажем да и они имају своју вредност за Словенију, као што имају вредност за народ и државу. И то треба да се призна. Али зато није лепо кад се с једне стране неко диже тако високо, а с друге стране се гледа просто бацити у блато нека вредност, преко које треба да се пређе. И мислим, господо, да у доба споразума није добро износити овакве моменте који нас деле, него само оне моменте који нас спајају. (Одобравање и узвици: Тако је!)

Ја, друго, имам право о соколству говорити. Ми који живимо тридесетак година соколским животом, ми знамо да је у нашим крајевима, ја ћу рећи српскохрватским крајевима, да је то једина средишна установа око које се креће цео наш национално државни живот. Ту су најбољи наши људи. Господо народни посланици, нас половина је овде из соколских редова. Ја сам у Владиној већини, врло поштовани пријатељ Јововић је из опозиције а када се тиче соколства, ми смо једно. Зар не видите у томе нешто позитивно? Да соколство спаја а не раздваја! (Тако је!). Ја кажем: част Словенцима и њиховим организацијама али нека буду објективни када се ради о нашим потребама и о нашим приликама. (Један глас са деснице: Не познајете прилике у Словенији!)... Господин каже да не познајем Словенију. Ја познајем Словенију уздуж и попреко. Ја сам живео са вашим људима, ја сам с њима радио, ја сам разговарао са вашим бискупима, ја сам разговарао са претставницима фантова, ја сам разговарао са претставницима орлова, према томе нисам необјективан и небавештен човек. Пошто за мене питање сокола и орлова није једноставна ствар, ја сам као Личанин хтео да се сам уверим и врло добро познајем прилике у Словенији.

Господо народни посланици, ја ћу се још на неке ствари обазрети. Хтео бих овде пред господом народним посланицима да изнесем неке моменте уопште о физичком васпитању, телесном вежбању. Рекао сам: код свих народа и у свима државама, биле оне побеђени или победитељи, после овог светског рата много се помније физичко васпитање. Светски рат уништио је здравље нашег човека. Он је одвео нашег човека на фронт и ту је човек променио начин јела, начин спавања, начин живота, начин храњења. Човек је повучен из свог дома, његов организам је опадао, тако, као што сам пре казао, да је скоро цела наша генерација изишла слаба и нездрава. Присташе физичког васпитања кажу сада овако: ту омладину треба спасти и подврћи систематској телесној вежби да би свој организам поправила да би, не ова генерација, али тамо трећа и четврта била способна да издржи све оне напоре који нас у животу чекају. То је један момент ради кога се данас у свету толико пише о физичком васпитању. Ја сам пропутовао велики део држава које се баве физичким васпитањем и видео сам колика се важност томе питању посвећује. Нарочито се посвећује са становишта војног. Ми знамо да само здрав издржљив, свестан и дисциплинован војник може да издржи напоре. У свету се иде тако далеко да се хоће цело телесно вежбање да сведе на војно вежбање да би омладинци када дођу под

обавезно телесно васпитање, од 14—18 година свршили све предрадње војне, и да добију само техничку страну васпитања када дођу у војску. Тиме би се смањило војни буџет. Имамо то данас, у Италији, где је целокупна омладина подвргнута систематском телесном вежбању, да би се могао смањити војни буџет и да би се војни буџет могао дати на друге просветне струке.

У физичком васпитању има и педагошких момената. Човек који телесно вежба постане чврст и карактеран, одлучан, добије одређену вољу, свест о дисциплини, о организацији. Има ту и социјалних момената. Нигде се тако људи не изједначују, као у физичком васпитању. Ту стоји радник до сељака, сељак до трговца, трговац до интелектуалца, сви стоје у једнаком оделу и осећају се једно.

Важан је моменат национални, важан је моменат државни и међудржавни. Кроз организације телесног вежбања државе се између себе упознају, шаљу се репрезентације из једне државе у другу, тамо се побеђује и држава добија своје одликовање и своје поштовање. Целокупна политика чехословачког соколства у предратно доба, а за вањски свет, ишла је у правцу да путем соколских организација свет сазна о вредности чехословачког народа. Телесно вежбање је добар инструменат међународне политике. Зато би ми требали овоме питању посветити већу пажњу, и приступити систематској и бољој организацији физичког васпитања наше омладине.

Када се говори уопште о физичком васпитању, господо народни посланици, онда треба да разликујемо школско физичко васпитање од ваншколског физичког васпитања. Ја ћу се нарочито задржати код ваншколског физичког васпитања, а о школском рећи ћу само то да би код наших бановина требало да постоје стручни референти који би дириговали и организовали школско физичко васпитање у бановини, а не, господо, да нам се догоди да физичко васпитање у бановини воде нестручна лица која су постављена за чиновнике. Ја бих молио господина Министра да у разговору са Министром просвете скрене истоме пажњу на овај моменат. Исто тако да се скрене пажња на моменат наших наставника телесног вежбања који радећи по 24 часа мора да добију такав положај и материјално осигурање и да се изједначе са професорима осталих предмета.

Ваншколско васпитање је најважније питање у међународном свету. Не узима се обавезно телесно васпитање у свету као средство само телесног вежбања него као продужна школа за оно дете које остави основну школу. Ви знате да дете када изиђе из основне школе у најкритичније доба бива препуштено само себи. Онда када се развија и душевно и телесно, када се на њега треба највише утицати у васпитном погледу, онда је наше сеоско дете препуштено само себи. Желео бих као стручњак и као педагог-учитељ да би обавезно телесно васпитање ван школе младежи било продужна национална школа за нашу омладину па да би омладина у телесном васпитању бавила се и другим предметима као што су национална историја, географија итд., тако да омладина буде и даље управљена у васпитном погледу. (Један глас са левице: Преоптеретили бисте учитеље!) Доћи ћу ја и на питање учитеља.

Ви ћете рећи ко има то да врши? Онај, који сврши течај обавезног физичког васпитања. Има да ради и учитељ. Када кажете да је преоптерећен, онда ја кажем ово: као што учитељи раде у продужним занатским школама и имају за то одређени хонорар, онда нека и учитељи за продужно обавезно васпитање имају такође хонорар.

Мислим, господо народни посланици, да је данашњи Закон о обавезном телесном васпитању мањкав и да би га требало ревидирати и подвргнути једној стручној критици у којој би суделовали сви они који се баве телесним васпитањем уопште.

У нашем јавном животу поред соколства, поред фантовских организација и других постоје још и спортске организације. Спорт је један од видних фактора нашег културног живота и њему такође треба посветити достојну пажњу и материјално га потпомоћи како би могао извршити онај део телесног васпитања који спада у делокруг спортских организација.

Мислим да досадашњи течајеви обавезног телесног васпитања нису дали оне резултате на терену које смо ми очекивали и да би о онима који сврше течај за обавезно телесно васпитање требало водити статистику и видети да ли они после завршеног течаја заиста и раде на терену међу омладином. По мом схватању и по мом опажању ми то до данас нисмо имали, зато би требало водити о томе статистику. Исто тако садашња школа за физичко васпитање народа, која заправо још није школа него један покус, треба да добије своју уредбу, као што то има на пример у Француској, у Немачкој и у Италији где је та школа изједначена са универзитетима тако да онај који сврши ту школу није само лаик него је научно васпитан и поставља телесно васпитање на чисто научну основу. И однос Министарства за физичко васпитање према осталим министарствима требало би решити и имати Савет свих министарстава који раде на физичком васпитању народа да би се то некако спојило и да не би долазило у контрадикцију.

Господо народни посланици, ја ћу завршити свој говор и казаћу ово: Прво, организација Министарства за физичко васпитање народа мора се провести на други начин. На челу, свих отсека морају да буду стручњаци. То је Министарство стручњачко, ту не може лаик да да нешто позитивно. Друго, треба имати један сталан план рада и примене рада а осим тога треба овоме Министарству дати већу материјалну помоћ, јер ово што данас има Министарство, кад га упоредимо са министарствима других земаља, онда видимо да, рецимо, једна бановина у Пољској има толики буџет колики ми имамо за физичко васпитање у целој држави.

Гласаћу за буџет Министарства за физичко васпитање народа у уверењу да ће Министарство за физичко васпитање по последицама свога рада, а са обзиром на омладину, бити позитиван фактор за народни и државни живот Југославије. (Одобравање и плескање).

Potpredsednik Alojzij Mihelčič: Има рећ народни посланик г. Јован Радуловић.

Јован Р. Радуловић: Господо народни посланици, као претставник једне соколске жупе која је у нашу соколску идеологију унела један нов дух и

један нов правац, ја ћу бити слободан да бацити неколико погледа од општег значаја на циљеве и задатке овога Министарства.

Господо, циљ и задатак овога Министарства своди се углавном на духовно и телесно здравље поратних младих југословенских генерација. Али ми морамо одмах у почетку да констатујемо да је ово Министарство, овакво какво је, још увек једно недоношче које није било у стању, с обзиром на своју организацију и своје моћи, да за ово време постојања од седам година да опипљиве резултате. Разлози, господо посланици, јесу у томе што су у овом Министарству до данас седели нестручни људи, који му нису одговарали ни спремом ни стручношћу. Други разлог јесте у томе што су овом Министарству давале дотације веома малене и незнатне, дотације равне буџету једне осредње градске општине. Јасно је стога господо, да при оваквим околностима ово Министарство кроз седам година свога постојања није фактички одговарало и није могло одговорати својим задатцима, задатцима које је оно себи било поставило. Оно је у ствари било сведено на једну пуку или, ако хоћете, формалну администрацију која је била бирократски посредник између државне благајне и заинтересованих, приватних, соколских и спортских организација. Ви бисте ми могли рећи да је Министарство за физичко васпитање израдило Закон о обавезном телесном васпитању, и то бисте одиста могли узети као плус овога Министарству. Али ми који смо имали прилике на терену да видимо како је примењен тај Закон о обавезном телесном васпитању можемо да кажемо и утврдимо да тај закон није примењен онако како би требало, и није наишао на онај одзив у унутрашњости земље како се то могло очекивати. Ја сматрам да је главни узрок томе, што то Министарство није имало довољно стручних људи који су требали да пођу на терен и да тај закон спроведу како треба.

Кад читате експозе господина Министра за физичко васпитање, ви ћете тамо видети да је овај закон примљен врло добро и да статистика у томе погледу стоји врло бриљантно. Али ја вам кажем: статистика је једно, а стварност је друго. Још би се могло уписати Министарству у плус отварање разних течајева. Али ја сматрам да је главни позитивум овога оснивања Школе за телесно васпитање у Београду.

Нешто, господо народни посланици, што нарочито треба истаћи у овој прилици, то је подизање и помагање приватне иницијативе. Приватна иницијатива је код нас врло јака и веома значајна. У минус овога Министарству може се уписати то, што за ово време од седам година трајања и постојања није довољно помагало приватну иницијативу, и што није имало свога израђеног плана и стручних концепција за један солидан и смишљен рад.

Уместо, господо, да би постојао један израђен план за телесно васпитање наше омладине, који би био израђен на основу познавања специфичних прилика сваког појединог краја, радило се на махове, радило се од данас до сутра, и чињене су екскурзије које не одговарају нашем расном и националном осећању. Јер, господо народни посланици, ја сматрам да све оно што се ради у домену овога Министарства треба да носи отисак нашег народног духа

Стара грчка калокагатија: у здравом телу здрав дух, може да буде понекад демантована и исмејана, и она је исмејана често, јер данашње друштво показује да у здравом телу може бити и нездрав дух и болестан дух и кржљав дух.

Ја сам се, господо народни посланици, интересовао за организацију овога Министарства и утврдио сам да многе ствари у њему нису у реду. Ми немамо данас у овога Министарству ни картотеку, ми немамо данас у овога Министарству ни статистике, ми немамо ни потребне графиконе, слике, ни филмове; једном речи, немамо оног пропагандног материјала, који је потребан једном оваквом Министарству. И, господо, замислите ви у каквој се ситуацији налази претставник овог Министарства кад дође са стране какав стручњак, рецимо један министар, и када се обрати нашем Министру да му даде потребна обавештења из круга овог Министарства.

Све то долази првенствено због тога што је одиста буџет овог Министарства више него мален. Буџет је мален упркос оним многим изјавама које су падале и раније и које су падале ових дана против субвенције која се даје соколу.

Ја морам, господо народни посланици, у овој прилици нарочито да се осврнем на једну изјаву нашег посланичког друга Франца Габровшека, на једну његову изјаву коју је он дао пре неколико дана у Финанском одбору. Наш посланички друг Франц Габровшек рекао је да је Словенија дала 44% југословенског олимпијског успеха. Само, господо народни посланици, наш друг Габровшек заборавио је да каже ко је дао та 44%. Та 44% има да се упишу у добро само и само соколској организацији. То је наш друг заборавио да нагласи.

Даље је наш друг рекао да соколска организација прима од државе неких 7 и по милиона потпоре, а насупротив томе да словенска фантовска организација не прима ни једну пару, па је, употпуњавајући ту мисао, додао да жали што у нашој земљи постоје грађани првог и грађани другог реда.

Ја, господо, морам на то да се осврнем и да дам одговор нашем посланичком другу Габровшеку. Ми у овој земљи немамо грађана првог и другог реда. Али, ако је реч о соколској организацији, о једној организацији националној пар екселанс, онда та организација не може уопште да се мери са организацијом фантовском, која је чисто верског карактера. (Пљескање на десници. — Протести у центруму).

Ми, господо народни посланици, поштујемо свачије осећаје, али кад је реч о томе коме ће се дати првенство: да ли ће државну потпору добити једна организација која се ограничава само на једну покрајину или ће је добити она организација која је обухватила читаву нашу државу, онда ја мислим да о томе не може бити сумње. (Бурно пљескање и одобравање).

Господо, многи наши неспоразуми и многи приговори који често пута падају на рачун ове организације, долазе из необавештености. Ви, господо, ја то смело тврдим, још потпуно не знате шта је то соколска организација. Соколска организација није гимнастичка организација, није гимнастичко друштво, него је то организација која обухвата читавог југословенског човека, и са телесне

и са душевне стране његове. Ја ћу зато бити слободан. . . . (Жагор. Посланици из центрума из Дравске бановине уладају говорнику у реч и протестују). Молим вас, господо, да се умирите и да ми дате могућности да говорим. Ја морам да вам подвучем у чему се састоји бит и суштина новог соколства. Прва је била соколска жупа у Мостару, која је пре 13 година послушала глас народни:

Јавор-гора затрубиће сама,
Тешко оном ко бјежи од пања,
Јер на више све је тања грана.

Ова соколска жупа пошла је на село, па за њом су пошле и остале жупе, и ми данас имамо једну специфично израђену нашу националну соколску идеологију која је, као што сам мало пре казао, свестрана, која обухвата читавог нашег човека, са моралне, телесне и националне стране његове.

Мисао препородилачког подизања нашег села примило је целокупно соколство као свој главни задатак. Та је мисао произишла из једног сазнања да је сваки културни и народни подухват јалов ако се не веже са нашим селом. (Бурно одобравање и пљескање). Тај покрет, господо народни посланици, значи повратак матери земљи, родитељки и мученици нашој која је заливена крвљу наших најбољих синова. Та мисао соколског препорода оличена је данас у старешини соколске мостарске жупе, у брату Чеди Милићу, који је носио ове соколске идеје на село.

Ова идеологија сеоског соколства обухвата неколико области; она обухвата физички и здравствени рад, обухвата трезвеност и пољопривредни рад, и о тој акцији могло би се дуго говорити. Али ја ћу се задржати само на неким основним идеолошким погледима и плановима данашњег соколства. У чему се састоји досадашња корист соколства на селу? То нам сам сељак својим простим речима:

„Дођоше соколи и обухватише све скупа као богомдана дружина. Дођоше соколи проповиједајући нам вјеру у Бога, љубав и слогу. Они нам проповиједају љубав према Краљу и Отаџбини. Спремише нам књиге лијепо пробране и пуне користи за нас сељаке. Добивамо новине и отворисмо читаонице. И не само то. Долазе нам из града браћа соколи и упозоравају нас на недостатке којих у нашем тешком сељачком животу има доста. Упутише нас како ћемо боље обрађивати земљу, како ћемо сакупљати ђубре и сокове који су потребни земљи да нам боље роди. Спремише нам пробрана сјемена, воћке и шумске саднице. Почесмо сијати репу, дјетелину, грахорицу и зимњи грашак. Упутише нас у одржавању чистоће у дому, стаји и дворишту. Подигоше се многи домови, јаме за ђубришта, нужници, по гдекоја чатриња и живе воде. У село уђе и пљуваоница, отирач за ноге и почесмо кречити куће. Оживјесмо стари обичај: приређивање дана благодарности Богу у јесен за све плодове и родове. . . .”

Јер, господо народни посланици, „село је оно што и коријен храсту”. . . . Соколи сељаци кажу: „Сазнасмо да је тешко нама без вас као храсту без лишћа, али је још теже вама без нас, као храсту без коријена”. . . . (Бурно одобравање и пљескање).

То је, господо народни посланици, основна мисао, то је основни мотив због кога су соколи

пошли у село. (Живо одобравање и пљескање). Има још једна ствар, господо, која се мора овде казати. Има у нашим селима свештеника, учитеља, доктора па и народних посланика, који својим животом и радом не могу послужити као пример како треба радити за народ; пре би могли послужити као пример како не треба радити за народ. Ми, међутим, за овај сеоски соколски покрет требамо људе који ће својим животом да служе као пример народу. Још нешто има што се у овој прилици мора нарочито истаћи, а то су три стуба на којима почива ова соколска идеологија. Три врлине наших дедова: — вера у Бога, рад и штедња и малене потребе. Колико се пута, господо, казало да је соколство једна безбожна организација. А ја знам да је старешина наше соколске жупе наређивао, а и сам то радно, да се православнима и католицима дели Свето писмо а муслиманима Коран. (Одобравање).

Потребно је да баџим још неколико погледа на то, како наше сеоско соколство гледа на политику. „Данашња је политика јадна и жалосна, потпуно противна соколској мисли и жељама сокола. Она се противи грђе чојству и јунаштву већ незнабожац Богу. . . . Али права народна политика, како нас гусле и народна пјесма уче, јесте „јарам и служење народу као што во домаћину служи у јарму.”

„Соколски је пут — пут служења, пут горца, који једино народ води срећи, напретку и општем препороду. . . .”

„Соколство одгаја творце, а партизанство заједљиве зборце. . . .”

„Зато наша соколска дужност јесте света и узвишена, јер желимо и настојимо свим силама душе, срца и ума, да одгајимо соколе кова Штросмарова, Матије Гупца и Владике Рада. Кад такве соколе одгајимо, онда ће политика за народне политичаре бити слична служби свећеника у Божијем храму.” (Бурно одобравање и пљескање).

Далеко би ме одвело, господо народни посланици, кад бих вам износио какве су све неправде досада учињене према нашем селу. Ја ћу само споменути питање безводице нашег села. За школованог и просвећеног човека то питање не би се смело ни постављивати. Ни коњи не пију такву воду какву пију наша браћа у Херцеговини. Стално се говори о хигијенском животу на селу, а не мисли се на то, да наша херцеговачка села немају ни воде честито да се напију.

Главно питање нашег соколства, нарочито у кршним крајевима Херцеговине, јесте питање наших домова, јер једна соколска јединица ако има свој дом, она има услова да се развија. Нема код нас, господо, ни кућа ни домова, а камоли потребних просторија за вежбање. Соколски домови су нам потребни као парче хлеба.

Соколство је, господо, она организација која јача морал и радност у нашем народу, јер само истрајним радом претварају се порази у победе.

На нашим војничким заставама пише: „Са вером у Бога за Краља и Отаџбину”. Зато су наши пукови били храбри и победоносни. На нашем новцу пише: „Бог чува Југославију”. Зато ће је и чувати поред све наше лудости.

Покојни Стјепан Радић је рекао „Вјера у бога и сељачка слога”, а ми све то уједињујемо и

велимо: „Рад, штедња и вјера у Бога, то је свима соколима порука од живог Бога”.

У соколској организацији нарочита се пажња обраћа заједничком раду. Исто тако у њој се нарочита пажња обраћа вери и верском васпитању. Међу многим злим стварима од моде, поред изврнутих обичаја, погажених старих завјета и дједовских савјета, највеће зло што га градови шаљу у село јесте безбоштво.

Наш посланички друг г. Богуновић лепо је говорио о соколству и о узајамној трпеливости и толеранцији које оно у народу шири па је споменуо ону народну: „Брат је мио које вјере био”. Али ја бих томе додао и ону велику изреку коју је испевао наш велики пјесник Његош која се чува као народни аманет у соколству: „Не пита се ко се како крсти, већ чија му крвца греје прси... чије га је млјeko задојило...”

А одмах иза тога има једна друга изрека која у сваком нашем соколском дому стоји крупно написана: „Ко неће брата за брата, он ће туђина за господара”. (Живо одобравање и пљескање).

Колико сам пута слушао наше сеоске соколе када су гледали размирице између Срба и Хрвата како су говорили: „Добри се лакше уједињују, а лоши теже”.

Али главни циљ соколске идеологије на селу јесте враћање огњишту наших дедова. Наше народно предање, наши народни обичаји представљају наше највеће богатство. Народ без обичаја, народ без предања јесте народ без душе, а народ без душе јесте народ без будућности. После погибје Краља Александра (Једнодушан одзив: Слава Му!) настаје у нашој земљи распојасано и разуларено стање, кад је многи гледао и бринуо само да руши. Соколи су једини били у овој земљи, који су сматрали да је дошао тренутак да се дигну на духовни устанак, да побољшају стање у земљи и да прегну на рад. И са тих разлога ствара се план и настаје соколска петолетница која треба 1941 године да буде завршена, када ће соколи да поднесу свој рачун своме соколском старешини и Врховном господару Краљу Петру II. (Опште бурно пљескање и повици: Живео Краљ!) Њему ће Соколи поднети на увид све оно што су у времену од 5 година учинили. Тиме ће соколска петолетница најбоље показати и доказати шта је соколска организација и каква је то народна установа. Нема никаквога дела без жртава и на тој мисли и на тој идеологији жртве, на оној легенди о зидању Скадра на Бојани заснована је соколска организација. То је велика идеја, и када би сви били упућени у суштину њену, онда би сви били пријатељи соколске организације. Ја сам видео, браћо Словенци, да у вашим редовима седи Иван Доленц. Ја се сећам кад је он био у нашем Мостару и кад је улазио у просторије наше соколске жупе, како се само похвално изражавао о соколском раду код нас. „Нисам знао, рекао је он тада, док нисам у Мостар дошао шта је соколство”. Ја верујем да ме пријатељ Доленц неће демантовати. (Гласови из центрума: И ми то признајемо!).

Соколство је изнад свих партија и над свима режимима. Партије и режими долазе и пролазе као таласи морски, али соколство као светла застава остаје поврх свих догађаја садашњице. (Бурно пљескање у дворани). Соколска организација ради државне послове, а то значи да она има право да јој држава помогне. Шта је то 6 милиона динара

једној организацији која обухвата читаву нашу државу: и Словенију и Србију и Босну и Херцеговину и Далмацију и Хрватску? Шта је 6 милиона за организацију на чијој је застави исписан тако крупан национални задатак, и која ради и делује у свима нашим редовима било грађанским или сеоским?

Постоји код несокола једно погрешно предубеђење у погледу основних схватања о соколској организацији. Међутим, онај који се мало заинтересује за ову установу, постаје убрзо њен пријатељ.

У експозеу Министра физичког васпитања народа посвећена је нашем селу само једна реченица. Ја верујем да та грешка није дошла заслугом господина Министра, јер он као Црногорац и као народњак и као син Црне Горе може бити само соко. Ја верујем да то није учињено свесно, јер је село извор наше снаге и наше националне енергије, и њему треба поклонити пажњу више него свима осталим. (Пљескање).

Ја користим ову прилику да упутим апел на нашу Краљевску владу, да омогући рад овоме Министарству, да омогући рад нашем брату Соколу Црногорцу, који, као што знамо, има и амбиције и полета да да све своје силе и сва настојања овоме Министарству, које треба заиста да постане Министарство не само за физичко васпитање народа него и Министарство наше националне културе.

Тиме сам завршио и из тих обзира гласаћу за овај буџет. (Пљескање).

Potpretsednik Alojzij Mihelčič: Reč ima narodni poslanik g. Dimitrije Mladenović.

Димитрије Младеновић: Господо народни посланици, после онога што је господин Министар изложио у експозеу и после излагања мојих предговорника ја ћу бити сасвим кратак, јер је довољно речено у погледу овог Министарства и његове делатности а нарочито у погледу соколства.

У погледу соколства имао бих рећи само толико да тај рад сви ми са похвалом треба да пратимо и помажемо да се спроведе онако какав му је и задатак.

Циљ мога говора је уперен само на то да се Правилник који се односи на недељно телесно вежбање сељака измени. Ја бих молио господина Министра да тај Правилник измени због тога, што смо ми, хвала Богу, земља, односно држава где је наше физичко васпитање у довољној мери развијено. Погледајмо наш народ од истока до запада и од севера до југа па ћемо видети како је све лепше од лепшега и веће од већега, и ја мислим да нарочито на селу та обавезна недељна вежба у погледу развијања није потребна. Сељаку треба препустити тај дан где он може да се побрине у својој кући, у штали и посвети одмору јер у данима раднога времена он и ноћу ради и због тога му није потребно вежбање за развијање.

С тога молим господина Министра да ту Уредбу измени с тим да недељна вежба не буде за сељака обавезна, а за варош нека је задржи како је и предвиђено.

Што се тиче учитеља на селу господин Министар треба да им препоручи, да уместо ових вежби стварају сеоске чисто националне читаонице, одржавају предавања и поуке у његовој грани радности и пошумљавања голети а не окретати га на

лево и на десно кад је наш сељак изложен таквом окретању цео дан трчећи за својом стоком. Треба створити сеоске музике, игре и песме у националном духу, где ће сељак у овом занимању наћи боље задовољство, него ли у телесном обавезном васпитању.

Спорт фудбала треба препустити самом себи и спортским организацијама, те да тај спорт обављају само они који за то имају вољу.

То сам имао да кажем и са овим ја сам свој говор завршио. Имајући пуно поверење у данашњу Краљевску владу и господина Министра за физичко васпитање народа гласају за овај буџет. (Одобравање.)

Potpretsednik Alojzij Mihelčič: Reč ima Ministar fizičkog vaspitanja naroda g. Đuro Čejović.

Министар физичког васпитања народа Ђуро Чејовић: Господо народни посланици, као ресорни Министар са овога места част ми је да изјавим, да одајем пуно признање националном и просветном раду Сокола Краљевине Југославије коме се на челу налази наш узвишени Краљ. (Усклици: Живео! — Пљескање.) У колико на терену имаде извесних спорова, ја ћу настојати да се извиде и да се поправе те да се створи хармоничан рад између свих организација, како оних приватне тако и државне иницијативе, а све у циљу да телесно, морално и национално васпитање омладине послужи за добро Краља и Отаџбине. (Одобравање.)

Министарство, коме имам част стајати на челу, из својих средстава предвидело је такође и једну помоћ за „Звезу фантовских отсека“ која је у истину скромна помоћ према улози и резултатима које фантови показују. Такође помажемо ватрогаштво и све спортове у границама финансијских средстава.

У исто време част ми је да одговорим г. г. предговорницима да ћу настојати да организујем течајева обавезног телесног васпитања по бановинама, у границама могућности. То ће се изводити у оним бановинама где можемо да имамо стручне наставнике.

На примедбу о реорганизацији једногодишњег течаја за образовање наставника гимнастике и спортова част ми је изјавити да сам спремно Уредбу о претварању овог једногодишњег течаја у двогодишњу школу за физичко васпитање, коју ћу ових дана предложити Министарском савету на одобрење. По тој Уредби ја се надам да ћемо добити способан наставнички кадар који ћемо моћи употребити у гимназијама за наставнике телесног васпитања, јер, нажалост, ми немамо сада довољно стручног наставничког кадра у гимназијама.

Ја ћу настати да се празнични течајеви за ваншколску омладину у границама могућности изводе у празнике и у остале дане, али свакако да се ти течајеви не одржавају у оно време кад омладина треба да иде у цркву да врши своју верску дужност, што је у осталом и законом прописано.

Што се тиче самих средњих референата за обављање телесног васпитања по срезовима, ми смо досада употребљавали у већини учитеље за референте, али ја сам увидео да резултати нису били свуда онакви какве смо ми очекивали. Сада, пошто имамо школу, ми ћемо по завршетку исте, у септембру месецу имати педесет младих људи који ће као наставници гимнастике у средњим и стручним школама моћи корисно послужити и као

средњи референти за наставу обавезног телесног васпитања.

У буџету сам предвидео једну малу накнаду коју ћемо им за тај посао давати. Ми још немамо довољно стручних референата за физичко васпитање по бановинама, али ће нам поменута школа ускоро исте дати. Сада практично ми у бановинама, по местима и бановинама, имамо стручне официре које постављамо за референте. Досада ми нисмо имали могућности да средње референте награђујемо, али сада имамо могућности то да учинимо и ми ћемо у томе погледу изићи њима донекле у сусрет.

Што се тиче ватрогаштва, морам признати да је у нашем ватрогаштву досад био велики раздор. Ми смо имали Савез ватрогасних удружења Краљевине Југославије, али у њему нису учествовали браћа Хрвати. Захваљујући моме колеги, Министру г. Сноју који је као претседник успео да санира прилике у Савезу, ми сад имамо тамо сређене прилике, тако да у Савезу сад учествују и сарађују и наша браћа Хрвати.

Што се тиче сугестија за измену Закона о ватрогаштву, част ми је изјавити да сам већ у смислу жеља Савеза ватрогасних удружења, које сам као оправдане и целисходне уважио, предложио у Финансијском закону амандман којим ми се даје овлашћење да путем Уредбе поменути закон изменим. При томе повешћу рачуна о свима умесним и оправданим жељама.

Господо народни посланици, све остале сугестије и примедбе ја ћу расмотрити и настојаћу да својим радом учиним све што се може у томе погледу учинити.

Као што сам рекао, финансијска су средства и сувише мала да се може постићи све оно што се жели, али у границама тога кредита ја ћу се постарати да оправдам ваше поверење. (Одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Potpretsednik Alojzij Mihelčič: Gospodo narodni poslanici, pošto je lista govornika iscrpena to je pretres u pojedinostima predloga budžeta rashoda — XVII razdeo — Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda — završen. Prelazimo na glasanje. Glasaće se po partijama sedenjem i ustajanjem. Gospoda narodni poslanici, koji primaju pročitane partije, izvoleće sedeti, a koji ne primaju, izvoleće ustati. Molim izvestioca g. Aćima Popovića da izvoli pročitati partiju 1062.

Izvestilac Aćim Popović čita partiju 1062.

Potpretsednik Alojzij Mihelčič: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 1062? Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati (Većina sedi). Objavljujem da je partija 1062 primljena. Izvolite čuti partiju 1063.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, usvojila u pojedinostima sve partije budžeta rashoda — XVII razdeo — Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda od partije 1063 do partije 1072 g. zaključno. —

Potpretsednik Alojzij Mihelčič: Gospodo narodni poslanici, pošto je predlog budžeta rashoda — XVII razdeo — Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda po svima partijama pojedinačno primljen, objavljujem

да је ceo предлог буџета rashoda — XVII razdeo — Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda — primljen. (Odobranje i pljeskanje u centru i na desnici).

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Pretres budžeta rashoda — XVI razdeo Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja.

Ima reč Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja g. Milivoje Rajaković. (Pljeskanje u centru i na desnici).

Министар социјалне политике и народног здравља Милоје Рајаковић: Господо народни посланици, према предлогу буџета Министарства социјалне политике и народног здравља који је пред вама, тај буџет расхода за 1939/40 годину износи 255,177.963 д., значи, за 10,182.112 д. више него у прошлој години. Од укупног буџета расхода на личне расходе као самог Министарства, тако и одељења при банским управама, затим болничке, хигијенске и социјалне службе долази 110,633.000 д., а на материјалне расходе 143,744.000 дин., док овогодишње повећање за личне расходе износи 4,498.000 а за материјалне 5,365.965 динара. Овај буџет расхода, према својој намени, репартиран је овако: за Министарство са установама на територији града Београда 22,088.000, за одељења при банским управама 18,538.000; за болничку службу 104,328.000; за хигијенску службу 101,742.000 и за социјалну службу 7,679.000 динара. Предвиђено повећање у главном одлази на побољшање: хигијенске службе 4,255.000, болничке службе 3,777.000, за одељења Банских управа 1,888.000 и на социјалну службу 451.000. Ово и јоволико повећање буџета Министарства значи само један део износа ранијих буџета овог Министарства, када су они износили, као у године 1930, 1931 и 1932 око 50,000.000 више него што то износи овај предлог буџета.

Уз поднесени предлог буџета овог Министарства, и у образложењу његовом част ми је изнети кратак преглед надлежности и рада Министарства, како на социјално-политичком пољу тако и на пољу народног здравља.

Социјално политички рад овог Министарства обухвата у главном овако груписане и организоване послове: заштиту радника и намештеника, социјално осигурање, посредовање рада и сузбијање незапослености, инспекцију рада, заштиту и сељеника, исхрану пасивних крајева и заштиту ратника и породица палих војника у рату. Здравствена служба обухвата здравствено-управну, болничку и хигијенску службу.

Дужност ми је да одмах истакнем и нагласим веома активан, плодан и успешан рад на свим овим подручјима мога претходника г. Драгише Цветковића. На социјалном пољу, иницијативом г. Цветковића, спроведене су значајне социјалне реформе, којима је крајња сврха да се помагањем малог човека и радног света дође до социјалне правде и социјалног реда у друштву и држави. На пољу социјалног старања г. Цветковић је, поред једног низа практично изведених мера и решења, спровео осигурање за изнемоглост, старост и смрт радника; донео Уредбу о минималној надници, колективним уговорима, помирењу и арбитражи; донео низ уредаба за побољшање и уређење положаја наших помораца; проширио пензионо осигурање на приватне намештенике; донео Уредбу о збрињавању незапослених радника; и најзад донео Уред-

бу о инвалидима и осталим жртвама рата. Мој претходник је нарочито бригу и старање своје посветио помагању и исхрани пасивних крајева, као и настрадалим од поплава и града. На здравственом пољу, за то исто време постигнути су крупни и значајни успеси: проширење болница у Београду, Љубљани, Бањој Луци, Сплиту, Нишу итд.; постављени услови боље и целисходније болничке службе; проширени санаторијуми: у Сурдулици за студенте, у Фрушкој гори за школску децу, Тополшници за децу итд. Подигнуте су нове здравствене станице; проширен је рад на селима за заштиту школске деце тако да данас имамо преко 100.000 сеоске деце заштићене здравствено по школским поликлиникама; основана су три нова завода за заштиту деце. У хигијенској служби да поменем само напоре чинјене за сузбијање туберкулозе оснивањем и отварањем диспансера и проширењем санаторијума. У ову службу спадају и асанациони радови, којима је посвећена нарочита пажња, тако да је подигнуто 626 објеката, а обезбеђена је израда још за 329 нових објеката личним настојањем мога претходника.

У надлежност овога Министарства спада у првом реду заштита радника и намештеника. Та заштита, као домен радног права, обухвата и бави се са три најважнија питања: питањем надница, питањем радног времена и питањем запослења.

Питање наднице подједнако је значајно и за радника и за послодавца и засеже у саме основе економског и социјалног народног живота. За раднике, добро решење овог питања претставља животни издржавање, одржавање и подизање породице; за послодавце, оно значи најглавнију ставку у производњи. При решавању овог проблема првенствено се морало водити рачуна о томе да се подигне ниво живота нашег радног света, нарочито у оним крајевима и местима, где је тај ниво сувише низак био, а уз то да се омогући повећање надница неквалификованих радника, који сачињавају гро нашег радништва. Уредба о утврђивању минималних надница, закључивању колективних уговора, помирењу и арбитражи у главном је успела, јер се у примени показало да је основна сврха ове Уредбе постигнута. Просечна обезбеђена дневна радничка зарада, која је 1936 године износила 21.68 динара, поцела се после доношења Уредбе у 1937 години на 22.71 динара, а у 1938 години на 23.64 динара. Ова Уредба имала је за циљ да ублажи оштрину и претераности у сукобима између радника и послодавца, да им омогући споразумевање у погледу радних односа.

Питање радног времена помоћног особља регулисано је Законом о заштити радника и Уредбом о отварању и затварању трговачких и занатских радњи и о радном времену помоћног особља. Тежња је да се смањење и ублажење радничке и намештеничке незапослености, у извесним привредним граначама, где је то могуће, постигне у неколико смањењем радног времена помоћног особља, где је то и у колико то опште привредне прилике дозвољавају.

Да би се заштитно раднички подмладак прописана је Уредба о ограничењу броја ученика, о забрани да деца испод 14 година иду на занате, о радном времену и одмору ученика, њиховим наградима, издржавању и исхрани.

У прошлој години учињен је знатан напредак у заштити наших помораца, уопштувањем законодавства којим се уређује њихово радно време, њихова исхрана, становање и здравствена служба на поморским бродовима. Донесен је и Правилник о организацији и пословању стручних берзи рада за поморце, као и нарочита Уредба којом се регулише и побољшава положај наших лучких радника.

Правна заштита радника, која је садржана у нашем националном законодавству употпуњена је Међународним конвенцијама рада које је наша држава усвојила. Наша држава одржава сталне везе са Међународним бироом рада у Женеви и суделује на свима конференцијама те међународне установе.

У погледу осигурања радника у току прошле 1938 године Средишни уред за осигурање радника спроводио је осигурање за случај болести и несреће као и за случај изнемоглости, старости и смрти. Последња грана осигурања уведена је почев од 1 септембра 1937 године. Број осигураних радника повећан је 1938 године за 35.181. Просечан број осигураних чланова у 1938 години износи 715.192 лица док је у 1937 години износио 680.011 лица.

У погледу посредовања рада и сузбијања незапослености година 1938 значи прекретницу наше службе јавног старања о незапосленима. Јула месеца ступио је на снагу онај део Уредбе о збрињавању незапослених радника, који садржи прописе о пружању новчане помоћи. Према томе од половине 1938 године у нашој земљи се примењује систем осигуравања у незапослености на сличан начин како је ова грана социјалног осигурања спроведена у западним земљама Европе. Постепеним спровођењем у живот ове Уредбе незапослени радници ће моћи уживати за време од 26 недеља редовну помоћ, а ако се прикупе довољне резерве и преко овог времена. Број пријављених незапослених радника код Јавних берзи рада био је у току 1938 године 583.740 лица, и то: 11.327 чиновника, 207.115 квалификованих радника и 365.298 неквалификованих радника. У тој години помогнуто је од стране Јавних берзи рада 175.595 лица. У тој години берзе су издале новчане помоћи у износу 26.775.234 динара. Посредовања код запослења берзе рада су извршиле за 30.630 лица.

Пензионо осигурање службеника, на основу Уредбе о проширењу пензионог осигурања службеника, почело је са 1 јануаром 1938 године да се спроводи као обавезно пензионо осигурање свих приватних намештеника у земљи. Основани су нови самоуправни пензиони заводи у Београду, Загребу и Сарајеву, а пензионом заводу у Љубљани било је поверено спровођење потребних предрађања за оснивање нових пензионих завода. Крајем 1937 године Пензиони завод у Љубљани имао је 13.725 осигураних чланова, а крајем 1938 године завод у Београду 13.282 члана, у Загребу 13.882, а Пензиони завод у Сарајеву 3.450 чланова.

Што се тиче исхране пасивних крајева у току 1938 године, кад је због суше жетвени принос у великим деловима јужно-западних и западних крајева наше земље подбацио, указала се потреба да држава притекне у помоћ оскудном становништву. Одбачен је ранији начин давања помоћи у кукурузу, па се прешло на продуктивно помагање ос-

кудних, тиме што се указује помоћ за извођење јавних радова у оскудним местима од стране самих мештана. У прошлој години исплаћено је у ту сврху 39,925.000 динара, док је износ од даљих 8,775.000 динара ангажован.

Заштита сељака јесте предмет нарочитог старања овог Министарства. Иако су данас мање више затворена врата странијој радној снази у свима земљама, ипак се током прошле године иселило из Југославије близу 20.000 лица, а за то време вратило у земљу око 15.000 наших исељеника. Задатак наше исељеничке службе састоји се у олакшању запослења наших радника у иностранству и осигурању њиховог положаја. Наши исељеници иду само у земље са вишим стандардом живота, а задаћа наше исељеничке службе састоји се у пласирању наших незапослених радника. Нарочитим амандманом у Финансиском закону предвидео сам укидање т. зв. исељеничке главарине, пошто је неправедно и несоцијално било наплаћивање те високе таксе од оних, који се отискују у далеки свет да траже рада и зараде.

Упослење страних радника код нас дозвољава се, по правилу, само за стручно и квалификовано радно особље, које је неопходно потребно у нашој привреди и само утолико, у колико такве радне снаге нема међу домаћим незапосленим радницима. Где год је то могуће, ове дозволе се издају под условом, да поред страних квалификованих радника буде запослен најмање исти број домаћих радника одговарајуће струке, у циљу оспособљења у истој врсти посла наших радника. Дозволе за запослење страних држављана, у својству повереника страног капитала, могу се дати само у случају, ако је страни капитал уложен у продуктивне сврхе код извесних предузећа у нашој држави, о чему се прибавља мишљење заинтересованих министарстава. У вези са проширењем делатности овог Министарства, све се више осећа оскудица особља у инспекцијама рада. Контрола предузећа треба да се врши у пуној мери, како би се постигла заштита запослених радника у предузећима. Министарство ће се старати да се Правилник о хигијенским и техничким заштитним мерама радника у предузећима стриктно извршује, а према указаној потреби и допуњује.

Инвалидско питање, које је годинама стајало нерешено и претстављало један неодужени дуг нације према ратним жртвама, решено је и окончано Уредбом о ратним инвалидима и осталим жртвама рата, донесеном 1 децембра 1938 године, од мога претходника г. Драгише Цветковића. (Пљескање у центруму и на десници).

Главне одлике ове Уредбе састоје се у томе, што се њоме проширује како круг права и повластица, тако и круг уживалаца ових права и повластица. Уредбом су повећане инвалидске припадности и олакшани услови за стицање права на ове припадности.

По инвалидском закону од 1929 године и његовим изменама и допунама број уживалаца инвалидских припадности износио је: личних инвалида 17,252, породица и родитеља погинулих, умрлих или несталих ратника 47,989, деце живих и умрлих личних инвалида и жена живих личних инвалида 4.818, укупно 70.059 лица.

По новој Уредби број уживалаца инвалидских припадности износиће приближно:

личних инвалида 29.414, породица и родитеља погинулих, умрлих и несталих ратника 105.530, де-

це живих или умрлих личних инвалида и жена живих личних инвалида 3.119 укупно 138.063 лица.

Број уживалаца инвалидских припадности биће дакле удвостручен.

Финансиски ефекат исплате инвалидских припадности у 1938/39 буџетској години износи:

за личне инвалиде 43,178.324 динара, за породице и родитеље 60,004.701 дин., укупно 103.490.835 динара.

Финансиски ефекат исплате инвалидских припадности, који ће се по новој Уредби вршити почев од 1 априла 1939 године, износи: за личне инвалиде 103,151.402 динара, за породице и родитеље 140,836.448 динара, укупно 243,898.824 динара.

Финансиски ефекат исплате инвалидских припадности по новој Уредби превазилази досадашњи ефекат за 140,804.817 динара. Превођење на нове инвалидске припадности решено је новом Уредбом на врло целисходан начин. Лица која су досад примала старе инвалидске припадности биће одмах преведена на нове инвалидске припадности од стране Финансиских дирекција на основу старог судског решења, дакле без новог суђења.

Инвалидским дивизиским судовима наређено је да све инвалидске предмете уступе окружним судовима. Број ових предмета износи 531.640. Претежан број ових предмета је већ или позитивно решен или беспредметан. Предвиђа се да ће окружни судови од овог броја позитивно решити око 80.000 предмета с обзиром на одредбе поменуте Уредбе.

Једним амандманом предвидео сам могућност измене и допуне Уредбе, ради тога што су се показале нужне извесне корекције формалне природе, корекције нужне за њено брзо спровођење и примену. Ове измене имају се кретати у оквиру оног финансиског ефекта који је већ опредељен самом Уредбом, што је изрично и нарочито у самом амандману назначено.

У погледу здравствене службе овог Министарства, општа је констатација да је она у сталном напретку, али да је ипак далеко од тога да одговори свим њим задатцима, који се справом очекују. Здравствени напредак једног народа, његова популациона снага мери се читавим низом података о кретању, односно порасту становништва, о здравственом стању и начину живота народа, о појављивању и кретању болести, нарочито оних социјалне природе. Животна снага нашег народа је огромна, и наш млади народ у погледу размножавања је у напредовању. То је општа констатација у односу на друге народи. Према статистици, прираштај становништва наше Краљевине је међу најбољима у Европи: становништво наше земље сваке године порасте за око 200.000. Ипак, има једна индикација која натерује на размишљање. Тај је прираштај из године у годину све мањи; у години 1930 прираштај становништва је био 16,52% на хиљаду, док је у 1936 години тај прираштај опао на 12,93%. Пада у очи да су северни крајеви наше државе у опадању у овом прираштају, са Дунавском бановином на челу, док јужни крајеви земље имају врло добар прираштај. Потребно је напоменути, да је у нашој земљи рађање у бржем опадању у односу према смртности, где је опадање спорије. Тај факат говорио би у прилог томе да се хигијенске прилике побољшавају, а тај факат го-

вори и у прилог томе да и нашу земљу захвата талас слабења наталитета, што је више појава једне социјалне болести, која иде упоредо са културом.

Наша здравствена служба постигла је приличне успехе у свима правцима њених задатака: како у лечењу болесника, тако и у борби против разних социјалних болести, и у подизању хигијенског стања у нашем народу. Даљи успеси ове здравствене службе, као и то да ли ће она ићи у корак са потребама народног и социјалног живота, зависе углавном од сретстава која ће јој се ставити на расположење, да та здравствена служба одговори својим животним и високим задацима.

Ова здравствена служба може се поделити у три гране: управна, болничка и хигијенска служба. Поред државе, у тој служби суделују и бановине, као и веће градске општине.

У управну службу долазе банске управе и органи здравствене службе у срезовима, срески санитетски референти. Новина у овом буџету јесте 70 нових предвиђених места за лекаре по селима и по малим варошицама. Сама нужност ово је налагала, јер од близу 6 хиљада лекара у Краљевини само је њих нешто преко 830 са службом по селима и малим местима; нешто мање него у самом Београду. Ово стање још више забрињује кад се погледа у распоред и ових лекара по бановинама, јер и од овог броја само је једна четвртина у шест бановина, а три четвртине у три бановине. Ми имамо читавих бановина у којима уопште нема ни једног јединог лекара у селу. Имамо око 80 срезова само са једним лекаром, а има срезова са 5—6 лекара, али су сви у среском месту, док целим странством среза, на 50—60.000 становника, нема лекара.

У болничкој служби, поред свих учињених напора и постигнутих успеха, и поред свег знатног побољшања постигнутог током последњих година, стање је такво да нас не може задовољити. Не може нас задовољити прво стога, што је још увек недовољан број болница и болесничких постеља, и друго стога, што је сама опрема и опскрба тих болница још увек оскудна.

Под државном управом су 9 опшгих болница, једна специјална за женске болести и 6 за душевне болести. У свим тим болницама општим државним било је свега 5.140 постеља, у којима се просечно дневно лечило 4.344 болесника. Ово стање још је горе у душевним болницама, где је лежало просечно дневно 5.690 болесника, а оне су располагале само са 4.633 постеља. У погледу болница општа констатација је ова: болнице немају онај број постеља, који би био довољан да прими све болеснике, и болнице нису правилно територијално распоређене; а има врло великих простора и знатан део становништва без болнице, што је још и теже кад је такав случај баш у најтежим крајевима наше земље, оним са слабијом комуникацијама.

Да би се парирало колико толико овом заиста тешком стању болесничке службе, мој претходник је унео у прошлогодишњи Финансијски закон нарочито овлашћење за Министра социјалне политике и народног здравља, да донесе Уредбу са законском снагом о установљењу Народног санитетског фонда. Овај санитетски фонд, према основним предвиђањима и замисли његових твораца, значиће једну солидну основу за знатно повећање

и довољно побољшање болничке службе у нашој земљи. Ових дана ова законска Уредба о Народном санитетском фонду биће обнародована и очекивати је да ће се њоме не само побољшати болничка служба, него ће се њоме обезбедити и потребна финансиска средства за одржавање постојећих и подизање нових болница.

У погледу хигијенске службе, која поред социјално-медицинско-хигијенских и асанационих радова обухвата извесне социјалне установе за лечење, може се с правом рећи, с погледом на постигнуте резултате, да су њени темељи сасвим добро постављени, и да од њих треба очекивати још веће и боље резултате од досадањих. Кад се баци један општи поглед на рад наших хигијенских установа дође се до овог закључка: да је држава у току прошле године издала на све те установе округло 64 милиона, а да су те установе, кад се њихове услуге и служба процене по најминималнијим таксама, дале користи за око 83 милиона.

Ова процена базира се на томе, да се узима преглед болесника по такси од само 10 динара а слично, и за разне извршене анализе, дезинфекцијске купања, посете лекара и сестара по домовима итд. Поред овога у ову службу спадају и асанациони радови, за које је буџетом било предвиђено само 3 и по милиона динара, а израђено је 626 објеката у вредности 7 и по милиона динара. Тај вишак се показује отуда што је сав народ, као и општине, суделовао у тој изградњи. У ову службу спада и превентивна борба противу разних социјалних и заразних болести. На прво место долази борба противу туберкулозе, од које у нашој земљи умире 34.000 лица годишње. Резултат ове борбе био је тај, да је већ у години 1936 умрло испод 30.000 лица. У стручним медицинским круговима сматра се да треба имати барем толико постеља у болницама и лечилиштима, колико има смртних случајева. Код нас би требало бар 30.000 постеља, а у 11 лечилишта има тек нешто око 2.000 постеља. У диспанзерима за туберкулозу, којих је било 52, прегледано је 145.000 лица, од којих туберкулозних око 20.000. Ових диспанзера требало би да има најмање 150 да би цела земља могла стајати под њиховим надзором у погледу туберкулозе.

Велико зло наше земље је маларија, од које годишње оболи око 600.000 лица. То је исувише, али то је два пута мање него првих година после Уједињења, што ипак није утешно с обзиром на велике штете и здравствене и привредне у нашој народној снази. Током 1938 године у установама хигијенске службе прегледано је око 360 хиљада лица на маларију и утрошено око 1500 кгр. кинина за њено лечење.

Овоме треба додати да ми нажалост имамо у нашој земљи још око 40 срезова у којима влада ендемични сифилис, у којима се лечи око 50 хиљада лица, што је још сасвим недовољан број према раширености те болести, тако да се имају предузимати даље мере у борби да се ова болест сузбије у тим срезовима, што се већ изводи по напред утврђеном плану.

Што се тиче акутних заразних болести утешна је појава, и похвална за нашу здравствену службу, да је сада број тих болести спао на половину, према стању које је било пре неколико го-

дина. У току последњих година у нашој земљи има око 24 хиљаде оболења од акутних заразних болести, док је пре неколико година било просечно 50—60 хиљада болесних лица.

Рад на заштити одојчади, мале и школске деце настављен је и у овој години као и ранијих. У 104 установе за одојчад прегледано је око 100 хиљада деце у првој години. То је леп број, али то је тек 28% од деце која се роде у једној години. У школским поликлиникама извршено је 150.000 систематских прегледа и око 340 хиљада болесних ученика. Поред државе ове установе су имале и бановине и општине, па је број заштићене деце још знатно већи.

И на душевно здравље школске деце обраћена је много већа пажња него до сада, па су при школским поликлиникама основана саветовалишта за живчане и душевне болести те деце. Исто тако организована су саветовалишта за физичко васпитање и ортопедију.

У погледу просвећивања чинили су се велики напори, приређивана су јавна предавања, течајеви, нарочито домаћички, растурили у стотинама хиљада примерака популарни списи, књиге, летци и приказивани здравствени филмови.

У прошлој години у циљу проширења и усавршавања установа здравствене службе Министарство је учинило следеће: 1) у Врњачкој бањи израђен је асфалтни пут и пешачке стазе, проширен водовод, уведена канализација, каптирани хладни извори Снежник и Слатина, расписан идејни конкурс за дефинитивно уређење бање, расписана лиценцијација за прихватну болницу и приступљено дефинитивном каптирању топлих извора; 2) довршени су и прорадили болнички павиљон у Скопљу са око 160 постеља, и болнички павиљон у Нишу око 120 постеља; 3) у градњи су болнички павиљон у Сплиту, у Љубљани, павиљон за очне болести у Београду и павиљон одељења за посматрање, хигијенски завод у Нишу, дечији павиљон лечилишта у Тополшници, павиљон лечилишта на Венцу, павиљон у лечилишту Сурдулица за студенте, Дом народног здравља у Рисну са болницом, одељење за заразне болести у Бања Луци, школска поликлиника у Љубљани. Довршене су неколике здравствене станице; 4) Лечилиште у Ковиљачи отвориле се почетком ове године за туберкулозу кистију. 5) Израђен је план за подизање хигијенских установа у целој земљи, као и планови за употпуњавање и подизање нових павиљона државних болница.

За поправку и побољшање болничке службе Министарство је установило инспекцију болница и на основу података од те инспекције и искуства прикупљених том приликом, Министарство је добило врло драгоцене податке за израду планова у подизању болница, њиховом уређењу, побољшању рада, као и за израду законских прописа за уређење ових важних установа.

У циљу усавршавања и унапређења лекара и њихових знања, Министарство се старало да уреди ово питање на тај начин што је приређивало нарочите курсеве, или слало у иностранство поједине лекаре.

У циљу унапређења и уређења здравствене службе и побољшања и рационализације рада издани су многи Правилници, Уредбе, наређења, упутства и расписи.

Здравствена политика наша почива на озбиљном стручном проучавању свих проблема здравственог стања у нашем народу; она се подешава и уређује према нашим односима и приликама; њена је тежња, да што више увуче сам народ у активну сарадњу са установама и органима те службе на подизању народног здравља. Она је у том правцу већ постигла добре успехе, али она се стално развија и напредује и тежи да иде упоредо са потребама народа. Такав правац ће несумњиво довести здравствену службу крајњем циљу њеном: подизању и унапређењу народног здравља и пуној заштити нашег младог и биолошки здравог народа од свих здравствених недаћа и невоља.

Она ће дати здраве снаге нашој народној приреди и нашој државној одбрани и сачувати значајне биолошке вредности нашег народа од опадања и пропадања.

Молим Народну скупштину да прими предложени буџет. (Бурно одобравање, плескање и узвици: Живео!)

Pretsednik Milan Simonović: Ima reč narodni poslanik g. dr. Ljutica Dimitrijević.

Др. Љутица Димитријевић: Господо народни посланици, саслушавши експозе, овако исцрпан, господина Министра социјалне политике и народног здравља, ја немам намеру да излажем цифарски део буџета, већ ћу изнети извесне чињенице, које битно обележавају животне интересе једнога народа.

При почекту самога свог говора морам нагласити не само као народни представник, већ и као стручњак, да је за последње три године у социјалном животу нашега народа наступио један социјални препород. Тај социјални препород изазвао је извесне чињенице, које су битно засецале у наш народни живот.

Као што видимо, за последње три године ресор овога Министарства воспоставио је стање да су се социјалне прилике нашег народа у многоструко побољшале. И зато цео југословенски народ одаје велику захвалност ранијем Министру социјалне политике и народног здравља, а садашњем Претседнику Краљевске владе г. Драгиши Цветковићу. (Бурно одобравање и узвици: Живео Драгиша Цветковић!)

Социјални живот нашег народа много је допринео у ранијим годинама те се на бази тога радило на воспостављању социјално-хигијенских установа, тако да се за последње три године, сваке наредне године, буџет Министарства социјалне политике у односу на целокупан државни буџет увек повећавао док се раније смањивао. Затим су дата највећа материјална средства на социјално-хигијенске установе и на тај начин је обраћена много већа пажња на социјално хумани део рада овог Министарства. Социјално хигијенске установе врше своју хуману дужност и њихова лекарска служба је самарићанска. Социјалне хигијенске установе доприносе да се у нашим селима где највише владају социјална зла, народ спасе од тих социјалних зала и да се хередитарне и социјалне болести потпуно искорене.

Господо народни посланици, ја поздрављам акцију Централног хигијенског завода и верујем

дубоко у акцију хигијенских социјалних установа, зато и са овог места могу рећи да се те социјалне хигијенске установе, кад би се организовала добра здравствена политика, треба што више да пласирају по нашим селима. Те социјалне хигијенске установе које врше своју хуману и самарићанску дужност учиниће да ће током времена социјални живот нашег народа на великом ступњу стојати, што до сад у многим модерним државама света није још постигнуто.

Једна добро организована здравствена политика, господо народни посланици, поред социјално хигијенских установа не може постојати без добро организоване болничке и без добро организоване санитетске службе. Болничка служба не одговара оном гласу, односно установи која треба да буде самарићанска. Болничко лекарска служба није самарићанска. Наш народ, а нарочито сељачки врло тешко успева да дође до болничке лекарске неге, а нису ретки случајеви да болесници, под изговором да нису за операцију, буду враћени својим кућама и као такви умиру код својих кућа без хируршке интервенције. И нису, господо народни посланици, ретки случајеви да болесници који ступе у болнице буду амбулантно прегледани при дотичној болници и за тај амбулантни преглед при болницама плаћају лекарски хонорар. Господо народни посланици, укидање лекарског хонорара при амбулантним прегледима код болница без обзира на имовно стање болесника и бесплатно организовање болничке службе користиће народу ако се изврши. Као што је рекао господин Министар социјалне политике и народног здравља, концентрација великих бановинских болница и болница у већим нашим центрима такође ће донети најбоље резултате. Али, господо народни посланици, не могу напустити идеју изградње малих болница у забаченим крајевима где нема саобраћајних средстава. Не могу напустити идеју изградње среских болница, јер, господо народни посланици, у местима среза где нема среских болница кад дотични болесник са села буде од стране среског лекара прегледан и под тешким околностима и у тешкој болести буде враћен натраг у забачено село да буде остављен без лекарске неге, господо народни посланици, злочин је у таквим случајевима оставити болесника, јер на тај начин ми помажемо само ширење инфекција.

Добро организована здравствена политика не може постојати без добро организоване болничке службе а исто тако без добро организоване санитетске теренске службе. Санитетску теренску службу, као што знате, сачињавају наши бановински лекари, срески лекари, лекари удружених здравствених општина, лекари здравствених задруга. Сви они сачињавају и доприносе да се санитетско теренска служба изводи правилно и на благостање дотичног краја. Али ти срески санитетски референти, који су у исто време и срески лекари, заузети су толико администрацијом, јер су у исто време и судски вештаци, управници среских болница а врло често се дешава да за време свога рада у срезу при вршењу вакцинације и имунизације становништва буду удаљени од среског места и онда болесници умиру у среској болници без лекарске интервенције. Лекари удружених здравствених општина, који сада највише врше теренску службу у делокругу својих општина, не могу ту санитетско-

теренску службу да изврше на бази хуманитета, јер су плаћени недовољно, мизерно су награђени овим паушалним хонорарима и на тај начин су у немогућности да по распореду путовања обићу више села, више општина и тако остављају дотичне болеснике у појединим општинама без лекарске неге. Ја молим г. Министра социјалне политике и народног здравља да поведе рачуна и скрене пажњу банским управама да се ти хонорари лекара удружених здравствених општина повећају како би могли теренску санитарску службу вршити на задовољство дотичног краја.

Господо народни посланици, санитарско теренска служба не може дати побољшање здравља нашем народу ако та теренско санитарска служба није на бази хуманитета, ако та лекарска служба није самарићанска. Према томе, после ових контура које сам укратко изнео да бисте видели како је ранијих година, управо за последње три године, социјални живот нашег народа тако рећи препорођен, ја бих молио да се у овим правцима здравствене политике нашег народа пође бољим путем, путем благостања како би наш народ осетио санитарско теренску службу као хуману и самарићанску.

Завршујући своја излагања, господо народни посланици, ја не могу а да се не осврнем и да не одам опет захвалност г. Претседнику Краљевске владе ранијем Министру социјалне политике и народног здравља Драгиши Цветковићу на коначном решењу инвалидског питања и г. Министру социјалне политике на решењу пензионог осигурања наших новинара.

Ви, господо, знате и чули сте из експозеа господина Министра да је држава узела иницијативу у свима гранама и на свим пољима социјалне политике да што боље и успешније делује ради побољшања социјалног живота нашег народа. Тако организована здравствена политика донеће не само благостање нашем народу, већ ће му донети и бољу животну будућност. Гласаћу за буџет. (Бурно плескање у центруму и на десници).

Pretsednik Milan Simonović: Gospodo narodni poslanici, sada ćemo prekinuti naš rad i nastaviti u 5 časova po podne.

(Sednica je prekinuta u 13.30 časova.)

(Nastavak sednice u 17.20 časova.)

Pretsednik Milan Simonović: Gospodo narodni poslanici, nastavljamo sednicu. Reč ima narodni poslanik g. Pavle Jovović.

Павле Јововић: Господо народни посланици, наш велики песник казао је: „Удар нађе искре у камену, да га не би у њ'би очајала”. Овде је, господо, данас извршен напад на наше соколство и првог Заменика старешине, те хоћу поводом тога да дам једну кратку изјаву, пошто се приликом те дискусије није чула реч са ове стране. Наше соколство је једна организација ванверска и ванпартиска, строго национална.

Pretsednik Milan Simonović: Ja sam dužan da vas opomenem da je taj budžet završen i molim da se zadržite na predlogu budžeta o Ministarstvu socijalne politike koji je na dnevnom redu.

Павле Јововић (наставља): Према томе оно за службу је пуну пажњу нашу. Господо, пре него што

пређем на претрес буџета Министарства социјалне политике, сматрам за своју дужност да скрепем пажњу на ово: већ три дана пише се у новинама да је један човек страшно искористио удружење које има да штити слепе девојке, и оно што су наши грађани приложили за те слепе девојке већим делом задржао за себе. Сад је дошло неко друго предузеће „Југ” које је скупљало прилоге за подизање једног санаторијума и од скупљених прилога дало друштву свега 99.000 динара. Ми смо благодарни нашој јавности што је ово изнела, и ја сматрам да господин Министар у чији домен спадају ове ствари треба будним оком да прати ток истраге по овим делима. Ми имамо потпуну веру у наше правосудје и ја верујем да ће виновници ако буду криви добити заслужену казну. Дужност нам је да о томе водимо рачуна и због грађана који широком руком дају и помажу сличне установе, али који желе да тај новац дође у руке где треба.

Господо посланици, говорећи о буџету Министарства социјалне политике, хоћу да пређем сад на онај део који говори о нашим инвалидима.

Дугачка је историја нашег инвалидског питања. Пре 20 година ми смо образовали овде у Београду Удружење ратних инвалида за целу нашу државу, за целу Краљевину Југославију, без разлике на коме су се фронту они борили и у чијој су се војсци борили. Ја сам један од првих чланова те организације, али нисам могао ни помислити да ће доћи до тога да се питање тих инвалида ни за 20 година не реши, и да ћу о овоме питању морати да говорим и у овоме Дому.

Инвалидско питање није расправљано онако како га је требало расправити, а то зато што на чело Министарства социјалне политике нису долазили људи који познају то питање и који ће са вољом да га реше. Има изузетака, и о тим изузетцима ја хоћу да говорим. Први човек који је правилно схватио инвалидско питање, то је био ратни инвалид др. Миливоје Јовановић, Министар социјалне политике. Он је у 1921 години донео први закон о давању помоћи ратним инвалидима. Зато сматрам за своју дужност да се томе човеку са овога места захвалим у име ратних инвалида.

Али, господо, то није дуго трајало и дошла је у 1923 години једна Уредба по којој су сви инвалиди поново подвргнути разним прегледима и разним малтретирањима. И што је још најгоре, господо, те специјалне комисије које су вршиле прегледе тих инвалида, примале су награде из онога инвалидског фонда који је образовао др. Миливоје Јовановић. Затим долази један други закон од 1925 године. Тај је закон био у неколико задовољни и инвалиди су њиме били у неколико задовољни иако су били скромно награђени. Али долази после овога један фамозан закон, закон од 1929 године, којим су инвалиди били страшно осакаћени. Ја ћу вам прочитати само један параграф тога закона па ће вам одмах бити јасно, какву је пустош тај закон направио у инвалидским редовима. § 10^о овога закона гласи:

„Од 1-X-1929 г. немају право на инвалиду они ратни инвалиди, који су оцењени са мање од 30% неспособности, родитељи који имају још једног сина” итд.

И тако се, једна за другом, ређају 13 тачака овог фамозног параграфа, у коме се предвиђа кад

све инвалиди губе своју инвалиду. Овај је закон погрешно назван закон о инвалидима, и боље је било назвати га законом против инвалида.

Противу овог неправедног закона, противу неправди које је овај закон наносио инвалидима, Инвалидско удружење стално се борило. Борило се а није се уморило. Борило се све дотле док једнога дана на чело Министарства социјалне политике није дошао човек који је потпуно схватио инвалидско питање. То инвалидско питање мора се схватити као једно чисто национално питање, као питање части наше државе, као питање будућности нашега народа и наше одбране. Јер, ако се ми не одужимо онима који падоше за стварање ове наше Отаџбине, са каквим се онда образом тим жртвама клањамо ако не водимо рачуна о њиховим породицама и о њиховим ратним друговима?

Ако не решимо инвалидско питање праведно, са каквим надама можемо у будуће рачунати на пожртвовање у оно време које наиђе или које буде наишло за пожртвовање према отаџбини? И као што рекох, то питање мора се схватити као чисто национално питање, а не као питање, како неки мисле, богаља и сиротиње. Колико је то инвалидско питање било велико и неправедно код нас ја ћу вам само навести једну статистику. Према Инвалидском закону од 1929 године сваки становник наше земље био је оптерећен за издржавање ратних жртава са 9,28 динара годишње. Да видите како је то код осталих држава. У Румунији је сваки становник био оптерећен за издржавање инвалида са 21,32 динара годишње. Запамтите код нас, господо, свега са 9 динара! У Пољској са 24,36 динара, у Бугарској са 24,78, у Чехословачкој са 37,24, у Аустрији са 56 динара и у Француској са 424 динара — а да не говорим о Америци, Енглеској итд. Ја сам имао прилике да у Црној Гори видим инвалиде који су били у америчкој војсци па су рањени, и они примају месечно по 6 до 7.000 динара док њихови другови који су се борили и били рањени у југословенској војсци не примају ни 200 динара!

Имамо још једну статистику коју смо ми прикупили у току ове наше борбе за решење инвалидског питања. У 1935 години један кажњеник код нас коштао је државу 9,54 динара, један пензионер 41 динар дневно, један државни чиновник 67 динара а за 69.375 инвалида држава је издавала 104 милиона динара или дневно на једнога инвалида 4,25 динара! Дакле ни половину онолико колико кошта један кажњеник у казненом заводу!

Али има још нешто, што је страшније. Наша држава је на рачун инвалида примила од репарација и то од репарација Србије и Црне Горе за личне ратне жртве 6 и по милијарди динара. Толико је примила, а да видите колико је издала на инвалиде. Од инвалидског пореза примила је 850 милиона до 1929 године а 1929 године тај је порез укинут. Од инвалидског фонда примила је 230 милиона динара — свега укупно примила је 7.580.000.000 а издала је на инвалиде 3.780.000.000. Према томе држава је примила више на име репарација, инвалидског пореза и инвалидског фонда 3.000.800.000 динара. Кад би се томе додале суме које су одобрене а нису исплаћене, као и одузете суме од инвалида од 1929 године, значи да наша држава дугује инвалидима 7 милијарди и

200 милиона динара. Ето видите да инвалиди не само да нису примили оно што су требали да приме, него им је одузето и од онога што је држава за њихов рачун добила на име репарација. Ове репарације припадале су Србији и Црној Гори али инвалиди нису правили никакву разлику већ су у те суме увели све инвалиде из наше државе без обзира на коме су се фронту борили.

А сада, господо, да вам кажем још и то да, поред тога што је овај закон био тако строг, и саме инвалидске комисије ишле су на то да буде што мање инвалида. Све су оне схватиле свој задатак тако као да треба чувати државу од инвалида а не да је држава дужна да се одужи својим инвалидима. Било је нарочито великих неправди у томе правцу од појединих комисија; докле су поједине комисије биле прилично либералне и боље, друге су одбијале што више од инвалиднине, а нарочито су комисије у Србији и Црној Гори биле много строжије него оне комисије преко и дешавало се да за исту повреду и исту неспособност један инвалид из Србије и Црне Горе добије 50% инвалидности а други из крајева преко Саве и Дунава 80 до 90%. То је долазило отуда што су комисије погрешно схватиле своју дужност, односно што су оне прве схватиле да треба што више штедети државу а ове друге да ратни инвалиди треба да буду по заслуги награђени. (Чује се: Ко је крив за то?) За ово су криве све Владе од Уједињења до данас и будите уверени да ја нећу при томе штедети ни једну Владу па ако би зато била одговорна и странка којој ја припадам.

Закон од 1929 године предвидео је дивизиске инвалидске судове. Ми имамо 16 дивизија и цела судска администрација око инвалида подељена је била на 16 судова. То је учинило да је застој у тим судовима био тако велики да су инвалиди врло често долазили до суда да виде шта је са њиховим предметом. — Када смо пре неколико година ја и моји другови из Средишног одбора били код ондашњег Министра социјалне политике др. Франа Новака ја сам му рекао: „Жалосна је то чињеница г. Министре да има људи који ни после 20 година нису добили решење о инвалиди“ а таквих случајева је у то време било 40%, — Он ми је одговорио: „Ја ћу предложити да се реши ваше питање“. — Тада сам му ја казао: „Не само да предложите г. Министре, него ако на томе питању и паднете, сматрајте да сте пали за част своје Отаџбине.“ — Он није решио инвалидско питање али је пао, пао је због друге ствари а не на решавању инвалидског питања.

Имали смо и такве прописе, по којима су се родитељи, ако им је досуђена инвалида морали лекарски да прегледају да ли су неспособни. Ја сам доживео један такав случај у Црној Гори. Мајка пок. Богића Вучевића који је погинуо на Скадру са још неколико браће, тражила је инвалидску потпору и упућена је пред комисију. Комисија је тражила да се она скине да је прегледају. Она им је одговорила: „Ја се никада нећу скидати пред вама па макар никад не добила инвалиду!“ И тек после тога издато је наређење да се стари родитељи преко 60 година не прегледају.

А шта да кажемо, господо, о доказном поступку код инвалидских судова? Он је био строго формалан: ако не можеш доказати где си рањен, не можеш добити инвалиду. Због таквог поступка

највише су страдали инвалиди у Србији и Црној Гори, у Србији због тога што су при отступању упропашћене архиве, а у Црној Гори, где је постојала народна војска, није било архива и баш ту инвалидски судови закачињали су се да ли је ко био „уписан у музеју“.

И бивало је таквих случајева да су људи све доцима доказивали да је поједини погинуо 1913 године на албанској граници, али га нема у „музеју“ и због тога је она страшна статистика да је у Црној Гори било и да данас има хиљаду сто тридесет и један инвалид. Видите, господо, кад се решава питање да ли ће се неко осудити на смрт, или кад се решава нека милионска парница, ту се дозвољава слободно судско уверење, али кад је реч о томе да ли ће се једној породици досудити 88 дин. месечно, онда се ту тражи један строго формални поступак. Али, хвала Богу, то се поправило. И као што рекох, Богу хвала, да је инвалидско питање унеколико сад решено. Ја сам се први пут обрадовао и добио наду да ће се правилно решити инвалидско питање када сам у новембру месецу 1936 године присуствовао освећењу инвалидске заставе у Нишу и кад сам из уста тадашњег господина Министра за социјалну политику и данашњег Претседника Краљевске владе и Министра унутрашњих послова г. Цветковића чуо ове речи: „Највећа је национална срамота што се ни до данас није решило правилно инвалидско питање“ — Ја сам врло добро запамтио те речи и стекао уверење да ће инвалидско питање бити правилно решено, и то би сигурно било и свршена ствар, да се слушао човек који је ово питање схватио правилно, који га је схватио национално и који га је схватио социјално, и да је дошао човек који није гледао колико ће коштати решење тог инвалидског питања, већ само на то да се оно после 20 година скине са дневног реда па ма шта то коштало. И ја сматрам за своју дужност да му за то решење одам пуну захвалност и признање. Али, господо, тиме нећу да кажем и то да је то инвалидско питање потпуно решено. Да се запитамо сада зашто то инвалидско питање није потпуно решено? Није решено зато што се није слушао онај који га је радио и решавао и што није примљен пројекат који је он израдио и за кога се залагао да буде примљен, већ је дошао у последње време један човек, који је то питање пресекао на пола, а то је бивши Министар финансија г. Душан Летица. Ја жалим што ми се не да прилика да га овде видим у Скупштини, па да му то кажем и да га погледам да видим како му је. Кадгод смо ми тражили решење инвалидског питања, увек се рекло и питало: па колико ће то све да кошта? Моји су се другови мучили и правили предрачуне, да виде збиља шта ће то да кошта, али сам ја одговорио: да нећу да на то питање одговарам, јер је то једна дужност државе да правилно и праведно реши инвалидско питање па нека оно кошта колико год хоће. Господо, кад смо ми ишли у рат и излазили да заузимамо поједине положаје, нико се није питао колико ће се утрошити муниције, колико ће људи пасти док се положај заузме, те онда, господо, нема нико права да пита колико ће требати новаца да се ово инвалидско питање једанпут реши. Како сам већ рекао, ово је, господо, и крајње време да се то питање реши и да се одреди један минимум који треба дати инвалидима и њиховим породицама, па нека ствар кошта колико год било.

Било је, господо, и таквих сугестија па се рекло да инвалиде и инвалидско питање треба предати самосталним организацијама. Међутим, ја сам увек заступао гледиште, да држава то питање мора да решава и да она збрињава инвалиде и инвалидске породице, а не да допусти да то чине ове приватне институције, јер смо за стварање те државе и животе своје жртвовали.

И сада, господо, долази ова Уредба, која треба да ступи на снагу 1 априла 1939 године. По тој Уредби могу да изјавим да је потпуно правилно решено питање личних ратних инвалида, али су господо, породице погинулих ратника и породице умрлих инвалида остале опет код старих припадности са врло малим додатком, а то је по особи 30.— динара месечно.

Као што видите, господо, ово питање у последње време пресечено је напола; једнима је решено, а другима није потпуно решено.

Ја се надам да ће господин Министар социјалне политике уз помоћ бившег Министра социјалне политике, а данашњег Претседника Владе и ово питање узети у разматрање и да ће га у што скорнијем времену потпуно праведно решити и једном за увек скинути са дневног реда.

Иако ово питање није решено за читавих 20 година, наш народ је добар, он заборавља и каже: „Боље икад него никад“. Али ја мислим да је интерес свију нас да инвалиди и породице погинулих ратника буду једанпут потпуно задовољни у својој отаџбини.

Господо, када сам говорио о штетним последицама Инвалидског закона од 1929 године, ја морам да вам скренем пажњу још на једну велику неправду. По томе Инвалидском закону изгубили су сваку заштиту ратна сирочад и деца умрлих инвалида после 16 година. Замислите, господо, какав је био тај законодавац, који је дошао до тога убеђења, да када дете наврши 16 година постаје потпуно способно за самостално привређивање и не треба му дати никакву потпору. Због тога су многа деца, ратна сирочад, отишла путем којим не би требало да иду. Многа деца појављују се пред судским колегијумом и одговарају за кривична дела, зато што им нисмо поклонили пажњу, коју смо требали да им поклонимо.

Господо, када сам већ ту код ове Уредбе, ја хоћу да вам кажем ко је то све, који је сада жртвован, односно који су то људи, којима Министар финансија није дозволио да се њихово питање реши. То су породице погинулих, умрлих личних инвалида, мирнодопских војних инвалида. И то су ратне жртве. Њима није дато оно што им је требало дати. Њихово решење се очекује. Ја се надам у добру вољу ова два човека, да ће и то питање бити праведно решено.

А, сада, господо, када сам већ овде, ја морам да се дотакнем још једне неправде. Ви добро знате колико је наш народ жртвовао и патио, а нарочито знате како су пострадали национални људи у Херцег-Босни, приликом објаве рата.

Ви сви знате колико је тих људи обешено у Требињу, колико је обешено у Сарајеву, знате колики су страдали у Бањалучком процесу, колико их је умрло у зеничком затвору и свима тим Отаџбина се ни до данас није одужила и није их се сетила. Није се сетила да се одужи и даде пример пожртвованости и будућим поколењима у сличним случајевима.

Ја се надам, да ће се наћи разумевања и за ове и да ће једанпут и њихово питање бити ре-

шено. Господо, ова уредба погрешно је решила једно питање. По старом закону од 1929 године, предвиђен је био откуп инвалиде, то јест да се инвалида једном за увек прода инвалиду и да он прими извесну суму. Иако је држава показала у 1929 години да нема финансиских средстава, да довољно плати инвалиде, иако је била у заостатку приликом исплате редовне инвалиде, нашла се богатом да купује инвалиду од инвалида, управо рећи да лихвари. Продавали су инвалиду људи, који су имали 30 година, а који ће живети може бити 40 до 50 година. И шта су добивали? — Свега од прилике за 9 година. Онда су биле инвалиде мале, и људи су то откупљивали. Ова инвалидска уредба предвидела је да се тим људима инвалида поново врати, али само онима, који су сиромашног стања. Међутим, како нова Уредба не прави никакву разлику у погледу инвалиднине између богатих и сиротих, то је и овде направљена неправда, јер је сиромашног стања онај, који не плаћа више од 200 динара непосредне порезе. А данас онај, који ради у најмањој бакалници или прчварници, мора да плати више од 200 динара порезе или да је најмањи чиновнички или званички итд. Ову неправду треба да исправимо, па овим људима, пошто им истекне време за које су је примили, морамо поново вратити инвалиду.

У првобитној уредби, коју је поднео г. Цветковић а коју је израдила нарочита комисија, коју је он образовао, није било ограничавања, да се инвалида враћа само сиромашним, него свима, пошто им истекне време за које им је исплаћено. Али као што сам мало пре рекао, онај, који је на крају редиговао закон, он је и тим људима то одузео.

Господо, сада прелазим на једно од најглавнијих питања, а то је примена ове Уредбе. Ми решавање инвалидских потпора поново враћамо на окружне судове, и од окружних судова зависиће у многоме да ли ће инвалиди осетити ово побољшање, или ће, можда, годинама чекати да дођу до извршне судске одлуке. И ово кратко време од децембра месеца, од како је Уредба ступила на снагу, до 1 априла 1940 године, покосило је многе инвалиде, те нису дочекали да приме принадлежности по новом закону, већ су отишли на онај свет са болом у души: што бар нису дочекали да једног месеца приме по новом закону. Али, господо, онда Министар финансија није могао наћи средства, па да каже: важи од 1 јануара, па да инвалидима честита Нову Годину, него је предвидео да то важи тек од 1 априла.

Ја се надам, да ће нови Министар социјалне политике схватити тежину овога питања, и да неће дозволити да инвалиди још годинама чекају на своја решења. У томе послу имаће добре сараднике, а на првом месту имаће као сарадника цео Средишни одбор Инвалидског удружења са свима обласним организацијама, који ће га у том послу потпомоћи.

Господо, ја сам овде о инвалидима завршио, и сматрам за своју дужност, да, још једанпут, у име инвалида, у чијој сам организацији пуних 20 година, заблагодарим на овоме, и ако упола решеном питању, и молим да се ово питање до краја реши, да једанпут скинемо са себе ону националну срамоту, о којој сам вам већ говорио, а о чему је говорио и данашњи Претседник Владе 1936 године у Нишу.

А сада, господо, да кажем нешто о окружним уредима за осигурање радника. О овим уредима

прича се много што шта. Говори се како се тамо праве палате, а овамо се праве радничка гробља. Улаже се много новаца и даје томе уреду. Улаже и радник и онај код кога тај радник ради, а кад дође за лекарску помоћ, они му дају само кинин. Народ се жали и велико је незадовољство. Каже се: тамо су велике плате, лекари су врло строги, јер имају наређење да болеснике оглашавају за симуланте. Сматра се за доброг лекара онај, који оглашава за симуланте. Ја, господо, мислим, да господин Министар социјалне политике треба добро да види шта се тамо ради. Ја не знам, али каже се: да се тамо примају велике плате, и да по неки прима тамо плату чак као министар.

Ја се надам да ће се о томе мало повести рачуна.

Господо, пре неки дан сам био у болници и дошао сам до сазнања да се сада за лекаре предвиђа да долазе у 8 сати а да излазе у 12 часова а после подне да такође долазе у одређене часове, дакле да раде и пре и после подне као и остали државни чиновници. Ја сматрам да лекаре не треба стезати да они морају да долазе и одлазе у одређено време као остали чиновници, јер је лекарска служба таква да лекар по неки пут мора остати по 2—3 сата преко радног времена и прекривремено па се бојим да се због овога ограничења времена не деси, да када неко дође лекару у 11 сати за операцију а лекар предвиди да тај посао не може свршити пре 2 до 3 часа, да он ту операцију уопште не сврши тога дана него остави за сутра. Ту би требало оставити слободу рада али под контролом.

А сада, господо, нешто о среским лекарима. Трбало би да срески лекари једанпут или двапут годишње обиђу села, да зађу у поједине домове и да виде како сељак живи. Да виде да ли је окречно, да ли има клозет, и на чему спава, да га посаветују. Потребно би било да обиђају срез а да се мање баве политиком. Ја не кажем да су сви такви али махом се они баве политиком. Стога би им требало упутити да се предају позиву за који су се спремили.

Овде је наш колега г. Љутица Димитријевић пре подне поменуо да су срески лекари преоптерећени администрацијом. И ја сматрам да би њих требало у неколико ослободити те администрације на тај начин што ће се сваком среском лекару придодати један писмен човек који би се могао добити за 6—700 динара, који има макар мазуру и који ће ту администрацију вршити, а у извесној мери бити лекару и као помоћник. На тај начин лекар ће добити мало више времена да се посвети обилажењу села.

Ми имамо доста срезова где нема апотека и зато би требало бар код таквих лекара да има једна мала амбуланта са приручним лековима где ће моћи да превије, прими болесника и да му укаже помоћ, кад већ немамо среских болница.

Кад је реч о болницама онда морам да кажем да је стање болница у Црној Гори онакво какво је било пре 1918 године. Ништа се тамо није направило. Додуше у Шибенику је подигнута болница од 16 милиона динара али у Црној Гори тврдим да није дато ни динара за зидање болница. Истина, сада се баве мишљу да направе једну болницу али вам тврдим да до сада није ништа урађено. Ја сам доживео то да када сам у децембру месецу свра-

тио у Крушевац код Подгорице у болницу да ми се управник болнице жалио да нема огрева, да нема другог материјала ни потребних кредита.

Зато Молим господина Министра да поведе рачуна о тим болницама и да по могућности сазида једну малу болницу у среском месту Даниловград коме гравитира 10 до 15 општина.

На свима крајевима се јављају санаторијуми а ја не видим да је ма и један санаторијум направљен на територији Зетске бановине и Црне Горе, а имамо врло погодних места н. пр. у Колашину под Дурмитором, те према томе молим господина Министра да приликом изградње тих санаторијума и та места узме у вид.

Господо, велику би пажњу требало посветити сеоској деци. Истина, господин Министар нам је у извештају прочитао како имамо дечије амбуланте али вам ја кажем да по селима нема ништа од тога. Нема по основним школама ништа, нити после основне школе, а како ми ту омладину требамо у 20 години ради војне службе сматрам да је дужност државе да се стара за дете од рођења па све до 20 година. Ја сам слушао на Цетињу да 60% војних обвезника бива оглашено за неспособно. То сам хтео да кажем Анђелку Михаиловићу, јер та деца немају довољно исхране и па се не развијају онолико колико траже прописи. Морамо да водимо рачуна о тој деци јер ће то да буду наши војници. Видео сам на све стране да се троши. Овај буџет износи 13 милијарди али нигде нисам видео да је предвиђена сума, макар од једног милиона динара, да се кроз Санџак или кроз Црну Гору или Вардарску бановину, где још свет спава на патосу, поправи стање и да им се пошаљу кревети и то бар по 2 у селу да би се потстрекли на побољшање прилика у којима живе. Ми морамо водити рачуна о здрављу нашега народа.

Пре неколико година организоване су универзитетске професорске експедиције нарочито у Вардарску бановину, у Санџак, и оне су дале врло добре резултате и постигле велике успехе, јер су тамо констатовале постојање и таквих болести за које се раније није знало, извршиле су безброј операција и упутиле су народ како ће се лечити. Али те експедиције организоване су из приватног фонда и оне су сад престале. Пошто су оне показале врло добре резултате сматрам да би им требало омогућити да продуже свој рад и молим господина Министра да о томе поведе рачуна.

Нашим иселеницима, — још једно питање које такође спада у овај ресор — треба поклонити што већу пажњу. То су наши синови који су се иселили далеко од родног краја и који помажу своје који су овде остали. Морамо водити рачуна о томе да остану духовно увек са нама и да се не одроде и да не забораве на свој стари крај.

Господо, у Финансиском одбору било је борбе око тога да се санаторијум Гољник не предаје Министарству социјалне политике. То је један санаторијум у Словенској који је требало исто тако по Уредби за инвалиде да припадне Министарству социјалне политике. Када су инвалиди жртвовали чак и овај велики Инвалидски дом, који је саграђен од задужбине пок. Кнеза Михаила а који је стајао око 20 милиона, ја сматрам да нема разлога да и остали слични домови не пређу под надзор Министарства социјалне политике и да буду сви

заједно тј. да буде свуда једнакост и равноправност како у ономе што дајемо тако и у ономе што примамо.

Господо, сад смо дошли на онај терен о јавним радовима. Јавни радови потпадају под ресор Министарства социјалне политике. Сваке године Министарство социјалне политике даје особито у пасивним крајевима извесну суму новаца за јавне радове, али, господо, са тим јавним радовима праве се велике злоупотребе. На пример у моме срезу, у очи ових избора, дало се неколико стотина хиљада за јавне радове, али верујте да је срески начелник цео тај новац поделио онима који су му обећали да ће да гласају за владиног кандидата и да никакви радови извршени нису.

Ја молим и предлажем да господин Министар социјалне политике кад сличне суме шаље да их шаље извесном одбору који ће тиме руководити, а не да буду стављене на расположење једној личности, тј. среском начелнику.

Ја поздрављам одлуку Министра социјалне политике којом је донео Уредбу о пензионом осигурању новинара. Крајње је време да се и новинари осигурају.

Е, сад, господо, на крају хоћу да изјавим да ја желим да буде донета и Уредба о минималним надницама пољопривредног радника, да и он буде осигуран. Тај радник није ничим осигуран. Он ради за 5 и за 7 динара и за 12 динара дневно, за онолико колико му даду.

На крају имам да изјавим да ја желим да ова Влада у свом програму успе, јер желим да се једном реши најкрупније питање, желим да се праведно реши Хрватско питање, јер се ми из Зетске бановине, а специјално из Црне Горе, надамо да ће после решења тога крупног питања доћи на решавање економска и социјална питања онога краја који је заборављен од свих од Уједињења до данас. (Пљескање на левици).

Potpretsednik Alojzij Mihelčič: Reč ima narodni poslanik g. dr. Mladen Milošević.

Др. Младен Милошевић: Врло сам задовољан, господо народни посланици, што на ову говорницу долазим после мога колеге г. Јововића, народног посланика из опозиције, и што сам из његових речи и његових уста могао закључити велико признање Претседнику Краљевске владе г. Драгиши Цветковићу за његов социјалан рад и његове велике напоре за решење инвалидског питања. Нека ми посланички колега г. Јововић не замери што ћу ја њему одавде захвалити за његову праведну оцену нашег лекарског рада и нашег лекарског позива са једном малом коректуром, што је нама лекарима рекао да не треба да се бавимо политиком. А ја сматрам, господо народни посланици, да ни један човек не може боље ући у суштину народног живота и његових болова и патњи него што то може лекар, а сматрам исто тако за потребно да вам наведем оно што је рекао покојни Стамболиски на једном збору: да „сви сталези треба да воде политику, нарочито лекари и учители, само један сталез не би требао да води политику”. Упитан који је тај сталез, он је одговорио: „То су адвокати”.

Господо народни посланици, сматрам за дужност да и ја са овог места, пре него што пређем

на разматрање, бар у главним потезима наших здравствених прилика, изјавим благодарност бившем Министру социјалне политике и народног здравља, а садашњем Претседнику Краљевске владе г. Драгици Цветковићу, што је, док је био Министар социјалне политике и народног здравља увео две корените реформе у наша два најболнија социјална питања: питање наших инвалида и питање радништва. Инвалида, тих људи који и дан дањи, физички унакажени, говоре омладини да је Отаџбина највеће благо на свету и да се само за њу може живот слатко дати, и, радника тих људи који знају да само кроз патњу и велики физички напор постоји голи живот.

Код ресора Министарства народног здравља и народног старања сматрам, господо народни посланици, да не треба штедети тамо, где би се морало дати широком руком. Свима који гладују треба пружити бољу и ефикасну помоћ; свима који болују треба дати могућност да се правилно и без одлагања лече и спасавају. Снима, пак, који су здрави, треба бар колико је то данашња медицинска наука постигла не дозволити да болују.

А народ не тражи бесплатно хлеба, но тражи да ради па да кору хлеба заради.

И само онај народ који је здрав, биће способан да у великој утакмици и циновској борби за напретком, заузме место у првоме плану. Срећа је што наш народ има велику биолошку снагу, што је рођен жилав и отпоран, те само тако може да се одупре великим трулежима XX века. Како се народ на селу лечи? Хоћу да напоменем одмах да скоро више има лекара у Београду него у свима селима велике Југославије. Из ове реалне чињенице могли бисте и сами извући закључак: да се народ на селу врло слабо лечи и да народ на селу ретко види лекара.

Први разлог што лекар слабо иде на село, лежи у томе што нема куће у којој би могао најскромније да живи; а сем тога, нема куражи да се ограничи само на приватну праксу једнога или два села. У моме Срезу мачванском, примера ради наводим случај, није могао лекар да приватно egzистира у најбогатијој општини јер му општина није дала никакву плату, бар плату што би сиротињу бесплатно лечио.

Лекови, и у колико се дође до лекара, врло су и претерано скупи. Нарочито када болест дуже траје, онда се такав болесник, од дуготрајне болке увек и само и једино лечи преко баба и надрилекара.

Серум против дифтерије је баснословно скуп за малог и ситног човека. Више од 100 динара кошта само једна флашица тога лека. У запуштеним случајевима болести, као што је то редовно на селу, треба по неколико флашица, а лек је стопроцентно сигуран, а и болест је ако се не лечи стопроцентно смртоносна. Тај лек, као и све лекове потребне за хитне случајеве треба сиромашноме свету дати бесплатно. Форсирати здравствене општине, подићи скромне домове у природним центрима села за лекаре, обезбедити им минимум за живот, то треба да буду задаци овога ресора. Треба спровести обавезно пелцовање деце бар по школама против дифтерије као што се ради и противу великих богиња. Обратити велику пажњу на здравствено васпитање код средњешколске омладине. Смањити болничке трошкове за лечење и не тражити унапред плаћање ни за један сат а камо ли

за неколико дана. Смањити такође трошкове око прегледа леша, односно повратка кући, јер то одбија народ од болнице и то баш у случајевима где је болница једина у стању да живот оболелог сачува и спасе.

Понављам, господо народни посланици, селу је потребан лекар, јевтини лекови, систематски организован рад на превентивној медицини, јевтино болничко лечење. На томе се не сме ни жалити ни штедети, то се безусловно мора дати да би се село здравствено подигло и оспособило.

Са болницама у земљи у опште узевши, не можемо бити ни најмање задовољни. У последње време почиње да се зида. Мали су кредити за одржавање зграда, те и оно што је озидано — и што имамо — најчешће су руинира. За одржавање, на пример, свих 49 болничких објеката у Сарајеву и свих инсталација у њима потребна је много већа сума но што се предвиђа. А то је случај верујем свуда. Треба зидати скромно и само оно што је од преке потребе.

Болнички инвентар је врло оскудан, нарочито у погледу рубља. Лекови недостају такође. Знам масу случајева из Шапца, управо шабачке болнице, где болесници дају новац да им се лекови и разни специјалитети купују. Шабачкој болници је потребан стручњак за дубоку терапију. Шабачкој болници је потребно модерно хируршко одељење. Стручњака имају, али немају чиме да раде, јер и овде важи она народна: без алата нема заната. Да заиста треба зидати само скромно доказ је најбољи то, што је у једноме селу, ком мене, пре 10 година подигнуто једно велико купатило које државу кошта огромних пара, а не ради већ више година. Штедња у исхрани по болницама отежава често пута излечење; одуговлачи поједине болести и баца ружну слику на болницу где се у подне виђају људи са порцијама како носе храну болесницима. Верујем да нигде у болницама немамо организоване медицинске библиотеке. А не смемо заборавити да болница треба да служи не само за лечење болесника, него и за унапређење науке.

Питање туберкулозе је наше најболније питање, отворена и гнојава рана на телу нашега народа. Треба систематски применити изум Калмет-Герен, као што се то ради у Француској. Треба подизати скромне и јевтине зграде за туберкулозне. То стаје доста али треба приморати Уреде за осигурање радника и друге благајне и општинске управе да дижу своје болнице. То важи и за диспанзере који су, тамо где их највише треба, баш врло ретки. Београд треба на сваки кварт да има по једну такву установу, а он има свега две. Санаторијум код Авале већ дуго и дуго чека, а он би био од огромне користи. Питање борбе противу туберкулозе треба кренути са мртве тачке. Треба координирати акцију и државе и бановине, и општине и болесничких благајна. Треба дизати јевтине а здраве радничке станове. Треба побољшати хигијенско стање у радионицама. У нашој земљи годишње умире 60.000 лица од туберкулозе, и ми би смо по принципима савремене медицинске науке требали да имамо 60.000 постеља за негу и изолацију туберкулозних болесника. А ми, господо народни посланици, имамо нешто преко 3000 кревета. Француска има преко 600 антитуберкулозних диспанзера, Данска 4000 кревета за туберкулозне, а четири пута је бројно мања од нас.

Стање лекара, државних чиновника, није ни мало завидно. Јако су оптерећени и мало имају времена за усавршавање своје лично и науке своје.

Здравствене прилике у моје Мачванском срезу су врло тешке, и забрињавају свакога човека који на њих само и помисли. Услед великих баруштина, маларија је стална бољка Мачве. Сваки други грађанин болује од те страшне болести. Од те болести, која крв сиса, 6.000 хектара мачванских равница је стално под водом и у барама а та цифра иде на 18.000 хектара. Има извесних села где више од 50% радне снаге за време највећих радова на селу болује и не може да привреди. Гушавост у неким селима је закорачила дубоко. Полне болести су све чешће. Срез нема амбуланте за лечење истих. Срез од 80.000 становника, господо народни посланици, нема своје болнице и болесник са укљештеном килом, завезаним цревом, жена у порођајним мукама, треба да пређе глибовити пут са пуно рупчага од 30 км. и јаче, па да дође до болнице.

Болница је Срезу мачванском насушна потреба. Без болнице тај је срез збиља болан и преболан. Ја апелујем на господина Министра социјалне политике и народног здравља да о овој народној насушној потреби мога изборног среза поведе рачуна.

Нека се не заборави, господо народни посланици, да је Мачвански срез у последњим ратовима био и паљен и гашен, да у Прњавору постоји коштурница, сведочанство највећег бола и херојства у Мачви, да у сваком мачванском селу на главној раскрсници стоји хладан споменик са урезаним именима нигде мање од 150, а негде и преко 200 оних хероја који су падали без бола, без ридања и без јечаја.

Имајући веру у господина Министра социјалне политике и народног здравља изјављујем да ћу његове смернице помоћи и гласати за предложени буџет. (Живо одобравање у центруму и на десници).

Potpredsednik Alojzij Mihelčič: Reč ima narodni poslanik g. Tripko Žugić.

Трипко Жугић: Господин предговорник се дотакао и адвокатског реда. Пошто сам ја адвокат морам да му одговорим. Ја ћу, господо, само да вам нагласим ово: једна од најсретнијих земаља у свету, која има и духовно и материјално богаство, јесте Француска, а француску земљу кроз читав век воде адвокати. (Жагор). Извините, али адвокати увек воде француску земљу. (Жагор). Погледајте и листу данашње владе.

Ви сте, господо, видели да је за читав низ година у свету важила реч једног адвоката, а то је била реч Бријанова.

А сада, господо народни посланици, дозволите ми да пређем на буџет Министарства социјалне политике и народног здравља.

Мој предговорник, па чак и друг Павле Јововић, који је из мојих клупа, одали су извесно признање Министру социјалне политике и народног здравља. Ја мислим да је узрок томе не што су господа увидела да је Министарство социјалне политике и народног здравља одговорило свима потребама, које тражи наш народ, него, можда, зато што је Претседник владе до скоро био Министар социјалне политике и народног здравља.

Видите, господо, ми имамо једно Министарство, које је, по својој функцији, једно, можда, од најважнијих Министарстава у нашој земљи. То је Министарство, које се брине о социјалном старању земље и о здрављу нашег народа. А какво је то старање ја ћу вам доцније самим цифрама показати, из којих ћете видети шта се ради у овој веселој земљи. (Један глас: А, није весела!). Весела је, када се ради овако!

Буџет Министарства социјалне политике и народног здравља износи непуних 270 милиона динара, а буџет Министарства унутрашњих дела износи преко 700 милиона динара. Као што видите, у нашој земљи не води се много рачуна о социјалним приликама и потребама наше земље и о нашем социјалном благостању, него се води брига о нашим жандармима и о нашој полицији. Као што видите, ово није земља социјалног старања, него је ово земља старања о жандармима.

Хвала Богу, господо, што је територија наше земље, по своме ваздушном простору и по климатским местима доста добра, и ми, захваљујући само чистом ваздуху, још се добро здравствено држимо, а они што иду у гробље, нарочито наша деца, имају највише да захвале вођењу овакве здравствене и социјалне политике у Министарству социјалне политике и народног здравља.

Ја не кривим оне, који држе Министарство социјалне политике у својим рукама. То могу бити најбољи људи али они са сретствима са којима располажу не могу да одговоре задаћи која је намењена Министарству социјалне политике. Ја ћу вам само неколико примера навести, и то врло кратко.

На пример, господо, говорићу вам о томе колико има болничких кревета у нашој земљи. Према статистици за коју мислим да је сигурна, у нашој земљи имамо данас свега око 25 хиљада кревета. Да видимо, господо, сада како су распоређени кревети по појединим бановинама. Господин предговорник је казао, пре неколико минута, колико треба да имамо кревета само за извесне болести, и рекао нам цифру од 75 хиљада кревета. Од тих 75 хиљада кревета у Дравској је бановини 4 хиљаде, у Врбаској бановини, која по становништву није ништа мања од Дравске бановине, има свега кревета 447 и плус од тога 60 су кревета уредских. Зетска бановина, којој и ја припадам, има свега 940 кревета. Дринска бановина која по броју становништва надмашује Дравску бановину има свега 1340 кревета. Сад да идемо даље. Узмимо објекте па да видимо каква је диспропорција код њих. У 1936 години Савска бановина имала је 305 објеката. Ти објекти износили су суму од 3.710.000 динара, а Зетска бановина имала је само 1 објекат који претставља вредност од свега 260.000 динара. У 1937 години Савска бановина добила је за објекте 1.400.000 динара, а Зетска бановина добила је само 000.

Господо, ви знате да у нашој земљи има и маларичних простора — маларичних поља, а ви сви знате каква је то тешка болест која коси наше становништво. Да видимо шта се све предузелo од стране Министарства за народно здравље против маларије. Ја ћу о томе да кажем неколико речи само о Зетској бановини. Ми имамо, као што знате, у Црној Гори поље Барско и поље Улцињско. Тамо има много маларије и свет јако страда од ње али нема никакве помоћи из Министарства

да би се та болест сузбила. Ми уопште не видимо за ово неколико година да се ма шта радило на санирању тих маларичних поља и те опасне болести. Дозволите, господо, да вам наведем ово, да је у прошлој години у Приморској бановини потрошено 600 кила кинина због те маларије. За то исто време у Зетској бановини потрошено је 26 кила кинина. Дакле из те цифре можете да видите како се несистематски примењује та борба која има да иде из Министарства у све крајеве наше земље да би се сузбила та болест.

На пример, у мојим крајевима, о којима говорим, тамо је свет јако сиромашан, он је у немогућности да помоћу својих средстава дође до лекова и зато је држава дужна у интересу здравља свога народа да притекне у помоћ тим сиромашним крајевима, нарочито у погледу здравља. Јер, као што знате у „здравом телу, здрава је и душа“. И кад држава види да на овакав начин поједини крајеви страдају због болести као што је маларија, она је дужна да притекне у помоћ колико је могуће да се ти крајеви спасавају од те опасне болести.

Господо, да пређемо и да говоримо о нашим болницама. Ви сте чули из стручног реферата мога предговорника, који је говорио о томе колико имамо у болници кревета, постеља итд. и колико би све требало постеља у нашој земљи, па сте чули од г. предговорника да у његовом Мачванском срезу, једноме од најбогатијих срезова у земљи, немамо болнице. Шта то значи? Када у Мачви, на вратима Београда, немамо болнице, а шта је остало онда за Јужну Србију, Црну Гору итд. У нашим крајевима ви имате негде лекара, а немате болница, а негде имате болница, а немате лекара, а негде имате и лекара и болнице, а немате кревета и постеља. Па и оно што имамо болница и намештаја болничког, то није добро, и што је најгоре, господо, ми немамо оно што је најпотребније, тј. онај намештај који се налази у болницама, не одговара, чак ни у погледу чистоће, потребним хигијенским условима. А да је то тачно што говорим, отидите у Државну болницу града Београда, прођите кроз сва одељења, па ћете се уверити да је тачно што говорим. Па када имамо тако мали број болница прилично неуређених и неснабдевених, а уз то недовољно лекара, није чудо што имамо једну слабу и недовољну здравствену политику. Ми имамо заразне болести, нарочито дечје, као што су шарлах и дифтерија и те болести непрекидно се шире, али оне се не лече лако, нарочито на селу. То лекари најбоље знају. Ако је например јачи случај дифтерије, мора се употребити 5 до 7 ампула, а свака ампула кошта 150 динара. Ја вас питам, да ли може један сељак да плати 1000 динара за серум да би спасао своје дете, и онда није никакво чудо што те заразне болести, као што су шарлах и дифтерија, косе децу на све стране и ми тако остајемо без подмлатка.

Исто тако туберкулоза нарочито коси на свима странама и ја мислим да је наша земља у томе погледу прва на свету. Ја то не тврдим, то знају лекари који су овде, али верујем да је прва по проценту обољења. Држава је ту показала мало и скоро нимало, јер и оно што имамо санаторијума за туберкулозне тамо се лече само они који имају доста новаца, а сиротиња не може лако доћи до њих да се тамо лечи.

Господо, сад да пређем на Уред за осигурање радника. Видите, господо, ми имамо једно социјално осигурање, које је поздрављено од целокупног нашег народа, јер је сваки очекивао да ће та установа осигурања притећи у помоћ свакоме, нарочито сиромашном раднику. Ви знате, господо, како се строго плаћа то осигурање. Само ако не пријавите своју служавку на време, бићете кажњени, и та се казна извршује егzekутивним путем. Та установа у нашој земљи има годишње прихода око 300 милиона динара. То је, господо, више него ли целокупан буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. И шта сада бива? У место да та установа притекне у помоћ сиромашном свету, који одваја од уста да му се та установа нађе у помоћи, она врши једну сасвим другу функцију: она је постала једна сасвим бирократска установа која место да се простире у своме домену, у домену социјалне помоћи, да помаже радника, да помаже онога који плаћа осигурање, она се занима урбанизмом, она подиже велелепне зграде у Београду и Загребу, подиже најмодернија купатила. Али у те зграде и у та купатила не улази сиромашни радник, онај радник који и дан и ноћ ради за малу надницу, он и не види те зграде и та купатила, него кроз та купатила само пролазе батаљони уредских чиновника. Овај, пак, радник добија само кинин, без обзира на то да ли га боли глава, рука, нога или стомак!

Господо, овде је било говора о инвалидском питању. О том питању говорио је дуго и опширно господин Јововић, који то питање добро познаје, јер је и сам инвалид. Али ја о томе питању имам једно нарочито мишљење. То је питање у овој земљи сасвим наопако схваћено. Кад се ова земља стварала и кад су људи за њу гинули било у борбеним линијама, било у позадини, било у интернацији или ропству, онда се говорило да ће сви они, који изађу живи али без ногу и руку, да ће сви они и њихове породице бити потпуно осигурани. Али шта бива? Ова се држава створила; прошле су оне песме и она весела, она клицања и оно одушевљење и наступили су суморни и прозачни дани за наше инвалиде. И ми данас, после 20 година видимо наше инвалиде како иду и просе по београдским улицама. То је једна огромна срамота за нашу нацију и нашу државу. (Одобравање).

Инвалидско питање, у другим земљама, решило се одмах после првих дана свршенога рата, а код нас се почиње тек данас да решава. И ја имам једно убеђење да се у овој нашој земљи оперише са инвалидима тако; што ће се доносити закони и уредбе и водити дуге дискусије а дотле ће инвалиди постепено изумирати. И ја мислим да ће наши инвалиди пре изумрети него што ће се донети за њих један правичан закон. Ја ћу вам, господо, навести само један пример како се у другој једној средини, у једној културној средини, гледа на живот једнога човека. Ја сам, господо, имао два рођака који су се за време рата нашли у Канади и отуда су као енглески добровољци пошли у Француску на фронт и тамо погинули на Вердену. Ја сам се још 1919 године обратио једном претставком преко енглеског посланства, министарству спољних послова Велике Британије и само после три месеца добио сам регулисану инвалиду и за једнога и за другога. Један од њих оставио је удову и троје мале деце, а други није имао деце. Овај који је имао троје деце његовој је удови одмах исплаћена сва заостала инвалидска помоћ

и од тада стално јој се шаље 100 долара месечно. Она друга моја рођака која нема деце обавештена је писмом: ако хоће да се уда, да јој Енглеска осигурава мираз од двеста хиљада динара, а ако неће, да ће добијати по 60 долара месечно.

Дакле видите, господо, шта значи погинути у Енглеској. Они су погинули али зато су њихова деца и њихове жене осетиле то, јер су виделе да је та погибија — и ако претставља велики губитак за породицу — донела бар материјално благостање истима.

У нашој пак земљи, ако је неко изгубио руку или ногу у рату, сматра се као срамота, јер је остао бедник, који стоји на улици и чека да му дате један или два динара. Али се нико не буни против корупцијонаша који су за време рата и после рата зарадили милионе, и који се возе у својим луксузним аутомобилима и тако презриво посматрају наше инвалиде, који су у ратовима стварали ову земљу. Нико се због тога не буни у овој нашој земљи и нико се не запита како страдају наши ратници, њихова деца и жене на улицама. Ја сам уверен да се инвалидско питање неће правилно решити. Пре ће сви инвалиди помрети но што ће сачекати правилно решење тог свог питања.

Ја ћу да вам изнесем један случај из мога краја. Срез колашински имао је много инвалида, јер, као што знате, тамо је била велика битка на Мојковцу крајем 1915 и почетком 1916 године, која је баш и омогућила српским армијама пролазак кроз Црну Гору за Крф. И видите, господо, ти колашински инвалиди, који већ нису помрли, и њихове породице још и данас чекају да се реши њихова инвалидска помоћ. Ово наводим као пример са каквом се незахвалношћу поступа према ратним жртвама.

Подвлачим да је велика неправда чињена породицама умрлих у интернацији и то треба да се бар сад исправи. (Чује се из центрума: То је исправљено!) То је сад исправљено.

Ја сам био у Мађарској три године и знам шта смо све тамо пропатили. Био сам у једном лагеру где је било 10.000 до 15.000 лица. Ми смо тамо оставили 6.000 грובה. Много је било лакше погинути у рову и у борби него од глади умирати. Сад породице тих ратних мученика немају право на инвалиду, па вас питам, господо: како то право могу имати они, који нису били ни у борби ни у лагеру? Таквих случајева има и то је за жаљење.

У овој земљи има и таквих случајева, да су адвокати, професори, лекари, државни саветници, сенатори и т. д. добили земљу као добровољци, а не могу да је добију они који су се борили за ову земљу, и у ствари били добровољци.

Видите, господо, са овим инвалидским питањем било је и одвише одуговлачења, време је да се томе учини крај. Ја знам инвалиде који су прегледани 5, 6, 7 и 8 пута у овој земљи. Ти који су их прегледали имали су добре дневнице. И ја мислим да су ти прегледи удешавани да би чланови тих комисија долазили до лако зарађених дневница. Ја не разумем то, то боље познају г. г. лекари, одакле један инвалид мора да се прегледа седам до осам пута у неколико година. Изгледа да је све то било само зато да комисије имају дневнице. А по мом дубоком уверењу био би резон да се инвалиди, и кад се прегледају, прегледају бесплатно, јер то су људи који су гинули и с пуним правом заслужују да им Отаџбина учини признање и да

им се бар у неколико репарира оно што су изгубили.

Ја нећу даље да говорим о инвалидском питању, само наглашавам то да је велика срамота за нашу земљу, што се дозволило да се после 20 година од Уједињења и даље дискутује о овом питању у овом Дому.

Господо, ја подвлачим да са овим средствима, са којима располаже Министарство социјалне политике и народног здравља, није могуће ни социјално помоћи наш народ, нити водити добру и успешну здравствену политику. Ја не спорим господи, која су тамо, њихову добронамерност, вредноћу и добре жеље, али са оваквим буџетом не може се ништа успешно постићи.

Нова Влада, која је дошла и која даје обећање да ће се поћи новим путем у овој земљи, вероватно је да ће на томе путу, ако то буде у ствари, повести мало више рачуна и на социјалном и на здравственом пољу наше земље. Али ја се плашим једнога. Ето, јуче баш, Претседник Владе са овог места рекао је: да ће се поћи новим правцем и да ће се омогућити слободна реч бар у овоме Дому. Међутим добили смо деманти после два и по сата. Шта сте видели? Ви сте видели, ко је узео јучерашњу „Правду“ у своје руке, где стоји да је у име опозиције говорио г. др. Тупањанин. Одмах на то долази реплика од стране Претседника Владе, која је била прилично дуга. И ја вас питам: како ће тај наш свет, који чита новине, да мисли шта је говорио г. Тупањанин, због чега је морао да се диже и сам Претседник Владе да му на тај говор одговори. И оно што је Претседник Владе рекао у 12 часова, демантовано је одмах у 3 часа после подне. После овога са каквим правом можемо да се надамо тако великим коренитим променама у овој земљи?

Доста је у овој земљи било лепих речи, доста је било лепих жеља, мора се једном прећи на дела и то што пре, јер може бити доцкан. Гласам против буџета. (Одобравање и плескање на левици).

Potpretsednik Alojzij Mihelčič: Reč ima narodni poslanik g. Branko Avramović.

Бранко Аврамовић: Господо народни посланици, пред нама је буџет једног врло важног Министарства за нашу земљу, Министарства социјалне политике и народног здравља.

Управо два Министарства су спојена у овом ресору и обадва претстављају врло важне факторе у нашем народу. Прво, социјално старање и друго; старање о народном здрављу.

Господо народни посланици, социјалном старању у нашем народу треба поклонити највећу пажњу. Наша је држава састављена из разних делова и крајева који су раније, пре рата, припадали разним државама и услед тог постоје и извесни одгоји у тим крајевима, које смо ми наследили.

Господо народни посланици, у Краљевини Србији знамо да се није могао да одомаћи социјализам, већ се социјализам претворио у Народну радикалну странку и разлог за то је тај што је постојала приватна својина, што је цео народ имао приватну својину, што су постојале сеоске домаће породичне задруге, које су у националном духу одгајивале и васпитавале наш народ односно своје чланове, па онда ту није могао да продре ни социјализам ни марксизам. Да се запитамо сада да ли је то исто стање код нас у нашој земљи Краље-

вини Југославији остало? Можемо одмах доћи до одговора. Не! Није! И сама Краљевина Србија морала је да се раније брани од опасности да наш народ изгуби национални смисао тиме што би осиромашео и суперизовао се. Народна радикална странка због тога је и донела онај познати Закон о заштити окућнице и огњишта (у § 471 српског закона).

Шта се хтело тиме да постигне односно § 471 грађ. судског поступка? Хтело се да постигне то да, се наш народ у Србији остави у ономе националном расположењу. А какав је живот данас на селу у нашем народу? Ми знамо да нема више тога породичног задругарства и знамо да се код једне породице у којој има два сина врло ретко дешава и велика је реткост да после њиховог пунолетства не дође до поделе. И шта онда бива, шта се дешава? Све више и више сиромашни постају слојеви нашега народа на селу кад поделе очевину, и због тог Министарство за социјалну политику има да обрати своју пажњу социјалном старању за наше најниже слојеве, и то за наше индустријске раднике и наше пољопривредне раднике.

Господо народни посланици, индустријски радници су били одавно пролетери, сиромаси и индустријске су се државе на разне начине и разним законима побринуле да осигурају те своје раднике. Па и наша држава, наше Министарство за социјалну политику пошло је тим добрим путем. И прошле године тадашњи господин Министар за социјалну политику, данашњи Претседник Краљевске владе г. Цветковић донео је Закон о осигурању индустријских радника и приватних намештеника, што ми поздрављамо, и што треба од срца поздравити из тог разлога, да би код нас, код широких народних слојева остала још да живи она традиција, да се љуби народ и Отаџбина и да се не допусти да држава дође у опасност ширењем разних левичарских комунистичких и марксистичких идеја, које би могле угрозити њен опстанак.

Господо народни посланици, Министарство за социјалну политику треба да се позабави и да нађе пута и начина за решење питања пољопривредног радника, а то решење, господо, није тако једноставно као што је решење питања индустријских радника.

Лако је било држави рећи послодавцу индустријалцу да мора за осигурање да да толико и толико, да се раднику обезбеди његова старост и да му се обезбеди његова садашњост. Много је теже решити питање пољопривредног радника.

Господо народни посланици, ми имамо данас 20 година опстанка наше Краљевине Југославије. То питање почело се да решава на селу аграрном реформом. Хтело се од сиромашног пољопривредног радника направити земљорадник. Али се у томе у већини случајева није успело, јер је аграрна реформа подбацила. Подбацила је у томе што онај који је добио јутро или два земље од тога не може да живи а он није постао земљорадник него мора даље да остане пољопривредни радник, јер аграрну земљу је у већини случајева продао. Још се десило и извесно погоршање јер су се из националних и државних разлога морале да униште велике економије и земља је раздвојена и они по-

љопривредни радници који су били до тада запошлени на тим великим економијама као радници бироши, који су имали т. зв. депутат, имали су за обезбеђење за живот породице башту, пшенице, кукуруза, на дан литар млека итд. како је то уобичајено било остали су отада и без тога.

Господо народни посланици, данас је очигледно тачно, да наша сеоска сиротиња све више и више улази у једно теже и теже очајничко сиромаштво и морамо се постарати, и то мора урадити држава, ако хоћемо да останемо аграрна земља, а то се мора јер је таква структура наше земље, мора се држава постарати за осигурање тих пољопривредних радника. Господо народни посланици, сиромашан пољопривредни радник на селу који нема ни своје куће, ни своје домаће огњиште, он је врло плодно тле да се у њега усели све оно што ствара нерасположење и незадовољство у држави. Код њега се врло лако може да усели комунизам и све левичарске идеологије и мора се наћи начина да се пољопривредни радник на селу боље осигура и у погледу становања, а то не мора бити видањем или неким колонијама као што се мора радити у градовима за осигурање станова радника. Ту има лакших начина. Треба путем закона где постоје сеоски пашњаци или друга земљишта у близини села, да се поделе плацеви; разуме се путем откупа, и да се она сиротиња веже некако макар за најмањи комадић земље, да онај сиромашан човек има бар кров над главом, да може да има осећај љубави за приватну својину, да има где да држи свога заштитника свеца, своје крсно име. То је неминовно потребно да се створи, јер само на тај начин моћи ће наш пољопривредни радник из најсиромашнијих слојева нашега народа да се одржи у љубави и према својој нацији и према својој држави. Комунистичка пропаганда сеје незадовољство према буржоазији и разуме се да је најлакше посејати незадовољство код онога који је незадовољан. Морамо, господо, признати да данас постоје све веће и веће разлике у свету. Велика је разлика данас између великоварошанина и између сиромашног човека са села. Данас кад је аутомобил постао скоро обично подвозно средство и кад то онај сиромашан свакога дана види, у њему се разуме се, хтело не хтело, ствара извесна завист а кад се створи у човеку завист, ту се лако посеје незадовољство, лако се посеје оно што не ваља. Господо народни посланици, ми смо у главном земља ратника, где су у прошлости и свештеници и учитељи и сва интелигенција били са народом и у рату и у миру и били у тесној вези и са народним обичајима који су одржавали национализам, тако да као што сам мало пре рекао није се могао у Краљевини Србији да одомаћи социјализам и да се пресади са запада, него се из социјализма створила Народна радикална странка. Али данас све мање и мање има утицаја и сеоска интелигенција, а да не говорим о варошкој интелигенцији, која слабо делује на наш народ и на његово расположење. Узрок слабог утицаја треба тражити у томе, што је тешка ситуација и сиромаштина на селу. Има сиромашних синова појединих сељака који оду у град и пошто су се у своме детињству намучили и ништа добро нису упамтили са села из детињства, они у граду лако примају комунизам и ту левичарску идеологију (Један глас: Није тачно!) Драги колега, ти си доктор медицине

и није реч о теби, него о сиротињи која је одрасла код својих родитеља и без куће и без свога огњишта и кад оно сирото дете у детињству своје или као момак дође у град, упадне у друштво у које као сиромас може да уђе, а то је незадовољно друштво и у њему се израђује та идеологија лако, јер је тле згодно и он с времена на време навраћа код родитеља и сеје то незадовољство, тај комунизам. Ја ово говорим из праксе, јер сам то студирао и посматрао. Господо народни посланици, Народна скупштина и Министарство социјалне политике морају да се позабаве тим питањем и потребно је да се донесе један закон о обезбеђењу и осигурању пољопривредних радника. Тако исто не само онај који је као сиромас и као радник у незадовољству стекао ту идеологију комунистичку, већ има и опаснија једна ствар, а то је да деца сиромашних слојева нашег народа, која дођу на студије у град а ништа у своје детињству радосно у својој кући нису имала да се код тих студената лако лепа та левичарска комунистичка и марксистичка идеологија и то су опасни расадници и шириоци за ту левичарску идеологију на селу.

Ови студенти одвраћају наш народ од национализма, од цркве и трују га комунизмом. После када тај студент постане свој човек он престане бити комуниста, али зараза коју је он раније посејао остаје на жалост.

Господо народни посланици, најпотребније је створити нашем сиромашном човеку на селу његову кућу и омогућити му да дође до пристојног живота; да ли путем јавних радова или неким другим путем, о томе треба да разговарамо, али у сваком случају потребно је и разговарати и решити и потребно је да се донесу закони, да се донесу мере.

Има једна мера Министарства социјалне политике, тако звани паритетни одбор, који треба некако да ублажи тежак живот пољопривредних радника на селу повећавајући наднице. Та мера, са тим паритетним одбором, није довољна да створи бољи живот на селу нашем сиромашном пољопривредном раднику и треба наћи још бољу могућност и бољи начин, да се то питање реши.

Министарство социјалне политике у прошлој години, посредним и непосредним путем, учинило је доста да се наднице индустријских радника, као и грађевинских и сеоских пољопривредних радника повећају и појачају. Ја одајем признање Министарству социјалне политике, што је оно успело да, колико толико, ово тешко стање радника ублажи путем Југораса.

Господо народни посланици, пошто имам свега пола сата на расположењу за говор, ја морам прећи на друга питања која су врло важна у овом ресору, морам прећи на питање исхране пасивних крајева. Као год што је врло важно питање осигурања пољопривредних радника у активним крајевима где пољопривреда цвета и успева, тако је исто врло важно, а у интересу задовољства нашег радника, у интересу социјалне стране нашег народа, потребно је наћи начина да се исхрана наших пасивних крајева што боље проведе.

Господо народни посланици, сиромашан свет мора да се исељава из наше земље. Сва је орећа што тога све мање има, можда не због тога што неко не би хтео да се исели, него што је данас тешко доћи до Америке и далеких земаља, а можда

и тамо није као што је раније било, али у главном код нас постоји исељеничко питање. Потребно је, дакле, наћи начина да се наш народ што мање исељава, а уколико се исељава, треба држава се побрине да му, тамо где оде, буде добро. Држава мора да води бригу о њему увек, не само кад је у држави него и када је напољу, зато што он не треба, тиме што се исели, да престане бити син нашег народа и члан наше заједничке Отаџбине.

Господо народни посланици, у вези са исељеничким питањем, скрећем пажњу господину Министру социјалне политике да се постара, да се што мање упосљавају код нас страни радници и страни поданици. Једино у томе случају треба дозволити то упослење, уколико немамо стручних људи у фабрикама, али исто тако, у вези стим, треба се постарати да бар у оним државама, одакле примамо те стручне раднике, да наши људи нађу запослење, али такво запослење да, данас-сутра, ти људи који у иностранству стекну способност и стручно знање у појединим гранама индустрије и привреде, могу заменити на послу стране људе и стране поданике у нашој држави. Ја верујем да ће господин Министар социјалне политике о томе повести рачуна и да ће се у томе предмету врло добро умети да снађе.

Господо, једно важно питање код овога ресора јесте и пораст становништва. Из говора господина Министра социјалне политике види се, а то смо и раније знали, да је прираштај становника у северним крајевима наше земље све мањи и мањи. И као свештеник, из праксе могу да кажем да је све мање рађања у нашем народу и то, на жалост, код нас Срба. О томе се мора повести рачуна и наћи начина да лекари држе предавања по селима да се некако омогући нашем народу да дође до јачег прираштаја становника. И томе треба тражити узрока у социјалној страни и у страни морала, мада можемо да констатујемо да је код српског дела нашег народа морал увек још на најбољој висини. Али где треба тражити ону социјалну страну, због чега је код нас све мањи прираштај у становништву? Због тога што се наш народ, жалосно је то казати, боји деце; боји се деце јер не може да их прехрани како треба и да их у будућности обезбеди. И због тога је потребно наћи начина да деца сиромашних родитеља на селу нађу некаквог уточишта и у прехрану и у оделу и у школовању. На тај начин треба омогућити нашим сиромашним слојевима да се не боје прираштаја и рађања деце. У нашем народу, господо, одомашно се један тежак обичај: све се више и више дешавају на селу смртне несреће због тога што се на најтежи и најпримитивнији начин дешавају побачаји (абортуси). О томе морамо искрено и јавно говорити. Постоје ту здравствене индикације, тј. медицинске индикације, а постоје и социјалне индикације. У случају медицинске индикације треба само уз интервенцију лекара и законом дозволити побачаје; у случају социјалне индикације треба интервенисати социјалним законом и омогућити нашем народу бољи живот, да се не боји прираштаја и да се не боји деце.

Господо, у погледу хигијенске службе можемо да захвалимо Министарству социјалне политике да данас после 20 година нашег државног живота имамо и здравствене станице и сеоске амбуланте, али све је то још мало и молио бих господина Министра да с тим настави још више да би се на-

родно здравље могло неговати и чувати и болести спречавати.

Исто тако Министарство социјалне политике треба да се постара за сузбијање најопасније болести туберкулозе. Туберкулоза је најопаснији непријатељ нашега народа; туберкулоза се рапидно шири и она има најплодније тле у сиромашним слојевима нашега народа. Зато треба наћи начина да држава подиже санаториуме, а у исто време да помаже приватну иницијативу, подвргавајући је савесној државној контроли. Треба у том погледу омогућити приватну иницијативу и давати јој чак и помоћи да би се до што више лечилишта за туберкулозне дошло. Молим господина Министра да нарочиту пажњу обрати на један санаториум у северном крају Дунавске бановине тј. на лечилиште на Фрушкогорском Венцу. Северни део наше Дунавске бановине, господо, то су углавном равнице и ту има много те опасне болести туберкулозе. Онај сељак из тих крајева не може ићи у Словенију и у друге даље крајеве и зато му треба омогућити јевтиније и ближе лечење. Па молим господина Министра, да се постара да се прошири санаториум на Фрушкогорском Венцу и да се прошири према потребама Дунавске бановине. Разуме се, да ту не треба само Министарство са своје стране да жртвује, него и Краљевска банска управа.

Господо народни посланици, ове моје напомене рекао сам као човек из народа, као свештеник и радник на делу, потпуно од срца, и молим господина Министра социјалне политике, у кога имам поверење и у кога имам наду да ће у овом ресору наставити путем свога претходника господина Цветковића, и да ће све нас задовољити, како нас, тако и нашу државу и народ, молим, дакле, господина Министра, да све ове моје добронамерне примедбе има у виду, и да им поклони своју пажњу. Изјављујем овом приликом да ћу гласати за буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. (Пљескање у центруму и на десници.)

Pretsednik Milan Simonović: Има рећ народни посланик г. Aleksa Jovanović.

Aleksa Jovanović: Господо народни посланици, Министарство народног здравља не води довољно рачуна о здрављу сељачког народа. У крајевима Босне и Херцеговине брига о здрављу сељачког народа препуштена је судбини.

Док данас човек који живи у граду може да се у случају потребе послужи јевтином и брзом лекарском помоћи дотле је то сељаку немогуће. Немогуће је већ ради тога што у својој близини нема лекара и што није у материјалној могућности да плати долазак лекара у село. Хиљаде и хиљаде смртних случајева на селу могло се избјећи да је интервенција лекара била могућа. Безброј мале деце, безброј деце при породу и безброј жена при породу умре само зато што нема лекарске помоћи.

На селима харају болести, на селима владају епидемије, народ на селу умире, а да нико не води рачуна о тако великом морталитету нити се стара да сељаку помогне.

У селима мога среза већ две године појављује се у много случајева пјегави и трбушни тифус. Та зараза ухватила је толико маха да су чак у граду готово сви учитељи основних школа добили тифус, од којих је један и умро.

Срески лекар није у могућности да сам савлада ту заразу, јер је он једини лекар на 17.000 ста-

новника. Молило се и тражило од Банске управе да се изашаље лекар који би обишао села и покушао локализовати ту заразу, али без успјеха. У Срезу маглајском, у центруму Босне, на 17.000 становника долази један лекар, који је уједно и срески санитарски референт. На територији целог среза нема болнице, нити ма каквог одељења где би се могао сместити тешки болесник са села кога треба да носе у болницу, нити има ма какво одељење да се могу изоловати болесници оболели од заразе.

Не само то, него на простору од готово 100 километара, у коме хоћете правцу, немамо болнице. Ни Тузла, ни Сарајево, преко 100 километара удаљени, где има болница нису наши бановински центри, него Бања Лука са преко 200 километара и Дервента са преко 100 километара, где у највише случајева нема места за наше сиромашне болеснике.

И тако се догађа да сиромашни тешки болесник, кога носе у болницу ради хитне интервенције, а коме скупе добри људи путни трошак, мора више пута да путује у сва та места где има болница и да се опет врати натраг и да умре без помоћи.

Из многих беспутних села у моме срезу, где нема чак ни честита пешачка пута, не може се сељак, и кад би имао новац за пут, у болници послужити лекарском интервенцијом из разлога што не може до пруге доћи, нити га може ко носити по стрмим и беспутним путевима.

Страшни су, али чести случајеви, где сељак у путу, на коњу или носилима до пруге, немогући да издржи тешки непроходни пешачки пут од 6—8 сати, умире. Није никакво чудо да се у оваквим крајевима појављују надрилекари и гатаре, којима се сиромашни сељак у највећем очајању обраћа за помоћ.

Господине Министре и господо народни посланици, ја овде јавно са овога места пред овим Домом тврдим, да запуштенијег и сиромашнијег краја нема у нашој држави, него што је то Срез маглајски.

Како стојимо у здравственом погледу? На 17.000 становника долази један државни лекар, (приватни ни један), а на 100 км. у свима правцима нема болнице.

У просветном погледу на 600 деце долази један учитељ, (ове године долази више, јер једна школа не ради), а средње школе нема на 100 км. у свима правцима.

У саобраћајном погледу немамо никаквих путева.

Никада држава није дала за мој срез ни 25 пара, а прикупила је од народа у разним облицима од Ослобођења преко 100,000.000 динара. Молим господина Министра и све оне који се брину о народном здрављу, да се позабаве овим немогућим и неиздржљивим стањем, и да се помогне да се у моме срезу направи болница, а прије свега да се постави још један лекар, чија би дужност била да обијазни села и бесплатно лечи сиротињу.

Гласам против буџета. (Пљескање на левици).

Potpredsednik Alojziji Mihelčić: Рећ има народни посланик г. dr. Slobodan Purić.

Dr. Slobodan Purić: Господо народни посланици, на ову говорницу ступам, јер ме је народ

онога краја, за који нико не зна, послао да са овога места говорим, народ онога краја, који је некада у давној прошлости био колевка, у којој је одњихана и у којој је никла идеја о оснивању самосталне народне државе. Говорим, господо, у име онога злогласног краја, који називају југословенским Сибиrom. Говорим у име народа из некадашње Рашке — данашњег Санцака или југословенског Сибира.

Господо народни посланици... (Анте Ковач: Живео Сибир!) Лако је рећи живео Сибир, али је у томе Сибиру тешко живети... (Анте Ковач: Ја кажем симпатично, ја га волим!) Ако нисмо могли у ономе добу петвековног робовања ни тражити ни добити оно што је народу потребно, онда са пуним правом тражимо то данас у својој омовини, у својој земљи за којом смо вековима жудели, вековима радили, вековима чували оне крајеве да их национално свесне потпуно чисте донесемо на дар нашој отаџбини, нашој Југославији. (Пљескање). Та наша борба да сачувамо име, да сачувамо народне обичаје и народни језик и све што је везано за то није била лака. Тражила је много жртава а ми те жртве никада нисмо жалили. Ми се данас тим жртвама поносимо.

Господо народни посланици, кад смо са таквим јошувљењем и таквом жељом посматрали развој предратне Србије, нама је у тим крајевима једина мисао и једина жеља била: дајте нам ту Србију. Дошло је ослобођење, дошли су срећни дани за онај народ, јер је добио слободу. Опијен том слободом, опијен и уљуљкан у тој слободи, није ни приметио како дан за даном, година за годином пролазе. Није приметио да сви крајеви у новој отаџбини напредују у свима правцима а да једино он остаје онакав какав је увек и био.

Ја сам имао срећну прилику прошлога лета да проведем једну високу даму кроз тај југославенски Сибир. Када је дошла у моје место она је казала: „Па ово је дивно, ово је осамнаести век!“ А ја сам јој одговорио: „Не госпођо, ово није осамнаести век. У осамнаестом веку у Рашкој се боље живело, народ је био срећнији и задовољнији.“

Господо народни посланици, када ступам на ову говорницу, ни мало не мислим да критикујем буџет који се данас овде претреса, нити да критикујем рад Министра који овај буџет подноси. Ја, господо, одавде са овога места морам да кажем оно што ми је народ рекао да кажем. Морам да критикујем све буџете од Уједињења до данас. Јер, ако прелистамо овај буџет Министарства социјалне политике и народног здравља, нећемо наћи за Санцак у њему ништа. Ако прелистамо и све буџете па и буџете других ресора ни у њима за Санцак нећемо наћи ништа. Ако прелистамо и све буџете уназад до 1919 године, до дана Уједињења, ни у њима нећемо ништа наћи за Санцак. (Упадица из центра: А шта су радили народни посланици?) - Ако би се поставило питање шта су радили народни посланици, ја ћу да вам одговорим... (Упадице из центра: Шта је урадио на пример Страхиња Борисављевић?)... Ја мислим а тако треба да се мисли, по моме схватању, да министри — молим да ми се ово не узме у грех што говорим — морају водити политику за цео народ, министри морају водити рачуна о ономе што поједини посланици овде и са овога места износе. (Повици:

Тако је и пљескање). Да ли су посланици из тих крајева са овога места говорили и да ли су шта тражили, ја то не знам. Знам једно да за тај Санцак до данас није рађено нити је шта урађено. Тај Санцак је исти онакав какав је био 1919 године, са том разликом што се у Санцаку народ толико намножио и свој посед изделио да више од тога не може да живи. Санцак нема путева, Санцак нема мостова, Санцак нема железнице, Санцак нема фабрике, Санцак нема довољно школа, Санцак нема довољних учитеља; Санцак има чиновника који се шаљу да служе у југословенском Сибиру, а ми знамо какви су ти чиновници. (Повици: Тако је!)

Господо народни посланици, далеко би ме одвела моја тугованка за Санцаком, који ја жарко волим иако је југословенски Сибир. Време одмиче и ја ту своју тугованку морам да прекинем.

Када је већ пред нама буџет Министарства социјалне политике и народног здравља, ја морам да се само површно дотакнем извесних проблема који су везани за тај буџет. На првом месту морам да се дотакнем питања смртности одојчади и мале деце у нашој земљи. Ако је здравље, као што народ каже, највеће богатство и највеће богатство појединаца, онда скуп здравља свих појединаца сачињава један велики народни и државни капитал. На томе капиталу и само на њему могуће је стварати и друге капитале. Ако имамо здрав народ онда можемо мирне душе гледати на нашу будућност. А здрав народ, господо, имаћемо ако водимо рачуна само о томе да имамо здрав подмладак.

Господо народни посланици, једна је истина да у нашој земљи велики број деце у првој години овога живота умире. Ова смртност различита је у разним крајевима наше земље према просветном и опште културном нивоу појединих крајева. Али знамо да код нас у Зетској бановини умире од стотину живо рођене деце 15. У појединим срезovima и у појединим крајевима ова цифра, ако би се тачно провела статистика, морала би се попети и на 20.

Значи да ми од 100 живорођене деце и способне за живот губимо 15 до 20% само у првој години живота. Ја мислим, господо народни посланици, да је овај проблем, ово питање на коме треба да заснивамо будућност нашега народа и да стварамо здрав и снажан подмладак и здраву нацију, да је оно такво да њему морамо посветити највећу пажњу. У напредним државама, господо народни посланици, проценат умирања мале деце у првој години не прелази 8%.

Друго питање које мислим да дотакнем само површно јесте питање туберкулозе, о коме нећу моћи говорити колико би требало због тога што ми то време не дозвољава. Господо народни посланици, туберкулоза је стара болест, можда стара толико колико и човечанство. Она је заразна болест, што значи да прелази са човека на човека. Југославија данас претставља земљу у којој туберкулоза царује. Нарочито у појединим њеним крајевима. Смртност од туберкулозе је страховита. Један од предговорника рече, да годишње од туберкулозе умире 60 хиљада становника и то само од туберкулозе. Ми можемо рачунати да четири пута толико сваке године оболи од туберкулозе. Па кад смо већ у таквој ситуацији и у таквом положају да држава није у могућности да све ове болеснике од туберкулозе лечи, кад немамо довољнога броја ни болничких одељења за туберку-

лозне, ни специјалних лечилишта, онда се намеће питање на који начин спречити могућност заразе од туберкулозе. Господо народни посланици, туберкулоза не штеди никога, ни богатога ни сиромаша, ни земљорадника, ни господина, једино знамо да је распрострањенија у народним слојевима који су економски слаби. Знамо да је туберкулоза болест сиротиње. Сасвим је то разумљиво, сасвим је то јасно, јер знамо какве су њихове економске прилике, хигијенске прилике и какве су њихове станбене прилике. Ако имамо једнога туберкулознога болесника у породици која је сиромашна и која је принуђена да живи стално са тим болесником, до његове смрти, онда је сасвим природно да се може очекивати закужење и свих оних који са њим живе. На тај начин ствара се највећа могућност њенога ширења.

Рекох мало пре, када држава није у могућности да изгради болничка одељења и специјалне заводе за лечење туберкулозе онда, мислим, да би било корисно и да би било паметно створити специјална одељења, специјалне зграде, где би се издвојили они туберкулозни болесници, који болују од такозване отворене туберкулозе, да бисмо на тај начин из породице отклонили онај извор заражења туберкулозом. Господо народни посланици, када би се на сузбијању туберкулозе учинило ово, ја не кажем да би се учинило све, али би се учинило много, јер бисмо на тај начин створили оне услове, који су потребни да чланови породице не дођу у додир са болесним човеком, са извором туберкулозе.

Ја знам да се питање туберкулозе на овај начин не може решити, јер је оно уско везано са економским, просветним и опште културним стањем нашег народа. Али, господо народни посланици, када нисмо, неком срећом, богата земља и када нисмо у стању да решимо сва социјална питања у земљи, онда на сузбијању туберкулозе много би се учинило ако би се учинило и ово што ја предлажем.

Господо народни посланици, дозволите ми да се још једног крупног питања само овако летимично дотакнем. То је питање нашег такозваног ендемичног сифилиса. Свакако сте пратили рад наших комисија у Санцаку, Црној Гори, Босни и Херцеговини, које су имале задатак да испитају стање тога ендемичног сифилиса и ви сте тамо могли наићи на страшне бројеве и могли сте са запрепашћењем читати извештаје тих наших стручних комисија. Господо народни посланици, нашло се и таквих срезова, где је 60% од свега становништва у тим срезovima болесно од сифилиса. Када знамо какве утицаје та тешка и страшна болест има на развој човека, на његов телесни и душевни развој, онда мислим да не треба више подвлачити значај тога питања.

Морамо признати да је држава са своје стране учинила много у томе погледу, отварајући разне амбуланте и станице за сузбијање сифилиса.

Једно са жаљењем могу овде констатовати: да амбуланте за сузбијање тога сифилиса нису добиле и лекаре стручњаке за та питања, мислим на лекаре специјалисте за венерична оболења.

У вези са овим, господо народни посланици, нека ми је дозвољено да кажем како ми често пута једну добру ствар замислимо и пођемо њеном решењу али на пола пута стајемо. На пола пута

стали смо и при решавању проституције у нашој земљи.

Господо народни посланици, кад је доношен Закон о сузбијању венеричних болести, онда је у њему предвиђено и то да се проституција укида, али поред тога предвиђено је да се оснивају посебни заводи, посебне установе за смештај оних жена које су тамо радиле као професионалне раднице. Господо народни посланици, половина тога је решено, јер је проституција укинута али оно што је главно, све оне жене нису смештене у те заводе да би могле можда да се поправе и да се на прави пут изведу, да постану корисне чланице друштвене заједнице, него су препуштене саме себи. И, господо народни посланици, све су се оне из наших центара размилеле у наше паланке, где и даље несметано развијају свој стари занат. Ја сам, господо, на самом терену имао прилике да видим да чим је укинут Закон о проституцији да су венеричне болести почеле нагло да расту. Господо народни посланици, не смео пред овим стајати затворених очију него је и овом питању потребно приступити енергично и што пре.

Кад сте ми дозволили да се овако летимично и површно због краткоће времена дотакнем и само дотакнем извесних проблема који су у вези са Министарством социјалне политике дозволите ми да се дотакнем још једног питања; то је питање наших болница. Господо народни посланици, о томе питању јако ми се тешко изразити овде. Ако бисмо хтели да имамо болницу, она мора испуњавати извесне услове. На првом месту ту мора бити зграда; на другом месту мора имати сва савремена средства за лечење болесника и на трећем месту, господо, мора имати лекаре специјалисте. Ако пођемо даље од главних центара наше земље и завиримо мало у унутрашњост, по тим паланкама, којима исто тако требају болнице и лекари као и центрима у земље, онда ћемо видети да од та три услова није испуњен ни један. Са жалашћу као лекар морам да изнесем да је питање наших болница по тим паланкама наша срамота. Није чудо, господо народни посланици, онда, што су велике болнице по нашим центрима у Југославији тако претрпане. Није чудо, јер они који траже здравља, који траже лека, иду како могу и кад могу и тај лек траже а онима из Санцака често пута није далеко Београд, и ако иду и без железница и без аутомобила, јер, господо народни посланици, ми смо сви свесни тога колико човек цени сам своје здравље.

Због тога неопходно је потребно да се у свима крајевима наше земље приступи једном систематском изграђивању болница. У овоме, господо народни посланици, не сме се ићи шаблонски, по једном плану, јер што важи за Војводину, не може важити за мој Санцак и за Црну Гору. Болнице се морају изграђивати према месним приликама. Господо народни посланици, ја не знам како други народни посланици мисле, али ја сам за то да све болнице које имамо не можемо данас сматрати болницама и такве болнице треба укинути. Болница мора или бити болница, или не сме постојати. Ја сам, господо, присталица система тако званих централних болница, централних болница које треба да задовоље потребу неколико срезова који гравитирају ка извесном центру. Али та болница морала би испуњавати сва три услова које сам мало пре поменуо. Мале болнице које

постоје већином у више срезова и за које се народни посланици енергично залажу да се не укидају, ја за њих кажем да исте не служе народу, јер нису за то способне, јер за то нису оспособљене. Зашто се, господо, заваравати са том чињеницом да у месту има болница, кад се од ње никакве користи не виде? Оваква централна болница чији сам ја присталица морала би бити снабдевена аутомобилом којим би се болесници из суседних срезова у случају потребе могли довести тој централној болници и ту добити праву лекарску помоћ.

Господо народни посланици, пошто је народно здравље и народно и државно добро, народни и државни капитал који се не може упоредити ни са једним капиталом, ја мислим да је дужност државе да води бригу о том народном здрављу, о том великом богатству које држава има.

Ако бисмо ми, господо народни посланици, пропустили да бригу о народном здрављу воде бановине, онда не бисмо постигли оно што би постигли ако бисмо остали на принципу да је држава дужна да чува народно здравље. Ја верујем и знам да има бановина које су способне да се брину о својим грађанима у свима правцима.

Господо народни посланици, има и таквих бановина које нису у стању да се брину ни о најпотребнијим и најважнијим питањима народа у тим бановинама. Једна од таквих бановина јесте и наша Зетска бановина. Ја, господо народни посланици, познавајући добро економске, социјалне здравствене и све друге прилике у Зетској бановини, не бих се задовољио с тим да се брига о чувању народнога здравља преноси на бановине.

Potpredsednik dr. Dragan Damić: Molim Vas, gospodine poslanice, da završite svoj govor.

Др. Слободан Пурић (наставља): Господо народни посланици, постоји један пројекат закона о изградњи тих централних болница. Мени је жао што морам да кажем да се и по овоме пројекту измакло нашем Санџаку да што добије. Предвиђено је неколико болница, у неколико места, али за наш ужи Санџак није предвиђена таква једна централна болница. Ја нећу и не могу да будем себичан да таква болница буде у средишту мога среза, у Новој Вароши. Не, ја бих захтевао, тражио и молио да се оваква једна болница за ужи Санџак оснује у Пријепољу. Јер је Пријепоље онај центар за који се везују сасвим природним путевима Срез нововарошки, Срез прибојски, Срез сјенички и Срез бјелопољски. Господо народни посланици, треба знати географски положај Зетске бановине и појединих крајева у тој бановини. То није бановина која је створена диктатом географског положаја, диктатом географских и природних граница, него је то вештачки створена бановина из разних покрајина. Разних покрајина, мислим, по географском положају а ни једна од тих ужих покрајина нема ни природних ни саобраћајних веза. Ако бисмо ми, из ужег Санџака и овом приликом пропустили да нам се не изгради болница у Пријепољу, онда бисмо имали исто стање које смо имали досада, т. ј. упућивање наших болесника Сарајево, Чачак и Београд. Господи Претседник ме је опоменуо и ја жалим што морам да завршим, али нека ми је дозвољено да нешто проговорим и о нашим лекарима.

Господо народни посланици, сваки млади човек, ја то знам из онога доба кад сам још гимназију учио, одушевљен је лакарским позивом. И само то одушевљење и та жеља да као социјални радник првога реда послужи своме народу, води га на универзитет да студира медицину.

У Југославији, хвала Богу, имамо данас два потпуна и један непотпун медицински факултет. Према томе потреба Југославије за фабриковањем наших лекара подмирена је.

Господо, кад говорим о лекарима ја морам да будем искрен и отворен. После студија, ступањем у живот сваки лекар наилази на страшно и тешко разочарење. Ни један лекар не може остати индиферентан према болу болесника и према болу породице која тога болесника има у кући и која од лекара очекује спас. Али, нажалост, често пута ни ми лекари нисмо у стању помоћи таквим болесницима. Нисмо у стању некад не зато што медицинска наука не може да помогне него зато што нисмо у стању, нисмо у материјалној могућности да таквим болесницима помогнемо. Никад није недостајала добра воља код лекара; никад није недостајала саосећајност код лекара; никад лекар није жалио труд, никад лекар није жалио себе да помогне болеснику, али ако није увек био у могућности да му помогне, не може се зато на њега бацити кривица.

Господо народни посланици, кад је реч о лекарима морам још нешто да кажем. Расподела лекара у земљи није правилна. Док се у нашим центрима стално и непрекидно гомилају лекари и специјалисти свих струка и свих грана, дотле у унутрашњости имамо само среске санитарске референте. Ја мислим, да је циљ и универзитету и Министарства социјалне политике и народног здравља да се лекари у нашим центрима оспособе и усаврше, да се специјализују, али би било потребно да се као оспособљени врате народу.

Господо народни посланици, најшири слојеви народни, наше село, данас кад имамо два потпуна и један непотпуни медицински факултет, кад имамо хиљаде и хиљаде лекара, наш сељак наш земљорадник, наш занатлија, наш сиромашни човек тешко долази до лекарске помоћи и тешко се користи тековинама медицинске науке. И медицина као и свака друга наука, као и свака друга научна тековина и медицинска наука треба да служи народу. Приближити лекара народу, то је гесло. (Одобравање).

Господо народни посланици, израђен је један закон о обавезној служби лекара на селу. Он је упућен Народној скупштини, али не знам да ли ће и када ће оћи на решавање. Ја бих молио господина Министра да настане да се тај закон што пре изнесе пред Народну скупштину на решавање.

По томе закону лекар ће бити обавезан да служи у селу. Лекар не треба да се плаши села, он нема чега да се плаши, јер сваки човек, сваки радник ма на коме пољу рада, треба да се врати онамо одакле треба живот да извире, а то је село.

На том извору целокупног народног живота напајаће се многи оним што у Београду и у другим центрима није могуће, напајаће се свим оним што је поштено, што је честито, што је народно.

Господо народни посланици, мислим да сам у кратким потезима осветлио овде извесне проблеме, али не све, јер проблема је много, они су страшно заплетени и замршени.

Верујући у добру вољу Краљевске владе, верујући у то да ће господин Министар социјалне политике и народног здравља следити путем свога претходника, који је показао много социјалног смисла, који је доказао да је вољан да ради за народне потребе, верујући да ће следити, ја у тој нади изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. (Одобравање и плескање у центруму и на десници.)

Potpredsednik Alojzij Mihelčič: Reč ima narodni poslanik g. dr. Jovan Mijušković.

Др. Јован Мијушковић: Господо народни посланици, буџет Министарства социјалне политике и народног здравља какав нам је сада упућен у висини од 255 милиона динара, далеко је од тога да може задовољити модерну здравствену политику наше Отаџбине. Господо, буџет Министарства социјалне политике и народног здравља, не само за мене као лекара, већ и за вас као лаичка лица, јесте толико исто важан као што је буџет Министарства војске, Министарства народне одбране. Погрешно би се могло гледати, привредном калкулацијом на овај буџет од 255 милиона, јер Министарство социјалне политике и народног здравља није једно привредно Министарство, једна привредна институција, као што је рецимо Министарство саобраћаја, Министарство привреде и Министарство шума и рудника. Али зато једна лепо и паметно вођена здравствена политика даје једно непроцењено благо, јер непроцењени резервоар народног здравља подиже привреду до максимума и у исто време нам осигурава и на нашим границама здраве бранитеље Отаџбине те и наше куће.

Господо народни посланици, овај буџет за мене је апсолутно недовољан. Али опет он има једну симпатичну тенденцију, ако погледамо ретроспективно на 1936/1937 годину, кад је буџет Министарства социјалне политике и народног здравља износио једва 200 милиона, од прилике 199 милиона, док овај видимо да је повећан од прошлог за 11 милиона динара. Он је збиља за читавих 60 милиона динара мањи него што смо имали буџет 1931 године, јер је онда буџет Министарства социјалне политике и народног здравља износио округло 311 милиона динара.

Господо, на несрећу наше Отаџбине и целога света, од 1931 године па наовамо, до 1936/37 године наступило је доба депресије, која је обухватила цео свет, па и нашу државу, и то је био разлог да су поједини буџети редуцирани, а та зла судбина је погодила и овај тако важан и еминентан ресор, као што је Министарство за социјалну политику и народно здравље. И то ми је, господо народни посланици, жао јер је то једна несрећа и трагедија за нас! Јер, баш у то доба велике депресије и материјалне несташнице наш је мали човек, наш мали грађанин, који претставља 85% нашег становништва, трпео много и на исхрани својој, и на физичкој борби, и на душевном малтретирању, велим, баш у то доба несташнице сви су буџети могли да буду редуцирани, али никако и буџет Министарства за социјалну политику и народно здравље. Ја знам, господо, да су данашње разне државне дажбине један врло велики и те-

жак баласт на плећима нашега малог човека, који сачињава 85 до 90% нашег становништва. Ја сам, господо, далеко од тога, да ми данас кад се понова приближава ова тешка депресија слична ранијој, велим, далеко сам од тога да тражим да се овај буџет сада повећа за 50, 60 или 70 милиона динара. У нашој националној револуцији од 1912 до 1918 године наши нараштаји су дали свој велики обол и у физичком и у психичком погледу на олтар наше Отаџбине. Ја зато мислим да би повећање нашег буџета са преко 13 милијарди динара било једно тешко бreme које не треба метнути на плећа нашега малог човека, јер се бојим да овај мали али жилави човек, под таквим теретом, иако има велика и жилава плећа, не попусти. Зато ја, господо, чиним једну сугестију господину Министру социјалне политике и народног здравља, који једва да има месец дана како је дошао на ову овако еминентну и важну политичку столицу, да се приближи једној идеји, која се састоји у томе да се изврши једна дугорочна позајмица и створи један фонд за санитетску обнову наше земље, тако да та позајмица терети и оне нараштаје који долазе иза нас, а ми да припремимо терен социјалном и здравственом ренесансу.

Господо народни посланици, пред нама је буџет Министарства за социјалну политику и народно здравље, који је, како већ рекох, веома мален за све оне задаће које то Министарство чекају на томе пољу. Треба само помислити на све оне институције, које су неопходно потребне за тешку борбу противу социјалних и здравствених зала, која су стекла грађанство у нашој држави. Господо, узмите, на пример, само број болница у нашој земљи! Он је не само бројно недовољан, већ су оне у очајном стању и у погледу материјалне и стручне опскрбе. Али поред тога ми имамо једно очајно стање и у самој расподели тих болница.

Број кревета у земљи износи око 25.000, а и тај се број кревета недовољно рационално искоришћује. Имате болница оптерећених тако, да кревет ни једног дана није слободан, а имате болница потпуно празних. Значи, да сама та расподела није изведена по једној планској политици, тако да она претставља једну врежу, везану солидно, која има да рационално служи пријему болесника. Ја знам узроке тога дезолатног стања! Ми смо се, господо, ујединили 1918 године и то уједињење извршено је након израђених политичких физиономија појединих покрајина. То се стање затекло! Али је једна страшна и жалосна чињеница, да ми за читавих 20 година нисмо израдили једну планску болничку политику. Баш у доба просперитета то се могло извршити, а, међутим, физиономија наших болница од ослобођења 1918 године, до наших дана, врло мало се изменила. Готово се није ништа изменила. На пример и оно што је урађено у току ових година одаје отсуство сваке планске болничке политике. Узмимо само податке, који готово као бенгалском ватром рељефно осветљавају недостатке једне планске болничке политике. Дравска бановина, господо, то је у нашој земљи један перивој: лепа путеви, лепе вароши, лепа села, обиље зеленила — то је један туристички крај, најинтересантнији и најкултурнији у материјалном и хигијенском погледу, у нашој лепој Отаџбини.

У Дравској бановини имате данас 4000 кревета, док у Врбаској бановини, у нашој Крајини, у Крајини Петра Карађорђевића, имате једва 447

кревета, а од тога 60 је подигао Уред. Дакле у Дравској бановини, најкултурнијој, имате 4000 кревета, а у Врбаској бановини 447 кревета! Да не мислите да ја ово произвољно говорим, морам вам рећи да сам податке ове извадио из реферата господина Драгише Цветковића; данашњег председника владе, а тадањег Министра социјалне политике и народног здравља, у прошлогодишњој дебати. Да идемо даље, да видимо како у том погледу стоји Зетска бановина. Зетска бановина, која је по броју становништва равна Дравској бановини, има 937 кревета. Али, и то је тако једно расподељено, то је тако једна шаролика слика, да готово у Зетској бановини нема ни једне болнице, која својим квалитетима одговара захтевима модерне медицине, и која може да дела по принципима како то прописује модерна медицинска наука. Узмите само болницу на Цетињу. То је једна крућерина поред друма, где прашина продира кроз прозоре и пада по креветима и чаршавима. А то је и једина болница која бар приближно одговара потребама квази модерне болнице у Зетској бановини.

Да пређем на једну лепу бановину, на Дринску бановину. Она броји 700.000 становника више него Дравска, а Дринска, изузев Сарајева, које има државну болницу, има једва 1.300 кревета за 1.700.000 становника. А да бисте имали једну јасну слику, на десној обали Дрине, у Дринској бановини није ни један кревет додат, господе, од ослобођења па до данас!

Као што видите и оно болница што имамо на расположењу, то је тако несистематски и нерационално! Да не би ко, мислио од другова из Дравске бановине, мислио да сам љубоморног на тај лепи број кревета, наглашавам да је и он мали, али желим да оно што имамо, братски поделимо, јер не може се у Министарству социјалне политике радити по рецепту мајке или маћехе.

Као што сам већ рекао, број кревета у целој нашој Отаџбини износи 25.000, а да би удовољили захтевима модерним, који се траже за успешну болничку политику, на 1000 становника требало би да буде пет кревета. То значи, господе, када би се хтело да удовољи најскромнијим потребама болничким наше земље, наша Отаџбина требало би да има 75.000 кревета, а ми, као што видите, имамо свега 25.000.

Господе, ми смо прошле године чули, у експозеу г. Драгише Цветковића, тадањег Министра социјалне политике, да је припремио Закон о болницама. Свакако, господе, то је потребан Закон и он је био диктован потребом једнообразног вођења наше болничке политике и потребом да водимо једну паметну и разумну болничку политику.

Тај Закон још ни до данас није дошао пред Народну скупштину, и ако је било обећано прошле године у истом месецу марту, да ће доћи пред Народну скупштину. Тај Закон, господе, има врло симпатичних страна, с којима се ја слажем, јер и ја мислим, да је потребна изградња великих болница по бановинским центрима, као и обласних бановинских болница, јер те бановинске болнице јесу лепе куће, које треба да имају најмање 250 кревета, дакле једна санитарска институција сасвим симпатична. Али у исто време треба изградити и помоћне болнице, најмање са 100 кревета, по срезовима, према локалним приликама. На њима ја правим једну дивергенцију, једну сецесију од оста-

ле господе, која су се изјаснила против малих болница, ја ту убрајам помоћне болнице са 100 кревета. Те болнице би требале да имају два одељења: хируршко са акушерством и интерно, са изолацијом инфективних болести.

И, господе, те помоћне болнице треба да имају еминентно елитне лекаре, мислим, стручне мајсторе свога заната, а при томе и уметнике. Јер, медицина није само наука, није то математика! Имате људи који су свршили теологију па нису добри душобрижници, како то кажу Хрвати, нису добри свештеници имате их који су свршили филозофију па нису добри професори, педагози, или права, па нису добре судије. Тако исто имате људе који су одлично свршили медецински факултет, али нису добри лекари.

Лекар, господе, треба да буде и уметник, и баш у те помоћне болнице које су најближе народу и које су у најтешњем контакту са народом, тамо треба послати лекаре стручно добро потковане, лекаре уметнике. Они треба да успеју у своје раду тако, да широке народне масе виде у болници цркву богомољу, да виде своје спасење и свој васкрс, и да се сељак својим очима увери да је медицинска наука велика наука, а не као што је била пре хиљаду година. И те помоћне болнице, господе, по моме мишљењу треба неговати као лепо цвеће у саксији. У тим болницама народ ће видети како је један хирург у стању да изврши најтеже операције у трбушној дупљи, да ампутира ногу и руку, да учини обрт детета у материци и народ ће умети из тога да оцени вредност медицинске науке и медицинског знања, и доћи до уверења да су све то ствари које може да уради само један уметник-лекар, један високо образован човек, који не зна шта је одмор ни дању ни ноћу. Због тога ја сматрам да те помоћне болнице треба да буду расејане широм целе наше отаџбине, и да буду лако приступачне најширим народним слојевима.

Према томе, господе, ја правим једну сецесију од осталих колега и сматрам да баш те помоћне болнице у нашој земљи треба што више неговати; јер на крају крајева то је барометар медецински, јер ће у те болнице лекар, у непосредном додиру са народом, показати највеће успехе и пружити највеће користи народу.

Али, господе, кад већ говорим о болницама, морам да се дотакнем и оних радника који у тим болницама раде а то су болнички лекари. Један од мојих колега из опозиције, г. Павле Јововић рекао је да ми, лекари, не би смели да се бавимо политиком. Ја не знам шта он ту разуме под политиком. За мене је политика једна лепа и честита работа. Ја сматрам да и онај свештеник кад врши под светом одеждом службу божју, и кад сече славски колач, не чини други посао, него се бави политиком. И ми лекари који се бавимо на терену и гледамо муке и невоље нашега народа, ми смо му најближи, а нарочито смо му најближи кад је болестан. Човек здрав је обесан: он ће узjahати и најбешњег хата, а кад је болестан — он је кукавица. — Био обичан сељак, био цин, био професор универзитета, био атлета, он је ситан пред нама лекарима. Ми дакле лекари познајемо душу нашега народа и кад је здрав и кад је болестан, и природно је што се и ми бринемо и о народним пословима, и бавимо политиком. А да нас народ воли најјачи је до-

каз и то, што процентуално од интелектуалаца има највише баш нас лекара у Скупштини.

А тај лекарски сталеж, господо, да видите у каквом је положају у нашој држави по Чиновничком закону. Један млад човек пет година после матуре мора да проведе на Медицинском факултету и једва ако га заврши после шест година, јер има да савлада велики материјал, а он је обавезан после тога да издржи још медицински болнички стаж од једне године дана бесплатно, то је седам година. Ако хоће да се посвети стручној медицини, специјализацији, мора да проведе још две или четири године, према грани којој се посвећује, тако да пуних 11 година после матуре, и после положених испита, може да добије специјалност. И замислите, господо, каква се неправда врши према томе сталежу — извините што за неколико тренутака говорим као еснафија, али ја сам у пензији као хирург и не може ми се пребацити да говорим нешто из каквих личних обзира — дакле ти лекари који дају све од себе, па чак и своју породицу, и који нису као други чиновници слободни после два сата да се одморе у својој кући, да се разоноде са својом породицом и својом децом, да окрепе своју душу, и који не знају ни шта је празник, ни шта је Ускрс и Божић, који немају ни уреднога сна, јер морају често пута ноћу да иду у болницу, — тај човек интелектуалац чији су живци ишибани свакодневном олујом живота, који свакодневно гледа смрт и жалост пред очима, који је срећан ако се макар у једном тренутку може насмејати, тај лекар нема могућности да иде барабар у државној служби са другим интелектуалцима који су свршили правнички или филозофски факултет! И ја мислим да се та неправда у закону мора поправити.

Ја мислим у том Закону о болницама то се мора корегирати. У тај пројект треба унети, да лекар може да дође до III-2 и III-1. Може бити да ће неко приговорити, да лекари имају своју приватну праксу. А, господо, ја бих вас молио да видите каква је данас приватна пракса. Данас је сељак у кризи. Он је толико јадан и бедан да се врло тешко решава да оде до лекара. То је исто и са малим занатлијом, то је исто и са средњим нашим сталежом. Па онда радници и приватни намештеници су осигурани по разним уредима, тако да за приватну праксу остаје оних 5% високих слојева. Јадан је приход приватне праксе! Лекар под старе дане не може се ослоњити да од приватне праксе осигура себе и своју породицу. Па према томе ја бих замолио господина Министра социјалне политике и народног здравља, г. Рајаковића, који је журналиста, који је у додиру са свакодневним животом, и који познаје социјалне ствари, да настоји да лекари добију иста права у погледу напредовања, као што имају и друге факултетлије по Чиновничком закону.

Господо, поред тих болница са општим карактером, нама требају и болнице за нервне и душевне болести. Те болнице морају да имају сасвим другачији изглед, сасвим другу физиномију и другу душу; него најбоље болнице. Те болнице треба да имају паркове. Ту треба да има доста зеленила. Ту треба да има доста сунца, ту треба позориште, музика. Треба да постоје специјалне библиотеке. Ту је Мирабо направио прекретницу. Мирабо је у револуцији деведесет треће године успео да скине ланце тим душевним болесницима, које је свет сматрао

као нечастиве и сотоне. Он је својом чувеном брошуром скинуо ланце, праве гвоздене ланце, душено оболелим лицима, по париским болницама. И данас ти се болесници лече путем сугестије, музике, те за њих морају бити зидане специјалне куће.

Данас, господо, ви знате за још једну опасну болест, а то је рак! Ми данас имамо једно једино радиолошко одељење, и једног доброг лекара, стручњака, али то је мало! То је једна микроскопска, невидљива институција! Ми морамо да створимо велики институт са радиумом, да може да прими планску и ефикасну борбу против ове страшне болести. Ту је душа олихрирана и пропала. Ту се организам гризе. И само таква једна велика централна институција може да прими борбу против ове немани, и да служи изучавању проблема рака у колаборацији са сличним интернационалним институцијама.

А по томе пројекту о болницама предвиђа се по једно радиолошко одељење уз сваку болницу; средишну или обласну. Немојмо тај озбиљан рад распарчавати! Нека се зна да постоји једна централна кућа, са свима модерним средствима, у борби против рака! Ја знам да је то песма будућности, да нема двојбе, и зато ја не мислим да ће се то извршити идуће године, али желим да се изради у Министарству социјалне политике један план. Мене не интересује ко је министар у томе ресору, али ја се жалим на једну чињеницу, да се од ослобођења 1918. до данас у том ресору изменило око 40 министара! Индиферентно ми је ко је министар; јер когод уђе, он ће одатле отићи, али, моја је жеља, да се у томе Министарству води здрава паметна санитетска политика, а ко ће ту политику водити, за мене није интересантно. За нас је само интересантно да се зна план и смернице. Исто тако у Министарству просвете могу се мењати министри просвете, али је за нас важно да се води једна таква просветна политика, која отвара очи нашем народу. Зато сам и рекао, да бих ја пледирао, да се установи један резервни санитетски фонд. Наћи ће се извори, — оставићемо ту колаборацију Министру социјалне и политике и Министру финансија. Или да се закључи једна позајмица, за планско систематско подизање болница. А тај резервни санитетски фонд нека послужи као гаранција, да ће држава на време исплаћивати годишњи ануитет колико буде износио.

Господо, ја имам да се задржим сада на једној другој чињеници. Ту, недавно, у нашем кругу болница постојала је једна симбиоза, једна лепа веза између Министарства просвете и Министарства социјалне политике и народног здравља. Та веза прекинута је једним хируршким оштрим ножем тако, да су болнице раздвојене и придружене Министарству социјалне политике и народног здравља а клинике повучене Министарству просвете. Лепа је то ствар. Није криво Министарство народног здравља што Министарство просвете за низ година није успело у подизању клиника свима својим професорима, али је чињеница да Министарство просвете нема својих клиника. Ми имамо у једној згради набијене четири клинике, а на другој страни десила се једна ствар, коју ја као лекар никако не могу да разумем, ја мислим да ће се ту сложити цело Министарство социјалне политике

и народног здравља, а то је у овоме, да се на другој страни стварају неки разни егзотични отсеци. Ми смо тамо добили шефа отсека, рецимо, за стерилитет, другим речима само да испитује је ли нека жена стерилна или није. Постоји други отсек са нервном хирургијом и трећи отсек за материнство.

Ствара се отсек за стерилитет са одређеним бројем кревета а одакле једна жена зна да припада овом отсеку? Одакле један нервно болестан човек зна да припада хируршком нервном отсеку, одакле зна једна жена да треба да се обрати отсеку материнства? И шта се сада дешава? Ова наша лепа београдска централна болница која је била и онако мала да прими толике болеснике, те се многи болесници враћају, јер нема довољно кревета, сада је још у горем положају. Зашто? Професори универзитета на клиникама не примају више људе на лечење. Клинике не примају, јер те клинике служе само за испитивање и за практичан рад студената. Према томе на клиникама често зврје празни кревети. На клиникама је тако пропало око 200 кревета за болеснике. Тако исто и болнички кревети, са тим болничким отсецима, стоје празни, јер нема болесника са тим специјалним обољењима, и на тај начин, том реформом, редуциран је и онако мали број болничких кревета, који је једва удовољавао потребама болесника. Ево шта се урадило са тим хируршким ножем, преко те симбиозе. Она је требала и морала доћи временом, али није се требало овако нагло радити, на уштрб самих болесника, ради којих постоје и клинике и одељења.

Председник Milan Simonović: Ja bih molio gospodina govornika da požuri sa svojim izlaganjem, pošto mu je vreme već isteklo.

Др. Јован Мијушковић (наставља): Ако није интересантно, ја могу да прекинем своја излагања...

Председник Milan Simonović: Nije reč o tome, nego da ima veliki broj govornika koji takode imaju pravo da govore.

Др. Јован Мијушковић (наставља): У прошло-годишњем експозеу господина Министра социјалне политике и народног здравља даје се један комплимент, једна центлменска хвала превентивној медицини у Министарству социјалне политике и народног здравља, док се куративна мало критикује итд. Господо, сада да видимо како је изгледала та наша превентивна хигијенска служба, која се толико хвали, а која иначе има читав џак статистичких података. Статистички податци су врло интересантни, они су путоказ, светиља лађама на мору. Да видимо шта су урадили хигијенски институти по разним бановинама, како су они ту плански радили. На пример, 1936 године у Савској бановини подигнуто је 305 санитарних објеката и то је стало 3.710.000 динара, у Дринској бановини, еквивалентној по броју становништва Савској, направљена су 3 бунара и то стаје једва 200.000 динара, а Зетска бановина, господо, која знате да је безводан крај, где куће одговарају афричком схватању, где је исхрана бедна, где маларија, како кажу, и зеца хвата у неким крајевима, тај бедни крај, који је читава столећа губио бранећи националну слободу, у тој Зетској бановини у 1936 години Хигијенски институт је подигао свега један бунар, који стаје

тачно 264.000 динара. Године 1927 у Савској бановини подигнута су 229 објеката и то стаје 1,378.000 динара, у Дринској бановини 4 објекта за 540.000 динара, али је зато у Приморској бановини подигнуто 17 објеката за 1,452.000 динара, а у Зетској бановини, нити један објект, нити један динар!! Дакле, оваква је, господо, као што видите, планска санитарска политика те хигијенске службе г. Цветковића прошле године, која је добила толико лепих комплимената.

Сада да видимо, како изгледа географска расподела тих општих амбуланти и здравствених станица. Јер, то су оне које будним оком, статистички, прате поједина локална, ендемична, епидемична и спорадична обољења. На пример Савска бановина има 24 таква објекта, станице, Приморска 26, а Дринска бановина са 1,700.00 становника свега 7.

Господо, ми смо даље у томе извештају видели да је унашој земљи до недавно било од маларије оболело тачно милион лица, али радом на терену те хигијенске службе тај се број свео на пола милиона. Као што видите, колосално леп успех! Али, полагамо. Ја вас лепо молим, потсетите се на прошлу годину. Ја мислим да никада од нашег ослобођења па до данас није било страховитије епидемије маларије него прошле године. Чак у Дравској бановини је било маларије! Отидите, господо, у Окружни уред, у Братинску благајну, у Меркур, у Трговачки фонд, узмите материјалне књиге, па ћете видети да су ове године они разделили 32% хранарине оболелим лицима од маларије. Као што видите, ето шта значе ти податци који се дају од стране Хигијенских завода и ти комплименти који су на ту адресу пали.

Председник Milan Simonović: Ja molim gospodina govornika da završi, jer ima još dvadeset narodnih poslanika koji žele da govore.

Др. Јован Мијушковић (наставља): Господине Председниче, ја до сада нисам говорио ни једанпут у буџетској дебати, па сматрам да бих могао сада да говорим мало дуже.

Сада да видите како изгледа палијативна борба на терену противу маларије. Министарство социјалне политике и народног здравља није водило једну радикалну борбу против маларије. Ту подразумевам санацију терена, исушивање бара итд. То је далеко тешка работа. Ту треба колаборација многих других фактора. Све то добро разумем. Али да видимо како се до сада радило на терену. Како се радило са том несрећном кининизацијом, тим тровањем народа. У Приморској бановини, где има свакако доста маларије, потрошено је 1937 године 664 килограма кинина, у Вардарској бановини, — па ваљда знате да је она сва маларична, — једва 120 килограма кинина, а у бедној Зетској бановини 26, у Врбаској бановини свега 5, док, господо, у Дринској бановини се није потрошио ни један грам кинина. Они у Хигијенском заводу ваљда сматрају да у Дринској бановини нема маларије! Господо, пређимо на Мачву само, ону лепу и питому Мачву која има 80.000 становника и у којој се 70.000 хектара испод Цера добрим делом налази под водом. Ту има комараца у ројевима. То је исто у Посавини и у мојој Тамнави, где маларија има чак тропичне облике. Шта тек да кажем за Црну Гору, то јест Приморје, које треба да буде најлепша туристичка атракција.

То Јужно приморје има све лепоте нашег бисер Ладрана, наше Зетско приморје, где су престононаследници, дофени Немањића долазили да се одморе, где постоји народна прича, да је цар Душан долазио у Зету да се одмори, коме су грађани поднели једнога дана младо јагње, киту цвећа, сноп пшенице и груду снега.

Њему су грађани поднели једну киту цвећа, једну груду снега и један сноп пшенице да би тиме казали, како они у томе крају на Зетском Приморју једнога истога дана имају четири годишња времена. У Зетском приморју маларија и зеца хвата, а да не говоримо о Подгорици, о Скадарском језеру и о Црмници! У тој Зетској бановини у 1937 години дао је Централни хигијенски завод свега 26 кг кирина. Ето како изгледа борба на терену наших хигијенских установа, чији лични издатци по буџету износе 46 милиона динара, докле целокупно куративно лекарство добија свега 32 милиона динара.

Имамо податке Лекарске коморе Врбаске бановине од 1935 године, где стоји да у Врбаској бановини има свега 29 срезова и да је од тих 29 срезова свега у 6 срезова извршена вакцинација противу богиња. То је барбаризам, тога нема ни у Централној Африци. Иако постоји Закон о обавезном пелцовању деце, има срезова где за последње три године није извршена вакцинација против богиња ради недостатка кредита.

У Врбаској бановини има 15.000 сифилистичара. По модерном схватању, за њихово лечење Хи-

У Врбаској бановини има 15.000 сифилистичара. По модерном схватању, за њихово лечење Хигијенски завод, односно Министарство социјалне политике требало би да потроши два и по милиона динара. А знате ли шта су они дали? Дали су свега 72.000 динара. А сад да видите како изгледа борба на терену, у цигло две институције у Врбаској бановини, за сузбијање кожних и венеричних болести. Знате ли шта су урадиле те две институције? У 1937 години оне су прегледале по Васерману први пут 180 случајева, а други пут 380. Ето, господо, како изгледају цифре, које се налазе отштампане у реферату господина Цветковића из 1938 године. А сада још једна ствар па да завршим, пошто господин Претседник не воли да ме чује.

Претседник Милан Симонић: Господине посланиче, ја то одбијам. Ја Вас слушам и ја бих voleo да Вас слушам и два сата, али пошто има велики број говорника, морам да Вам скренем пажњу на Ролсвојк

Др. Јован Мијушковић (наставља): А сад да видимо како стојимо са епидемичним болестима. Једна таква болест је пегавац и рекуренс, који се преносе преко вашију и стеница. Ако хоћемо да се боримо против епидемичних и социјалних болести значи треба да предузимамо дезинфекције и дезинсекције. То су главна средства за борбу! Како изгледа та борба, ево нека кажу цифре из реферата тадашњег Министра социјалне политике и народног здравља господина Цветковића. У Врбаској бановини извршено је дезинсекција и дезинфекција свега 820, а у тој бановини има 1 милион и 100.000 становника. У Зетској бановини извршено је хиљду таквих радњи, а у Моравској бановини извршено је свега 35, а то је бановина ранијег Министра социјалне политике господина

Цветковића. Та цифра изгледа отприлике тако, као да је стандард хигијенског живота у тој бановини, моравској, бољи него у Лондону. Ове цифре, које су врло карактеристичне, изнео сам да бих показао како верно изгледају ти подаци на основу којих се доносе закључци. Оне речито говоре зашто наша политика на здравственом пољу није систематска и није планска.

Постоји једна страшна болест, која је остала из средњег века, а која се зове лепра или губа. Она постоји у Дринској, Врбаској, Зетској и Вардарској бановини. И, на жалост, после двадесет година од нашега ослобођења и наше националне револуције, ми нисмо успели да створимо дом у који би били смештени болесници ове врсте. И на нашу општу срамоту у нашу земљу још и данас долазе странци — Норвежани, Швеђани, Немци и Французи — да студирају ову болест. У Сарајевској болници постоји једна барака која нема оградe и која има задатак да прима такве болеснике. Они често побегну из те бараке, а из Сарајева беже на разне начине, пењући се, често пута, у томе и на кровове вагона брзога воза. И нећу и не желим да даље настављам. (Пљескање у центруму и на десници).

Претседник Милан Симонић: Пре него што дам рећ наредном говорнику, изволите чути извештај Финансиског одбора.

Секретар Милан Баџак (саопштава): Финансиски одбор подноси Народној скупштини на решење накнадни извештај — X број 304 од 11 марта 1939 године — о изменама и допунaма у раџунском делу буџета државних rashoda и прихода и у предлогу Финансиског закона за 1939/40 годину. (Види извештај у прилогу, на страни 870).

Претседник Милан Симонић: Процитани извештај умножиће се и разделиће господи народним посланицима.

Рећ има народни посланик г. Rudolf Smersu.

Rudolf Smersu: Gospodo narodni poslanici, u ovu visoku Skupštinu došao sam kao zastupnik radnika i nameštenika i kao takav izneću neke primedbe na budžet gospodina Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja i na njegov ekspozе. I to nekoliko primedaba, koje se odnose na socijalnu politiku. Probleme narodnog zdravlja obradiće druge moje kolege.

Naša држава је аграрна, те је пољопривредни stalež у нашој држави најбројнији stalež. После njega долази као најбројнији stalež, раднички stalež, који је сваким даном све важнији. Zbog toga је нашој држави потребна мудра социјална политика, која ће бити у станју да задовољи радничке масе, која ће створити правилне односе између рада и капитала, која ће осигурати нашој држави социјални мир и dati svim грађанима социјалну равнopravnost, која у практичном животу има често пута већи значај него политичка равнopravnost.

Savremena социјална политика има за cilj: pomoć onim slojevima, kojima је pomoć потребна како би ih sačuvala od kaprisa i nasilja kapitalizma. Takvom социјалном политиком postičićemo да različita revolucionarna gesla neće naići na pogodno tle kod našega radništva. Lojalnom социјалном политиком најлакше ćemo sprečiti svaki rad komunizma, koji nalazi odziva samo tamo gde су опште социјалне и привредне prilike loše i nepravedne.

U našoj državi nalazimo dva doba socijalno-političkog rada.

Prvo doba bilo je odmah posle Svetskog rata.

Novo doba za razvoj našeg socijalnog zakonodavstva počelo je za vreme ministროvanja sadanjeg Predsednika vlade gospodina Dragiša Cvetkovića. Moram podvući, da se za to vreme rešilo mnogo takvih pitanja iz područja socijalne politike, kakva nisu rešile ni mnoge istočno-evropske države. Bivši Ministar socijalne politike i sadanji Predsednik Vlade gospodin Dragiša Cvetković, uvrstio je našu državu svojim ustrajnim i neustrašivim radom među najmodernije evropske države. Ova aktivnost nije se primetila i nije bila pozdravljena samo kod nas, nego su je primetili i u inostranstvu, naročito kod Međunarodnog ureda rada. Želim samo da i naslednik gospodina Ministra Cvetkovića, sadanji resorni ministar, gospodin Rajaković, taj rad isto tako neustrašivo i sa istom voljom produži.

Za vreme poslednjih godina nismo dobili samo nove i potpunije socijalno-političke zakone, već, što još više treba podvući, u tim zakonima je i nov duh i znaci novoga vremena.

Dozvolite mi, gospodo narodni poslanici, da bacim sada letimičan pogled na različite socijalno-političke probleme i kod toga ustanovim, šta je već učinjeno i šta je potrebno još učiniti.

Protiv radničkog osiguranja širi se jako oštra kritika. Takvoj kritici ispostavljeno je osiguranje po celome svetu. Prebacuje se, da se u socijalno-osiguravajućim ustanovama nehumano postupalo sa bolesnicima, da se daju bolesnicima rđavi lekovi, da se troše preveliki iznosi za upravne troškove, itd. Do juče, ja sam bio aktivni činovnik radničkog osiguranja i mogu kazati da ne odgovara istini ogromna većina tih vesti, koje svakoga dana čujemo na ulicama i čitamo, po koji put, i u novinama. Radničke osiguravajuće institucije nude pak samo to, što prema zakonskim odredbama mogu nuditi. Upravni troškovi naših radničkih osiguravajućih institucija nisu ništa veći — u mnogim slučajevima čak su i manji — u poređenju sa upravnim troškovima u osiguravajućim institucijama u inostranstvu. Ne sme se zaboraviti i na veliki broj korisnika, protiv kojih osiguranje vodi tešku borbu.

Nacrt Finansijskog zakona donosi nekoliko ovlašćenja i neke odredbe u pogledu socijalnog osiguranja. Navodim ovde § 71 tačku 1 predloga Finansijskog zakona za 1939/40 godinu, kojom se ukida subvencija po §-u 136 Zakona o osiguranju radnika.

To je stara praksa u našoj državi, kojoj treba da se već jednom stane na put. Danas Središnji ured za osiguranje radnika vrši mnogo takvih poslova, za čije bi delimično pokriće trebala da služi ova subvencija.

Skrećem pažnju i na to, da se ukida smanjenje pomoći prilikom porođaja. Interesi države traže da se odredbe u pogledu davanja pomoći prilikom porođaja dopune i poboljšaju, a ne obrnuto, da se smanjuju, pa čak i ukidaju. Dalje, potrebno bi bilo omogućiti lečenje u lečilištima za tuberkulozne i članovima porodice osiguranika. Trebalo bi poboljšati odredbe osiguranja za iznemoglost, starost i smrt u pogledu višine granice starosti, koja treba da se snizi od 70 do 60 godina pa i u pogledu udovičkih renti, i to tako da se udovicama bez ikakvih sredstava i nesposobnima za rad u slučaju smrti osiguranika osigura doživotna udovička renta.

Penziono osiguranje nameštenika bilo je 29. novembra 1937 godine prošireno na celu državu. Za ovo proširenje još i danas svi su nameštenici u našoj državi iskreno zahvali Predsedniku Vlade gospodinu Dragiši Cvetkoviću, koji je preko svih smetnji, koje su stajale na putu proširenju toga osiguranja, ipak to osiguranje sproveo. Pokazalo se za vreme poslednjih godina da je u penzionom osiguranju nameštenika potrebno nekoliko izmena i nekoliko takvih izmena ima još u pogledu Finansijskog Zakona. Na neke, pak, hoću naročito da skrenem pažnju gospodinu Ministru socijalne politike. Uredbom o osnivanju naročitih rezervi i rezervnih fondova kod osiguravajućih preduzeća, ureda socijalnih osiguranja itd., određeno je, da se mora 6% raspoložive gotovine glavničkog pokrića, premijskih rezervi, sigurnosnih rezervi iz svih ostalih fondova ulagati u unutrašnje i od države garantovane hartije od vrednosti. Ova odredba može biti sudbonosna za normalni razvoj naših penzionih zavoda. Neophodno je potrebno da se procenat za ulaganje u državne hartije snizi barem na 30%.

Uredba o novinarima predviđa naročito samostalno osiguranje novinara za slučaj starosti. To osiguranje je baš danas izvedeno Uredbom o penzionom osiguranju novinara.

Nezaposleni radnici u našoj državi dobijaju potpore na osnovu Uredbe o pomaganju nezaposlenih radnika, koja je stupila na snagu 1. jula 1938 godine. Po toj Uredbi potpore za nezaposlene radnike osetno su se poboljšale. Naročito je to dobro za industrijske i zanatske radnike koji izgube zaposlenje. Ni ovom Uredbom sezonski radnici nisu dovoljno zbrinuti. U tome pogledu potrebno je u najskorije vreme izmeniti tu Uredbu. Molim gospodina Ministra socijalne politike da primi predloženo ovlašćenje o izmeni Uredbe o pomaganju nezaposlenih radnika u pogledu pomaganja sezonskih radnika.

Sve moderne države posvećuju svome radničkom podmlatku najveću brigu. Tako nalazimo kod susednih država da šegrta imaju obavezna odstustva, da ih šalju u ferijalne kolonije, da ih više puta lekarski pregledaju, da su za njih ustanovljeni naročiti biro i za rad, da imaju dobro razvijeno zanatsko produžno školovanje, itd. Kod nas svega toga nema, odnosno koliko ga ima, oslanja se na privatnu inicijativu i izdržava privatnim sredstvima. Privatna inicijativa, na primer, stvorila je u Sloveniji nekoliko lepih domova za šegrte. U Sloveniji se organizuju ferijalne kolonije za šegrte. Svakako, sve ovo je jako skromno i omogućeno samo nekolicini šegrta. Hiljade i hiljade šegrta ne mogu uživati ove ugodnosti.

Naša država važila je dugo vremena za jednu od onih evropskih država, gde su radničke plate do duše ne najmanje, ali ipak dosta male. I u tome pogledu gospodin Ministar socijalne politike i sadašnji Predsednik Vlade, gospodin Dragiša Cvetković učinio je neustrašive korake napred. U proleće 1937 godine izdao je, naime, veoma važnu Uredbu o minimalnim nadnicama, kolektivnim ugovorima, izravnjavanju i arbitraži. Takvom uredbom država je jako ušla u naš privredni život, slomivši do sada vladajuća načela privrednog liberalizma, da se država ne sme mešati u odnose između rada i kapitala.

Danas, posle dve godine otkako je ova Uredba stupila na snagu, možemo kazati da je imala velike i lepe uspehe i da je bila kritika protiv ove Uredbe u ogromnoj meri bez osnova i samo plod demagogije.

Radničke plate u našoj državi su neprestano opadale sve do kraja 1936 godine. Tek u poslednjoj godini, posle uvođenja Uredbe o minimalnim nadnicama, radničke plate počele su se povećavati.

Dužnost mi je da gospodinu Ministru socijalne politike skrenem pažnju na jednu mnogo važnu činjenicu, da bi ta Uredba mogla imati još mnogo veći efekat, ako bi se svuda i uvek striktno izvodila. Mnogo ima primera, da radnici ne primaju minimalne plate. To sigurno nije pravilno i moralo bi se preduzeti potrebno da se takvo izigravanje zakonskih odredaba spreči.

Kakve sankcije dolaze ovde u obzir? Pre svega, ovde je potrebna strožija kontrola plata od strane Inspekcije rada. U tome smislu potrebno je da se Inspekciji rada odrede strožiji propisi, da joj se dade više personala i više kredita. Delimičnu kontrolu nad zakonskim nadnicama moglo bi vršiti i socijalno osiguranje.

Skrećem pažnju gospodinu Ministru socijalne politike da bi se morale odredbe Uredbe o minimalnim nadnicama primenjivati i kod javnih radova i kod svih radova koje vrši država.

Poljoprivredno radništvo isto tako je potrebno zaštititi i osigurati kao industrijsko i zanatsko radništvo. I za poljoprivredne radnike morale bi važiti odredbe o minimalnim nadnicama i morali bi biti osigurani za sve vrste osiguranja. To pitanje nije lako, obzirom na naročitu prirodu poljoprivrednog posla, jer je to sezonski rad. Napominjem, da je osiguranje poljoprivrednog radništva u nekim evropskim državama lepo izvedeno. Znamo, da se bivši Ministar socijalne politike i sadanji Predsednik Vlade g. Dragiša Cvetković, ozbiljno zabavio tim problemom i želimo, da bi sadanji gospodin Ministar taj problem konačno rešio.

Većina evropskih država uvela je za svoje radništvo, naročito za maloletno radništvo, obavezno — plaćeno odsustvo. Mislim, da ne postoji niko, koji ne bi priznao, da je radnicima potrebno svakogodišnje odsustvo. Poznatomi je da je bio gospodinu Ministru socijalne politike predložen predlog za ovlašćenje u pogledu radničkih plaćenih odsustva. Gospodina Ministra molim da taj predlog primi.

Zubotehničari već se osam godina bore za to, da im se isprave nepravde učinjene Zakonom o zubnim lekarima i tehničarima iz 1930 godine. U prošlogodišnjem Finansiskom zakonu bilo je ovlašćenje, prema kome bi gospodin Ministar socijalne politike mogao specijalnom uredbom urediti to pitanje. Uredba je navodno već spremljena, i sadanji Predsednik Vlade g. Dragiša Cvetković ponovo je obećao zastupnicima zubnih tehničara, da će se to pitanje rešiti u najkraćem vremenu, jer se to pitanje verovatno u ovoj budžetskoj godini neće rešiti. Zato molim, da se to ovlašćenje ponovo unese u Finansiski zakon i da se to pitanje na neki način, koji će zadovoljiti pravdu, barem u idućoj budžetskoj godini reši.

Domaću radnu snagu bilo bi moguće zaštititi na taj način, da sprečimo, odnosno ograničimo zaposlenje inostrancima na našoj teritoriji. Poznato je, da su kod nas strana preduzeća na svima boljim mestima zaposljavala strance, sa motivacijom, da su im isti, kao stručnjaci, neophodno potrebni, i da kvalifikovanih radnika i nameštenika kod nas nije moguće dobiti. To je išlo već tako daleko, da su naši domaći inženjeri i majstori bili bez posla uprkos napretka u industriji. Zakonodavstvo u tome

pogledu nije bilo loše, ali, žali bože, nije se izvodilo! Za vreme poslednje tri godine možemo beležiti i na tome polju veliki napredak. Svuda se može čuti, da je strogo zaštićena domaća radna snaga. Naša želja je, da se u tome pravcu radi napred i da se, dokle god imamo naših nezaposlenih radnika i nameštenika, ne dozvoli strancima, da jedu hleb našim ljudima! Gde god su naši ljudi zamenili tako imenovane strane »stručnjake«, svuda se pokazalo, da su naši ljudi bili isto tako, ako ne i više, sposobni za ma koji posao.

Napred sam pomenuo nekoliko važnih radničkih i namešteničkih pitanja, koja su delimično već rešena i treba da budu samo još ispunjena. Delimično, pak, još nisu rešena. Taj moj referat nije opširan, jer ima još mnogo pitanja koja nisam ni pomenuo.

Resor gospodina Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja bez sumnje je jedan od najvažnijih resora. Taj resor rešava velike probleme. U rukama toga resora leži socijalni mir i zadovoljstvo građana. I ako pogledamo brojeve u proračunu, moramo kazati da su ti brojevi veoma skromni i, često puta, preskromni da bi se omogućilo uspešnije rešenje svih problema. Ipak, ako smo objektivni, moramo priznati da u poslednjim godinama vidimo neprestano na tome polju napredak i bolju volju. I, baš iz toga razloga, glasaćemo za predloženi budžet. (Pljeskanje u centru i na desnici).

Predsednik Milan Simonović: Ima reč. narodni poslanik g. dr. Vladimir Kostić.

Dr. Vladimir Kostić: Gospodo narodni poslanici, zdravlje naroda leži u osnovi svih uspešnih aktivnosti i stremeljeva jednog društva. Napredak u privredi, opštoj kulturi, odbrani zemlje i svemu ostalom što obележава sposobnost za opstanak i održanje jednog naroda u pravoj je proporciji sa zdravstvenim stanjem istoga naroda. Zato je ispravna samo ona državna politika, koja jednu od prvih briga posvećuju obezbeđenju uslova za zdravstveni opstanak građana. Međutim, na narodno zdravlje, gospodo, troši se jedva 50-ti deo celokupnog budžeta. To je dokaz koliko se malo daje na jednu važnu granu državne delatnosti. Što je najvažnije i taj tako mali budžet ne iskorišćava se racionalno prema narodnim potrebama. To dolazi otuda što je kod nas medicina bez potrebe sasvim predvojena na dve grane: na preventivnu i kurativnu. Na preventivnu je uložen ogroman kapital. Najveće su na nju polagane. Govoreno je da će ona prebroditi naš bolestima napućeni narod. Izgledalo je da će blagodariti preventivnoj medicini savim nestati malarije, tuberkuloze, sifilisa i drugih zaraznih bolesti. Čak se u prilog tome počelo sa navođenjem veoma impresivnih statistika. Najalost, stvarnost je savim drukčija. Statistika je potrebna i korisna, ali kad je tačna. Međutim, najalost, stvarnosti su drukše. Navешћu jedan primer. Po tim statistikama navedeno je da je u prošloj godini bilo miliona malaričnih obolela, a ove godine samo 500.000 a zna se da nikada nije bilo više malarije nego prošle godine. Kao poslanik Vardarske banovine gde je podignut velik broj higijenskih ustanova, imao sam prilike da se лично уверим koliko су ништавни резултати постигнути на пољу превентивне медицине. Ово је у толико жалосније што се на хигијенске установе троши скоро исто толико колико и на куративну меди-

цину. Лично сам убеђен да хигијенске установе данас претстављају неактивна предузећа, чија је сврха да се оправда велики број у њима запослених лица. Превентивна медицина има свој значај за народно здравље, али се она мора везати безусловно за куративну медицину, и њена изградња мора да зависи искључиво од куративне медицине.

Међутим, та сарадња код нас уопште не постоји. Морам да подвучем жалостан факат, који сматрам да није никад довољно понављати, да наша куративна служба у погледу медицинских средстава стоји на веома ниском ступњу. У једном експозеу, ја сам изнео један тежак пример колико се заостало са болничким установама, нарочито у Вардарској бановини. Моје је мишљење, господо, да Министар треба да поклати сву своју пажњу у интезивној изградњи болничких установа, нарочито у Вардарској бановини тако оскудној у болничким постелама. Јер се у скопској државној болници, која је и сувише мала да прихвати огроман број болесника који тамо долазе могу видети веома жалосне слике, када се враћају тешки болесници, који су сву своју наду у негу и оздрављење полагали у ту установу. Али, нажалост, болница их не може примити јер нема места где да их смести, а да не говорим о болесницима у другим местима. Мислим, да је стање у том погледу у призренској болници најжалосније. Иако ми сви певамо о царском граду Призрену он, нажалост, до данас није ништа добио.

Поред изградње болница поставља се материјално питање и материјална страна т. ј. о минималним средствима којима оне располажу за најнеопходније потребе, као што су лекови, инструменти, исхрана и т. д.

Прелазим на друго питање. Лекарску службу врше срески лекари за читаву територију једнога среза. Разумљиво је што под таквим условима болесник, нарочито онај на селу, не може имати брзу и непрекидну лекарску помоћ, па је зато донесен Закон о здравственим општинама, који, нажалост, још није потпуно приведен у дело већ само делимично. Стојим на гледишту да се ниједан болесник, био он у селу или у вароши не сме препустити својој судбини, већ му се мора указати исправна стручна помоћ према принципима савремене науке. Зато тражим, да господин Министар нађе начина како би се овај Закон потпуно у дело привео. Што се тиче самих лекара мислим да ће њихов рад бити много успешнији и кориснији, ако им се обезбеди независност у послу под стручном контролом. Зато им треба обезбедити сталност у служби.

Прелазим сада на лекарску службу наших радника. Вама је свима познато како су у тим установама у огромној већини случајева веома бедно врши та лекарска служба, јер је лекар у физичкој немогућности да поред најбоље воље и пожртвовања врши своју службу. Поред тога он је спутан разним административним прописима, а поред тога и од стране лаичке управе. Неоспоран је факт услед горе наведених разлога да тамо иду често за лекаре људи са слабом спремом, јер морају, пошто не могу издржати конкуренцију са другим способним лекарима, тамо да траже своје уточиште и ухлебље.

Наше осигурање изабрало је систем стално плаћеног лекара, систем који омогућава најразличитије злоупотребе и неправилности на рачун уре-

да и његових чланова, те зато није ни чудо што је тако велика повика на лекарску службу.

Много је бољи систем слободан избор лекара, какав је спроведен у Француској а на који се систем враћају и Немци. Налазим се побуђен да овом приликом упозорим и на огромне неприлике што их народ има услед скупоће лекова, због чега се често правилно лечење до краја не да спровести.

Читав хаос постоји у продукцији и продаји лекова а искључиво са сврхом да што веће добити припадну продавцу а на штету економско слабих потрошача. Овом приликом скрећем пажњу да се поклати више пажње читавом том питању. Најбољи доказ од коликог је значаја да се о њему расправља јесте поређење цена лекова, нарочито специјалитета код нас и код наших суседа у Грчкој где су специјалитети три пута јефтинији него у нашој земљи.

Читав низ санитарских проблема које сам побројао треба расправљати са свима стручним факторима који по природи свога позива најбоље познају све форме у којима се јавља народно здравље. На првом месту долазе лекарске коморе, које су по закону саветодавни орган Министарства социјалне политике. Ако се те коморе не узму по свима питањима као такве, онда су оне излишне.

Молим господина Министра, да ове моје сугестије прими и да пође путем свог претходника господина Претседника Цветковића, коме сви признајемо да је у својству Министра социјалне политике и народног здравља стекао огромне заслуге за наш народ, јер је решио велики број питања, која су годинама стајала нетакнута и предузео безброј нових иницијатива на пољу народног здравља и социјалне политике. (Пљескање на десници).

Претседник Milan Simonović: Реč има народни посланик г. Novica Popović.

Новица Поповић: Господо народни посланици, свакојакo после оволиког броја говорника, мени је остало врло мало да кажем о многим социјалним питањима која дубоко задиру у живот једнога народа. Нећу да вас замарам због тога што би било излишно понављати исте ствари.

Ми сви знамо врло добро, да социјална питања играју видну улогу у животу свакога народа. И ако се ова социјална питања правилно и на време решавају, она доносе земљи мир а народу спокојство. У оним земљама где се ова питања благовремено не решавају, стварају се социјални сукоби, јер се у тој земљи стварају две нације: нације богатих и нације гладних. Гладни теже за хлебом као што жеда човек тежи да се напије воде.

Ја сам чуо са ове говорнице извесне државне функционере разних режима да кажу, да је држава вечни организам, да никада не пропада, да је вечна и онда када све пропадне. Кад такви државници управљају државом и са таквим схватањем, онда није чудо што извесни проблеми или су рђаво решени, или нису никако решавани. Ми сви знамо да је држава један склоп људи који живе и раде под извесним нормама. И ако су у томе друштву спошљиве прилике, и ако је економски просперитет обезбеђен, онда је та држава заиста вечна. Али ако нема спошљивих прилика и ако нема економског просперитета, онда се изазивају сукоби

и нереди и често пута долази и држава у питање и државни темељи се потресају.

Ви знате врло добро, gospodo, да се наша земља сматра претежно земљорадничком. Ако погледамо истини у очи, ми морамо да признамо да је наша земља пролетерска, јер имате читаве бановине које немају довољно земље за земљораднике.

Ви знате врло добро из искуства колико дана један земљорадник у години ради да би могао нешто зарадити. Он ради врло мало. За то време рада од месец и по до два месеца дана он не може да заради онолико, колико му је потребно да исхрани себе и своју породицу, а када он у току године скоро редовно и страда од непогоде онда можете и мислити какво је његово стање. Наша земља иде ка пролетерству, наш је сељак више пролетер него земљорадник, јер земљорадник ако има 30 ари земљишта на једну фамилију, он то може да уради за 4 до 5 дана а зими је скоро увек без посла. Видите из овога, gospodo, да је то један важан проблем, јер се земља не шири, не повећава, док се међутим породица умножава и онда је сасвим природно, да ми морамо водити рачуна како да се обезбеди егзистенција тих људи ако хоћемо да их за себе задржимо, ако нећемо да тај сељак дође у варош и да сеназове пролетером. У другим културним земљама врше се велики напори да се земља отме од природе, врши се наводњавање, врше се мелиорације, врше се регулације река итд. Прилике у Зетској бановини су такве да ми морамо тамошњем становништву помоћи ако хоћемо да решимо социјалну беду. Решење социјалних проблема у пасивним крајевима на начин како се то досад практицирало и незгодан је и непотпун, а поред тога се и народ навикава на то да не ради, убија му се његов понос и честољубље и од једног горштакца ствара се један обичан пролетер. Ја нећу тиме да кажем, gospodo, да се у Зетској бановини није ништа чинило и давало. Наглашавам да се тамо давало и радило, али вам кажем да је то све рађено без икаквог система и кад би се скупиле све оне цифре које су тамо дате решило би се сигурно једно крупно питање. Али као што рекдох давало се без система, рађено је на парче и то давање није уродило никаквим плодом. Крајње је време, gospodo, да се једанпут навикнемо за вазда да ова питања систематски решавамо и да погледамо истини у очи. Јер само тако ако будемо систематски почели да радимо моћи ћемо нешто и да учинимо. На пример у Зетској бановини има да се реши питање Јадранске пруге, има да се реши исушивање мочвара, има да се врше мелиорације, исушивање језера, да се шири и развија туризам да се изврши експлоатација шума, реше и разна друга питања јер ако ми тако почнемо систематски да гледамо на те важне проблеме и да радимо, онда нећемо имати прилике да видимо да они људи тамо траже помоћи и милостињу. Али кад се народ за сад налази у врло тешким околностима а нема рада и зараде, ја вас питам на који се начин онда томе народу може притећи у помоћ? Никако друкчије него на овај најпростији начин да му се да помоћ у кукурузу од стране Министарства. Али, хвала Богу, да се одустало од тога давања помоћи у кукурузу од стране Министарства и да се прешло на давање посла на јавним радовима, што значи да се тај народ тамо има да научи и да навикне

на рад с једне стране, а с друге стране да и ми имамо и добијамо потребне и корисне објекте.

Gospodo народни посланици, моји претходници, управо прави стручњаци извели су стање у државним и у бановинским болницама у читавој земљи. Ја ћу само да додирнем бановинске болнице у Зетској бановини и придружићу се говору г. Пурића, који је рекао да ми у Зетској бановини немамо ни државних ни бановинских болница, јер оне које постоје, онакве какве су данас, боље да не постоје. Ја вазда говорим реално и са фактима. Ја вас уверавам да болесници Зетске бановине долазе са Цетиња, из Пећи и из свију места у Београд на лечење. То значи да тамо сем једне државне болнице, са врло мало одељења, нема простора и они морају да дођу у Београд. Шта да кажемо за бановинске болнице? Ја кажем: боље је да не постоје онакве какве су. Оно су обичне штале где се смештају 3 до 4 болесника на један кревет. Ти болесници кад остану у болници њима се за кратко време стање још погоршава. Поред тога ми немамо ни један диспанзер ни једног лекара за грудне болести. Кад се узме да су читави предели наши одељени од центра по 5 до 6 месеци услед великог снега, онда се питамо шта се за то време ради са болесницима? Не ради се ништа и они обично умиру без помоћи. Ово вам је јасна слика болница у Зетској бановини и зато су потребне нове болнице и то за Лимску долину у Беранима и за Метохију у Пећи. Ако се не створи ова болница у Беранима, онда ће тај свет да остане да живи под истим условима као и данас. Пећска болница свакако да је најважнија јер имамо читаву Метохију у којој су смештени досељеници. Опште прилике под којима живи наш сиромашан човек у великој беди, са слабом храном, то су узроци главни да човек не може да буде здрав. Природна ствар да у таквом организму свака болест може брзо да се зачне и брзо да се развије. Ја молим господина Министра да поклони пуну пажњу оснивању ових двеју болница. Специјално за мој срез умолио бих господина Министра да се оснује једна станица у Плаву. То је одвојен крај и свет не може да дође до лекара. Кад се узме у обзир да народ болује од разних заразних болести, потребно је да дође један хигијеничар да лечи болеснике. Лекарски кадар је у нас добар. Ти људи имају осећаја према болесницима, али господа лекари су требали да признају да је лечење за наш народ, за нашег слабог човека тешко. Треба да знамо колико плаћа свет за један преглед лекару, колико плаћа подвозних трошкова лекару ако дође из једнога места у друго место! На пример ми немамо лекара у своме месту и кад треба да дође један лекар он мора да превали до Плава 30 километара даљине. Ја вас питам, има ли један сељак под околностим у којима ми живимо да плати лекара и да се лечи?

Дакле, лечење је за сељака и сувише скупо. Ја сам био и бићу за то да се лекари као стручна лица обезбеде материјално, да имају добре плате али да не наплаћују никакве визите него да служе као и други чиновници. (Живо одобравање). Ако хоћемо истински да притекнемо у помоћ сељаку, у интересу широких народних слојева, ми то морамо да учинимо, јер ако хоћемо истински да помогнемо сељаку онда га треба на делу да помажемо, иначе од песама па биле у прози или стиху сељак нема вајде.

Ја сам хтео да умолим господина Министра и за успостављање дечијих колонија којих код нас нема.

Исто тако молио бих и за успостављање санаторијума. На пример код мене је једно место Богом дано. То је по природи најлепше место које имамо у Југославији. То је природна бања и свакако да би било од велике користи кад би се тамо подигао један санаторијум за грудоболне да се тамо лече.

Ја ћу се на крају дотаћи и инвалидског питања, нарочито због тога што су извесна господа са левеце говорила о инвалидском питању, нагласивши да ово питање није решавано годинама или наглашујући да то питање и данас није решено правилно и добро. Ја жалим што нису ту господа са левеце да их питам: кад су они били на власти ко им је сметао да ово питање правилно реше? Онда је био пун просперитет, онда се могло решавати, али су они за инвалиде имали само добре и лепе речи и ништа друго.

Инвалидски закон од 1929. покосио је баш оне инвалиде који су умирали по логорима и ја питам господу: ко је правио тај Закон? Тај који је себе представљао највећим патриотом у ствари је упропастио праве и истинске родољубе.

Г. Цветковић као Министар социјалне политике схватио је правилно своју дужност, осетио истински бол према тим људима и зато је и донео Закон који је осигурао оне, који су изгубили инвалиду 1929. године.

Господо народни посланици, морам да се додатном овог пута и упославања интелектуалаца не само из Зетске бановине него и у читавој нашој држави, а понаособ у Зетској бановини. Ви врло добро знате да Црногорци иду у школе и да им је то занат. Они немају другог средства. И морам да признам да је држава са своје стране дала довољан број гимназија и ми имамо довољан број интелектуалаца, али један велики број по завршетку матуре не може даље да се макне, остаје код куће незапослен. Ја вас питам: шта тај човек може даље да ради кад изиђе из школе? Земљорадњу не зна, не зна никакав занат. Није запослен и он у доколици и беспослици ствара све оно што не користи ни њему ни друштву ни држави. Е, сад, поставља се питање на какав се начин могу ти људи упослити и има ли могућности да држава створи средства да се ти људи упосле, да имају занимања? Господо, ту би било ваздан примера и било би начина да се дође до тога да се упосли и та сиротиња.

Господо народни посланици, ја ћу свој говор да завршим једном изјавом. Као што је г. Цветковић у своме ресору решио низ социјалних питања и посветио највећу бригу малом човеку, мени личност г. Рајаковића довољна је гаранција да ће и он поћи тим путем и да ће наставити политику г. Цветковића и зато ћу гласати за овај буџет. (Пљескање у центруму и на десници)

Председник Milan Simonović: Реč има народни посланик г. Hamdija Šahinpašić.

Хамдија Шахинпашић: Господо народни посланици, у дебати по питању предлога буџета Министарства социјалне политике и народног здравља за буџетску годину 1939/40, желео бих изнијети извјесне потребе Среза рогатичког и упознати вас са чињеницама и узроцима, који неповољно утичу

на опште прилике у том срезу а у погледу битних народних потреба из области хигијене и народног здравља уопште.

Не може се оспорити да у том погледу до сада није много учињено у крајевима наше државе, а поготову у последњем периоду времена, на чему можемо одати највише признање досадашњем Министру социјалне политике и народног здравља, сада Председнику Краљевске владе г. Драгиши Цветковићу, који је на томе пољу показао много разумјевања и до максимума се залагао на решавању питања у домену социјалне политике и народног здравља. Ја са пуно вјере гледам у успјешно продужење послова у ресору Министарства социјалне политике и народног здравља на челу са садашњим Министром социјалне политике и народног здравља г. Рајаковићем.

Стало ми је, дакле, да овде изнесем најбитније потребе Среза рогатичког, где се, вјероватно услед јед оправданих разлога, до сада није стигло ништа учинити, а чија села управо вапију за хитним решењем питања у првом реду око снабдевања водом, као најосновнијом потребом за живот сељака и њиховог блага.

Господо народни посланици, вама је вјероватно познато да је Срез рогатички уопште пасиван, у кому поред биједи у материјалном смислу харају и разне заразне болести а као најтеже пјегавац и лепра, те управо прети опасност, да ће ове болести узети катастрофалног маха међу становништвом овога краја, у колико се благовремено не би предузеле најефикасније мере против овога зла.

Колико је ово питање већ и раније изгледало веома озбиљно, види се из тога што су санитарске власти још прије четири године биле упутиле једну екипу лекара и помоћног особља са задатком, да сузбијају речене болести. Овакав потхват свакако треба поздравити, али на жалост том приликом није могао бити постигнут велики успјех, јер се рад ове екипе био ограничио на кратко време. Свакако да су и овде мањкала материјална средства да би се тај рад продужио, а овако можемо казати да је та ствар остала само започета.

У осталом и поред ма каквог старања не може се овде очекивати жељени успех све дотле док се не отклоне неповољне чињенице, које су по моме мишљењу и главни разлог ширењу болести, а чији проблем лежи у решењу питања снабдевања водом ових крајева.

У моме срезу мањка главни услов и потребан за хигијенски живот, а то је вода које у већини села уопште нема а нарочито љети, док у зимско вријеме отапају снијег када га има. Становници ових села упућени су да доносе воду са удаљених мјеста, носећи је на леђима са удаљености по 4 до 5 сати хода.

Господо народни посланици, више је него појмљиво, да се на овај начин не може људство снабдевати ни толиком количином воде, да је има довољно и за пиће, а камо ли за остале животне потребе, као и потребе стоке од чијих производа у главном и живи. Не треба нарочито наглашавати од колике је важности питање снабдевања водом за народно здравље уопште и колико је оно угрожено код оних који су лишени те најосновније животне потребе, какав је управо случај у Срезу рогатичком.

Стога а да би се ово колико толико ублажило, потребно је у овоме срезу што прије приступити

изградњи довољног броја цистерна, које ће бар за догледно време решити овај проблем толико важан за здравље народа овога краја.

Ја молим г. Министра социјалне политике и народног здравља, да се обезбеде потребна материјална средства у ту сврху и да се што прије почне са изградњом поменутих цистерна. Ово у првом реду важи за села: Стрмац, Вјетреник, Богдашиће, Сочице, Брложник и Сјемин, у коме се налази и планинарски дом. Господо народни посланици, друго питање које је исто тако важно за овај крај јесте подизање болнице у Рогатици, која би бар донекле могла задовољити потребе овога среза, који броји преко 50.000 становника.

Ми, у Рогатици, стварно имамо неку болницу, која се само тако зове, али која ни из близа не може да одговара намјененом задатку, а из саввим простора разлога јер нема ни просторија ни потребног материјала а ни довољан број стручног персонала за своје успешно дјеловање. Болнички лекар поред све своје заузимљивости није у стању ни из близа да пружи оно што се од њега тражи, јер заиста ради под немогућим околностима. Болничка зграда претставља обичну страћару, те човјек који је принуђен да се у њој лечи, и нехотице помишља да ће изићи болеснији него што је дошао. Инвентар и средства којим болница располаже испод сваке су критике.

Поред општег задатка, мора се особито имати у виду да нова болница буде и нарочито припремљена за лечење појединих болести које харају у моме срезу.

Питање подизања ове болнице повлачи се већ дуже времена, а од стране Банске управе предвиђају се стално извјесни кредити али до сада стварно није ништа учињено.

На крају, ја молим г. Министра социјалне политике и народног здравља да оба моја предлога око снабдевања водом Среза рогатичког путем изградњи цистерни и подизања болнице у Рогатици што прије проучи и обезбједи потребна материјална средства за извршење ових радова.

Нова болница морала би имати најмање 50 болесничких постеља, а према томе и остали потребни инвентар као и довољан број лекара и другог стручног особља, јер се сада у цијелом срезу налазе само два лекара, премда је овај срез територијално један од највећих.

Гласају за предлог буџета Министарства социјалне политике и народног здравља. (Пљескање у центруму и на десници).

Pretsednik Milan Simonović: Рећ има народни посланик г. Božidar Nedić.

Бождар Недић: Господо народни посланици, пре сваког даљег излагања на завршетку ове специјалне дебате о буџету за 1939/40 годину, желео бих са највећим задовољством да констатујем, да су 220 нових посланика савршено положили свој испит у овом конструктивном раду приликом претреса буџета. То им чини част и то доказује, да је ово једна од ретко способних Скупштина од дана Ослобођења па до данас.

У исто време, господо народни посланици, и против своје воље, као нови посланик морам да кажем, да је ово фактично свето место, када се појављујемо на овој говорници и морам да кажем, да ја долазим на ову говорницу незаинтересован,

отресен сваке праšине, отресен од свих могућих личних амбиција и интереса појединаца.

Према томе, објективност то је главни аргумент у овоме говору који бих желео да одржим поводом буџета Министарства социјалне политике и народног здравља.

Ви сте до сада чули неколико говорника, стручњака, доктора, са њиховим стручним објашњењима, па вас молим да саслушате и мене, лаика, који ове ствари као јавни радник већ дуго година прати и прилично има искуства у томе погледу.

Буџет Министарства социјалне политике и народног здравља износи округло 270 милиона динара и он је према 1931 години много мањи, јер је у то време износио 318 милиона динара. За исто време прираштај у нашем народу попео се за 1½% становника, па према томе требало је бити обрнуто, да уколико одмичемо у будућност, да се ти буџети повећавају а никако смањују.

Слушајући раније предговорнике, ја сам чуо да се у томе ресору од Ослобођења до данас променило 40 министара, како је фактично очајно стање у нашим болницама, како је народно здравље на једном слабом нивоу. Али, мало је чудно што се није говорило о једном погрешно инаугурисаном систему још 1919 године, него се сви хватају за последњи период, када, по мом дубоком уверењу, нису били криви људи, него многе прилике које су предходиле томе времену и када је сам систем у основи погрешно постављен још у самом почетку.

Заиста у нашој земљи болнице се налазе у једном тешком стању, са много недостатака у материјалном погледу, изузимајући само лекаре, који врше пожртвовано своју дужност и којима се не може у овом погледу ништа приговорити.

Ја ћу изложити у појединим примерима такво једно стање тврдећи да је то све последица погрешно инаугурисаног система још пре 20 година, а никако погрешка једног или другог човека, једне или друге управе краткога рока.

Пре свега, према 15 милиона становника, колико има наша земља, ови буџети су у ствари врло мали. Шта је то 105 милиона за болнице и 101 милион за превентивну медицину. То су врло скромне цифре с обзиром на културни ниво нашега народа, раштрканост села, немање комуникација и све остало, што успорава лекарски рад у народу.

У нашој земљи има 189 разних болница. Од тога броја има: државних 19, бановинских 118, општинских 16, и осталих 36.

У ових 189 болница у земљи има свега 15.497 постеља што би, отприлике, изнело на 1000 становника свега једну постелу, док је минимална потреба 5 постеља на 1000 становника. Према томе се у нашој земљи осећа потреба за 75.000 постеља.

Ако узмемо утврђени индекс кревета на 1000 становника (на села долазе три постеље, на вароши 10 постеља и на мешовита места пет), онда ћемо видети да према садањем стању у нас број постеља просечно износи 1,90%.

Код других земаља у том погледу много је боље стање. Тако у Немачкој износи 9,7%, у Француској 7,8%, у Северној Африци 5%.

Да видимо како су размештене те болнице у земљи. Тако у Београду има државних болница и то: општа државна, за душевне болести и заразна болница. Затим има општинска болница и болница женских лекара на Дедињу. Санаториума има: др. Живковића, др. Фаркића, Врачар, др. Клисића, др. Пантовића и др. Миљанића, као и душевне болнице Авала и др. Стојимировића.

У Загребу има Закладна болница, приватно јавна милосрдних сестара и општинска болница.

Затим постоје државне болнице у: Бањалуци, Љубљани, Нишу, Новом Саду, Сарајеву, Скопљу, Сплиту и Цетињу са укупно 5.140 постеља.

Болница за заразне болести има у Београду са 300 постеља и Загребу са 150 постеља. Болница за женске болести у Љубљани има 140 постеља. Болнице за душевне болести налазе се: Београд, Мославина, Врапче—Стењевац, Љубљана—Студенац, Ковин и Цеље са 4.630 постеља.

Бановинских болница има 118, док градских има 15 и то са 1910 постеља, санаторија државних 6 са 1050 и пет уреда за осигурање са око 900 постеља. Остале болнице имају око 1.277 постеља, што у свему износи као што рекох 15.497 постеља у целој земљи.

За туберкулозне болеснике требало би нам бар онолико постеља колико просечно годишње умре болесника а то је око 30.000 док ми у ствари имамо једва око 5000 постеља, и то у свима лечилиштима и болницама.

Свака велика болница треба да има резервних кревета бар 25% док ми у ствари имамо једва 10%.

Не стојимо боље ни у погледу болничких зграда, ни у погледу специјалиста лекара, као и ни у снабдевању болница хируршким справама и другим санитарским материјалом. Пре него што бацимо летимични поглед на стање у коме се налазе данас болнице и болесници да видимо како стојимо са лекарским кадром и како је он размештен у земљи. Ево тих најпотребнијих цифара: Београд са Земуном и Панчевом има око 900 лекара. Загреб има око 500 лекара а Љубљана око 300, док у селима у целој земљи има једва 800 лекара.

Кад погледамо размештај лекара у земљи доћи ћемо до поражавајућих резултата: да 2/3 од укупног броја лекара живе и делују у три бановине: Савској, Дравској и Дунавској док само 1/3 припада свима осталим бановинама. И ондасе питамо зашто наш народ још се бави банским лекаријама и надрилекарима.

За многе болеснике нема не само довољно постеља, него нема ни неге, ни довољно ваздуха.

Утврђена је потреба за 28 до 30 кубних метара ваздуха за једног болесника. Према данашњем стању наших болница, по централним болницама долази на једног болесника свега 15 кубика, а по хируршким свега по 10 кубика ваздуха.

Стање је у сваком погледу неиздржљиво, јер док један болесник треба да остане просечно од 17 до 23 дана у болници, у ствари он остаје највише 8 до 9 дана, па се чак дешавало да после издржане тешке операције код жучне бешике одлази после 8 до 9 дана.

Према статистичким подацима, један болеснички дан кошта нормално 20 до 30 динара. Тако на пример један болнички дан у Београду стаје 25 динара, у Загребу 26.50 док у Топоници стаје 15.50. Али је зато било случајева да је поједини болнички дан коштао баснословно као што је то било

1937 у Гацком где је коштао 309.60 динара, док се код Стоца попсо на 2183 динара. У Сјеници 1937 године износио је један болнички дан 180 динара док је прошле године стајао 280 динара. То долази отуда, што болнице зврје празне а режија остаје стална. То је један доказ више да треба укинути све мање болнице, то јест по мањим местима па их претворити у амбулантне за најнужније указивање помоћи, а болеснике централисати по већим градовима где има услова за њихово стручно и ефикасно лечење. Код ових амбуланата треба добро организовати транспортну службу болесника.

Да видимо како је стање код појединих болница. По пренапраности може послужити за пример болница у Љубљани, ма да се ова пренапраност осећа код свих централних болница. Тако у Љубљани болесници леже по двоје у једном кревету, по ходницима, а најчешће по три болесника на два кревета, па ипак многи се одбијају од пријема јер нема места.

Један светао пример имамо у Марибору у бановинској болници, која се издржава из својих прихода, па је из тих прихода дозидала нове павилоне и начинила читава болничка модерна насеља.

У залеђу Задра у Земунику узет је под најам стари фрањевачки манастир „Траписта“ из Босне, и претворен у болницу, али нема лекара специјалиста, ни потребне хигијенске удобности, те су болесници принуђени ићи у Задар.

Интересантно је да сплитска стара болница има три оперативна одељења, а само једну операциону салу, те су лекари и болесници принуђени да чекају на ред. Уосталом, цео уређај ове болнице је примитиван. Додуше, Сплит ипак није заборављен. У њему се подиже велика модерна болница, али како? Као смедеревски Јерини град. Пре свега болница се подиже на „фирулама“ на мочварном земљишту, где уопште дренажа није извршена. Има већ шест година како се зида, због помањкања кредита и десило се оно што је и сасвим природно: док се једно диже, дотле се оно подигнуто руинира. Сада је опет одређен један нови кредит за продужење радова, али кад се зграда потпуно заврши, биће потребно мењати сву столарију, прозоре, рагастове, врата, футере и Бог би га знао још шта.

У Мостару су многобројни болесници смештени у две још добро држеће зграде којекако, али остали болесници смештени су у неким мизерним баракама, чији су кровови ланцима повезани да их ветар не однесе.

У Стењевцу, крај Загреба, у болници за душевне болести има око 300 болесника. Већина ових болесника су без најнужније одеће, већ голи спавају где стигну, па их има чак и по ходницима склупчаних онако у гомилама. Зар је онда чудно, што је тамо смртност врло велика тако, да у зимним месецима умиру око 20—40 болесника месечно од назеба. За душевне болеснике нема довољно кревета, јер они, напослетку, не умеју ни да протестују. Њима је и онако све свеједно.

У Косовској Митровици у свима одељењима, назови болнице, беда царује. Потребна су хитна и радикална средства, да се оном недужном свету што пре помогне.

У Сјеници, претворен је један стари турски амам у болницу. Може се мислити каква су ту тек уређења где недостаје ни канализација ни водо-

вод и што је најгоре нечистоћа протиче поред самог главног улаза. Чак и канцеларија управника одаје велику беду.

У Пећи болница је смештена у једној старој беговској кући, где нечистоћа царује. Не зна се шта је јадније и жалосније: кујна, стари прокоти, чак и без дасака или перioniца и спаваће собе. Болесници је називају мучионицом, а не болницом.

У Призрену болница је у једној старој турској текији. Собе њене су високе 1.80 м. и мора се чувати глава да не очеше греде таванице. Што је интересантно и што ваљда нигде на другом месту нема, то је да се само једна половина куће употребљава за болницу, а друга половина под истим кровом је дервишко гробље. Е, сад изволите у болницу!

Далеко би ме одвело да и даље набрајам све рђаве болнице у земљи, али молим своје посланичке другове да оду до болнице Милосрдних сестара у Земуну и да је виде, па да не питају за болнице у Струги, Дебру, Струмици и другим мањим местима.

Превентивна медицина до сада се борила противу заразних болести подизањем хигијене на селу архитектуром. Како то од прилике изгледа видеће се из овог примера. У току 1937 године Вардарска бановина имала је 500.000 маларичних болесника. И ја се оправдано питам: где су отишле те силне паре дате за асанацију и регулисање река, у тој бановини, кад маларија коси и сатире исто као и раније. Зато је боље подизати болнице, јер оне пре свега имају хигијенски значај, пошто изолују болесника и лече га, што хигијенски заводи нису у стању да чине. У исто време болнице имају и пучни карактер, јер се са негом болесника тело болесника навикава на потребну хигијену.

Сигурно је као што сам у почетку напоменуо да је овакво стање наслеђено из прошлости, и може се мислити како је тежак био задатак Министарства социјалне политике и г. Драгише Цветковића: мали буџет, несхватање и неглижирање најнужнијих потреба за чување народног здравља, фонд на папиру од 80.000.000 динара. Онда можете мислити, господо, какав је био тежак задатак тих људи, који су спроводили здравствену политику, кад су са малим средствима и са малим буџетом морали стићи на све стране, и да те болнице уређују, поправљају и да прогресивно повећавају број постеља.

Па ипак, господо, и претходни Министар данашњег Министра социјалне политике и народног здравља и данашњи Министар социјалне и народног здравља чине са своје стране све што могу да таквом стању стану на пут, да га преуреде и отпочну једно планско извођење у хигијенском погледу и чувању народног здравља. Отуда је и дошло до тога да је баш данашњи господин министар социјалне политике и народног здравља, колико сам ја чуо, проширио финансиске изворе данашњег санитетског фонда који ће пребацити 80 милиона динара. Према томе опадају сви приговори мојих предговорника који су препоручивали Министру социјалне политике да се постара за боље преуређење ових болница.

Ја сам додирнуо малопре у кратку питање тога болничког лечења и рекао сам да по мом мишљењу, — како сам лаик, ја ипак имам право да кажем своје субјективно мишљење, — по мом мишљењу треба образовати централне болнице које не смеју

да оскудевају у оном што је неопходно потребно. На тај начин могу да се створе материјална средства да се оне потпуно модерно уреде. За мене је важније поставити амбуланте и помоћне болнице у којима ће се добијати прва нега, али да се транспортна служба у тим помоћним болницама удеси тако модерно да се могу тешки болесници, болесници за операцију, брзо пребацити у централне болнице. Не предлажем ја то зато, што је са стручног гледишта много боље, него са гледишта наших могућности, да имамо мање болница потпуно уређених, модерно уређених, са специјалистима лекарима, где ће се добити првокласна лекарска нега и помоћ.

Иначе када би ми имали средстава и када би та средства одговарала могућностима саме земље, онда би било сасвим природно да имамо и по најмањим местима најмодерније болнице, лекаре специјалисте и све остало.

Желим још на свршетку да се задржим на једном врло важном питању које мене највише тингира као посланика за варош Београд. Пре дванаест година основана је у Београду Радна заједница у којој су груписани: Уред за осигурање радника, Фонд саобраћајног особља Министарства саобраћаја, Црвени Крст, Лига против туберкулозе, Студентски болеснички фонд и Београдска општина, уз припомоћ саме државе. То је иницијатива Блаженопочившег Краља Александра I који је желео да се у близини Београда подигне велики санаториум за туберкулозне болеснике. Онда је из те замисли Блаженопочившег Краља створена ова Радна заједница са циљем да сагради велики павиљон на „Шупљој Стени“ на 23 километара од Београда и 9 километара од Авале. Изграђен је водовод са потребним инсталацијама. До сада је у радове и водовод утрошено око 3 милиона динара и око 10 милиона у машинама добијеним на рачун репарација. Новац је дало Министарство социјалне политике и народног здравља. На истом месту Министарство војске и морнарице у сопственој режији изградило је павиљоне за своје реконвалесценте. У сврху подизања појединих павиљона Уред за осигурање радника још 1929. године вотирао је суму од 12 милиона за раднички павиљон. Тако ист Београдска општина под председништвом др. Милана Нешића вотирала је 10 милиона али се на послу стало. Потребно је снажно кренути ствар напред и племениту замисао привести што пре у дело. Потребно је да Министарство пропише правилник о подизању свих туберкулозних павиљона и успостави један план да би се ангажоване установе одлучиле да отпочну са радом. Држава треба да предњачи и мени је мило да је то нови Министар г. Рајковић већ учинио прописујући Уредбу за проширење финансијских извора Санитетског фонда чији ће се приходи попети преко 80 милиона динара.

Не могу да пропустим а да не напоменем да је иницијативом пређашњег Министра социјалне политике и народног здравља г. Драгише Цветковића Уред за осигурање отпочео подизање великог павиљона у Кнез Селу крај Ниша и да је већ ових дана за исте сврхе откупљен велики павиљон жандармерије на падинама Озрена крај Сокобање. Овакав рад заслужује свако признање и жеља ми је да се не стане на то пута. Нарочито код ове велике замисли на „Шупљој Стени“ где у прво време треба подићи санаториј са 5—600 постеља, а доц-

није и преко 1.000. На челу ове акције стоје наши вредни лекари и познати јавни радници г. г. др. Ђорђе Генчић, Милан Петровић и проф. за туберкулозу на нашем универзитету др. Јеврем Недељковић.

Из овог кратког излагања, господо народни посланици, ви ћете видети да се Министарство социјалне политике и народног здравља са онолико могућности са колико је располагало трудило да побољша те прилике и ту хигијенску службу у народу. Ја бих желео да се придружим једном предлогу који је пао у овом Дому да, ако, као што и сам мислим, не буду довољна средства из Санитетског фонда, чији су финансиски извори проширени, да се закључи један унутрашњи зајам и да се из тога вајма одмах приступи уређењу ових болница на тај начин што ће се број постеља попети до једне задовољавајуће висине.

Друго питање које мене интересује то је радничко питање и све оно што је у вези са радницима. Ја сам и у начелној дебати приликом потреба предлога буџета за 1939/40 годину додирнуо то питање и овом приликом бих желео само да га мало заокружим. Пролазећи свет унакрст ја сам видео, на првом месту када сам улазио у велике вароши, изванредно велике, дивне грађевине, читава насеља са балконима и цвећем и када сам питао чија су то насеља, одговор је увек био: раднички домови. Да, у свима тим културним земљама на првом месту поклоњена је пажња становима радника и онда из средстава која се приберу путем улагања од стране радника и послодавца као и специјалним кредитима којим притиче држава у помоћ фактички код свих већих градова створена су радничка насеља у којима радници добијају изванредно хигијенске станове те су на тај начин осигурани са својим породицама.

Ја бих тај начин препоручио и код нас, да се што пре приступи подизању радничких станова код већих индустријских центара. Радник треба да осети да се држава о њему стара, да води рачуна о његовој породици, јер само под тако повољним условима може да се добије један задовољан радник. Ако радник осети да се о њему мање води рачуна, да је он ту као нека врста монете за поткусуривање и да је он само роб крупног капитала, онда се такви радници не одушевљавају својим радом и увек имају времена да се баве другим стварима које никада нису у интересу њихове отаџбине нити су у интересу друштва у коме се крећу. Министарство социјалне политике баш за то жели да, колико је могуће више, олакша положај радника код нас, па је приступило решењу извесних проблема. Тако је решило проблем минималних надница, проблем осигурања радника. Исто тако требало би решити као што сам ја и прошлог пута напоменуо, да би се дошло до материјалних средстава, ограничење великих зарада да би се из тога плуса могли створити фондови за подизање домова, диспанзера, болница и свега осталог што је радницима потребно.

У ово неколико редова оцртава се брига Краљевске владе да у свима правцима своје делатности потстиче радништво да уноси сву енергију, љубав и задовољство приликом рада, верујући да има некога ко се брине о његовој будућности.

Председник Милан Симоновић: Господине посланиче, ја сам дуžан да Ваš упозорим да Ваm време иште.

Божидар Недић (наставља): Ја бих желео још само да додирнем питање упослења радништва. Упослење радника треба да се спроводи преко берза рада. Ја бих само пожелело, да Министарство социјалне политике и народног здравља у томе погледу створи један изврстан ред, како би то радништво што пре дошло до упослења, а никако да се спроводи један протекционизам, који масу радника упосљава, а маса радника трпи по две године без икаквог рада и пада на терет целог друштва.

На крају, пошто истиче време, да се дотакнем још и инвалидског питања. (Један глас: То смо чули!) Зато ја и нећу много да говорим, али оно што ћу рећи биће оно што нисте чули.

Пале су замерке да пројекат, који је поднео ранији господин Министар социјалне политике у прошлој Влади, а садашњи Председник Владе г. Драгиша Цветковић није исти као што је та Уредба, која је санкционисана по § 100 Финансиског закона за прошлу годину. У исто време пала је примедба да је ова Уредба осакаћена и против воље ондашњег Министра социјалне политике у Министарству финансија. То је само донекле тачно. Али ја, који сам учествовао у томе раду не бих рекао да је толика кривица за то осакаћење ове Уредбе до Министра, јер осакаћење постоји, због тога што сам био присутан када су референти Министарства финансија редиговали извесне одредбе на свој начин и када је дошло до извесних карикирања оних одредаба и промена циљева како се желело и како је наређивао социјални дух да се ради.

Зато ћу ја да споменем две ствари. Прво је § 58. Ми смо, наиме, желели, Министарство социјалне политике и народног здравља и наша организација, да заштитимо децу разведене жене после смрти инвалиди, без обзира да ли се он оженио по други пут или није, ако прва жена издржава његову децу. Међутим, у Министарству финансија прекројен је тај § 58. (Цитира § 58).

Међутим, то није био наш циљ, него је наш циљ био да заштитимо децу и разведене жене ако је жена природни татор, а не разведену жену па и ако је без деце.

То је само један пример карикирања извесних одредаба. Али ја могу рећи да је садашњи Министар социјалне политике и народног здравља поднео Народној скупштини један амандман и тражио овлашћење да Уредбу у томе смислу може изменити, не додирујући њен финансиски ефекат. На тај начин он је осигурао исправку тих нелогичности, али у исто време је осигурао оно што смо ми желели да ник не може да дира у финансиски ефекат ове Уредбе.

Господо и ако бих по томе питању желео много да говорим, време ми не допушта и ја се уздржавам, да бих био и дисциплинован и парламентаран.

Али овим кратким излагањем, желео сам само да подвучем ово: да за овакво стање, које влада у овоме погледу код државних и других болница није кривица до једног кратког периода рада, него је то резултат једног система, јер, по мом дубоком уверењу они који су долазили на чело министарства, а било их је, као што смо чули 40, они су били само гости у тим министарствима и нису могли да решавају те проблеме.

Баш зато што сам познавао и рад досадањег Министра социјалне политике и зато што су ми познате намере новог Министра социјалне политике и народног здравља, ја имам пуно поверења у господина Министра социјалне политике и народног здравља и изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Пљескање у центруму и на десници).

Pretsednik Milan Simonović: Reč ima narodni poslanik g. Miladin Veličković. (Nije tu!). Pošto g. Veličkovića nema, gubi pravo na govor. Reč ima narodni poslanik g. Dragutin Domainko.

Dragutin Domainko: Gospodo, s obzirom na pomanjkanje vremena, ja ću biti vrlo kratak. Ovdje se danas već mnogo govori o općoj zdravstvenoj politici i zato odustajem da o tome govorim. Ja ću se ograničiti da dodam kako su i u gradu Zagrebu prilike u pogledu bolnica u očajnom stanju. U Zagrebu imamo sada svega dvije hiljade kreveta, a treba nam najmanje četiri hiljade. U bolnicama se odigravaju takve scene, da je to upravo nevjerovatno. Dolaze bolesnici, kojima je neophodno potrebna hitna operacija, ali bolnice ne mogu da ih prime i oni leže po hodnicima i na ulici čekaju.

Zato Zagreb treba i traži jednu državnu bolnicu sa najmanje hiljadu kreveta. Zagreb je jedini banovinski centar, koji nema državne bolnice, a vi znate, da Zagreb nije običan banovinski centar, nego nešto znatno više!

Zakladnoj bolnici, koja je sada u gradnji, obećano je da će dobiti znatnu pomoć od strane države. U budžetu je predviđeno sedam i po miliona dinara, koliko vidim, u amandmanu, a potrebno je najmanje sedamnaest i po miliona dinara. Ministarstvo socijalne politike mora da dađe taj novac u celosti.

Prelazeći na prikaz socijalne politike, ili tačnije da kažem radničke politike, i ja podvlačim koliko je učinio današnji Predsednik Vlade, raniji Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja, gospodin Dragiša Cvetković u tome resoru, pa mogu samo da kažem, da su zaista po gospodinu Cvetkoviću stvoreni preduslovi za pravilno razvijanje socijalne politike. Ali sada dolazi sprovođenje te politike u život.

Za glavni rad u primeni radničkog zakonodavstva potrebno je da država ima na raspoloženju odgovarajuće organe i ustanove, koji će moći da vode nadzor, da li se zaista ti zakoni primenjuju. Tu igraju jednu od najvažnijih uloga inspektori rada. Inspektori rada, kao što je i sam Ministar priznao, ne mogu da izvrše tu zadaću kako bi bilo potrebno. Njih ima veoma malo na toliko veliki broj radnika.

Oni ne mogu da izvrše svoju zadaću kako bi to oni želeli i kako bi to bila državna potreba. Oni vrše svoju dužnost požrtvovano i savjesno, ali nemaju administrativnog personala, kredita za putovanje ni dovoljno inženjera. Prenatrpani su suviše socijalno političkim radom i ne stižu da se bave tehničkim nadzorom. Iz toga razloga mora Središnji ured da drži veći broj inženjera i da pomaže taj rad.

Iz toga razloga ja apelujem na gospodina Ministra socijalne politike da produži gde je gospodin Cvetković počeo i nameravao da to pitanje reši i da Inspekcije rada postavi na novu bazu, da postavi dovoljan broj inspektora i da im osigura putne kredite i reguliše plate jer oni vrše tako važnu zadaću stvarajući harmoniju između rada i kapitala, pa moraju biti ekonomski sasvim nezavisni.

Vidim u amandmanima da je Ministarstvo socijalne politike predvidelo osnivanje socijalnog insti-

tuta ali nije reklo čime će se taj institut baviti. Skrećem pažnju gospodinu Ministru socijalne politike da i Ministarstvo trgovine takode predviđa jedan institut za proučavanje privrede i mislim da za oba instituta treba pronaći potrebnu mogućnost koordinacije i kolaboracije pošto i jedan i drugi spadaju u red instituta racionalizacije rada, a ova se bavi proučavanjem ekonomskih i socijalnih pitanja. Ja moram da podvučim i to da ne vidim potrebe da oba instituta moraju biti u Beogradu i treba videti koji od tih instituta treba da se prenese u Zagreb a koji u Ljubljani.

Isto tako moram da skrenem pažnju da su radničke nadnice ipak još toliko niske da ne podnose nikakovo opterećenje porezom i prirezom. Trebalo bi, gospodo, ove godine ukinuti bar onaj prirez od 1% na nadnice. Ovdje se, gospodo, mnogo govori a i nešto kritikuje radničko osiguranje. Najbolji odgovor su svanični podaci Ministra i Središnjeg ureda, ali ću da kažem još ovo. Govori se o silnim platama koje dobijaju činovnici socijalnog osiguranja. Plate činovnika osiguranja kreću se u granicama istim kao plate državnih činovnika, samo su plate najnižih činovnika osiguranja bolje od državnih činovnika. Ovo je istina, a sve ostalo su neistinita govorkanja. Radničko osiguranje vrši svoju zadaću savesno i pošteno. Zato osiguranje zaslužuje da dobije od države deo Zakonom propisane subvencije o čemu sam posebnom predstavlkom obavestio gospodina Ministra, a i amandmanom tražio da se zakonita subvencija u celosti predvidi.

Gospodo, kad govorim o radnicima, hoću ovu priliku da upotrebim i da kažem još nekoliko reči. Govori se o radnicima kako su oni komunistički elemenat. To nije tačno! Radnici nisu u masama komunisti. Bilo ih je posle prevrata mnogo, ali su se razočarali u komunizam, tako da je on danas sužen na nekolicinu ljudi i to većinom intelektualaca i studenata. Nemojmo se čuditi ako se po koji puta radnici dadu zavesti na oštrije nastupe, jer još uvek, nažalost, vidimo da se veliki broj radnika nalazi u teškom ekonomskom položaju. Često se radi i po 16 sati dnevno, nadnice su niske, stanovi rdavi. Položaj radnika kod nas nije onakav kakav treba da bude. Treba da vjerujemo, da će po gospodinu Cvetkoviću socijalna politika, stvorenim uslovima, krenuti novim pravcem, ali uz saradnju pravih predstavnika radnika i poslodavaca.

O tome mislio sam da opširno govorim, a naročito o radničkim komorama i o radničkim organizacijama, ali radi kratkoće vremena i na apel da završim, ja završavam i izjavljujem, da verujem da će današnji gospodin Ministar socijalne politike krenuti pravim socijalno političkim putem i stoga što imam poverenja u njega, ja ću glasati za ovaj budžet. (Pļeskanje u centrumu i na desnici).

Potpredsednik Nurija Pozderac: Ima reč narodni poslanik g. dr. Franc Klar.

Dr. Franc Klar: Gospodo narodni poslanici, već prošle godine sam u svom dužem izlaganju za vreme budžetske debate prilikom pretresa budžeta Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja govorio o našem iseljeništvu. Pošto zastupam srez koji je zbog velikog siromaštva naročito vezan za hleb sa strane, i u kome je dobra polovina stanovništva ili za stalno već preseljena, ili pak mora u visokim hiljadama svake godine da ide za hlebom u inostranstvo kao sezonsko iseljništvo, to mi gospodo narodni po-

slanici, dozvolite da vam i ove godine iznesem po tom pitanju nekoliko svojih misli.

Već u prošlogodišnjim izlaganjima upozorio sam ovaj visoki Dom na velike dužnosti, koje ima naša država prema svojim građanima u inostranstvu. Upozorio sam na ogromne finansijske koristi koje naša država uživa od svojih iseljenika, kao i na to da su za ovih 20 godina postojanja naše države, naši iseljenici poslali ili doneli iz nostranstva više novaca nego što iznosi čitav naš državni dug. Od ovog novca ne plaćamo nikakvih kamata, niti smo što dali za ovaj novac. Upozoravao sam ovu visoku Skupštinu da su iseljenici deo naše države, da su oni Jugoslavija na strani. Gospodo narodni poslanici, svaki Jugosloven na strani nosi u svom srcu deo naše Otadžbine, on je deo našeg naroda, i zemlja na kojoj ima svoje imanje je Jugoslavija na strani. Naše je iseljeničtvo, gospodo narodni poslanici, naša deseta banovina i zato sastavni deo našeg države i naroda, pa stoga mora biti sastavni deo našeg državnog i nacionalnog života, pa i sastavni deo našeg državnog budžeta. Naša briga za iseljenike, ne sme biti ništa manja nego što je briga za naše građane u zemlji. Naprotiv, ona mora da bude još veća, pošto se ovi iseljenici nalaze van naše Otadžbine, prepušteni sami sebi i pošto nam oni mogu više da koriste, a i naškode nego građani u zemlji. Mislim da vam, gospodo, o tome ne moram prepričavati, pošto sam ubeden da je svaki od vas s time potpuno saglasan. Već prošle godine izneo sam izvesne nedostatke naše iseljeničke politike i molio Vladu da ih otkloni. Jasno je, da jedna mlada država kao što je naša ne može da ima usavršenu organizaciju svoga iseljeničtva. Ipak moramo svi koji smo upoznati sa našom iseljeničkom državnim politikom i koji poznajemo prilike među našim iseljenicima, sa velikim veseljem da odamo priznanje bivšem Ministru za socijalnu politiku i našem predsedniku Kraljevske vlade g. Dragiši Cvetkoviću, koji je znao u svom pravilnom razumevanju ovog vrlo važnog državnog problema sa srazmerno malim sretstvima mnogo da ostvari. Naročito treba da mu odamo priznanje da je znao našu privatnu inicijativu i naše iseljeničke organizacije u zemlji da pridobije za svesrdnu i iskrenu saradnju sa državnim aparatom, pošto je baš to bilo ono što mu je pomoglo da dode do ovako lepих uspeha. Ne smem na ovom mestu da zaboravim i na šefa iseljeničkog oteka Ministarstva socijalne politike g. dr. Fedora Aranickog, a da mu ne bih javno, pred ovom visokom Skupštinom, dao puno priznanje za njegov vanredno uspešan rad i za njegovo pravilno rešavanje ovog državnog problema. Mi koji se nalazimo u tešnim vezama sa našim iseljenicima i koji saradujemo u našim iseljeničkim organizacijama najbolje znamo i osećamo pravilno razumevanje g. dr. Fedora Aranickog za ovaj problem, te smo mu od srca zahvalni. Sa vanrednom vrednošću i svojim oštrim razumom prati svaku fazu ovog pitanja i za svaku traži rešenja i pomoći. Ako se stanje u našoj državnoj, u iseljeničkoj službi poslednje godine poboljšao, to je u prvom redu njegova zasluga. On radi srcem i osećajem i baš time je uneo u našu iseljeničku službu, kako u zemlji tako i na strani, toliko srčane topline.

Za napredak i pravilno uređenje naše državne i privatne iseljeničke službe, ja sam, gospodo narodni poslanici, već prošle godine podneo sledeće predloge:

I — Preuređenje iseljeničkog oteka Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja u nekakvu ise-

ljeničku direkciju tj. instituciju sa najširoom autonomijom i kompetencijom, koja bi vodila celokupni nadzor nad svim našim iseljeničtvom u svojoj poslednjoj kompetenciji, te imala konačnu reč po svim pitanjima i predmetima naše iseljeničke službe. U njezino područje potpadale bi sve iseljeničke ustanove. Ovaj svoj predlog ponavljam i ove godine i molim gospodina Ministra da ga primi, prouči i sazove sve predstavnike naših iseljeničkih organizacija na potrebne konferencije, kako bi se ova ustanova zaista organizovala tako da bi se sve sadašnje zapreke i neprilike oko zbrinjavanja našeg iseljeničtva otklonile ili barem smanjile na minimum i postigla što uspešnija iseljenička služba.

2 — Predložio sam osnivanje državnog iseljeničkog saveza tj. ustanovu svih iseljeničkih stručnjaka iz cele zemlje. To bi bio ustvari nekakav iseljenički parlament, u kome bi se rešavali svi iseljenički problemi, davale upute našoj državnoj iseljeničkoj službi, gde bi se tražilo sretstava i načina na koji način se mogu najbolje rešiti svi problemi iseljeničtva. Našem iseljeničtvu nameće se ime „deseta banovina“, što ustvari i jeste. To je deo države za sebe, deo koji se potpuno razlikuje od ostalih banovina sa nebrojenim svojim problemima, koji vapiju za rešenjem, a pravilno rešenje tih problema od ogromnog je značaja po ceo naš ostali državni život. Ako je za državnu upravu potrebna skupština, i ako su za sve banovine u zemlji potrebni banovinski saveti, onda je za ovu desetu banovinu toliko više potrebna ova institucija, pošto iseljeničke probleme ne može svaki da razume. U ovaj iseljenički savez neka bi ušli pre svega naši iseljenici koji su se vratili u zemlju, pa onda naši nacionalni i kulturni radnici, koji su već radili među iseljenicima, ili su pak dugi niz godina sami živeli u inostranstvu kao iseljenici, jer ovi su najbolje upoznati sa ovim pitanjem. Za poslednjih 20 godina od postanka naše države, učinjene su mnoge presudne greške u našoj iseljeničkoj službi, koje su i našoj državi i našim iseljenicima nanele ogromne štete, i to samo zbog toga, što su po tim pitanjima odlučivali ljudi, koji iseljeničtvo nisu razumeli.

Šta bi braća Srbi kazali kad bi polovinu svoga naroda imali van državnih granica? Šta bi vi, braćo Srbi, radili, kad bi imali polovinu svoga naroda preko državnih granica? Koliko bi žrtvovali za spas i nacionalno održavanje ove polovine naroda? Mi vidimo, gospodo narodni poslanici, koliku brigu vode veliki evropski narodi za svakog pojedinca! Svakog poslednjeg čoveka svoje krvi imaju u strogoj evidenciji. Zar može jedan ovako mali narod, kao što smo mi Slovenci, bez brige za svoj vlastiti opstanak da gleda, kako mu polovina naroda tone u tudim nacionalnim morima? Ne, gospodo, samoobrana i samoohrana je zakon prirode, to je najviši zakon za svakog pojedinca, pa i za svaki narod. Kad mogu naši susedni narodi nesmetano spasavati svoju krv van svojih državnih granica, kao što je uradio naš veliki sused u Srednjoj Evropi, ko bi mogao molim vas, gospodo, ko može i sme da zameri slovenačkom narodu, ako je spreman sve da žrtvuje i sve da uradi, da spase svoju krv. To nam ne mogu zameriti ni braća Hrvati, ni Srbi, pošto bi u tom radu bili još energičniji, kad bi se nalazili u našem položaju. Za naš narod je spasavanje naše krvi van granica, naš nacionalni biti ili ne biti, ovde se radi za naš nacionalni opstanak! Stoga, u ime tog svoga naroda, koji se nalazi u životnoj opasnosti, tražim da nam naša na-

cionalna država sa svim raspoloživim sredstvima pomogne, da možemo ovaj rad produbiti i proširiti. Stoga je organizacija, kao što je naša slovenačka iseljenička komora za nas Slovence nužni postulat naše nacionalne odbrane, našeg nacionalnog opstanka, a time opstanka jednog dela celokupne naše države.

Sa svom odlučnošću stoga i ove godine ponavljam zahtev slovenačkog naroda, da se pitanje naše iseljeničke komore odmah uzme u proučavanje, i pronade način, kako bi se ona najbolje izgradila, do duše kao privatna ustanova, ali sa javnopravnim položajem i sredstvima, da bi se mogao ovaj rad razviti kao što je zasnovan, da se od nje stvori naš nacionalno-državni pogranični fond odbrane.

4) Međutim, sa svim ovim radom tesno je spojen iseljenički dom u Ljubljani. Pre kratkog vremena, naše novine su javile, da je g. predsednik vlade Dragiša Cvetković, tada još kao resorni ministar za socijalnu politiku, primio u naročitu audienciju naše kolege g. g. Kranjca i Bajleca, koji su pratili sekretara naše slovenačke nacionalne organizacije Rafaelove družbe, te ga zamolili, da se u Ljubljani podigne iseljenički dom, koji bi bio osnova za razvitak celokupnog nacionalno-odbrambenog iseljeničkog rada u Slovenačkoj. Kako smo čitali, gospodin predsednik je u svom velikom razumevanju važnosti našeg iseljeničkog problema sa naklonošću primio deputaciju, te joj osigurao taj potreban dom time, što je načelno pristao na njegovo podizanje.

Gospodo narodni poslanici, ovaj je dom, u vezi sa gornjim našim izlaganjima, isto tako nužni postulat nas Slovenaca. Mi moramo da ga dobijemo, i to što prije, odmah. Ovaj dom mora da bude nacionalno odbrambeni stup našeg državnog postojanja na zapadu, a to će i biti. Ovaj dom daće svoj krov nad glavom našoj odličnoj Rafaelovoj družbi, istovremeno to će biti i dom naše iseljeničke komore, i tako će se moći ove institucije razvijati u pravcu i smernicama, koje su sebi postavile. Kao što počinje razvitak svake porodice tek onda kada dobije svoje vlastito domaće ognjište, isto tako je i sa svakom organizacijom ove vrste kao što su naša Rafaelova družba i Iseljenička komora. Gospodin Predsednik je pomenutoj deputaciji izjavio, da ima para za ovaj dom. To je tačno. To nije novac, koga će država da da, nećemo ga dati ni mi građani ove zemlje, nego to je novac samih iseljenika. Oni su ga složili i nagomilali sa takozvanom glavarinom po odredbama § 33 našeg Iseljeničkog zakona i zgodine 1922, koji novac po odredbama toga zakona treba upotrebiti za zaštitu tih istih iseljenika i za naše državno i privatno iseljeničko zbrinjavanje. Gospodo narodni poslanici, pre nekoliko godina iz toga fonda kupljeno je imanje na ostrvu Hvaru u Jelsi za pet miliona dinara, a koje imanje bi danas prodali za pola miliona dinara, ako bi ga mogli, i ako smo do sada uložili već ogromne sume za melioraciju i administraciju toga imanja. Da smo onda ovih pet miliona dinara iz iseljeničkog fonda uložili u iseljenički dom u Ljubljani, imali bi danas ogroman moralan i nacionalan plus i otpala bi milionska šteta, koju imamo sa Jelsom na Hvaru. Naših milion dvesta hiljada Slovenaca van državnih granica iz svoje uže domovine i matične države ima pravo da traži ovaj dom. S toga se obraćam gospodinu Ministru Rajakoviću te ga molim da primi ovaj moj predlog i učini sve potrebne korake, da se još ove godine reši ovo pitanje i podigne iseljenički dom u Ljubljani.

5) U iseljeničkom domu u Ljubljani neka se osnuje i iseljenički muzej i arhiva.

Naši iseljenici ne uživaju gostoprimstvo raznih država samo u tome, što jedu njihov hlebac, zaraduju njihove pare, koje onda odnose i šalju svojim kućama, nego oni doprinose i veliki deo u podizanju nacionalne privrede i blagostanja tuđih država. Oni u velikoj većini u tim državama rade najteže, najopasnije i najgore plaćene radove u fabrikama, po rudnicima, visokim pećima, po farmama i grade im puteve, železnice i kanale. Na taj način prodaju tuđim narodima za male pare svoju najbolju radnu snagu. Pošto su to većinom sami mladi ljudi u najlepšim godinama, ova se snaga upropašćuje na ne malu štetu našega naroda ovde u zemlji.

Naši iseljenici, gospodo narodni poslanici, ne služe tuđim narodima samo fizički kao robovi njihove privrede i gospodarstva, nego i kulturno. U tom pogledu imamo mi Slovenci već pravi rekord. Ovako malen narod, kao što smo, dali smo n. pr. Sjedinjenim američkim državama odlične kulturne pionire koji su krčili ledinu civilizacije i kulture u najtežim pokrajinama države i u najtežim vremenima. Uzmimo na primer samo našeg zemljaka Baragu. Tri savezne države Mičigem, Viskonsin i Monesota, slave ga kao svoga najvećeg kulturnog pionira njihove istorije. Pomoću novca skupljenog po slovenačkim crkvama poneo je hrišćansku kulturu napuštenim i zapostavljenim indijanskim narodima u Severnoj Americi. On je pisac novih knjiga na njihovom jeziku i tvorac prve njihove gramatike. Šta je samo ovaj naš Slovenac, biskup, dobra uradio za pomenute tri države Američke unije, to nije uradio ni jedan pripadnik mnogobrojnih naroda, koji su se naselili u Americi.

Za Baragom došao je u Ameriku Slovenac Franc Pirgu. Već kod kuće nazvan ocem racionalnog voćarstva, stekao je velike zasluge za slovenačko voćarstvo. Kada je već prilično star otišao u Ameriku, nastavio je tamo ovaj plodan rad. Pored svog verskog i hrišćanskog kulturnog rada posvetio se i unapređenju zemljoradnje, a naročito voćarstvu. Pomoću svojih dobrotvora iz Slovenačke, koji su mu slali u Ameriku mlade voćke našeg najboljeg voća i semena, pretvorio je državu Mičigen u najbogatiji voćnjak plemenitog voća, ne samo u Americi, nego u celom svetu.

Ova dvojica velikih Slovenaca bili su i političke vode Indijanaca, te su svojim uticajem bez prolivanja krvi izravnali mnoge nesuglasice između belih i crnih. Mnogo gradova i srezova i ulica u tim saveznm državama nose imena ove dvojice naših ljudi.

I takvih ljudi, gospodo narodni poslanici, ima cela kolona, i pitam vas gospodo, ko nešto zna o tim ljudima ovde u našoj zemlji, iako je ovaj njihov rad za nas ovde kod kuće, za narod i našu državu kolosalan kapital, za koga imamo pravo od Sjedinjenih američkih država, pa i od drugih država tražiti oštetu u raznim koncesijama i ugodnostima po nas. U budućnosti može da naiđe još mnogo velikih istorijskih momenata; kada će naši državni moći skupoceno da unovče ovaj duhovni kapital naših iseljenika po koristi naše države i naroda.

Ali, gospodo, pitam vas, gde imamo za sav ovaj ogroman rad potrebne dokaze, tačne autentične dokaze i podatke? Nemamo ih. Naši iseljenici u Americi 99% mahom su radnici i zemljoradnici, neškolorani ljudi i pored toga siromašni, jer nemaju sredstava da bi mogli ovaj materijal prikupiti, te ga sačuvati.

Stoga je gospodo narodni poslanici, naša nacionalna i državna dužnost, da o svemu tome odmah počnemo sa traženjem dokaznog materijala u koliko se još može pronaći i spasti, jer mnogo je već propušteno vremena. Naši prvi iseljenici, koji su ova dela izvršili, ili im barem bili svedoci, naglo umiru. Još samo par godina i za sve ovo biće dockan.

To je razlog i svrha Rafaelove družbe, pa i celog Slovenačkog naroda, da postavlja zahtev, da se u Ljubljani osnuje zajedno sa iseljeničkim domom i iseljeničkom komorom, i iseljenički muzej, i da se obezbedi dovoljno finansiskih sredstava, da se sav ovaj materijal prikupi, spasi pred zaboravom, te sačuva za naše istoričare i državnike.

6) U iseljeničkom domu u Ljubljani mora da se osnuje i iseljenička biblioteka, gde će se sakupiti sva domaća i strana literatura o iseljeničkom problemu. Tudi veliki narodi imaju ovo pitanje naučno već duboko istraženo i proučeno, dok je kod nas ova literatura vrlo siromašna i ako je i za nas neophodno potrebno, da se i naše iseljeničko pitanje naučno pretraži da se naučnim putem nađe načina da spasemo našu krv u tudini. Na Ljubljanskom univerzitetu već je osnovan manjinski iseljenički seminar, pod vođstvom stručnjaka u tim pitanjima g. prof. dr. Ivana Tomšića, ali zbog nedostatka finansiskih sredstava još nije proradio. Za ovaj seminar i sve naučnike i stručnjake u ovoj biblioteci prikupljali bi se potrebni podaci sa svetskom literaturom o iseljeničtvu.

I ova dva predloga ove godine ponavljam i molim gospodina Ministra, da ih primi, prouči i pokuša naći rešenje.

Ako bi se ovi moji predlozi, koje smo u Sloveniji poslednje godine na raznim iseljeničkim kongresima, konferencijama i anketama svestrano proučavali, izvršili onako, kao su zasnovani, doneli bi u našu iseljeničku službu nov život, pa i nov duli u naš nacionalan i državni život ovde u zemlji. Među iseljenicima zastrujala bi krv iz majčinog srca Otadžbine novim snagama, te ih pokrenula, kao što pokrene motor električna sila u nov život, u novu akciju za naše zajedničke državne i nacionalne koristi.

Možda bi neko od vas prigovarao, da bi sav ovaj rad koštao našu državu ogromne sume novaca. Ne, gospodo narodni poslanici, ne tražimo ovaj novac od države, niti od nižih gradana ovde u zemlji! Ovaj novac, gospodo, već su odbrojili naši iseljenici u ogromnim sumama sa milijardama svojih pošiljaka u Otadžbinu svojim domaćima ili ga donose za godinom prilikom svojih poseta svoga starog kraja, ili su ga već ostavili prilikom odlaska od kuće kao visoku glavarinu, koju smo im propisali kao tešku oštetu za njihov odlazak.

Pored toga, gospodo narodni poslanici, ne smemo da zaboravimo na dejstvo, koje se ne može negirati, t. j. da naši iseljenici svojim iseljenjem osetno rasterećuju naše radničke berze i našu nezaposlenost ovde u zemlji. Zar nije za nas jevtinije, ako ih puštamo u tudinu, nego da ostanu kod kuće na teret naših berza rada, koje ih moraju potpomagati? Stoga neka se udeo, koji radničke berze sada dobijaju, a koje imaju gotovog novca u svojim kasama toliko, da mogu u milionima pozajmljivati gradovima i državi, — pravednije podeli tako, da dobijemo dovoljno materijalnih sredstava za finansiranje naše državne i privatne iseljeničke službe i zaštitu naših iseljenika u inostranstvu.

Stoga molim gospodina Ministra da i ovo pitanje prouči i uredi tako kako to traže interesi države i naroda.

Dalje mi je čast skrenuti pažnju ovom visokom Domu na moja izlaganja u pogledu naših političkih i iseljeničkih predstavnika i komesara. Iz svijuu država gde se nalaze naši iseljenici, ponavljaju se molbe, koje su potpuno osnovane, neka se šalju u naselja predstavnici one narodnosti kakve je većina iseljeničtva. Iz Clevelanda dobili smo izveštaj, da je tamošnjih 34 hiljade slovenačkih iseljenika podnelo molbu da im se pošalje Slovenac za počasnog konzula. Isto mole i ostala iseljenička naselja. Naročito neka bi se na ovo obratila pažnja prilikom postavljenja iseljeničkih komesara. Ne mislim time da kritikujem naše vladine predstavnike srpske narodnosti kao da oni ne bi bili sposobni činovnici, ili da ne bi pokušali biti pravedni jednako naprama Hrvatima i Slovencima, ne, to ne mislim, nego smatram da moramo ovo pitanje posmatrati sa psihičkog vidika naših iseljenika. (Vidi brošuru I. Slovenski iseljenički kongres na strani 35—39, 113, 114, 127, 129, 131, 133, 136, 137, 139, 140, 141).

U USA naši iseljenici mole da im se namesti više iseljeničkih komesara. Sada ima svega jedan u New-Yorku, koji ništa ne znači. Potrebni bi bili još i Pittsburghu, Clevelandu, Chicagu, Duluthu i Pueblu. Zašto su potrebni, može se videti iz izlaganja g. Bratine iz New-Yorka, na osnivačkoj skupštini komore u Ljubljani (Vidi zbornik 1938 strana 36).

Naši građani u Severnoj Americi osnovali su ogromne potpomažuće organizacije takozvane Jednote, gde su se osigurali u slučaju bolesti i gde su osigurali svoje porodice za slučaj smrti. Ove Jednote danas raspolažu sa ogromnim rezervnim kapitalom od ca 20 miliona dolara, ali i tu ima izvesnih nedostataka. Na pr. u poslednjoj radničkoj krizi u Americi dugogodišnji članovi ovih Jednota koji su po 20 i više godina uplaćivali svoj ulog, došli su u položaj, da više nisu mogli uplaćivati ove mesečne uloge, te su ih Jednote protivzakonito i bez milosti crtale iz spiska svojih članova bez ikakve oštete. Pošto nije nikoga bilo, koji bi se za ove siromahe zauzeo, te izdejstvovao, da im se isplati barem onoliko koliko su uplatili i na šta su po opravdanim državnim zakonima imali pravo, pali su u očajnu bedu, pošto su na stare godine izgubili ono što su tolike godine uplaćivali i žrtvovali kao radni članovi potpomažući organizaciju. Ovim je, gospodo narodni poslanici, oštećena za ogromne sume i naša država, pošto je veliki udeo osiguranih suma ili su čak i cele osigurane sume bile namenjene rodacima u staroj domovini. Da je naša država poslala u Ameriku 10 komesara, spasila bi sebi teške milione osiguranih suma i trošak za ove komesare bio bi vraćen sa 100% kamata.

Ovo je nov dokaz potrebe da se u Ameriku pošalje više iseljeničkih komesara, koji će moći posvetiti ovom radu svoju pažnju.

Dalje je potrebno voditi računa, da se što pre zaključe zaštitni radnički ugovori sa svima državama ili već zaključeni ugovori preprave. Sa Francuskom zaključen je ovakav ugovor pre više od deset godina, međutim Francuski parlamenat taj ugovor još do danas nije ratifikovao. U vremenu poslednje velike krize bili su zaštićeni iseljenici svijuu drugih naroda u Francuskoj, samo naš nesretni čovek bio je prepušten na milost i nemilost tuđim industrijama. Naši slovenački rudari bili su prvi bačeni na ulicu, koje su onda u grupama proterivali iz njihove zemlje, a koji su posle

bez sredstava došli svojoj kući, bili predmet naše dobrotvornosti. Iako su godinama uplaćivali u bratinske blagajne, bili su bez sredstava i bez milosti, policijski proterani preko granice. Međutim, ogromne sume novaca koje prelaze visoke milione — žaljevi naših radnika, ostali u kasama bratinske blagajne u inostranstvu, za nas su izgubljeni. Tu se događaju ogromne nepravde. Tudin iskorišćuje krv našega naroda do poslednje životne snage i još mu uzima ulog za bratinske blagajne, a kada dode starost, iznemoglost, ovi ljudi postanu prosjaci i breme naših opština.

Sve ovo događa se zbog toga, što su pretstavnici naše Vlade u Parizu u poslednjih 20 godina propustili sve psihološke momente da bi sa Francuskom u zgodnom momentu zaključili radničke zaštitne ugovore. Dužnost je naše Kraljevske vlade, da se posluži svim raspoloživim sredstvima i da popravi ove greške. Novim ugovorima potrebno je urediti pitanje radničkih renti i penzija za one naše građane, koji se na stare godine vraćaju kući, da bi mogli kod kuće u rodnoj zemlji poslednje godine svoga života dostojno provesti. Dok su se ovi građani nalazili u tuđoj zemlji primali su rentu, a kad su se vratili kući renta im je bila obustavljena. Pitam vas, gospodo narodni poslanici, s kakvim pravom može jedna država da obustavi čoveku rentu, koju je sam uplaćivao? Naš čovek je za ovu rentu uplatio više nego što bi je ikada dobio isplaćenu, stoga je ovo velika nepravda koja se mora popraviti. Apelujem na gospodina Ministra socijalne politike, da posveti baš ovom važnom pitanju radničke zaštite svu svoju pažnju, da bi naši radnici uživali istu zaštitu, kao što je uživaju iseljenici drugih naroda. Zamislite, gospodo narodni poslanici, našeg čoveka u inostranstvu. Ko vidi kako je obezbeđen i osiguran, na primer, iseljenik iz Italije, Poljske i Madarske, a kako je on zanemaren i prepušten na milost i nemilost tuđem kapitalu. Rafajlova družba u Ljubljani posvetila je baš ovome pitanju naročitu pažnju, te neprestano upozoravala merodavne vlasti na ovu grešku u našoj iseljeničkoj službi. G. dr. Fedor Aranicki upotrebio je svaku priliku i pokušao prepušteno popraviti. Kada je naša država sklapala razne trgovinske ugovore sa Nemačkom, Francuskom i drugim državama, imala je lepu priliku, da u te ugovore unese i zaštitne tačke naših iseljenika. To neka bude zadaća naših iseljeničkih vlasti i naše Kraljevske vlade

Što se tiče zbrinjavanja naših iseljenika u raznim državama, treba naročito svima našim iseljeničkim komesarima dati na raspolaganje potrebna sredstva, da ne budu oni samo hladni činovnici, nego pravi očevi iseljenika na koje će se iseljenici obraćati sa punim poverenjem u svim svojim kulturnim, nacionalnim, privrednim i verskim potrebama, i gde će naći potpuno razumevanje. Sa dovoljno raspoloživim sredstvima ovi komesari moći će i socijalno i kulturno da vrše svoju zadaću. Druge države na primer vode računa i o tome, da iseljenička mladež može svaki dan posle škole u državnim školama da pohada jezikovne kurseve svoje države, njima daje na raspolaganje autobuse, koji ih prikupe po selima, odvezu u školu i opet vrata na selo. Sve države vode računa da njihova omladina u hiljadama svake godine posećuje rodenu zemlju, gde se poučava u jeziku i njihovom državnom duhu, da na taj način ostaje verna svojoj matičnoj državi i u inostranstvu. Naši iseljenici neka budu lojalni građani zemlje u kojoj žive, a mi moramo voditi računa da ostanu ljubeći sinovi svoje matične domovine. Gospodin Pretsednik vlade

Dragiša Cvetković obišao je prošle godine, naše iseljenike u Nemačkoj, i na vlastite oči video nužnu potrebu za organizovanje posete iseljeničke omladine majci Otadžbini. Stoga je već prošle godine žrtvovao potrebna sredstva, da je moglo 50 iseljeničke dece iz Nemačke posetiti našu Otadžbinu za mesec dana. Zahvaljujemo Gospodinu Pretsedniku Kraljevske vlade na ovom dokazu razumevanja za iseljeničko pitanje i nadamo se da će se ova politika nastaviti. Treba voditi računa da se isto učini i drugim iseljeničkim naseljima, jer ako se učini jednom naselju a drugo zanemari, time se budi ljubosumnje i takva politika mogla bi više da šteti nego da koristi. Redovni poseti iseljenika našoj Otadžbini moraju, gospodo narodni poslanici, biti narodna tačka našeg iseljeničkog programa.

Naši iseljenici n a strani čuvaju ljubav prema svojoj državi i svome narodu, i svako želi, makar se nalazio dugi niz godina na strani, da barem još jedanput pred svoju smrt vidi svoje rođeno mesto i svoje rodake. Ove posete mogu ogromno koristiti i našim iseljenicima i našoj državi ako ih što više pomognemo.

Stoga neka se odobri našim iseljenicima koji se vraćaju u zemlju da imaju na našim železnicama najveće ugodnosti i povlastice, neka im se odobri povlastica na našim železnicama i parobrodima sa dve trećine popusta. Ovim popustom država ne može ništa da gubi jer ako iseljenik ne potroši na železnicama i parobrodima potrošiće ga u našim hotelima i pri posetama raznih mesta u zemlji. Stoga treba naša iseljenička državna služba da unapređuje ove iseljeničke posete svim mogućim i raspoloživim sredstvima. Prošle godine posetila je našu zemlju sa svojim predstavnicima Slovenačka ženska zveza iz Amerike. Rafajlova družba pobrinula se za razne povlastice, da su ove žene mogle da obiđu Beograd, grob Blaženopočivšeg Viteškog Kralja na Oplencu, Dalmaciji itd. Sada ove žene u svim američkim slovenačkim listovima s veliki moduševljenjem opisuju svoje utiske iz naše zemlje. Gospodo, ovo je za naš turizam ogromna besplatna i skupocena propaganda koja nas ne košta ni prebijene pare. Ako naši iseljenici saznaju da im naša zemlja nudi ovako snižene vožnje po železnicama i parobrodima, videće u tome nov dokaz ljubavi Otadžbine prema njima, i to će ih svake godine u sve većem broju privlačiti kući.

Do nedavna sa ovakvim iseljenicima turistima postupalo se u našoj zemlji bezglavo i nepravo. Ako je došao neki turista iz neke susedne zemlje nudili smo mu sve moguće udobnosti iako je kod nas ostavio mnogo manje para, onoliko koliko je morao. Ako je međutim naišao naš čovek, prilikom stupanja u našu državu nije našao razumevanja kod naših policijskih i carinskih vlasti niti na drugom mestu. Ponavljali su se slučajevi da je ovakav naš iseljenik turistu posle nekoliko nedelja sa psovkom n austima napustio našu Otadžbinu i zaklinjao se da se neće nikad više vratiti. Hvala Bogu prilike u tom pogledu u poslednje vreme poboljšale su se. Pre nekoliko godina došao je na primer u Sloveniju ceo voz slovenačkih iseljenika turista iz Francuske. Francuska im je dala na raspolaganje svoja najraskošnija kola I razreda, kakve upotrebljava samo luksuzni ekspresni voz, iako su ovi iseljenici plaćali karte većinom za treću klasu. Kada su se vraćali iz Ljubljane zamolili su Direkciju državnih železnica da bi im naša država dala na raspolaganje barem kola druge klase,

kako ih ne bi bilo sramota vratiti se u Francusku gde bi im Francuzi mogli prebacivati da su im stranci više naklonjeni nego njihova Otadžbina. Ali, gospodo, desilo se nešto nečuveno: naši iseljenici dobili su najgora kola upravo neke stare kutije koje su mogle da izdrže samo do Ulma u Nemačkoj. Tamo je železnička vlast utvrdila da su ova kola u takvom stanju da je treba pripisati samo sreći što se ova kola za vreme putovanja do Ulma nisu raspala i da se nije desila užasna katastrofa. Nemačka železnička uprava je stoga vratila ova nazovi kola iz Ulma natrag u Jugoslaviju i sama stavila našim ljudima na raspolaganje pristojna kola. Kako je ovaj slučaj mogao da utiče na naših 600 iseljenika, sasvim je razumljivo!

U našem državnom radu za unapređenje turizma je stoga najvažnije, da mi našim iseljenicima, koji dolaze u posetu u Otadžbinu pokažemo svu svoju naklonost, nudimo im sve udobnosti i finansijske povlastice pošto smo time najjeftinije kupili najuspešniju turističku propagandu u stranim državama.

Gospodin Ban dr. Marko Natlačen primio je Rafajlovu družbu i u banovinski turistički savet Dravske banovine, a savez za promet turizma u Ljubljani primio je ovu družbu za članicu kod njezinoga rada te će se ubuduće raditi u tom pravcu.

Pozivam Kraljevsku vladu da u tom pravcu nastavi započeti rad Rafajlove družbe i po ostalim delovima naše države i pokuša tesno povezati našu propagandu za turizam po celoj državi sa našim iseljenicima u inostranstvu.

Gospodo narodni poslanici, kada govorim o našim iseljenicima, turistima, dolazim do pitanja državljanstva naših iseljenika tj. kada prestaje iseljenik da bude naš građanin; u kom slučaju ostaje naš građanin; i koji su iseljenici još naši građani. U pogledu svega toga sve do najnovijeg vremena u našoj državi nismo bili načisto. Naši poslanici na strani i naši konzuli postupali su u tom pogledu svaki po svom nahodanju. U Sloveniji imali smo na primer ovaj slučaj: Godine 1935 došao je u posetu svojim roditeljima koji su se iselili u Ameriku još davno pre svetskog rata, a posle vratili u našu zemlju, njihov sin Franc Rigler iz Klivlenda, rođen u Klivlandu, dakle bez sumnje potpuno američki građanin. Međutim naše političke vlasti Sreza logatičkog uhvatile su ga, oduzele mu pasoš te ga predale vojnim vlastima gde mu je bio određen rok službe u kadru na tri godine po kazni. Dve i po godine ogromnog rada i neprilika imala Rafajlova družba koja je intervenisala kod Banske uprave, Ministarstva socijalne politike, Ministarstva vojske, kod Predsednika Kraljevske vlade, i naposljetku kod Ministra unutrašnjih dela g. dr. Antuna Korošca. Stvar se nije mogla nikako da reši.

Naprotiv, gospodo narodni poslanici, u Ljubljani imamo u poslednje vreme iseljenike — povratnike rođene u Ljubljani, ili negde u Sloveniji, koji su se vratili kući sa većim sumama novaca, da bi ovde kupili neko imanje i u miru uživali starost sa svojim porodicama i plodove svog marljivog rada u tuđini. Ali, pošto su u inostranstvu dobili tuđe državljanstvo, sve ih vlasti smatraju za strance i ne mogu sebi da kupe imanja niti u Ljubljani, niti uopšte u Sloveniji, što tobože nisu naši građani, dakle stranci koji po odredbama Ministarstva 50 kilometara vazdušne linije od državne granice ne mogu da kupe

imanje. U poslednje godine imalo je doći iz Amerike više stotina u Americi rođene muške omladine u Jugoslaviju, ali su se ovi mladići pobojali, da im se ne desi isto što i nesrećnom Rigleru. Dozvolite, gospodo narodni poslanici, da vam iznesem još ovaj slučaj: Baš ovih dana Rafajlova služba primila je iz Njujorka sledeći izveštaj: početkom februara o. g. imala je nameru da otputuje neka Ana Markoja iz Bridž Porta u posetu u svoju Otadžbinu. To je bogata i među američkim prekomurcima jedna od najodlučnijih i najuticajnijih žena. Pošto je njezin muž američki građanin, i pošto je ona došla u Ameriku još pre svetskog rata, jugoslovenski generalni konzul u Njujorku nije htelo da ju smatra jugoslovenskom podanicom. U takvim slučajeva do sada su se izdavale t.zv. »izjave o nacionalnosti« i sve je išlo u redu. Putnici sa ovakvim pasošem mogli su nesmetano putovati ovamo i natrag. Sada međutim najednput bez ikakvog obaveštenja od ma koje strane ovakvi afidavidi više ne vrede i konzulat neće da ih vizira. Usled toga goreimenovana odlična, bogata naša zemljakinja nije mogla da putuje u svoje rođeno mesto. Posle trodnevnog savetovanja u generalnom konzulatu naposljetku su joj ponudili t. zv. »Pasavant« kojeg kontrola putnika na našim graničnim stanicama oduzima. Da bi se ova žena mogla vratiti u Ameriku morala bi da traži nov pasoš, ali nastaje pitanje, da li bi ga naše vlasti hteli izdati, pošto je otišla u Ameriku još pre svetskog rata. Interesantno je u ovom slučaju i to, da g-da Markoja samo u nepokretnom imanju poseduje preko 10.000 dolara i opet se naš konzul plašio da bi ova žena, ako se vrati u Jugoslaviju, bila teret našoj zemlji.

Kad je g. 1936 Rafajlova družba zamolila tadašnjeg Ministra unutrašnjih dela g. dr. Antona Korošca, da se zauzme za Riglerov slučaj, te ga reši, on je izdao o pitanju državljanstva naših iseljenika podređenim vlastima naročitu okružnicu. U toj okružnici jasno se kaže, da lica, koja su se iselila pre 1 decembra 1918 g. iz područja gde su važile odredbe o državljanstvu austriskog zakona i odredbe o državljanstvu iz g. 1879 prestala su biti podanici bivše Austro-ugarske monarhije sa iseljenjem i nedovoljnom odsutnošću iz države na osnovu iseljeničkog zakona od 24 marta 1852 godine, koji je 19-XI-1852 g. važio i za bivšu Hrvatsku i Slavoniju. Docnije kada je bivša Austro-ugarska 20 septembra 1870 g. zaključila konvenciju sa U. S. A. građani su izgubili podanstvo Austro-ugarske, ako su živeli 5 godina na teritoriji U. S. A. i tamo primili američko podanstvo. S toga sva lica, a to su svi Slovenci, svi Hrvati i svi prečanski Srbi, koji su se iselili sa teritorija Austro-ugarske i primili američko podanstvo, bilo sa iseljenjem, bilo nedozvoljenom odsutnošću, bilo na osnovi konvencija od 1 decembra 1918 g., nisu bili austro-ugarske i primili američko podanstvo, bilo iseljenički odredbe mirovnih ugovora, pa ih s toga ne možemo oglasiti za svoje podanike.

Ako je to tako, onda moramo konstatovati da smo s tom samom pretnjom izgubili skoro više od 1 miliona svojih građana — podanika, od kojih dve trećine smo bacili kao njihova rođena majka bezdušno na ulicu, kao siromahe bez Otadžbine, tj. bez države. Ako se uopšte uvede postupak našeg generalnog konzula u Njujorku kao što je bio slučaj sa gđom Markoja iz Bridž Porta, onda smo 7 do 800.000 slovenačkih iseljenika sprečili da ikada posete našu zemlju. U čvrstoj nadi i uredjenju te iz

ljubavi prema svojoj rodnoj zemlji, ovi iseljenici nisu hteli zatražiti tuđeg podanstva, — još više — svi naši konzuli, spoljna politika naše Vlade, sva naša stremljena, svih naših vladinih predstavnika i sve naše delo odnosno iseljenika ovde kod nas bilo je, da smo iseljenike odvrćali od toga da prime tuđe podanstvo. Naši iseljenici verovali su svojoj državi i svojoj majci, (kome dete da veruje ako ne svojoj majci!) Međutim, gospodo, zbog svoje vere u svoju državu i odanosti svojoj nacionalnoj državi, ostali su ovi iseljenici naše krvn potpuna domovinska siročad, t. j. ljudi bez države, bez podanstva i bez Otadžbine. Ovo se do sada među našim iseljenicima još nije saznalo, niti je kome palo na pamet da bi jedan narod ili jedna narodna država igde na svetu mogla ovako kruto da odbaci ovako ogroman broj svoje dece, koja su istovremeno njezini najveći dobrotvori. Izvolite sada, gospodo narodni poslanici, govorite ovoj masi našeg naroda o vernosti našoj državi i narodu. Stvarno stanje je danas takvo, da naš prečanič — iseljenik ne sme u Jugoslaviju, i ne sme da obide svoje rodno mesto. Srpski iseljenik, međutim, može nesmetano da dođe kad god hoće, Gospodo, zar ovakvim postupkom ne dajemo neprijateljima naše države, koji se šunjavu među našim iseljenicima, u ruke najuspešnije oružje protiv naše države. S ovom godinom, dakle, prestaju posete naših iseljenika, pošto su počeli da se izvode zakoni spomenuti u okružnici Ministarstva unutrašnjih dela. Ovo će porazno da utiče na naše iseljenike kada oni za to saznaju, nastaće među njima veliko razočarenje, koje će roditi veliku mržnju i prezir prema našoj zemlji — surovoj majci svoje dece — kakva nije ni jedna druga država u svetu.

S toga kao predstavnik srezova, koji imaju više od polovine svojih ljudi u iseljeništvu i koji žive samo od iseljeništa, jer bi bez svojih iseljenika morali već stvarno propasti, najodlučnije tražim, da se ovo pitanje odmah prouči, i molim gospodina Ministra Rajakovića, da izdejstvuje hitne odredbe sadašnje Kraljevske vlade po ovom pitanju i telegrafski izvesti sve svoje konzule i poslanike širom sveta, da se u pogledu podanstva naših iseljenika postupa onako, kao do sada i da se sa iseljenicima koji su se iselili iz prečanskih krajeva pre 1 decembra 1918 godine postupa jednakopravno kao sa onima koji su se iselili posle toga dana. Ovdje je potreban brži rad da se spreči ogromno zlo. Ovim bi bilo bar privremeno rešeno ovo pitanje. Neka se odmah pristupi izradi novog iseljeničkog zakona, koji bi uredio pitanje državljanstva naših iseljenika jasno i precizno, da ne bude nekih sumnji i da bi naši vladini predstavnici u svetu znali svi jednako da postupaju i da se ne nanosi našoj državi i javnosti šteta na prestižu.

Najnoviji način iseljavanja naših ljudi je tako zv. sezonsko iseljeništo. Strane države, naročito Nemačka i Francuska, svake godine zamole za veći broj radnika za obradu njihovih polja i za njihove najniže i najgore plaćene radove, koje njihovi građani neće da vrše.

Ako posmatramo ovo sezonsko radništvo sa stajništa državnog prestiža i naše građanske časti, ovo je naša nacionalna sramota, ili blaže rečeno, naša socijalna rana. Tragika je da mora Slovenac da služi tuđim narodima za najniža i najgora plaćana dela. Ipak je sezonsko iseljavanje danas naše potrebno zlo. Naša industrija nije još toliko razvijena da bi mogla da uposljuje sve naše suvišne radničke snage.

U slovenačkim pripovetkama imamo naročitu glavu o tzv. »Desetim braćama« i »Desetim sestrama«. Nekadašnji naš seljak imao je još toliko zemlje, da je bilo hleba za devetoro dece, dok je za desetoga nedostajalo i kašike i hleba, te je morao u svet. Ovu žalosnu sudbinu desetoga deteta narodna uobrazilja zavila je u pripovetke o velikoj tragici ovo desetoro braće, koju su opevali naši pesnici i opisivali slovenački literati, na pr. Jurčić u svom »Desetom bratu« i slikari u svojim slikama. Međutim, danas je zemlja našeg seljaka toliko rasparčana da vam se čini kad se vozite kroz Slovenački i gledate naš polja ka odu imate pred sobom šahovsku dasku. Polja su podeljena u male komadiće i svaki komadić je vlasništvo drugog gospodara. Naš seljak danas ne može da prehrani ne samo devetoro dece, nego jedva dvojicu, a većim delom i samo po jedno dete, dok svi drugi moraju u svet. Na taj način naša Slovenija svake godine ima na 1000 suviše radne snage, ovakvih desetih braća i desetih sestara, mladih čvrstih mladića i devojaka, koje briga za hlebom potera iz sela u naše gradove.

Usled nedovoljne industrije kod kuće ne nadu hleba, i zbog toga opsedaju naše berze rada i mole zaradu. Baš stoga je danas sezonsko radništvo — i ako sramota i nesreća za narod — ipak potrebno zlo i još moramo biti čak i zahvalni stranim državama, da daju našoj suvišnoj radnoj snazi hleba, kojega im rodna zemlja ne može da da. Dužnost je naših vlasti dakle, da se ovo potrebno zlo poboljša na taj način, da se potrebnim ugovorima sa raznim državama pobrine, da ovi ljudi ne budu iskorišćeni, te da se s njima postupa kao sa ljudima i da im se daje sva potrebna zaštita prilikom prodavanja njihove radne snage tuđem narodu, s kojom ti odnosi narodi povećavaju svoje nacionalno bogastvo. Mi moramo ove ljude zaštititi, da bi oni uživali sva prava, t. j. da se njihove plate povećaju na nivo plata domaćih radnika tih država, da dobivaju onaku hranu, kakvu njihov teški rad zahteva, da budu u svakom pogledu zaštićeni protiv svih nepravdi, protiv svakog antinacionalnog trgovanja, kako bi nam se vratili kući umno zdravi, zdravi duhovno i po srcu, makar i sa zaradenim žuljevima tuđe države. Ovo je jedan veliki problem sadašnjice, kome treba posvetiti naročitu pažnju.

Naša Rafaelova družba postigla je da je gospodin Predsednik Kraljevske vlade Dragiša Cvetković, kao Ministar socijalne politike 3 januara 1939 godine u Murskoj Soboti sazvao anketu po tom pitanju. Izlaganja učesnika na ovoj anketi bila su vrlo interesantna i po državu korisna i po državu poučna.

Zato pozivam i molim gospodina Ministra socijalne politike da ovakve ankete priređuje i u buduće gde će zastupnici raznih organizacija, koje imaju veze sa sezonskim radništvom, izneti svoja mišljenja, iz kojih će Ministarstvo socijalne politike moći da izvuče korisna uputstva za pravilno rešenje ovoga pitanja. Do sada se slala u inostranstvo na sezonski rad samo suvišna radna snaga zemljoradničkih krajeva iz srezova: Murska Sobota, Lendava i Čakovec. Ali, gospodo, i u ostalim srezovima Slovenije, a naročito u pasivnim krajevima naše Suhe Krajine, Belokrajine i naše Dolenjske, imamo na hiljade suviše radne snage, koja isto tako moli i traži da joj se omogući zarada i hleb u inostranstvu. Anketa u Murskoj Soboti odlučila je, da se ove godine deo ovoga radništva podeli i na ostale srezove Slovenije, što moramo pozdraviti.

Za zaštitu naših nesrećnih desetina hiljada iseljenika, Kraljevska vlada mora da se svestrašno pobrine. U državni proračun uneta je stavka da se ukida nepravedna glavarina, koju je morao do sada svaki iseljenik da plati u visokoj sumi od preko 200 dinara. Naš bedni patnik morao je za put u inostranstvo da pozajmi novac. Da bi mu ovaj put bio još teži, vlast mu je bez milosti izvukla iz džepa još i visoku glavarinu. Ovako majka ne sme da postupa sa svojim detetom. Stoga zahvaljujem gospodinu Ministru socijalne politike Miloju Rajakoviću, da je ovu nepravdu pravilno shvatio i glavarinu ukinuo.

Sada ćemo morati da tražimo druge izvore, koji bi omogućili prikupljanje finansiskih sredstava, da bi se ovo naše radništvo zaštitilo. U Ljubljani se nalazio predstavnik nemačkih radnih organizacija, koji se izrazio, da ne može da razume, zašto naša država ne šalje za svojim sezonskim radnicima iseljeničke sveštenike, iseljeničke nadzornike, a naročito iseljeničke komesare, koji bi kontrolisali život iseljenika u Nemačkoj. Sve države to čine samo Jugoslavija ne?! Ovo ne sme više da se događa!

Rafaelova družba je predložila da se sastavi naročita komisija iz predstavnika Ministarstva socijalne politike i predstavnika Banske uprave, koja bi imala da otputuje sa sezonskim radnicima u inostranstvo i koja bi vodila brigu za punu zaštitu naših iseljenika na strani, da nam se vrate fizički i moralno nepokvareni u domovinu.

Treba se pobrinuti da naši iseljenici mogu da donesu svoj zaslužen novac kući. Do sada im je bilo dozvoljeno da svakoga meseca šalju manje sume, a isto tako, da jednu manju sumu ponesu sobom kada se vraćaju, a za ostali novac morali su u inostranstvu da kupuju razne stvari, kao: odelo itd., i na taj način donesu kući stvari umesto para.

Naš je čovek otišao u svet za zaradom, sa tom namerom, da uštedi nešto novaca, sa kojim će moći da plati dugove na svome imanju, i da se obezbedi za potrebni hleb preko zime, a ne da tamo kupuje nepotrebno odelo, koje može kod kuće jeftinije da dobije. Molim gospodina Ministra da i ovome pitanju posveti svoju pažnju i brigu.

Iseljenička propaganda neka se unese i u naše škole. Kada deca moraju učiti o raznim narodima, neka se kod istorije i geografije različitih stranih država, svuda obrati naročita pažnja i našem jugoslovenskom življu u tim državama. Naša omladina treba već u svojim udžbenicima da se upozna sa ogromnim i pionirskim radom naših iseljenika u raznim državama.

Da bi se naša omladina već u ranijim godinama navikla na žrtve, za dela našega narodnoga života, apelujem na gospodina Ministra prosvete, da dozvoli, da se po našim školama osnivaju školski iseljenički podmlatci (krožki) gde bi se proučavalo ovo pitanje i omladina oduševljava za nacionalni rad. Iseljeničko pitanje je spasavanje naše krvi na strani i sigurno jedno od najvažnijih naših kulturnih i samoodbrambenih radova za našu omladinu.

U pogledu svih tih stvari, gospodo narodni poslanici, poslednjih godina pod vodstvom iseljeničke službe našega Predsednika Kraljevske vlade, kao tadašnjeg Ministra socijalne politike, gospodina Dragiše Cvetkovića, i marljivim radom šefa gospodina Dra Aranickog, mnogo se postiglo ili barem poboljšalo. Ali, još nam nedostaje silno mnogo, pa da

naše iseljeničtvo bude organizovano tako, kako se to srazmerno malim žrtvama i sa nešto dobre volje može da izvrši.

Na kraju, gospodo narodni poslanici, dozvolite da vam iznesem još nekoliko podataka o stanju našega iseljeničtva. U Nemačkoj imamo danas oko četrdeset hiljada Jugoslovena bez ijednog našeg sveštenika, koji su u svojim verskim potrebama upućeni samo na nemačke sveštenike.

U Moers Merbeck-u imaju naši iseljenici samo jednu učiteljicu, a trebali bi najmanje četiri učitelja i dva sveštenika. U Holandiji trebaju jednoga učitelja, u Belgiji nužno trebaju iseljeničkog sveštenika. U Francuskoj trebaju još najmanje dva iseljenička učitelja. Kanada je potpuno napuštena, isto je i sa Brazilijom i Egiptom.

Kolika je potreba za iseljeničkim učiteljima u tim krajevima pokazuje ceo red žalosnih primera, o kojima zna Rafaelova družba u Ljubljani. Iz Nemačke, Holandije i Francuske vraća se u našu zemlju omladina bilo da udovolji vojnoj dužnosti, bilo da je proterana, bilo da želi kod svojih roditelja ovde u zemlji da sebi uredi svoj život. Ali, pošto ne zna maternji jezik, ne može da bude zaposlena. I tako se potuca po našim gradovima i prosjači hleba. Pošto još nemamo ustanova koje bi o toj mladeži vodile računa, bačeni su na ulicu, gde u teškim prilikama zalutaju na stranputice, u krađe itd., samo da sačuvaju svoj život. Na taj način propalo nam je već desetina žrtava, koje će nam biti i veliki teret. Ovi mladići potucaju se i potucaće se i u buduće po našim zatvorima, kaznionicama i time prouzrokovati državi velike troškove. Kada bi se ovaj novac, kojega potrošimo za njih, za sudove, zatvore itd., upotrebio za to, da se tim siromasima obezbedi rad i život i od njih stvore pošteni članovi društva, uštedili bismo ove troškove, a žrtve spasili od velike patnje i nesrećnoga života.

U Holandiji imamo, na primer, na stotine naše omladine koja će se, kako nas izveštavaju, uskoro vratiti kući zbog pomanjkanja rada. Niko od njih ne zna naš jezik, ili bar vrlo malo. Šta će ovi siromasi da rade u našoj zemlji bez znanja našega jezika? To mi ne znamo! Iste su prilike u Nemačkoj i u Francuskoj. Sve ovo dokazuje nasušnu potrebu iseljeničkog učiteljstva i sveštenika.

Najbogatiji izvor prihoda naše nacionalne privrede je iseljeničtvo. Ako su naši iseljenici 1928 godine poslali kući 18,696.592 dolara — kao što je to izračunao gospodin dr. Feodor Aranicki u svojoj studiji »Naša emigraciona statistika za 1928 godinu«, u Iseljeničkoj biblioteci broj 4 — onda, kada je već nastupila privredna kriza, možemo potpuno sigurno da tvrdimo, da su naši iseljenici za ovih dvadeset godina poslali barem 20 miliona dolara. Ako ovo izračunamo, odnosno pretvorimo u našu državnu valutu, dobijemo upravo ogromne sume. Ni jedan drugi eksport nije nam u tim godinama doneo toliko čistoga prihoda.

Već samo to je za našu državu dovoljno stvaran razlog, da obrati najveću pažnju i brigu iseljeničkom problemu.

Naša država ima van granica u iseljeničtvu oko 1,200.000 Slovenaca, isto toliko Hrvata i gotovo 50 hiljada Srba. Svi su oni i po krvi i po jeziku naš narod i tako sastavni deo naše države, naša deseta banovina, kao što oni sami to sa ponosom tvrde, i

što uistini i jesu, naime sastavni deo naše suverene države.

Naši iseljenici budno prate razvoj prilika, kako u svome rodenome mestu, u svojoj opštini odakle su, tako i u svome narodu i u svojoj državi. Oni ljube i vole sve, sa svakom mišicom svoga srca. Ovde moram, gospodo narodni poslanici, da vas upozorim na ogroman udeo rada za naše nacionalno oslobođenje i naše nacionalno Ujedinjenje za vreme Svetskoga rata, koji su izvršili naši iseljenici. Možemo da tvrdimo da bi bez naših iseljenika, mi sami teško postigli našu slobodu. Naši iseljenici u Južnoj Americi finansirali su i svojim žrtvama omogućili osnivanje i rad Jugoslovenskog odbora u Londonu. Na sve ovo mora naša država da misli, i u tome pravcu da uputi svoju iseljeničku državnu politiku.

U tome pogledu treba da se ugledamo na rad naših susednih velikih evropskih država, na koji način one tretiraju svoje iseljenike i svoju krvnu braću, van njihovih državnih granica, i kolike ogromne žrtve podnose svake godine za njihovo održavanje. I to su, gospodo, veliki, visoko milionski narodi, koji gubitak od 5 do 10 miliona svoje braće upravo ne bi ni osetili. U poređenju sa njima, naša je država mala, a pogotovo za nas Slovence znače iseljenici i naša braća van granica polovina našega naroda. Stoga nam ne može da bude svejedno, da li ćemo tu polovinu svoga naroda da spasimo ili izgubimo. Nije nikakvo čudo, što je zbog takvoga stanja stvari, Slovenački narod poslednjih deset godina razvio živu akciju u svojoj nacionalnoj organizaciji, Rafaelovoj družbi, za rešavanje ovoga problema.

Mi imamo u Zagrebu Savez organizacije iseljenika, koji ima svoje podružnice u celoj državi. Pomoću ove dve organizacije naša je iseljenička služba kao privatna inicijativa postigla u poslednjih deset godina upravo zavidne uspehe. Na inicijativu Rafaelove družbe uvedena je pomoću Saveza organizacija iseljenika iseljenička nedelja za celu državu, koja je naročito zahvatila najšire mase, te ih zainteresovala za iseljeničko pitanje, pošto je ovaj problem ne samo stvar države i iseljeničkih organizacija, nego i svakog našeg pojedinog građanina. Svi mi moramo misliti, svi mi moramo raditi, svaki u svome delokrugu po svojim mogućnostima i po svojim sposobnostima da spasimo našu krv van granica za dobrobit naše velike nacionalne države i našega naroda.

Stoga molim ovu visoku Narodnu skupštinu da i ona svim silama pomogne pri rešavanju ovog našeg krupnog državnog iseljeničkog problema Ministru socijalne politike i narodnog zdravlja, gospodinu Miloju Rajakoviću, kako bi mogao što pre pristupiti barem najvažnijim iseljeničkim problemima. Čvrsto sam ubeden da će sadašnji gospodin Ministar socijalne politike biti veran i dostojan naslednik u iseljeničkom redu predsednika Kraljevske vlade gospodina Dragiše Cvetkovića. Stoga ću glasati za predloženi budžet. (Pljeskanje na desnici).

Potpredsednik Nuriya Pozderac: Reč ima narodni poslanik g. Velja Marinković. (Glasovi: Nije tu!). Pošto g. Marinković nije prisutan, smatra se da je odustao od reči.

Reč ima narodni poslanik g. dr. Maksim Sevšek.

Dr. Maksim Sevšek: Gospodo narodni poslanici, poznata je činjenica da onaj ko radi za socijalni mir taj radi na prvom mestu i za svetski mir. Svetska istorija kaže nam stvarno kakvo je bilo vibriranje svijui svetskih događaja, podizanja i napretka kroz

sve vekove kao i danas baš socijalna evolucija, koja ide nepokolebljivo svojim putem i pravcem i koju ne može niko da zaustavi ili prepreči.

Mi vidimo kako su počeli spolja i jaki narodi da propadaju, da ginu i da u miru krvare iza barikada tada kada odgovorni faktori i vlastodršci nisu znali ili nisu imali volje za razumevanjem ovog eminentnog pitanja. Iz svega ovoga sleduje kako treba svaka država da obraća najveću pažnju na socijalnu strukturu svog naroda, te vodi računa o njegovim ekonomskim i zdravstvenim prilikama, jer baš danas u današnjoj svetskoj psihozi i konstelaciji imaju samo oni narodi mogućnost prosperiteta, napretka te budućnost u svojim rukama koji su socijalno jači i zdraviji. Samo narod koji je socijalno jak kod njega nema mesta različitim ideologijama sa tendencijom da razruše i rastroje njegovu organizatorsku silu, da unište sva njegova naravna, narodna i čovečanska prava, koja nosi u sebi kao imperativ uloženi u njegovu psihi od ruke nevidnog. Samo ovakva država može da bude mirna na svima svojim granicama koja ima iza sebe, jak čvrst i zdrav narod, koji je u samom sebi socijalno ureden i zadovoljan.

A država koja ne pokazuje u dovoljnoj meri razumevanja za sva ta najelementarnija pitanja bilo u životu posameznika, bilo narodne celine kao takve, ovakva je država osuđena već unapred na propast i razume se i ništa to nije novo što se pojavljuju u svakoj takvoj državi različita pitanja, bilo socijalno-ekonomske bilo nacionalne prirode, koja idu obično rukom u ruci i koja mogu da metnu ovu državu u jedno neizvesno stanje baš u njezinim temeljima.

Gospodo narodni poslanici, kada se govori o Ministarstvu za socijalnu politiku i narodno zdravlje, tada je potrebno razumeti i videti, kako ogroman je opseg delatnosti toga Ministarstva. Na jednoj strani voditi brigu sa punom odgovornošću za sve najrazličitije socijalno-političke probleme, a na drugoj strani brigu za narodno zdravlje te sta pitanja, koja su s time u vezi.

Posle ekspozee Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja g. Rajakovića, treba da baš ja, kao lekar, priznam, jer svakog dana i na svakom koraku dolazim u dodir sa tim pitanjem, da je ovaj ekspozee savršeno sastavljen, kako bi se popravile zdravstvene i socijalne prilike kod našeg naroda, čime je već počeo, i to velikom energijom, s puno razumevanja i socijalnog osećaja njegov veliki pret hodnik — reformator, sadanji Predsednik Ministarskog saveta. Dragiša Cvetković.

Ma koliko bio uvećan budžet tog važnog Ministarstva ipak još ne može da zadovolji svim pitanjima na polju socijalne politike i narodnog zdravlja, a vidi se kolika je velika pažnja posvećena poboljšanju prilika u tome području, koliko ima mogućnosti u datim prilikama.

Baš kod ove konstatacije usudio bih se da kažem, a to treba i da priznamo, da mi baš na polju zdravstvene politike nismo postigli takve rezultate, kakve očekujemo, odnosno kakve bi želeli, pored svih ogromnih žrtava, koje je stavio na raspoloženje u tu svrhu naš narod i naši stručnjaci.

Nije to možda krivica sadašnje, niti ranije Vlade, krivica leži u sistemu, prema kome se rukovodi sva naša zdravstvena politika, u sistemu protiv kojeg treba da se borimo — i mi moramo i mi hoćemo da se borimo.

Nepravda ovog sistema leži 1) u birokraciji; 2) u centralizmu; 3) u nepravednoj podeli zdravstvene službe.

Što se tiče prvog, mogu nažalost konstatovati, kako ovaj državni birokratizam sve više i više, polako ali konsekvantno ubija naše lekare bilo u bolnicama bilo na selima, kako hoće da stvori od njih nekakve lekarske administrativne činovnike.

Ne ideal lekar-sveštenik, ili kako to lepo kaže Galjre: »Čovek zdravnik, ki stoji na pragu tu in onstranstva«, nego lekar-činovnik, birokrat, sa raportima, statistikama, referatima iz dana u noć, iz noći u dan, ne lekar-sveštenik, nego arhiv i opet arhiv, a iznad svega toga pliva kao zao duh već danas preterana socijalizacija medicine.

Efekt toga jeste, da se pune arhive, a mortalitet ne može da se smanji u onakvoj meri, kako bi to trebalo.

Drugi razlog, što naša zdravstvena politika nije postigla onakve rezultate, kako bi to trebalo, leži u preteranom centralizmu. Čitavih 20 godina osetili smo svi, što znači centralizam u svim granama našeg državnog života, pa tako i u našoj zdravstvenoj politici.

Mislim da nema danas ni jednog u ovome Domu, koji bi se usudio da zagovara centralizam i da smo svi za postepenu decentralizaciju državne uprave.

To treba jedanput da dode i u našoj zdravstvenoj politici. Naše zdravstveno, naše državne bolnice treba vratiti našim banovinama ili samoupravama što je u programu sadanje Kraljevske vlade, zamoupravama koje bi mogle najpodesnije organizovati zdravstvenu službu na svojoj teritoriji onako kako bi bilo najprimernije za prilike koje tamo vladaju. Istovremeno zamolio bih gospodina Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja da se zainteresuje za Uredbu od 15 februara ove godine o nadničarima opštinskim. Da uopšte ne dolazi do osnivanja sanitetskog fonda, ili ako ipak dode do toga, da čitav fond koji se sakupi iz jedne banovine ostane u istoj banovini, kao banovinski sanitetski fond.

Kako vam je već poznato vodi se kod nas briga za narodno zdravlje u dva pravca: u t.zv. preventivnoj medicini, što znači, čuvanju zdravih od bolesti i u t. zv. kurativnoj medicini, što znači lečenju onih koji su oboleli. To znači jedan apsolutni dvotirni sistem. To bi bilo i u redu. Ali sad nezgoda leži u tome što u tome dvotirnom pravcu nema prave veze, pravog kontakta između obe linije.

Ova dva pravca u našoj zdravstvenoj službi jesu kao dva živa organa na jednome telu koje treba da oživljuje ista krv, a kakva korist ako su sudovi koji bi imali vezu između ova dva organa degenerisani, tako da ova krv ne može u dovoljnoj meri cirkulisati. Efekat bi bio u tome, što bi oba organa atrofirala. Tako smo došli i na ovome području sa jedne strane do čiste preventivne medicine koja nema prave veze, pravog kontakta sa drugim pravcem, sa našim bolnicama, koje treba da budu kao žarišta, koja šalju svoja iskustva na području medicinskog istraživanja u sve grane zdravstvene službe, a s druge strane imamo mi naše bolnice, na koje se nije nikada polagala pažnja u dovoljnoj meri, bolnice, koje su postale — po rečima jednog eminentnog lekara stručnjaka bez malo „radionice za ispravljanje slomljenih udova.“

Efekat toga jeste nekakvo letargično stanje u ovim pravcima naše zdravstvene službe. Kao montstrum, kao tipični primer kako jedna bolnica ne sme izgledati jeste državna bolnica u Ljubljani koja treba da bude centar, kao ogledalo čitave bolničke zdravstvene službe u Sloveniji, ali je baš obratno, kao što

sam već kazao, da pretstavlja jedan montstrum za svu jugoslovensku državu.

Opšta državna bolnica u Ljubljani izgrađena je bila u godini 1896 i to u jednom obimu koji je odgovarao tadašnjem stanju za bivšu Kranjsku (ali za bivšu Štajersku važila je kao centar grandiozna klinika u Gracu), i to sa 568 kreveta što odgovara za cca. 10.000 bolesnika godišnje.

Prostorije u bolnici odgovarale su prve godine po svim i sadašnjim zakonskim normama, tako da je došlo na svaki krevet 7 m² mesta i 30 m³ vazduha. Prve godine 1896 lečilo se u bolnici cca 6.000 bolesnika ali posle rata odmah (kada se je klinika u Gracu odvojila) porastao je i povećao se broj na 15.000 godišnje, a prošle godine bilo je više od 30.000 bolesnika. Broj bolesnika uvećao se dakle posle rata za 200%.

Kod ove konstatacije čovek bi odmah pomislio kako su se sa ovim velikim porastom bolesnika srazmerno uvećale uvećale prostorije, dakle zgrada bolnice kao takve — kako to traže zakonski propisi, da dode 30 kubnih metara vazduha na jednog bolesnika. — Medutim nije tako, nego situacija je danas protuzakonita ovako, da dode na jednog bolesnika 15 kub. metara vazduha. Na hirurškom odeljenju još je gore: tu dolazi na jedan krevet samo 10 m³.

Kako to izgleda strašno baš na hirurškom odeljenju gde bolesnici moraju ležati nepomično u krevetima, a što je još gore usled ovakve prenatrpanosti leže po dva bolesnika na jednom krevetu ili tri na dva kreveta i to sa teškim hirurškim ranama, leže po hodnicima gde ima uvek mnogo prometa itd.

Ima i neverovatnih scena kako kandidati bolesnici čekaju na izlazak bolesnika da bi oni zauzeli njegov krevet. Ima i slučajeva kako kandidat za lečenje stoji pored kreveta bolesnika koji umire i čeka da ga odnesu kako ne bi neki drugi novi bolesnik zauzeo njegovo mesto.

Čitavih 20 godina otkako smo ujedinjeni u našoj narodnoj jugoslovenskoj državi nije se ništa učinilo za povećanje državne bolnice u Ljubljani, osim — pardon — da se popravio jedan i dozidao jedan paviljon za ciglo 10 kreveta.

U poslednjim godinama trebalo je godišnje 3.000 bolesnika slati kući jer nije bilo mogućnosti da budu primljeni u bolnicu usled prenatrpanosti u njoj.

Ostale primljene bolesnike treba prevremeno, pre nego što se izleče, slati kući. Statistika iz godine 1936 pokazuje da je bilo te godine prevremeno otpuštenih iz bolnice 61% svih primljenih bolesnika (iznad 18.000). Sa time je umanjeno vreme lečenja. Po zakonskim normama treba da traje prosečno vreme lečenja 18 dana, a u Ljubljanskoj državnoj bolnici iznosi 7—8 dana.

Svaka bolnica treba da ima i rezervne, prazne krevete koji su potrebni zbog čišćenja, pranja, dezinfekcije prostorija kao i zbog toga da bi mogla bolnica primiti viškove bolesnika usled epidemije i po sezonama. Ovakvih rezervnih praznih kreveta treba da ima svaka bolnica prema zakonskim propisima do 30%, a državna bolnica u Ljubljani ima ih svega 2%.

U jesen 1936 počeo se graditi na državni trošak jedan hirurški paviljon za 150 kreveta. Ovaj rad je zastao, prestalo se sa gradnjem usled već poznatih budžetskih nemogućnosti, a kada su radovi sada opet otpočeli, nema finansijskih sredstava za nabavku potrebnog hirurškog instrumentarija, materijala itd.

U početku moga govora o bolnicama kazao sam da državna bolnica u Ljubljani može služiti kao primer kako jedna bolnica ne sme da izgleda, za sve državne bolnice u državi.

Neka govori zvanična statistika (1936).

Broj kreveta u opštoj državnoj bolnici u Beogradu iznosi 1.586 ; u Zakladnoj bolnici u Zagrebu 607, Sarajevu 1.102; Splitu 265, Cetinju 111, svim bolnicama u Zetskoj banovini 876, Nišu 254, Ljubljani 934.

Procenat praznih kreveta iznosi: Beograd 9%, Sarajevo 27%, Split 13%, Cetinje 22%, Niš 40%, bolnice u Zetskoj banovini 51%, državna bolnica u Ljubljani 2%.

Broj bolesničkih dana za vreme cele godine iznosi: u Beogradu u državnoj bolnici 526.309, Zagrebu 214.755, Sarajevu 293.462, Splitu 84.896, Nišu 56.066, Državnoj bolnici u Ljubljani 333.171.

Broj bolesnika godišnje iznosi: u Beogradu 26.758, u Zagrebu 8.769, Sarajevu 9.265, Splitu 4.977, Cetinju 1.374, svim bolnicama u Zetskoj banovini 10.514, Nišu 3.962, drž. bolnici u Ljubljani 30.985.

Prosečno vreme lečenja: u Beogradu 19,7 dana, Zagrebu 26 dana, Sarajevu 31,5 dana, Splitu 19 dana, Cetinju 24, bolnice u Zetskoj banovini 14,8 dana, Nišu 14 dana, državnoj bolnici u Ljubljani 7—8 dana.

Iz ove statistike nepobitno sleduje da državna bolnica u Ljubljani ima najveći broj bolesnika godišnje, a pored Beograda i broj bolesničkih dana, a najmanji broj praznih kreveta (2,2%) i najmanje prosečno vreme lečenja (7—8) dana. Na osnovu ovog mog izlaganja o fatalnom stanju državne bolnice u Ljubljani zamolio bih gospodina Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja da izvoli izaći u susret predlogu koji je sledeći:

1) Da se instalise novi hirurški paviljon, kako bi se rasteretila druga hirurška odeljenja, i to bi iznosilo 1.800.000 dinara;

2) Da se izradi definitivni plan za izgradnju nove bolnice na drugom mestu, ili da se u dovoljnoj meri proširi danas postojeća, kao i da se u tu svrhu obrazuje jedna komisija koja će ovo pitanje definitivno rešiti; i

3) Da se što pre pristupi renoviranju svih paviljona.

Što se tiče naših banovinskih bolnica u Sloveniji, one imaju iste brige. Sve su ove zgrade u građevinskom pogledu apsolutno zastarele i po svima vlada prenatrpanost u pogledu kreveta, tako da dode i u banovinskim bolnicama umesto 30 kvadratnih metara vazduha na svaki krevet svega 14 do 18 kvadratnih metara.

Zbog svoje zastarelosti nemaju ni dovoljan broj kupatila i drugih nuzprostorija. Kuhinje, perionice, ne odgovaraju higijenskim propisima jedne moderne bolnice. Zbog ovakve prenatrpanosti i banovinskih bolnica u Sloveniji prinudeni su naši bolesnici da napuštaju našu zemlju, da se leče u jednoj ili drugoj susednoj državi.

Neka se ne zaboravi, kako je bilo već više puta naglašeno, da je naš narod u Sloveniji pograničan narod, koji treba da stoji budno na straži protiv svih stranačkih uticaja rafinovane propagande.

Je li, dakle, u skladu sa nacionalnim osećanjem i u državnom interesu da naš narod prinudjen prelazi naše granice, gde, možda, igra šovinistički akcent najveću ulogu?

U pogledu naših banovinskih bolnica u Sloveniji tražimo od države to što nama pripada, tj. da vrati već jedanput našim banovinskim bolnicama svoj dug koji duguje već niz godina i to u iznosu od deset miliona dinara. Uveren sam, da će gospodin Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja učiniti sve, da se ovaj dug banovinskim bolnicama, koje se nalaze u većini slučajeva u graničnoj zoni, vrati.

Mi svi imamo veliko poverenje u gospodina Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja, kao i u čitavu Kraljevsku vladu, pa sam uveren, da će se gospodin Ministar tome poverenju posve odužiti.

Po zakonskoj normi treba da dode na svakih 25 kreveta po jedan lekar, a u Sloveniji dolazi u javnim bolnicama — prema statistici — na svakog lekara po 37 kreveta.

Da bi došlo do zakonskog broja lekara u bolnicama treba još pored postojećih, da se zaposli novih 70 lekara i stvori za njih budžetska mogućnost.

Time bi bila učinjena jedna vrlo važna činjenica s obzirom na nezaposlenost lekara, jer nije u interesu države i naroda da se lekarski stalež proletarizuje.

Postoji još jedno pitanje, koje je od velike važnosti ne samo za Sloveniju nego i za čitavu državu, pitanje jedne bolesti, koja ne igra samo ulogu kao infektivna zarazna bolest, nego u prvom redu kao socijalna bolest — tuberkuloza.

Kod nas boluje godišnje do 200.000 ljudi, a umire ih 60 hiljada godišnje. To je statistika, a koja u punoj meri ne vredi. Broj bolesnika kao i onih koji umiru mnogo je veći, jer koliko ima bolesnika, koji se uopšte nikada ne pojave pred lekares. Ova je bolest rasprostranjena u svima krugovima, a specijalno u redovima našeg radničkog staleža, kao i među zemljoradnicima, a gde se jedanput pojavi u jednoj porodici, tamo obično ne prestane pre, dok ne padne poslednji član ove porodice. A što je još gore, ova bolest ide iz roda u rod, ne kao nasledna bolest, jer tuberkuloza se ne nasleduje, ali se nasleduje konstitucija organizma, koja naginje ovoj bolesti.

O borbi protiv tuberkuloze danas se mnogo govori i piše i zaista mnogo se učinilo u tom pogledu, zahvaljujući u prvom redu privatnoj inicijativi naših lekara i našeg naroda kao i sa strane države.

Ali, gospodo narodni poslanici, kao nekadašnji sanatorijumski lekar za grudobolne mogu iz vlastitog iskustva da vam kažem: sve što se u tom pogledu uradilo, sve je kao kap vode u moru i ovo stanje produžavaće se sve dotle, dok mi ne dobijemo u dovoljnoj meri lečilišta u koja bi mi primali i odvajali od zdravih bolesnike koji boluju od tuberkuloze.

Odmah sa time u vezi postavlja se pitanje, da li država da stane na stanovište građenja skupocenih sanatorijuma ili bolnica. Kao lekar u jednome od naših najvećih sanatorijuma imao sam priliku da vidim, da imaju mogućnost u sanatorijumu da se leče samo ljudi bogate klase ili ljudi za koje plaća bolesnički fond, a narod, kao takav, koji je siromašan, za njega ne može da egzistira nikakav sanatorijum iz jednostavnih razloga jer ne može da plati stan i hranu 70 do 100 dinara dnevno, pored toga još sve lekove, operacije i t. d.

Danas, kao privatni lekar, koliko sam puta u neprilici. Dode bolesnik, na primer zemljoradnik, sa prvim simptomima tuberkuloze.

Ovde treba odmah otpočeti lečenje u jednome lečilištu, a gde da ga šaljem, gospodo? U sanatori-

jum? Zbog njegovih slabih finansijskih prilika je to nemoguće. Da plati mesečno 3 do 4 hiljade pa i 5 hiljade dinara to je nemoguće jer ne sme da zaboravi da je tuberkuloza dugotrajna bolest, koja može da traje i u prvom stadiju meseca i meseca pa i godine.

Bolestan čovek ima i svoju familiju, ima decu, možda još i stare roditelje. Od čega da živi ta porodica?

Da ga šaljem u bolnicu? A kamo? Nema gde. Možda u koje odeljenje sa nekoliko kreveta za grudobolne, odeljenje koje nema ni pravog instrumentarija i drugog pribora kako to traži moderno lečenje?

Eto vam, gospodo, ovde je centar pitanja. Znam jedan ili drugi govornik iz ma koje banovine hoće možda da govori na ovome mestu kako je potrebno da se u njegovoj banovini izgradi sanatorijum. Ja mu kažem već unapred, pa makar da se ovaj sanatorijum podigne, hvala Bogu — ništa neće s time da učini za svoj narod u širem značenju reči u borbi protiv tuberkuloze, nego samo za takozvanu bogatu klasu.

Što se tiče lečenja tuberkuloze mi smo danas na čisto: 1) tuberkuloza može da se leči svuda, samo postoji pitanje kako tu bolest lečiti, 2) Tuberkuloza je izlečiva, samo postoji pitanje da li ima bolesnik mogućnosti da na vreme počne sa lečenjem.

Ova misao izražava se kao sukus rezolucije poslednjih fizioloških kongresa.

Opravdan je zahtev, da država već jedanput pristupi energičnom rešenju ovog pitanja koje se sastoji u tome da se bar u svakoj banovini podigne po jedna centralna bolnica sa svom modernom opremom sadašnjeg modernog načina lečenja tuberkuloze, bolnica koja bi odgovarala broju bolesnika u toj banovini i u kojoj bi se siromašni bolesnici lečili besplatno, a drugi sa naplatom kao u drugim bolnicama. Možda će neko kazati: pa vi Slovenci imate Golnik. Zaista, mi imamo sanatorijum, koji je najveći i najmodernije instaliran ne samo na Balkanu nego u čitavoj Srednjoj Evropi, ali neka se ne zaboravi, da je ovaj sanatorijum podignut i građen samo pretežnom inicijativom, zahvaljujući našem narodu u Sloveniji, koji ima veliki smisao za organizaciju i da egzistira bez ikakve državne dotacije. Apelujem na gospodina Ministra za socijalnu politiku i narodno zdravlje da ovaj zahtev našeg naroda, zahtev koji je prihvatio i fiziološki kongres, zahtev kod koga država ne sme da štedi, privede u život.

Pošto imam puno poverenje u g. Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja da će sva pitanja koja se odnose na socijalni i zdravstveni prosperitet našeg naroda uzeti ozbiljno i energično u pretres i učiniti sve da reši ova pitanja i to što pre, glasaću za budžet. (Odobranje i pljeskanje na desnici).

Potpredsednik Nuriya Pozderac: Ima reč narodni poslanik g. Stojan Krstić.

Stojan Krstić: Gospodo poslаници, ја заступам један најсиромашнији и најпасивнији, један печалбарски срез. Моји печалбари не само сада после рата него и пре рата били су растурили широм света. И данас ја имам неколико стотина мојих печалбара у Турској и Персији. Њихов је живот врло тежак тим пре што не могу ни новац да пошаљу својим домовима. Има један врло велики број и у суседној земљи Румунији који су стекли добар иметак али се и они налазе у врло тешком положају. Ја знам да у Министарству социјалне политике постоји отсек за заштиту наших исељеника али ја не верујем да их тај отсек може

у потпуности заштитити. Румунске власти специјално са тим печалбарима врло рђаво поступају. Новац који су имали уштеђен потпуно им је пропао у новчаним заводима.

Свој иметак у некретности не могу отуђити. Нама тамо нема више опстанка. Ја молим господина Министра социјалне политике и народног здравља да овоме важном питању, специјално због мојих најсиромашнијих печалбара посвети пажњу и да их помогне.

Пре извесног времена имао сам један случај да је један печалбар протеран као најгори разбојник, дотеран до наше границе, а онда преко Београда и Ниша даље упућен у своје место. Али није то једини случај. Има доста оваквих случајева.

Ја сам и сам размишљао како да се тим људима помогне.

Осим тога постоје и моји печалбари у Турској. Они су нашли начин да путем клиринга дотурају новац својима. У прошлој години дато је доста пара преко Централне банке у Цариграду. Међутим овај новац и данас лежи у нашој Народној банци. Ја сам поводом тога упутио једно писмо господину Министру социјалне политике и народног здравља а и сада га поново молим да се заинтересује да се на неки начин помогне овој сиротињи, јер њихови људи очекују да приме тај новац.

Затим постоје моји печалбари у Чехословачкој. Чехословачка је пре ових догађаја поступала а нарочито сада врло рђаво поступа са печалбарима. Потребно би било да се ти односи према Чехословачкој и према Румунији регулишу било путем конвенције, било на неки други начин, да се ти људи не би оставили на милост и немилост тамошњих власти.

Да наведем један пример. Децембра прошле године један печалбар путујући из Судетских крајева претворио је круне у нашу монету, јер, као што је свима познато, не може се из Чехословачке нити из које друге државе, извући већа сума. Новац тога печалбара 3 децембра прошле године задржале су царинске власти у Суботици. Ја сам, благовремено извештен, пожurio се и тражио да га заштитим. Интервенисао сам и код Народне банке и у Министарству финансија, али ни до данас тај новац није достављен ни Народној банци, ни валутном банковном одељењу Министарству финансија.

Тешкоће су велике. Има пуно таквих случајева.

Са овим печалбарима прошле године била је једна лажна афера. Неки трговци из Струге лиферовали су раднике за Француску. То је читава једна афера. Људи су били одведени тамо; међутим, нису нашли никаква посла и француско министарство рада вратило је све те људе. Они су враћени под врло тешким условима. Овде сада истовремено о тој ствари упознајем и Министра социјалне политике и Народну скупштину. Ја бих молио да се и по тој ствари поведе рачуна. Нека се кривци казне. Бар ће ти грешници наћи моралну сатисфакцију, видеће да неко води рачуна о њима.

Као што рекох, мој је срез сиромашан. Због тога је печалбарство једини пут и начин за издржавање и прехрану породица.

Познато је да је цела Јужна Србија малариична а специјално мој срез Струшки, нарочито лева обала Дрима. Ту су легла маларије.

Радило се на сузбијању маларије, али ја не видим никакве резултате, и поред тога што је осно-

ван Дом народног здравља, где су два специјалиста, од којих један странац, који се веома одомаћио. Нажалост, он се бави искључиво ботаником, ловом, зоологијом, али никако хигијеном. Са кинином се чине злоупотребе.

Не треба се ослонити на извештаје које подносе домови народног здравља. Ја сам тамо рођен и живим тамо и знам да овај Дом не даје никакве резултате нити их је до данас дао и то само зато што се на челу тога Дома у Струзи, као што већ напоменух, налази један човек који се не бави хигијеном. Ја сам се жалио раније а и сада то чиним и молим господина Министра да учини једну велику услугу и уклони тога г. управника Дома народног здравља, и постави неког хигијеничара па ће видети да ће се одмах помоћи оној сиротињи. Као што рекох, у моме Срезу струшком поред глади влада и маларија у највећем јеку. Глад влада зато што је пасиван крај, али што се тиче маларије, она влада зато што се управник Дома народног здравља у Струзи ни најмање не интересује за здравствене прилике у Срезу струшком, те с тога сматрам да би најбоље било да се он уклони. Онај други господин два пута је био уклањан као уредски лекар због злоупотреба и за време избора два месеца није залазио у Дом народног здравља, иако је за то плаћен. Тај лекар није прегледао ни једнога болесника у Дому народног здравља, него га је из болнице упућивао да се прегледа у његовој амбуланти, односно у његовоме стану. Што је најжалосније, 1937 гоине, у јесен, господину управник Дома народног здравља упутио је једнога дезинфектора да прегледа женску децу Занатске школе у Струзи. Кад сам сазнао за тај случај ја сам уложио протест код г. Бана и сва се ствар свршила на томе да је начелник санитета из Скопља упутио један акт и овај је господин саслушан. Ја против тога протестујем. Ово сам нарочито изнео као један пример шта тај управник Дома народног здравља ради у моме среском месту.

Ја ћу бити кратак, јер је кратко време, али ћу подвући само једну ствар: два предговорника говорили су о болницама, креветима, постељама и тд., али дозволите и мени да проговорим неколико речи о болници. И ја имам једну болницу а то је бановинска болница у Охриду, за цео округ охридски, која не претставља ништа. Има 30 кревета, има два добра лекара, а сама зграда не претставља ништа, јер је то једна страћара. Господин председник данашње Краљевске владе приликом једнога обиласка и сам се уверио на лицу места и обећао да ће учинити све што до њега стоји да Охрид добије болницу. Ја верујем да ће господин Председник Владе одржати своју реч и помоћи томе крају, јер је неопходна потреба да Охрид добије болницу, пошто је цео тај крај потпуно заражен маларијом.

Друго, ја сам имао пре 10—15 дана један случај: један мој печалбар који је взирао пасош за Чехословачку, водио је дете од 13 година старости, умоболно. Дете је прегледала комисија, која је утврдила да је дете болесно и да би га требало сместити у завод за душевне болести. Нажалост, Јужна Субија нема ни једне овакве болнице. Ми овде имамо једну у Београду и другу у Нишу, оне су претрпане. Пратећи буџет видим да у извесним крајевима има 5—6 таквих болница, па је

потребно да и Скопље добије једну душевну болницу, која је неопходно потребна за цео тај крај.

Ми смо после рата имали врло добро уређене домове за ратну сирочад. То су установе Министарства социјалне политике и оне су дале врло добре резултате. Ми смо у тим домовима сачували доста деце и ја сам срећан што могу овде рећи да смо у тим домовима извели на пут много деце од којих су нека сада и официри, нека учитељи а нека професори. Мени је то познато отуда што сам као чиновник Министарства социјалне политике био управник једног оваквог Дома. Стога бих ја предложио господину Министру да се у свима бановинским центрима наше земље, било на терет бановинског било на терет државног буџета оснује по један дом стараца и старица а, нарочито, по један Дом за напуштену децу. Нећу много разлагати о томе какав је значај ових домова, јер сам уверен да и ви сматрате, као што и ја сматрам, да кад неко дете остане без родитеља да је држава дужна да се о томе детету стара.

Господо, Струга је једно веома сиромашно место. Што се тиче туризма, о томе могу много говорити. Струга је опевана у песмама, али је маларија дави и гуши. Ако би се показало мало више љубави према њој, она би могла постати једно лепо летовалиште.

А сад да кажем неку реч и о радовима на регулацији Црнога Дрима и исушивању струшкога блата. Већ 20 година, господо, ради се на исушивању овога блата и на регулацији Црнога Дрима. Учињени су многи издаци за овај циљ, али још нису постигнути никакви резултати. Мене нико не може уверити да су постигнути ма какви резултати у овоме послу. Ја сам тамо на лицу места и мени је то боље познато него ма коме другоме. Ако би се ови радови на регулацији Дрима и на исушењу Струшкога блата енергичније развили, онда би се добило 1600 хектара земље која би се могла поделити сиротињи, чиме би се смањило број печалбара.

Туризам би се могао развити, али само тако ако би и држава у томе узела учешћа.

Занатство у самој чаршији управо је једна уметност. Али и поред тога струшке занатлије, кујунције не могу своју израду нигде да продаду него само у Струги. Зашто? Зато, што постоје прописи који то ометају. Претстављало би, на пример, један читав догађај за једног занатлију из Струге да добије дозволу да може отићи у предратну Србију или на какав ваџар да тамо прода своју робу.

Ја вас господо нећу више замарати. Као дисциплиновани члан Југословенске радикалне заједнице ја ћу гласати за овај буџет. То сам имао да кажем. (Пљескање на десници).

Potpredsednik dr. Dragan Damić: Има рећ народни посланик г. Aleksandar Milić.

Александар Милић: Господо народни посланици, пошто је време већ знатно поодмакло, а о свима проблемима Министарства социјалне политике и народног здравља говорено је доста исцрпно, ја ћу бити кратак, задржаћу се само на неким питањима, о којима би требало овде да се чује. Као дугогодишњи управни чиновник и старшина опште управне власти ја сам имао при-

лике да непосредно учим извесне недостатке, на које желим да обратим пажњу. Сматрам, све свега, да треба рећи неку реч о општинским лекарима. Ми знамо да закон о здравственим општинама прописује надлежност и делокруг здравствених општина и лекара удружених и самосталних здравствених општина. Као дугогодишњи срески начелник ја сам у пракси имао прилике да видим колико народ, нарочито онај сиромашни народ има муке и невоље око тога да зна, да ли има право на бесплатног лекара и бесплатне лекове, или на то нема права.

Закон о здравственим општинама упућује на један Правилник о вршењу општинске лекарске службе, па каже у томе Правилнику, односно одређује се, када један човек има право на бесплатног општинског лекара и бесплатне лекове. Међутим у самом Правилнику нема тачне и прецизне одредбе о томе, те се у пракси дешава то, да ако је општински лекар несавестан, што се може да догоди и што се и догађа, онда тражи човеку који се обрати за помоћ, уверење пореске власти о сиромашном стању. А зна се да уверење о сиромашном стању може да добије онај, који плаћа мање од 60 динара непосредне порезе. Исто тако знамо да 60 динара непосредне порезе плаћа и онај, који има на пр. само једно или пола јутра земље. И шта бива? Бива то да такав човек не може да добије помоћ општинског лекара нити бесплатне лекове, ни он ни чланови његове породице.

Није добра ни она одредба у томе Правилнику која каже да у спорним случајевима општинска управа у конкретном случају одређује, ко има право на бесплатну лекарску помоћ и бесплатне лекове. Није добра због тога, што су и ти чланови општинске управе људи, а често можда и партизани, и неће можда по савести да оцене да ли је у конкретном случају дотични сиромаш и да ли треба да добије бесплатну помоћ општинског лекара и бесплатне лекове. Зато молим господина Министра социјалне политике и народног здравља, да ове недостатке и празнине у Закону о здравственим општинама, односно у Правилнику о вршењу службе општинских лекара, допуни.

Господо народни посланици, данас је овде било речи и о раду среских лекара. Ја сам имао прилике као срески начелник, да посматрам рад среских лекара из непосредне близине. Срески лекари у крајевима србијанским, босанским, херцеговачким и црногорским, — занста се може рећи — то су прави паћеници и мученици, јер има много случајева да у целом срезу осим среског лекара, нема других лекара. И они се формално пате, јер морају да трче од села до села, и од засеока до засеока, и да врше своју тешку службу по времену и невремену. Док је то тако у тим крајевима, код нас, код нас преко у Војводини, срески лекари су, као што је лепо приметио овде један говорник, просто обични административни чиновници. Они седе у канцеларијама, купе извештаје од општинских лекара и шаљу недељне и месечне извештаје бановинама. Кад сам ја, као срески начелник, запитао једног среског лекара: — Друже, зар те није срамота да ништа не радиш? — Овај ми је одговорно: Шта ћеш, паушала нема не могу да путујем и да обилазим општине и контролишем ра општинских ле-

кара. У свима општинама има општински лекар, и шта могу да радим.

Ја мислим да би се могло наћи посла среским лекарима и у овим пречанским крајевима. Наиме, ја видим преко, код нас, у војвођанском делу Дунавске бановине, да су туберкулоза и друге инфективне болести јако развијене. Срезови и ако су доста имућни, обично немају среску болницу, а што би било врло потребно да сваки срез има. Постојеће државне и бановинске болнице пренатрпане су болесницима, па се због тога дешава да људи на селу очигледно туберкулозни, леже у истој соби са здравима и куже их, и на тај начин се туберкулоза све више развија и шири тако, да је она данас највећи непријатељ нашег сеоског становништва.

Зато, господо, ја мислим и желео бих да се подигну среске болнице са нарочитим одељењем за туберкулозне, у којима ће бити запослени срески лекари било као старешине болнице било као обични лекари, како би могли да воде бригу о овим болесницима, да спречавају ову опасну заразу, која наш народ у овом крају просто десеткује.

Господо народни посланици, никако нисам могао да растумачим нашој сиротињи зашто се палате окружног уреда код нас граде тако луксузно, да се човек, кад уђе унутра и погледа ону сиротињу, која се пријављује у тој згради за помоћ и која тражи ту помоћ — мора уопште зачудити томе луксузу, а то вам је, господо, права антитеза између ових луксузних палата с једне стране и оних бедних људи, оне сиротиње с друге стране, која тражи ту помоћ, а мало шта има од луксуза тих палата. Ја, господо народни посланици, сматрам да је то у најмању руку луксуз и да је то један страховити расход и налазим да би било много боље да су те паре, које су дате за зидање ових велелепних палата употребљене на побољшање положаја осигураника.

Господо народни посланици, малочас читао сам у новинама да поједини градови уводе социјални прирез. Ја међутим сматрам да би било много боље да се заведе државни социјални прирез којим би се положај социјално најслабијег сталеза подигао и поправио. Пре годину дана путовао сам по Италији и разговарао сам са врло много људи, који су ми се хвалили о стању како је у Италији. Сиромашни људи су ми се с једне стране хвалили да је код њих, од кад је завладао режим фашиста, стање за раднике много боље, али сам с друге стране опет чуо гласове, и то од оних имућних људи, да су њихови ценови и сувише ангажовани. Ја сам приметио тим имућним људима, који су се жалили на социјалну порезу, да је боље да социјална питања реши грађански сталез, него да дође до тога, да питања решава пролетаријат. И, господо, ако само прођете кроз Италију, ви ћете видети радничке станове лепо уређене; видећете да је спроведено радничко осигурање како треба, тако да беду најниже класе нећете моћи видети.

На завршетку, господо посланици, дозволите ми да последњих неколико речи посветим моме ужем завичају, моме изборном срезу, нашој Фрушкој Гори. Фрушка Гора, као што су знате, плућа нашега Срема, и мислим да би требало тој Фрушкој Гори, где и ви сви долазите да нађете освежења, да се обрати већа пажња, нарочито да

би се санаторијум за туберкулозне поправио и проширио, јер он у садашњем стању може примити само врло мали број туберкулозних болесника. Ово утолико пре, што је нашој сремској сиротињи, која болује од туберкулозе, исувише далеко Голник или Тополница. Завршујући ових неколико речи, ја изјављујем да имам пуно поверење у владу г. Цветковића и у Министра за социјалну политику и народно здравље и изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Potpredsednik dr. Dragan Damić: Reč ima narodni poslanik dr. Milorad Vlajković. (Nije prisutan!) Pošto g. dr. Vlajković nije prisutan, smatra se da je odustao od reči.

Reč ima narodni poslanik g. Sava Danilović. (Nije prisutan!). Pošto g. Danilović nije prisutan, smatra se da je odustao od reči.

Reč ima narodni poslanik g. Dimitrije Mladenović.

Димитрије Младеновић: Кад је већ реч о социјалном старању народа морамо се питати да ли су социјално збринуте и у неколико осигурани сви слојеви нашег народа. Видећемо да је само један део нашег становништва, нешто преко 5% осигуран. Остали слојеви као што је земљорадник, који броји око 80%, слабо је, може се рећи чак и никако осигуран. Али и ово минимално осигурање доношењем Уредбе о плаћању земљорадничких дугова за велики део нашег становништва према § 481 грађ. закона отпало је.

Мислим, да циљ Министарства социјалне политике треба да буде изналажење могућности да се могу сви слојеви нашег становништва сами о себи старати и осигурати минимум који је потребан за живот једној породици. Али тај минимум мора бити законом зајемчен. Као што напред рекох, један део нашег народа осигуран је и то: чиновници и државни службеници пензијом; радник који је у незнатном односу према осталима осигуран Законом о осигурању радника и доношењем Закона о пензионом фонду ипак је његов живот доношењем ових позитивних закона, живот његов и његове породице осигуран за случај болести и изнемоглости. Доношење Уредбе о минималним надницама ишло се да се наш радник што је могуће боље збрине и онемогући искоришћавање радне снаге од стране послодавца.

У вези свег горе изложеног предлажем: да се за земљораднике задржи § 471 Грађ. закона и прошири на остале слојеве нашег народа, као што је радник, занатлија, трговац и индустријалац.

Износ тога минимума који је најнужније за опстанак једне породице нека Министарство социјалне политике утврди, и то: за земљораднике преко пољопривредне коморе, за занатлије преко занатлијске коморе, за трговце преко трговачке коморе и индустријалце преко индустријске коморе.

Осигурањем овог минимума мислим да би се постигло још и то: да би сваки грађанин Краљевине Југославије радио да сам себи прибави најпотребнију имовину за опстанак, као што је сваком без разлике потребна кућа са најнужнијим одељењима за становање: земљораднику земља, стока и његов алат за обраду земље, раднику и занатлији алат и одељења за радионице, а трговцу и индустријалцу одељења која ће служити за становање и за рад.

На овај начин држава би била растерећена са издавањем помоћи за бескућнике, незапослене и изнемогле, а нашим грађанима дала би се могућност, као што напред рекох, да се сами старају за свој опстанак и опстанак своје породице. Мислим на овај начин било би много мање бескућника, јер би доношењем овог закона о минимуму сваки био сигуран да му је заштићено оно што му је за живот најнужније.

Што се тиче болница и амбуланти треба се придржавати једног израђеног програма о подизању и издржавању болница и здравствених домова. Мишљења сам да болнице треба подизати у центрима, већим местима, тако да могу да послуже за околину, и те болнице треба снабдети свим потребама за лечење.

У местима пак удаљеним од болнице подизати прихватнице амбуланта са најнужнијим потребама и довољно лекова тако да болеснику може одмах бити указана сва лекарска потребна помоћ. Са жалашћу морам да напоменем да имамо болница са недовољном спремом, недовољно лекара и лекова да би једна болница могла да одговара своме задатку. А што је најглавније да има таквих болница које по неколико месеци немају лекова а има и таквих случајева где сами болесници у болницама купују лекове и лежећи у болници лече се својим лековима.

Што се тиче подизања амбуланата мишљења сам да их треба подизати у местима која су удаљена од болнице као што имамо које су удаљене преко 50 километара од болнице. Али те амбуланта требало би да буду снабдевене најнужнијим лековима и спремом, а не као до сада.

Господо народни посланици, здравствено старање не треба да се ограничи само на болесне људе него треба спречавати да становништво не оболева. Стање у мом срезу приморава ме да изложим у каквим се приликама налазе становници мог среза. Прошла година, као што вам је познато, била је неродна. Почело се са куповином људске хране одмах после жетве, а узимајући у обзир родност године, цена људској храни била је много скупља, те пошто је мој срез пасиван то су људи били приморани да иду у печалбу, и да купују храну. Крај посве пасиван, печалбарски учинио је то да је већ у последњем месецу почела да влада незапамћена глад у мом срезу. Поједини становници пошто су продали све што су могли да продаду, да би одржали голи живот и заложили све што се могло заложити да би спасли од глади своју породицу, у немогућности су и без средстава да купују најнужнију храну за одржање живота. Баш у овом месецу запослења још нема, а далеко је до нове жетве. Сироти становници мога среза принуђени су да туцају корење појединих биљки и клипове од кукуруза и тиме се хране те се питам: како ће то сирото становништво да одржи свој голи живот. Ја не правима питање од тога да ли ће они са оваквом храном бити и остати здрави или не, већ је у питању опстанак њиховог живота и њихове јадне деце која већ дуго не знају шта је хлеб од природног брашна. Нећу да наводим врло тешке примере гладних и страдања мог сиромашног печалбарског среза, само напомињем да је бедним становницима мога среза много теже него за време окупације. Да не би настало умирање у масама од глади, молим господина Министра

социјалне политике да се одмах пружи ма и најмања помоћ ради исхране гладног и хлеба жељног становништва мога незаштићеног и остављеног самом себи краја.

Господо народни посланици, поред осталог, здрава пијаћа вода основ је здрављу. У мом срезу најмање се чинило да становништво буде снабдевано здравом пијаћом водом, те је било принуђено да пије воду немајући у близини довољно извора нити пак канализацију која би довела воду до насеља, те су многи, односно поједина села принуђена да као пијаћу воду употребљавају воду из појединих баруштина и река, што чини најбољу услугу заразним болестима.

Надам се да ће господин Министар узети ово у обзир и учинити све у границама могућности да се ово питање снабдевања водом што пре реши.

Господо народни посланици, да напоменем још и то, да у вароши и то баш у Пироту постоји једна жена, удова, крајње бедна и сиромашна, која има 6 деце а ни једно од те деце није примљено у сиротињски дом, мада је за то више пута молила. Исто тако познајем једнога сељака из мог среза који нема никакве имовине о чему има и уверење, без жене је, оптерећен је са 8 деце, па је и он молио да му се деца приме у неки сиротињски дом па се и њему није на сусрет изашло све до данас. Ја мислим да ово нису усамљени случајеви и молим господина Министра, да се о овом питању, збрињавања сиромашне деце побрине.

Верујући у позитиван рад Краљевске владе, изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. (Плескање на десници).

Potpredsednik dr. Dragan Damić: Reč ima narodni poslanik g. Svetozar Tasić.

Светозар Тасић: Господо народни посланици, ми имамо пред собом буџет Министарства социјалне политике и народног здравља, а чули смо данас и експозе господина Министра, којим нам је образложио потребе које цифарски правдају овај буџет. Морам одмах признати, господо, да ме сам буџет цифарски не задовољава. Не задовољава ме, не због тога што је он велики, већ због тога што је мали, да не кажем премален, јер овакав какав је овај буџет, по моме скромном мишљењу, неће моћи да задовољи потребе које се по њему очекују ни у 50%.

Морам признати, господо, да овај буџет само књишки претставља један буџет, а у ствари он би требао да претставља два буџета, односно два буџетска раздела, један да буде буџет народног здравља, а други буџет социјалног старања, или боље речено буџет социјалне бригае. Ја бих био срећан, господо, а мислим да бисте се и сви ви, како на десници, тако и на левици, исто тако заједно самном осећали срећни, када бисмо могли и у једном и у другом буџету да видимо бар по 250 милиона динара, или да смо у овоме једном могли да видимо цифру од пола милијарде динара. Потребу ове и оволике суме диктовали су и непрестано диктују народно здравље, које, морамо признати, не само што није на завидној висини, већ је, шта више, збрињујуће, као и социјално збрињавање, или боље речено исхрана нашег сиромашног света у свима крајевима наше земље преко зиме, када та наша сиротиња, и ако је вредна и

вољна да ради и да радом заради парче хлеба, не може да се запосли.

Ја изражавам своју жељу и молим, господина Министра социјалне политике и народног здравља а преко њега и целу Краљевску владу да о овој мојој сугестији размисле и да, када то сада у овоме буџету није могло да буде, у наредном буџету у смислу ове сугестије, приреде једно пријатно изненађење, т.ј. да буџет овога Министарства у себи садржи суму од пола милијарде динара.

Ја уверавам господина Министра социјалне политике и целу Краљевску владу, да би се таквим једним пријатним изненађењем којим би се омогућило побољшање народног здравља и исхрана сиромашног света решио најбитнији проблем нашег унутарњег народног битисања ако не у потпуности, оно сигурно за три четвртине. У те проблеме ја увршћујем и проблем који се зове хрватско питање.

Ја, господо путујем врло често, ја сам тако рећи стално на терену, долазим у додир са свима друштвеним слојевима народа, са сељацима, радницима, чиновницима, занатлијама, трговцима; обišао сам безмало све крајеве наше земље и са многим од њих и групно и појединачно разговарао и нигде ми није постављено питање како стоји са решењем хрватског, српског или словеначког питања и када ће се и како та питања решити, већ увек су ми и у свима местима постављали питање: мисли ли се једном приступити и када решавању и решењу здравственог и социјалног проблема народног Морам признати да ми је по некада, али врло ретко, постављано и питање решења хрватског питања. То су чинили, то су питање постављали људи који од тога питања живе и мисле да живе, и то су стопроцентно били: професионални политичари, надриполитичари и разни експерти, а понајчешће они који кроз посланички мандат прижељкују министарске фотеле и лукративне положаје.

Ја мислим, господо народни посланици, да је крајње време, да је 12 час дошао када свима таквима треба једном отворено мушки и гласно рећи: престаните једном са тим вашим нежељеним патриотизмом, који вам диктују не брига за народне слободе, народна права и равноправност, већ жеља, жива, жарка жеља за министарске положаје. Али ко то да каже тима и таквима? Одговарам: то могу казати, то им могу рећи сви они код којих се нису још појавиле амбиције за те положаје. А има ли нас таквих? Одговарам: да нас у овоме Дому има, и ја са овога места све такве позивам: „на окуп патриоте"! Рекао сам, господо, а то сада понављам и подвлачим: решење хрватског питања па и решење ако хоћете и српског и словеначког питања не лежи у деоби министарских положаја, и других лукративних звања, не. Та ће се питања па ако хоћете и тај проблем решити једино тако, ако ми решимо здравствено питање и социјално питање, као и друга њима слична, чија решења од нас очекује 9/10 нашег поштеног, вредног и заслужног народа, наше миле Отаџбине, наш сељак, наш радник, физички и интелектуални, наш многонапаћени југословенски народ. Здрав и сит народ може бити задовољан, здрав и сит човек може бити и јесте највећа гаранција да држава буде јака и сигурна како споља тако и унутра.

Предговорници стручњаци и наши посланички другови лекари дали су у овој дискусији стручне

сугестије господину Министру за што хитније решење питања народног здравља у нашем народу, а мени допустите да на крају својих излагања упутим неколико напомена Господину Министру социјалне политике и народног здравља и Краљевској влади, а наиме:

Ја молим Краљевску владу да нађе пута и начина, да се земљораднички дугови још смање, и то на меру која би за земљорадника била подношљива и да одмах нареди да се обуставе продаје покретне и непокретне имовине, које Аграрна банка врши по протеклим и приспелим ануитетима; да се смање цене соли, гасу, шећеру и дувану, које троши земљорадник и да се форсира рад на регулисању река и исушивању мочвара онамо где је тај рад отпочет; да се државним службеницима, свима без разлике, закључно са V групом, побољшају принадлежности на суму која ће бити приближно довољна за њихов пристојан живот; и да се нареди самоуправним властима, у првом реду варошким и градским општинама, да своје службенике боље награде и да их по примеру државе и њиховим квалификацијама и годинама службе регулишу — разврстају како то статути тих општина прописују, а не да те своје службенике по 10, 15 па и више година држе као просте надничаре, и ако они ту службу врше као квалификовани људи. — Ово важи нарочито за Општину града Београда, која до максимума испрпљује своје службенике, а нарочито саобраћајце, кочничаре и кондуктере на трамвајима, међу којима има маса једна који раде и дању и ноћу 10—15 година као прости надничари. — За све те, како сам обавештен, општина се, када их кажњава за кривце умањеном принадлежношћу или отпустом из службе, увек позива на прописе статута, а када они затраже да се њихов положај регулише, Општина те њихове захтеве одбија с позивом да нема статута.

Могло би ми се са извесних страна замерити што покрећем то питање општинских службеника Општине београдске, када ја нисам биран у Београду нити сам житељ београдски. На ту замерку ја одмах одговарам: да је народни посланик и по Уставу и по изборном закону народни посланик за целу земљу а не само за он оместо у коме је биран и изабран и да он као такав има право да се интересује свима питањима широм целе земље. Да ово питање покренем и да тражим правна решења од претставника Београдске општине, нагнало ме је свакодневно посматрање патњи ових мученика трамвајџија у борби са свима временским непогодама и са публиком да што више прихода допринесу општинској каси а и врло чести смртносни случајеви који се дешавају у вршењу њихове службе и због чега њихове породице остају не само без храниоца већ и без насушне коре хлеба, јер их општина ни после 15 година службе надничарске није хтела да регулише нити да за такве случајеве осигура њихове породице.

Ја овом приликом морам да изјавим своје жаљење што ово питање није покренуо један наш посланички друг, кога ја јако ценим и поштујем, који је неки дан у дебати код буџета Министарства трговине изјавио и нарочито подвукао да је он дошао у овај високи Дом као претставник привредних кругова да брани интересе привредника, трговаца, занатлија, и индустријалаца, па је све те интересе тих привредних кругова, како он то сам рече, ја му признајем, вешто, убедљиво и са пуно

успеха скоро читав сат бранио, а ни једном речју се није сетио ових мученика, службеника Општине београдске, и ако и сам зна да тих није било и да они нису гласали за листу на којој је и он био кандидат, да он у овом Дому не би могао да претставља привреднике и да брани само њихове интересе. Завршујем свој говор изјавом: да верујем да ће све ове моје напомене наићи на добар пријем код уваженога и кроз социјалног Министра социјалне политике и народног здравља господина Милоја Рајаковића, а тако исто и код Краљевске владе. Ја имам неограничено поверење у Краљевску владу господина Министра Рајаковића и гласам за овај буџет. (Пљескање у центруму и на десници).

Potpretsednik dr. Dragan Damić: Реč има народни посланик г. Zarija Joksimović.

Зарија Јоксимовић: Господо народни посланици, гледајући на часовник и на протекло време као и на празне посланичке клупе ја ћу бити кратак. Понављам речи свога претходника хваљеног колеге г. доктора који је казао у својој речи да је Санџак потпуно заборављен. Па пошто се и мој срез налази у Санџаку, који имам част претстављати ја ћу укратко да кажем да он према националном раду и прошлости не заслужује да буде заборављен. С тога молим ако се већ не може да подигне једна централна болница а оно бар да се подигне један павиљон у коме би се сместило хируршко одељење. Мој би срез био и са тим задовољан. Ја сам ово питање покренуо када је садашњи господин Министар био посланик и преко њега сам радио да својим ауторитетом помогне да се то оствари. А пошто се сада налази на положају Министра социјалне политике и народног здравља ја се надам да ће се он заузети да се ово изврши и да ће одредити кредит да се тај павиљон у коме ће се сместити хируршко одељење подигне. То је потребно да се учини да се онај народ спасе да не умире у случајевима оних болести где је потребна брза хируршка интервенција, као запаљења слепог црева. Од те болести људи умиру јер морају да прелазе дуг пут преко непрелазних терена. И док дођу до болнице они већ умру. Ја сматрам да ће се овој мојој жељи изаћи усусрет и због тога ћу гласати за овај буџет. (Пљескање у центруму и на десници).

Potpretsednik Dr. Dragan Damić: Има реč народни посланик г. dr. Đorđe Marković.

Др. Ђорђе Марковић: Господо народни посланици, из извештаја господина Министра социјалне политике и народног здравља види се велики значај овог Министарства и за уређење добрих друштвених односа у нашој земљи и за заштиту економски слабијих и зависних, било у радном односу било у службеном послу. Доношењем важних социјалних уредаба пошли смо правим путем да несређене друштвене односе средимо онако, како то одговара друштвеној правди и како ћемо најбоље заштити наш народ од неповољних последица тешког социјалног положаја и слабог економског стања, како ћемо нашу народну државу заштитити од непотребних потреса и друштвених поремећаја. Ово је, господо, несумњиво сасвим правиан почетак да се наша држава изгради као правична, социјална држава. Има свакако у томе правцу још врло много да се ради, али судећи по досадашњем раду

и сва остала нерешена социјална питања решиће се онако, како то интереси нашег народа и наше државе захтевају.

Из извештаја господина Министра ми видимо, да постоје и врло значајна питања која се тичу виталне снаге, популационе политике и здравствене политике у нашој држави. Несумњиво, да су врло велики напори учињени од органа и установа, којима припада старање о овим питањима. Они су дали што се могло у границама ограничених кредита дати. Они, су, како се из извештаја види, како и сам господин Министар отворено наглашује, свесни и поред тога да ипак нису могли учинити све што је потребно, да се ти тешки односи среде и све те опасне болести искорене.

Из извештаја смо сазнали, да је прираштај у нашој држави врло добар, да је витална снага нашег народа снажна и јака, да смо у популацији прогресивни, у напредовању, да је наш народ још млад и снажан расно — биолошки. То су све врло повољне вести. Али кад се подробније упознамо са том материјом и кад проучимо све податке о тим питањима видећемо и ствари које треба да нас забрину или бар да нас приморају, да благовремено потражимо средства и начин, да спречимо, да се садашње стање — не измени, већ да се у ономе што је неповољно поправи.

Ми смо чули да је наш прираштај висок, али у исто доба и врло скуп, јер, и ако се много рађа, несразмерно много и умире. И баш је смртност најмлађег узраста врло висока. Ја сам проучавао, по подацима државне статистике, и појединости о томе како стоји у бановинама ова смртност. Ту се виде врло озбиљне ствари.

Главне жртве су деца, а најстрашнија коса је туберкулоза. Постепено се смањују рађања, али много брже је то смањење, него што се смањује умирање. Оно се знатно спорије смањује и то је већ поменуто и у извештају господина Министра. Узећемо најповољнију годину 1936 да би смо показали неповољне последице велике смртности одојчади, младе деце до пет година живота, и велике жртве које односи туберкулоза.

У Југославији је 1936 години просечно умрло од 100 одојчади у првој години живота 13.62. Од туберкулозе је умрло на 100 становника просечно 1.52. То су најповољнији услови од оснивања Југославије. 1930 године била је смртност одојчади 15.27% а на 1000 становника умирало је од туберкулозе 2.65.

Ове нам цифре већ говоре, да у нашој земљи умре деце у првој години живота скоро три пута више, а од туберкулозе на 1000 становника скоро четири пута толико колико у напредним земљама.

Али то је уопште, просечно за целу земљу. Много су жалоснији подаци ако се рашчлане по бановинама. Тако је смртност одојчади већа од просечне за Југославију, у Савској бановини (17.76%) Дунавској (16.2%) Приморској (15.6%). Одговара приближно просечној смртности у Зетској (13.68%) и Вардарској (13.52%). Мање умире одојчади од просечног броја у Дравској (11.14%) Врбаској (11.79%) Моравској (11.82%) и Дринској (12.62%). Просечно на 1000 становника умре од туберкулозе у Југославији (11.52%). Већа је смртност у Савској (2.14%) Врбаској (2.98%) Приморској (1.96%) Дринској (2.03%) Вардарској (1.74%)

и Зетској (1.76%). Одговара просечно броју у Дравској (1.52%) а мања је у Дунавској (1.45%) и Моравској (1.11%).

Још речитије говоре бројеви о узроцима умирања у нашој земљи. У Југославији од 1000 случајева у 1936 години умрло је од туберкулозе 122,8; одојчади, у првој години, живота умрло је 247.13, а мале деце до 5 година 110.74; укупно деце до пет година 357.87. Умрлих од туберкулозе и умрле деце било је преко 450 лица. Ово су већ страшни бројеви, који се не налазе у напредним земљама. Али су још страшнији бројеви по бановинама. Од туберкулозе, од 1000 умрлих, умрло је мање од просечног броја: у Дравској бановини 90,4, у Приморској 99.94, у Вардарској 96.24 и у Зетској 110.02. У осталим више и то: у Савској 126.66, у Дунавској 128.23, у Дринској 130.57, у Моравској 133.95, у Врбаској 174.64. И ти су бројеви, чак и они из Дравске бановине, непознати у напредним државама.

Од 1000 умрлих пада на одојчад у првој години живота просечно у држави 247,13. Мање од овог броја умире у Дравској бановини (173,27), у Дунавској (218,12), у Моравској (222,09); а више у Савској (263,00), у Приморској (268,97), у Зетској (270,48), у Вардарској (278,10), у Дринској (277,38), у Врбаској (291,86).

Мале деце до 5 година умире просечно у Југославији 110,74. Мање од тога умире у Зетској (47,23), у Савској (48,88), у Дравској (51,68), у Дунавској (63,45), а много више у Моравској (126,11), у Дринској (147,90), у Вардарској (152,10), у Врбаској (152,42), у Приморској (152,12).

Деце до пет година укупно је од 1000 смртних случајева било просечно 357.87. Мање умрло: у Дравској (224,95), Дунавској (281,54), у Савској (311,88), у Зетској (317,71), у Моравској (348,20), а више у Дринској (425,28), у Приморској (428,09), у Вардарској (430,20), у Врбаској (454,28).

Велика општа смртност у нашој земљи пада поглавито на најмлађе узрасте. Док од старости преко 60 година умре тек једна петина од свих смртних случајева, дотле туберкулоза и дечје болести носе половину од свих умрлих.

Али поред ових зала у нашој земљи владају у великим размерама и заразне болести: маларија, у неким крајевима ендемични сифилис. Хигијенска култура је на ниском ступњу, па су и здравствене прилике тешке. Свакако да би у овом погледу биле прилике још и горе, да не постоји организована здравствена служба, да се не води добро смишљена здравствена политика. Та служба, те мере треба да се прошире на цео народ и да обухвате цео његов живот, али су средства и установе још недовољне да све то обухвате. И општи просветни ниво народа је доста низак, да би се ова здравствена култура могла што више ојачати и побољшати.

Здравствена питања су у нашој земљи врло актуелна, она значе несумњиво исто толико важне проблеме, колико и политичка питања о којима смо толико говорили у овој буџетској дебати. И ми смо позвани да се о њима старамо у истој мери колико се старамо да средимо наше унутрашње политичке односе, само с разликом што ћемо ипак у питањима здравствене политике моћи бити много једнодушнији него у политичким схватањима.

Ако размотримо узроке овим нашим недаћама здравственим, не као лекари, који траже нарочите

моменте националне патологије, већ као социјални политичари, који траже у чему је порекло те националне патологије, није тешко доћи до закључка да се оно налази у недовољној заштитености основне ћелије нашег националног и друштвеног живота: у породици.

Сви непријатељи нашег народног здравља нападају само на један фронт, на породицу, која је слаба да се од њих брани, па се све ове болести, вла и невоље сваљују на њу и причињавају јој жртве.

Већ опадање бракова од 10,04 у 1930 години на 7,20 у 1936 на 1.000 становника, и опадање рађања од 35,50 у 1930 на 28,92 у 1936 на 1.000 становника, затим спорије опадање опште смртности (18,98 у 1930 на 15,99 у 1936 на 1.000 становника), као и спорије опадање смртности одојчади (од 15,27 у 1930 на 13,62 у 1936 од 100 рођених у првој години живота) — све су то докази да је наша друштвена основа, породица, у опасности, па да се о њој морамо много више старати него до сада.

Свакако да целокупно старање у социјалној, привредној и просветној политици утиче и на побољшање породичног живота и на ојачање породице и на слабење чинилаца који неповољно на њу делују, али искуства других земаља несумњиво нам указују да та старања потпомажу унапређење здравственог стања. Само они, га не могу сами по себи до најповољнијег стања подићи ако не постоји и нарочита борба и посебна заштита против самих ових неповољних чинилаца, који руше здравље и прете народној снази и популационој моћи народа. У многих народа установљене су посебне заштите за борбу против дечије смртности, осигурања против туберкулозе па и заштита и борба против других болести већ према томе које од њих имају нарочита значаја у националној патологији.

Зачеци таквог рада несумњиво постоје и у нас, али све се више стручњаци изјашњавају да би, с обзиром на наше популационе и здравствене проблеме и нашу здравствену културу, требало увести заштиту и обавезно осигурање породица као заједнички одбранбени фронт против свих тих непријатеља нашег народа и његове породице. Тим осигурањем које би било обавезно за све добила би се средства за спровођење најинтензивнијих заштитних мера од ових зала широм целе наше земље. Посебним пак законом обезбедили би се органи смернице и начини заштите и борба против појединих непријатеља народног живота и здравља, као што су дечија смртност, туберкулоза, ендемични сифилис, маларија, акутне заразне болести и т. д. На овај начин створио би се заштитни организам од појединих зала. Ако би се ишло засебно у заштити деце, засебно у борби против туберкулозе, засебно у борби против ендемичног сифилиса и т. д., несумњиво да би се постигли и неки успеси, али они не би били толике снаге и јачине, делујући као посебни органи, колико би могли учинити, ако би се створио организам заштитни, јединствен фронт противу свих тих зала и то баш на оној истј линији, на којој они нападају наш народ, у породици.

Зато треба тражити могућности за стварање заштитног организма са његовим органима, који ће бити концентровани, координовани и у непрекидној сарадњи на одбрани и заштити народне породице.

Већ треба мислити и на мере, које ће омогућити младим људима и девојкама да за времена заведу брак, затим да могу издржавати своју породицу, даље да им деца, подесним мерама и помоћу, не буду страх и трепет, већ радост и понос, а онда да се тој деци и пре рођења ступањем здравих брачника у брак зајемчи добро телесно, духовно и душевно здравље, а затим да постану стално старање државе, да им се добро здравље не поремети. Ту даље долазе посебне заштите од дечије смртности и свих оних многобројних болести, које наносе толике штете нашем народу. Још нарочито овде треба нагласити што интензивнији рад на подизању и унапређењу опште здравствене културе и хигијенске свести у нашем народу. То све чини целину и не могу се појединачна питања извлачити из тога сплета и за себе решавати, ако се жели поуздан и чврст успех.

И још нешто. Томе заштитном раду породице мора се придружити и планска привредна и просветна политика. Мора се изградити координација између привредних, просветних и здравствених фактора државне управе са задатком, да пронађу и израде смернице и планове за успешан рад на интегралном подизању и унапређењу здравих, крпких и моралних снага нашег народа.

Зачеци овог деловања несумњиво се налазе и у досадашњој здравственој политици. Тенденције се њене јасно крећу у овом правцу. Али тако недовољан број органа, установа, стручњака и средстава, како нам је то господин Министар у своме извештају изнео и како нам је то предложио у овом буџету, заиста онемогућују да се проведе интегрална заштита породице.

Господин Министар је поменуо, да је Уредба о Народном санитетском фонду за који смо дали овлашћења Краљевској влади у Финансиском закону прошле године, већ готова и да ће је ускоро усвојити Министарски савет, па ће ступити на снагу.

То је одлична ствар, јер ће дати здравственој политици много више могућности за подизање и оснивање нових установа и за њихово довољно издржавање и правилно функционисање.

Али сад треба здравственој политици наше земље дати и могућности, да заштитом и осигурањем породица добије нова средства, да своју благотворну акцију прошири на цео живот нашег народа, на све прилике и околности, под којима он живи, да не остане ни један Југословен незаштићен и занемарен, да се сам бори против непријатеља који је много јачи од њега.

Само организована нација може савладати ове непријатеље, само активна сарадња целокупног народа са чиниоцима здравствене политике може искоренити нездравље и беду из нашег националног организма. И зато је потребно ићи до краја и позвати цео народ да као један човек учествује у учвршћивању, заштити и осигурању основне јединице — његове породице.

Potpredsednik Dr. Dragan Damić: Има гећ народни poslanik g. Miro Protić.

Миро Протић: Господо народни посланици, да вас не бих замарао дугим излагањем и певао песму, а имајући пуну веру у господина Министра социјалне политике изнећу у кратко потребе мога краја, Метохије. Пећ, центар њен, нема никаквих болница, истина има бановинску, али она би се пре

могла назвати мртвачница јер нема ничега да би се могла бар назвати именом болница до једино наше добре лекаре, који чине све са своје стране да се болесници спасавају. Њихов је глас вапијућег у пустињи. Молим господина Министра да схвати нашу невољу.

Лекари уреда за сваку врсту болести дају најјевтиније лекове, тобоже имају такво наређење, а кад Уред наплаћује од радништва њихов принос онда га без милости утерује. Радни свет је без лекарске потпоре.

Молим господина Министра да о овоме поведе рачуна.

Једина бања Зетске бановине то је Пећска бања, која је без уређаја, без комфора и без сталног лекара, па зато молим да се и о њој поведе рачуна. Гласаћу за буџет. ((Пљескање у центруму и на десници).

Potpretsednik dr. Dragan Damić: Završnu reč ima Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja g. Miloje Rajaković.

Министар социјалне политике и народног здравља Милоје М. Рајковић: Господо народни посланици, током дискусије и претреса овог буџетског предлога ја сам чуо од стране господо народних посланика веома добре и корисне сугестије. Предложена су врло добра решења за многа значајна питања, али се при свем том није у довољној мери водило рачуна о средствима којима располаже Министарство социјалне политике и народног здравља. Ја ћу увек у своме раду имати пред очима све те корисне сугестије и сва та додирнута и покренута корисна и значајна питања.

Желим да укратко одговорим појединим говорницима, оним редом како је претрес текао.

Народни посланик г. Јововић поменуо је овде случај са маркицама у Дому слепих девојака. Г. Јововић је то учинио у најбољој намери, али на један такав начин, да би се то могло погрешно протумачити и при том пасти у грешку уопштавања. Баш тим поводом желим овде, са овог места, из Народне скупштине, да учиним признање и да одам захвалност нашу свима хуманим и добротворним друштвима нашим, у којима толико угледних и племених жена и људи раде предано и пожртвовано. Та приватна иницијатива извршила је и врши своју хуману друштвену улогу са пуно части, са пуно самоодрицања и са пуно пожртвовања.

Што се тиче овог жалосног случаја, који је поменуо г. посланик Јововић, треба напоменути да је такав случај, срећом, изванредно редак. Надлежне власти се баве тим случајем још пре него што је он доспео у нашу дневну јавност. Сва чија одговорност биће утврђена и нико неће бити поштеђен, а последњу реч ће имати независни судови.

У сваком случају, оно што ми не смемо чинити и чега се треба чувати јесте то да овај жалосни случај не уопштавамо. Ја понављам и наглашавам да су овакви случајеви ретки, сасвим ретки и незапамћени. Ако бисмо ми овај случај генерализовали, ако бисмо пали у погрешку уопштавања, онда би наше друштво било лишено племенитог рада и помоћи хуманих и добротворних друштава, јер не само да би друштва изгубила поверење публике, поверење оних на чија срца апелују, него би толике племените и пожр-

товане душе биле одвраћене од тога да раде и сарађују у добротворним акцијама хуманих друштава из бојазни да им се не учине какви незаслужени приговори. А збир рада свих тих друштава огroman је и она врше једну крупну и значајну функцију у нашем друштву. Сва та добротворна друштва ублажила су многу социјалну неправду и много допринела да у нашем друштву буде више срећних и више задовољних.

Ја понављам да вазда треба са највећим респектом и највећим признањем и захвалношћу говорити о нашим хуманим и добротворним друштвима. Увек треба рад тих племенитих душа да прати наша пуна и искрена захвалност.

Најзад, да напоменем и то, да је независно од овог случаја и пре него што је тај случај у Дому слепих девојака изнесен у јавности, на мој предлог, унесена у Финансиски закон једна одредба, којом се овлашћује Министар социјалне политике и народног здравља да донесе Уредбу са законском снагом, којом ће регулисати рад приватне иницијативе у социјалној и хуманој делатности њеној. Овом уредбом ће се регулисати услови за постојање приватних установа и друштава, делокруг њиховог рада, њихов међусобни однос и координација, њихова сарадња са званичним органима, као и надзор над њиховим финансиским и радним пословањем.

Г. Јововић се овде жалио и на то, како је мало исплаћено заосталих инвалида из ранијих година.

Од исплаћених државних обавеза из ранијих година инвалидима и осталим жртвама рата, имам тренутно ове податке од краја 1936 године до данас. Исплаћено је:

У новембру 1936 године	17,263.270.64
У марту и новембру 1937 год.	15,431.091.18
У току 1938 године	30,674.871.18
У јануару ове 1939 године	3,330.145.29
Укупно исплаћено:	63,369.203.11

Према финансиској могућности, држава ће и даље одговарати својим обавезама. То је све учињено заслугом и заузимањем баш мога претходника у овоме ресору.

Господо, овде су говорили о туберкулози г. г. народни посланици Жугић, Милошевић, Аврамовић и др. Пурић. Сви они сложили су се да у нашој земљи нема довољно установа за лечење и сузбијање туберкулозе. Они су у томе потпуно сагласни самном, јер сам и ја то нагласио у своме експозеу, али када се зна да пре рата у нашим крајевима уопште није било ни једне установе за сузбијање и лечење туберкулозе, онда ипак можемо бити задовољни и овим што је у томе погледу постигнуто за протеклих 20 година, јер сада има 11 санаторијума, неколико болничких одељења и 52 диспанзера за лечење туберкулозе. У току ове буџетске године број диспансера као и број постеља по санаторијумима биће повећан саобразно средствима којима располажемо. Када се свему овоме додају санаторијуми и лечилишта појединих радничких установа: Средишног уреда за осигурање радника и осталих, онда се добија ипак једна далеко повољнија слика о борби наше земље против туберкулозе. То ипак не значи да ми постигнутим резултатима можемо бити задовољни. Ја сам стога нарочито у своме експозеу нагласио све недостатке те наше борбе, а главни недостатак

састоји се у томе што немамо још довољно лекара за туберкулозне болеснике.

Народни посланик г. Аврамовић поменуо је и приватну иницијативу за оснивање санаторијума за туберкулозне. Међутим у нас се та приватна иницијатива у томе правцу још није појавила, али ако би се појавила, Министарство би је свесрдно помогло.

Народни посланик г. др. Слободан Пурић говорио је о заштити деце. Министарству су врло добро познати сви податци о великој смртности деце, и ја сам те поражавајуће податке нарочито изнео у својој експозеу, па сам с тога тражио и добио овлашћење у овом Финансиском закону, да се донесе Уредба о заштити деце и да се та заштита прошири нарочито на сеоску децу. Постоји и Југословенска унија за заштиту деце, која је до сад дала добре резултате и која ће у сарадњи са Југословенским удружењем и са Савезом женских друштава још више развити своју активност, а ми ћемо је, у границама расположивих средстава, свесрдно помоћи.

Народни посланици г. г. др. Слободан Пурић и Алекса Јовановић говорили су и о потреби да се већ једном доведу лекари на село. Ја сам у својој експозеу нагласио да у самом Београду има више лекара него што их има у целој Србији и Јужној Србији. То је због тога што и сами млади лекари нису радо ишли у села и у мања места, а и ради тога што није било потребних средстава за то. Услед тога имамо веома мали број лекара по мањим местима, а по селима скоро никако.

У овом Финансиском закону донесена је једна новина и ми чинимо један покушај да што више приближимо лекарску службу народу, да је понародимо, да наш сеоски живаљ почне једном добијати што брже и што лакше лекарску помоћ. Унео сам нарочиту одредбу у овогодишњи Финансиски закон, по којој сви млади лекари, после свршене школе и издржаног стажа по болницама, значи после припреме, морају бар две године служити по селима и малим варошицама. (Пљескање). Настао је један неспоразум око тога ко ће те лекаре по селима и по малим местима издржавати. Издржаваће их држава. Унео сам у буџет 70 нових лекарских места за та постављења младих лекара по селима и по малим местима. У колико не би било добре воље код ових младих људи за пионирски рад на селима, ми имамо једну законску одредбу која их на то приморава, бар у оним случајевима где се та добра воља и тај алтруизам код ових младих људи не би манифестовали.

Жалосна је чињеница да ми имамо неколико срезова у нашој земљи, који никако не добијају свог лекара, а имамо око 60 здравствених општина и задруга које немају а траже већ дуже времена лекара, па се ни један од тих младих људи није хтео да прими те достојне службе својој земљи, а на расписани конкурс нису се ни јављали. Да би се таквом стању доскочило и да би се парирала та незгода, унесена у Финансиски закон, ова одредба која прописује обавезу служења на селу и у малим местима за те лекаре који траже државну службу. (Један глас: Мало је 70!) Колико да почнемо. Али ако се испостави да је одобрени кредит мали, ми ћемо тај кредит моћи повећати да бисмо постигли постављени циљ: да нашим се-

лима и нашим крајевима без лекара обезбедимо потребну лекарску помоћ (Одобравање).

Народни посланик г. др. Милошевић жалио се с правом на скупоћу лекова. То питање је врло сложено и надлежни органи у Министарству тиме се већ дуже времена баве. И ја лично имам намеру да то питање решим најцелисходније. Несумњиво је да народ мора добити јевтине лекове, јер је опште позната чињеница да су лекови у нашој земљи прескупи. Стручњаци су утврдили да су лекови прескупи и то нарочито они који се добављају из иностранства. Они тврде да се, према једној статистици око 40% лица враћају из апотека без лекова, када чују за цене таквим лековима и иду да болују и без лекова, пошто немају довољно средстава да их набаве.

Ми не смемо и ми нећемо угрозити егзистенцију апотекара. Има много жалби на Савез веледрогерија, за који неки тврде да је уствари камуфлирани картел и да они имају искључиво право да извесне лекове само они могу добављати и препродавати. Тако ти стручњаци тврде да има лекова чија производња кошта 3000 динара, а у промету, када дође до потрошача, тај исти лек кошта 64 хиљаде динара.

Ја не желим повредити легитимне и оправдане интересе ни Савеза веледрогерија, али никако се не може дозволити да се овакво стање скупоће лекова продужи и даље и мора се одређено и јасно предузети оно што треба предузети. Стога сам унео једну одредбу у Финансиски закон и та је одредба већ примљена у Финансиском одбору, по којој Министар социјалне политике и народног здравља има овлашћење да прописује цене лековима. И још нешто више: да из новообразованог Народног санитетског фонда сама држава може набављати извесне лекове и давати их и даље без зараде, преко разних здравствених установа, народу или директно апотекарима. Ми можемо дозволити оправдане зараде људима који се баве тим артиклима, али недозвољене зараде не смемо дозволити баш на тим артиклима, које људи набављају само онда, када су у највећој невољи, када су болесни.

Народни посланици г. г. Трипко Жугић и др. Младен Милошевић жалили су се да народ не може да поднесе набавку серума за лечење заразних болести. Ми смо и сами били свесни тога и мислили смо на то, па је стога још прошле године унесена позната одредба у Финансиски закон, ад се донесе уредба за бесплатно снабдевање народа лековима биолошког порекла. Ова уредба ступа на снагу 1 априла и ја сам је већ прописао, а Министарски савет је усвојио. Тако ће од 1 априла бити одобрено снабдевање наших званичних лекара и установа серумима и вакцинама за пецковање против заразних болести потпуно бесплатно (Бурно одобравање).

Народни посланик г. Стојан Крстић говорио је о печалбарима у Јужној Србији. Нама је свима познато да се за те печалбаре најмање учинило и да су то наши највреднији људи у Јужној Србији и заслужни сваке пажње и интересовања. При Министарству социјалне политике и народног здравља постоји Исељенички фонд. Тај фонд располаже са потребним средствима и ја ћу се дозоворити са господом народним посланицима из Јужне Србије и из пиротског краја, одмах после ступања на снагу новог буџета, и предузети

потребне мере за помагање и заштиту наших вредних печалбара. (Дуготрајно одобравање).

Господо народни посланици, овде се много говорило о раду Уреда за осигурање радника и функционисање тих установа је много критиковано. Једна од првих мера за правилно функционисање службе Уреда за осигурање радника и прво што треба исправити јесте служба уредских лекара. Тамо постоје две врсте лекара. Први су лекари чиновници код Уреда, који су под директном контролом самога Уреда. У погледу њихове службе надлежни тврде да су они показали као добри и да одговарају постављеним условима. Други уредски лекари јесу они који врше своју службу под колективним уговорима са Уредима. Ја сам унео једно овлашћење у Финансиски закон да Министар социјалне политике и народног здравља има право те колективне уговоре између Уреда и лекара поништити у случајевима који буду оправдани, а у интересу и службе и осигураника. (Одобравање). Разуме се да се у пракси са овим овлашћењем неће претеривати, него ће се веома опрезно поступати, али, господо, само држање појединих лекара, било према радницима, било према послодавцу — Уреду, нагнало нас је да ту законску одредбу и то овлашћење за Министра социјалне политике и народног здравља донесемо.

Народни посланик за Срез нишавски г. Младеновић рекао је овде како у његовом срезу има хиљаде људи који гладују, туцају корен и тиме се хране и умиру од глади. Ми, заиста, имамо крајева у којима влада прилична оскудица, али подаци које је изнео посланик г. Младеновић извесно да су претерани. Ми имамо још кредита у Министарству социјалне политике и народног здравља и ја ћу хитно преко банских управа упутити извесне помоћи за јавне радове, како би се помогле оскудне општине и тиме запослили на јавним радовима они најсиромашнији којима треба помоћи.

Господо, ми смо овде чули један патетичан говор. Један крик нашег друга г. др. Јована Мијушковића, који је изнео веома тешко стање у нашим болницама, који је осудио болничку службу и критиковао деобу клиника од болница. Господин Мијушковић је то учинио на један такав начин, који ја не могу прихватити ни одобрити. Треба пре свега имати у виду да би према предрачунима стручних органа Министарства потребно било да се наше болнице доведу у ред и подигне довољан број њихов, да се за то обезбеди кредит од преко три милијарде динара. Када се то има у виду и када се упореде расположива средства овог Министарства, зар се може за једну годину, или за једно врло кратко време постићи све што у том погледу треба учинити.

Господин предговорник је свесно или несвесно пропустио да укаже на знатан напредак који је у погледу болничке службе, стања наших болница и њиховог проширења и подизања постигнут током последње три године. Не треба губити из вида ни то да су државне болнице само оне по бановинским центрима, а да су све остале болнице под бановинским управама. Министарство социјалне политике и народног здравља чини све са своје стране да се болничка служба побољша и унапреди и у том погледу већ има знатно постигнутих резултата.

У овогодишњи буџет унео сам једну одредбу, којом се Министар социјалне политике и народног здравља овлашћује да може за помоћи бановинским болницама поделити једну суму од три милиона динара. Ова сума је недовољна, заиста, али ипак је толика да сама собом ствара један преседан и обезбеђује један добар принцип, да можемо притећи у помоћ тамо, где је та помоћ болницама најхитнија.

Скроз је погрешна критика делења клиника од болница. То је једна добра и корисна реформа, коју је спровео мој претходник господин Драгиша Цветковић, и она је спроведена баш ради тога, да би се болничка служба побољшала и да би се при томе обезбедио несметан рад наших клиника. Овим принципом деобе клиника од болница довољни су наш Медицинск факултет и сви наши стручни лекарски кругови. А ако приликом те деобе има каквих погрешака, корекције су увек могуће. Понављам, да је принцип поделе веома добар и за сваку похвалу.

Предговорник је изнео овде како се за болничке установе даје веома мало у односу према хигијенским установама, онима које врше превентивну хигијенску службу. Међутим, да је само мало боље загледао у буџет, видео би да је за хигијенску службу предвиђено само око 70 милиона динара, док је за болничку службу предвиђено динара 133,533.000. И у ових 70 милиона динара, предвиђених за хигијенску службу, предвиђено је издржавање шест лечилишта за туберкулозне, различне болнице, Врњачка бања и напослетку набавка серума за сузбијање маларије, заразних болести, ендемичног сифилиса, туберкулозе итд.

Да би побољшао болничку службу и уопште здравствену службу у нашем народу, мој претходник дошао је на једну веома добру идеју: установање Народног санитетског фонда. Ја сам већ прописао Уредбу о установању Народног болесничког фонда и ту Уредбу је примио Министарски савет. По тој Уредби сви приходи од државних болница биће уношени у тај фонд и трошиће се искључиво на болнице. Осим тога извесни други приходи обезбеђени су за овај фонд, тако да ми очекујемо да ће он још у овој години имати око 80 милиона динара. Из тога фонда побољшаће се служба наших болница, а исто тако омогућиће се проширење старих и изградња нових болница.

Пали су и приговори да је буџет Министарства социјалне политике и народног здравља и сувише мали. Господо, сваки министар жели да му је буџет већи, да би постигао веће успехе. Очигледно је да би и овај буџет требао да буде још већи, с обзиром на велику надлежност овог Министарства, али притом не треба губити из вида да кроз буџет нису прошле многе установе наше социјалне службе, као што су берзе рада, Уред за осигурање радника итд.

Ја захваљујем свима предговорницима на добрим сугестијама и корисним покретаним питањима током ове дискусије и у своме раду стараћу се да те корисне напомене и добре сугестије увек имам пред очима, водећи, разуме се, рачуна о средствима којима располаже буџет овог Министарства.

На крају молим господу народне посланике да изволе примити предложени предлог буџета по-

вереног ми ресора: (Бурно и дуготрајно одобравање и плескање са узвицима: Живео!)

Potpretsednik dr. Dragan Damić: Gospodo narodni poslanici, pošto je lista govornika iscrpna, to je pretres u pojedinostima predloga budžeta rashoda — XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja — završen. Prelazimo na glasanje. Glasaće se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim izvestioca g. Aćima Popovića, da izvoli pročitati partiju 1023.

Izvestilac Aćim Popović čita partiju 1023.

Potpretsednik dr. Dragan Damić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 1023? Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Objavljujem da je partija 1023 primljena. Izvolite čuti partiju 1024. — Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda — XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja od partije 1024 do partije 1061 zaključno.

Potpretsednik dr. Dragan Damić: Gospodo narodni poslanici, pošto je predlog budžeta rashoda — XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja po svima partijama pojedinačno primljen, objavljujem da je ceo predlog budžeta rashoda — XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja — primljen. (Odobranje i pljeskanje u centru i na desnici).

Gospodo narodni poslanici, pošto je vreme po odmaklo, predlažem da ovu sednicu zaključimo. Iduću sednicu zakazujem, sa vašim pristankom, za utorak, 14 marta u 9 časova pre podne sa ovim dnevnim redom: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansiskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansiskog zakona za budžetsku 1939/40 godinu, i to:

- 1 — Pretres budžeta rashoda — XVIII razdeo — Budžetski rezervni krediti;
- 2 — Državni prihodi; i
- 3 — Pretres Finansiskog zakona sa amandmanima.

Prima li Narodna skupština predloženi dnevni red? (Prima). Objavljujem da je predloženi dnevni red primljen. Zaključujem sednicu.

Sednica je zaključena u 0,30 časova.